

HALL CAINE
A MANXMAN

REGÉNY

FORDÍTOTTA
BALLA MIHÁLY

ELSŐ KÖTET

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

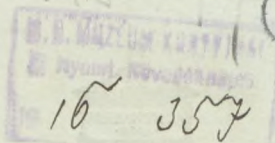

~~Hungl
348 h~~

»Mihaszna hódítja meg az ember az egész világot,
ha elveszti a lelkét?»

122418

ELSŐ RÉSZ.

Két fiu.

I.

Az öreg főbiró,* a ballawhainei Christian, szigorú ember volt. Legalább külsőleg az volt. Az emberek a kőszívű Christiannak mondták és óva intettek mindenkit, hogy kihívja maga ellen kőszívét és vasmarkát. Pedig jellemének alapvonása nem annyira a szigor, mint inkább a nemeslelkűség volt. Belül nem volt ő hideg, csak szerette jégpánczéllal körülvenni magát. A tűzben, mely a fagyos külső alatt lobogott, fölmelegítette öreg szívét, mihelyt egyedül volt ; de a világ előtt szeretett jéghidegnek látszani. Zárkózott lelkű ember volt. Azt a sötét kamarát, melyben érzelmeit rejte-

* Man szigetén főbirónak. *deemster*-nek hívják azt a két bírót, kit az angol kormány nevez ki, az egyiket a sziget északi, a másikat a sziget déli felére. A két főbiró a kormányzó és a lordpüspök mellett a sziget legfőbb tisztviselője. Helyük és szavazatuk van a sziget tanácsában, mely kilencz tagból áll, s melyhez hozzátartozik a főállamügyész és a clerk of the rolls, a kanczellária igazgatója is.

gette, csak erőszakkal lehetett kinyitani ; de a ki megtette, és meglátta egyszer a maga valójában, örökre eljátszotta vele a dolgát. Ugy járt vele a fia : Fülöp édesatyja is.

Két fia volt. Az idősebbik, a szilaj, a lángholó, amaz erősek egyike volt, kiket fékezni és zabolázni kell, ha azt akarjuk, hogy hanyatt-homlok vesztükbe ne rohanjanak. Christian, az öreg főbíró, ezt a fiát Tamás Wilsonnak nevezte el arról a kegyes szentről, ki valaha Man szigetének püspöke volt ; de azért a bírói, nem pedig az egyházi pályára szánta.

A főbírói hivatal ugyan nem volt örökölhető és nem is válhatott azzá, de hat nemzedék óta a ballawhainei Christianok ültek a főbírói székekben, s ennek következtében az öreg vasmarku Christian bizott benne, hogy utána Tamás Wilson fia lesz a deemster. Csakhogy az utódlás semmiesetre sem volt biztos. A választásnál nem annyira a befolyás, mint inkább az érdem esett sullyal a latba. Az öreg ennek következtében úgy intézte, hogy fia előbb tanulja meg az angol jogot és csak azután szólította vissza, gyakorlati kiképzés végett, Man szigetére.

De a fiatalember némiképpen dugába döntötte apja reményeit. Angolországi tartózkodása közben bizonyos ujszerű tanokat szedett magába, melyeken az öreg főbíró a legnagyobb mértékben megbotránkozott. Új fogalmakat a tulajdonról, új nézeteket a házasságról s a nő helyzetéről, új vallási tanokat

(a régieket egyszerűen babonának keresztelte el) — megannyi hóbortot, mely, mint a furócsiga, az imént vízrebocsátott hajó testére rakódik és ismeretlen vizekre merészkedik ki; ám az öreg nem volt hajóépítő, nem értette a módját, hogyan kell megszabadítani tőlük a hajót a nélkül, hogy kár essék a hajó derekán. A főbíró néhanapján találkozott már ez eszmékkal az ujságokban. Oly ijesztően, oly zavarbaejtően hatottak szűk korlátok közé szorult képzelőtehetségére, mint a bűn a becsületetes emberekre, kik kötelességükhöz hiven járnak utjaikon. Ám addig mindez még messze volt tőle, túl a tengeren és a hegyeken, a bűnnek ez a Szodomáéhoz hasonló fertője, mely épp úgy el fog pusztulni, mint egykoron Szodoma. S most tessék, az ujsütetű eszmék váratlanul átszálltak a nagy vizen és betolakodtak saját házába és udvarába.

— Ugy veszem észre, — mondotta fürkésző pillantással — hogy a szolgát te épp úgy becsülöd, mint a gazdáját.

— Nem, — mondotta a fia komolyan — többnyire jobban.

A kőszívü Christian erre megváltoztatta a végrendeletét. A nagyobbik fiának csak életjáradékot rendelt Ballawhaine terhére. — A gyerek forral valamit, — mondotta, s igyekezett megelőzni a bajt. Nem tudta, mittévig legyen; szegyelte, de nem birt magával — az indulatos öregember kezdett neheztelni szíve mélyén a fiára.

A főbiró két fia egy ivóedény külső és belső feléhez hasonlítottak, s ez az edény a főbiró maga volt. Ha Tamás Wilson, az idősebbik, apja belsejének tüzeit és szelidségét mondhatta magáénak, Péter, a fiatalabbik, apjának külső fele volt, merő vas és jég, Péter kicsiny volt, s majdnem torzul fejlődött, a válla előre hajolt a beesett melle fölött, a tagjai esetlenek voltak. De nemcsak a természet bánt mostohán vele, az apja sem volt jóságosabb hozzá. Nem képeztette ki semmi életpályára, s kilátásait a bátyja vagyonából huzandó évi járadékra szorította. Beszéde keserű volt, szava hideg, ritkán nevetett és soha sem látták sírni. Sok mindenért idegenkedtek tőle.

A két fiun kívül még egy leány is volt a háznál, de a főbiró ezt merőben mellékes dolognak tekintette. Az unokahuga volt, egyetlen, férfikorának elején elhalt testvérének gyermeke. De la Tremouille Anna Saroltának hívták — Rushen urnőjének nevérol, mert a Christian-családnak is voltak hősi gerjedelmei, csak úgy, mint minden más embernek. A leánynak szép volt a szeme, az ajka körül valami tétováság látszott s nagyon bátortalan teremtés volt egyáltalán. Szelid nyájasság ömlött el egész lényén, valami reszkető csillámlás, mint mikor a nap tündökölve tör át egy sziklahasadékon. Tizenkét éves volt, mikor anyja is meghalt, s így nőtt fel nagybátyjának és unokatestvéreinek házában, férfiak és fiuk közt.

Egy napon Péter félrehívta a főbirót és

zavarodottan, de saját éleslátásának nem minden fitogtatása nélkül, sugott neki valamit a bátyjáról. Leány volt a dologban, valami Crellin Mona. A leány a domboldalon lakott, fél mértföldnyire délnek Ramseytől, atyja, Ballure Billy nyugalmazott hajóskapitány házában, a ki te s tu pajtása volt a város minden vig czimborájának.

Lett erre nagy láрма és kiabálás, s a közsivü Christian a fiáért küldött.

— Mit kell hallanom! — kiáltotta és bőszen pillantást vetett reá. — Micsoda... egy fruskát? Tehát oda lyukad ki minden tudományod — mi? De úgy vigyázz magadra! Ugy vigyázz magadra! Az én fejemre ne hozzon szégyent egyik fiam se. Ha pedig mégis megteszi, még aznap kidobom a házamból.

Tamás nagy erőfeszítéssel uralkodott magán.

— Szégyent? — mondotta. — Szégyent? Mivel, ha kérdeznem szabad?

— Szégyent? Mivel? — ismételte a főbiró, gunyosan utánozva fiának szavát. De aztán bömbölve mondta: — Hát nem elég szégyennek az, ha az ember elcsábít egy szégyen leányt? Nem elég az, nem?

— Több az elégnél, — mondotta a fiatal ember. — De ki az, a ki megtette? Én nem!

— Akkor még rosszabbat teszel! Azt mondottam, hogy rosszabbat? Bizonyára azt mondottam! Sokkal rosszabbat! Hallod-e, rosszabbat! Ott ólálkodol Ballure körül s min-

denféle bolondságot hitetsz el azzal a szegény teremtéssel. Ne halljak többé róla. Azért küldöttelek Angolországba? Nem szégyenled magad saját magad előtt? Ne felejtsd el, mivel tartozol helyzeteknek. A szegény leány csak szegény leány, a főbíró pedig főbíró.

— Ugy van, apám, — felelte Tamás hirtelen fellobbanva: — a férfi pedig férfi. A mi pedig a szégyent illeti, nincs okom szégyenkezni oly dolog miatt, mely nem szégyenletes. Legvilágosabb bizonyítékaul, hogy nem akarom érinteni tisztességét, csak azt mondhatom, hogy elhatározott szándékom, feleségül venni azt a leányt.

— Mi az? Mi a te szándékod? Micsoda? Jól hallottam?

Az öreg főbíró a fia szájához hajolt a jobbik fülével és Tamás megismételte fenyegetését. Soha se aggódjék! Szegény leányt ő el nem csábít. Fölötte áll ő minden ostoba előítéletnek.

A vasöklü Christian úgy állt ott, mintha villám sujtott volna reá. Levegőért kapkodott, megdermedt, kereste a szavakat, s végre dühös szemrehányásokra fakadt.

— Micsoda? Feleségül? Azt a czafatot... azt a személyt... azt a... És hozzá még annak a részegesnek, annak a vén korhelynek, annak a czéda kötekedőnek a leányát... a tulajdon fiam akarja fölemelni a kezét, hogy elvágja a saját torkát... ugy van, a torkát...

És én azt nyugodtan nézzem? Nem, nem! Azt mondom, hogy nem, és újra nem!

A fiatalember még néhány ellenvetést akart tenni, de az apja tulkiabálta.

— Megmaradsz mellette? A mellett akarsz maradni? Akkor ez a kalapod a te házád. Vidd el csak... vidd!

— Nem kell kétszer mondanod, apám.

— El innen... ahhoz a nőszemélyhez, ahhoz a néemberhez! Isten-atyám, tartóztasd vissza róla a kezem!

Az öreg ember fölemelte az ökölbe szorított kezét, de a fia kirohant a szobából. Nemcsak a főbíró félt, hogy saját testére és vérére vetheti kezét.

— Állj meg, gyere vissza, te semmirevaló! Előbb hallgass meg! Még nem végeztem. Várj te bolond ficzkó, várj, ha mondom! Nem hallgathatod végig az embert? Gyere vissza, hallod-e? Gyere vissza, Tamás, Tamás, Tom! Hol van? Hova ment az a gyermek?

A köszivü Christian födetlen fejfel szaladt az utcán a fia után, s rekedt hangon a nevét kiáltotta — de a fiatalember már elment. Lassan visszakullogott hát, s a szél játszadozott ősz hajával. Csak kívülről volt ő vas és kő, belül egészen apa volt.

A főbíró ezen a napon másodszor is megváltoztatta végrendeletét és kitagadta a nagyobbik fiát.

II.

Péter idő multával birtokba vette Ballawhaine udvarházát; de nem volt törvénytudó ember, s a Christian-családból választott főbírák sora megszakadt.

Közben Christian Tamás Wilson házassági frigyre lépett Crellin Monával. Szerette e nőt, de minden elvei ellenére visszarettent tudatlanságától és társadalmi állásuk különbözőségétől, s már-már kész lett volna lemondani róla, ha apjának szemrehányásai haragra nem lobbantják és fel nem tüzelik bátorságát. De alig hogy megesküdött vele, egyszerre tisztán állt előtte, hogy mily nagy árat fizetett e lépéséért. Boldogságról ily kezdet után nem lehetett szó köztük. Tamás oly frigyre lépett, mely lehuzta a porba, s elszakított tőle minden más köteléket. A gazdagok kiközösítették, a szegények többé nem tisztelték.

— Csakugyan ellenkezik minden jó szókéssal, — mondotta az egyik. — Olyan az, mint ha a krumpli a heringet venné feleségül, — mondotta a másik. — És nem sokkal jobb, mint ha az éhség kerülne egybe a szomjúsággal, — mondotta a harmadik.

Tekintélyének általános letörése nem maradt hatás nélkül az élethivatására sem. Elvesztette bátorságát és minden becsvágyát. Filozófiai elveinek sem vette hasznát, mert nem volt keresletük azon a piacon, a hol

kereskedhetett. S így napról-napra mélyebben süllyedt elfecsérelt, tönkretett életének saráiban.

A felesége sem vált be. Csinosképű, könnyen ingerelhető teremtes volt, de magatartása semmi, azonkívül pedig szellemtelen és mindenkifölött hiu. A férjéhez, mint kedveséhez, kissé még ragaszkodott, de mikor nem irigyelték házasságáért, bizalmatlanná vált. Néhanapján elhitette magával, hogy a sors csalárdul bánt vele, s nem fogyott ki a panaszból, hogy mindenki úgy bánik vele, mintha férjének romlására tört volna.

Az ura még ezután is szerette, de lassan-lassan kezdte lenézni; mikor a vízbe ugrott, még kevélykedett vele, hogy hőstettet vitt végbe. Nem akart szégyenbe dönteni egy jó leányt, csak azért, mert talán utját állná boldogulásának. De a nő sohasem értette meg egészen, hogy áldozatot hozott érte. Nyilván nem adott számot magának arról, hogy Tamásból nagy ember válik a szigeten, ha a szerelem és a becsület nem állja el utját. Tudatlansága szánakozást keltett, s a férje szégyenkezett miatta. Magára vonta a világ megvetését, s nem óvhatta magát az önmegvetéstől sem.

Az öreg tengerész hirtelen meghalt szégyességében, az országos vásáron itta le magát, s a házaspár örökölte házát és ballurei birtokát. Az asszony felismerte, hogy egymáshoz való viszonyuk most merőben megváltozott. Most már ő hozza a kenyeret a házhoz. Egy alkalommal, mikor megvető bánásmód

érte az utcán férjének rokonai részéről, sértett hiúságában értésére adta az urának, hogy, nélküle és hozzátartozói nélkül födele sem volna.

S a férfi mégis szerette. Nem is volt ő még akkor elhanyagolt teremtés. Néhanapján tudott kedves és jókedvű is lenni, s ügyes és dolgos asszonynak mutatkozott, mikor nem vettek erőt rajta rosszkedvének csúf rohamai. Nyájas, lakályos volt a házuk. Csak egy dolog volt, mely elűzhette belőle, de az aztán a legfontosabb volt. Ám azért töltöttek derült órákat is egymással.

Gyermeük, fiuk született, és Fülöpnek keresztelték. Az volt közöttük a vég kezdete — a vaskapocs, mely összetartotta, de egyszersmind szétválasztotta őket. Az apának, a mikor a fiára nézett, eszébe jutott minden, a mit elvesztett, az anyában pedig az a gyermek szaggatta fel a reményeiben való megcsalkozás emlékét. A fiu voltaképpen Ballawhaine jog szerint való örököse volt, de örökségét apjának hibája miatt elvesztette, s nem volt semmije sem.

Fülöp megnyerő fiuvá serdült. Lényében volt valami báj és szeretetreméltóság, valami nagylelkűség, sőt szinte nagyszerűség.

Egyszer az apja egy hatalmas fukszia-fa mellett ült, mely a kert pázsitjának közepén állt, és nézte a szőke kis fiát. A gyermek két nagy fiuval, kiket az utczáról hívott be, s még egy másik, meghitt játszópajtásával, a kut melletti kunyhóból való kis meztlábás Péterrel bi-

kázott a kavicsos uton. Fülöp eleinte vesztett, s a nagy fiuk gyönyörűséggel rakták zsebre a nyereségüket. Fülöp aztán nyert, ellenben a kis göndörhaju Péter elvesztette mindenét, s elszontyolodott. Fülöp, mikor ezt látta, megállt, elgondolkozott, aztán élénken felkiáltott:

— Péternek most nem volt szerencséje; no, hadd próbálja meg még egyszer.

Az apának áradozott a szive; bement a feleségéhez s azt mondta:

— Nekem úgy tűnik fel, — lehet, hogy nincs igazam — de mégis úgy rémlik, mintha a mi fiunk nem volna olyan, mint a többi fiu. Mit szólna hozzá? Bolondság? Lehet, lehet! Nincs különbség, nincs? Óh, dehogy sincs, dehogy!

Christian Tamás Wilson, a megtört férfiu, az iszapban elakadt csónak, a gyökerestől kitépett fa e pillanattól fogva egy kedves gondolatot ápoló szívének legmélyebb és legtitkosabb rejtekében. A fia vissza fog szerezni mindent, a mit az apja elvesztett. Van tehetsége, majd törvénytudónak nevelik; az egyénisége nagyszabásu, majd segítik, hogy kifejlődhessék; az arcza oly csinos, hogy mindenkinek meg kell szeretnie; van érzéke az igazság iránt és fenséges tehetsége arra, hogy boldogságot árasztson maga körül. Főbiró? Miért ne? Ballawhaine? Ki tudhatja? A legtekintélyesebb, legnemesebb, legnagyobb Man szigetének minden lakója közt? Isten a megmondhatója!

Attól az időtől fogva, hogy ez álmokat kezdte szőni, a szegény embert bántotta minden kényeztetés, melylyel az anya dédelgette fiát, s izgatta minden szó, melyet az asszony fiának mondott. Vele szemben valahogyan csak megjárta műveletlen beszéde s érzelmes hangulatainak áradozó kedveskedése, néha még jól is esett neki; de a fiut ne alacsonyítsa le az effélével.

Az asszony nem értette meg az ily neme-sebb gondolatokat, de mindjárt kéznél volt, ha arról volt szó, hogy magyarázatot fűzzön a maga módja szerint egy-egy néma arc-zjátékhoz, melyben kifejeződtek. Hogy az apa arra tanítja fiát, hogy megvesse őt. Azt még sem hitte volna róla — nem, igazán nem! »De mindig úgy van az, mikor egy becsületes, józan gondolkozású asszony rangján felül megy férjhez. Tűrnie kell, hogy szemtelenül és tiszteletlenül bánjanak vele! Szemtelenül és tiszteletlenül, s hozzá még olyan ember, a ki semmit sem tesz a világon, s mindenét a feleségének köszönheti. Rút, hajmeresztő dolog az!

Féltékenységekben így gunyolta szegénységéért és gyalázta lustaságáért, így vett elég-tételt magának azért, hogy a fiu határozottan inkább az apjával tartott. A férfi még türte az efélé, mikor egyedül voltak, de emésztette a méreg és az epe, mikor a dolog Fülöp jelenlétében történt, akkor vesszőcsapásként és korbácsütésként hatott reá.

— Eredj, kis fiam, eredj! — mondotta

olyankor panaszos hangon, s igyekezett el-
távolítani a szobából.

— Ne menj innen! — kiáltotta az asszony. — Maradj itt, s lásd, milyen ember az apád.

Az apja pedig azt dörmögte magában:

— Akkor majd látja azt is, milyen asszony az anyja.

De mikor így ott tartotta mindkettőjüket, s a gyermeknek végig kellett hallgatnia mindent, a férfi az asztalra hajtotta fejét és sirt, zokogott. Az asszony ilyenkor egyszerre más hangon beszélt, megölelte, megcsókolta és sírva borult a vállára. Tamás pedig nem védekezhetett sem a becsmérése, sem a kedveskedése ellen, mert mégis csak szerette. Ha nincs az a szerelem, talán lerázta volna magáról s visszaszerezte volna függetlenségét. De így csak megbékült vele, s viszonzta csókjait, aztán mindketten megcsókolták a gyermeket és gyöngédek, majdnem jókedvűek voltak.

Fülöp még gyermek volt, de látta szüleinek egymáshoz való viszonyát, s a maga módja szerint megértett mindent. Az apját jobban szerette, de nem gyűlölte az anyját. Az mindig szerető anyja volt, bár féltékeny szemmel nézte apjának nagyobb szeretetét és gondosságát, s néha csak e miatt volt ingerült. Ám a gyermek fájdalmasabban érezte örökös perpatvarukat, mint ha megverték volna, mert a verés csak a testét sebzette volna. Egy szobában hált velők, kis ágyában félt, és testi fáj-

dalmat érzett, mikor éjszaka fejére huzta az ágytakarót.

Az ember nem küzdhet sokáig önmaga ellen. Ez a halálos ellenség biztosan megöli. Mikor Fülöp megérte hatodik életévét, az apját utolsó betegsége döntötte ágyba. Az asszony akkor már az ivásnak adta magát, és mind mélyebbre sülyedt, egészen a teljes zül-
löttségig. A beteg éjnek idején csak keveset aludt, s valahányszor lehunyta szemét, kaján és szemrehányó hangok sugdostak állandóan a fülében.

— A fiad! — mondták. — Mi lesz ab-
ból? Az álmaid — a nagyratörő álmaid!
Főbiró! Ballawhaine! És a jó Isten tudja,
még mi! Neked el kell hagynod a fiut, de ki
fogja nevelni? Az anyja? Képzeld!

Végre halvány reménysugár esett álmat-
lanul vergődő lelkébe, s majdnem boldoggá
tette.

— Beszélni fogok a fiuval, — gondolta
magában. — Elmondom neki történetemet,
semmit sem fogok eltitkolni előtte, beszélni
fogok neki apámról is — Isten nyugosztalja a
daczos öreget, ki oly szigoru, de oly igazságos
volt.

Alkalom hamar kínálkozott.

Késő éjszaka volt, nagyon késő már. Az
asszony, valahol odalenn, a mámorát aludta
ki, a fiu pedig, ki gyermeki ártatlanságában
és tudatlanságában nem sejtette, mily ünne-
pélyes a pillanat, szorgosan tett-vett a szo-

bában valamit, mert tudta, hogy régóta ágyban volna a helye.

— Fenmaradtam, hogy ápoljalak, papa,
— mondotta a fiu.

Az apja sóhajtással felelt.

— Csak szólj, ha kell valami. Hallod, papa?

S mint a villám, kiment a kicsike.

De hamar vissza is jött, a szobában termett, mint az első hajnali napsugár. Gyermeki ügyetlenséggel forrázott mák- és székfűlevet hozott, melyet lemosásra rendeltek a betegnek.

— Mákfej, papa! A mákfej nagyon jó, hidd el, papa.

— Miért nem feküdtél le, gyermekem?
— kérdezte az apja. — Hiszen fáradt lehetsz.

— Igazán nem vagyok fáradt, papa. Előbb egy kissé fáradtnak éreztem magam, de akkor megszagoltam a mákfejet, s egyszerre elmúlt minden fáradtságom. Bizony, hogy a mákfej nagyon jó.

A szöszke gyermek megint elosont, de az apja visszahívta.

— Jer ide, édes kis fiam.

A kicsike megint az ágyhoz lépett s az apja megsimította kezével a hosszú, fényes haját.

— Hiszed-e, Fülöp, hogy husz, harmincz, negyven év múlva, mikor nagy ember leszel
— ugy van, nagy ember, kicsikém — hiszed-e,

hogy akkor még eszedbe jut az, a mit most fogok mondani neked ?

— Óh, hogyne, papa, ha oly fontos dolog és nem juttathatod eszembe magad. Nem juttathatod eszembe, papa ?

Az apja a fejét rázta.

— Akkor már nem leszek itt, kis fiam, mert hiszen elmegyek . . .

— Elmégy, papa, elmégy ? Veled mehetek ?

— Óh, bár jöhetnél, kis fiam. Bizony, majdnem szeretném, ha megtehetnéd.

— Nos hát elviszel magaddal, apám !

A fiu kezdett körülugrándozni és tánczolni a szobában, s négykézláb az ajtó felé ugrált a padlón, mint a béka.

Az apja, ziháló mellével, visszaesett a vánkosára. Hiába, hiába ! Mit érne, ha meg is mondaná neki ? A gyermek előtt van az élet, előtte a halál. Nem állnak közös alapon, különböző nyelven beszélnek egymással. S hogyan is vehetné a szívére, betekintést engedni az ártatlan fiúnak az ő feldúlt, beszeny-nyezett és sebekkel borított lelki életébe ?

— Nem értesz engem, Fülöp. Azt akarom mondani, hogy végemet járom. Ugy van, drága fiam, s nagyon is szívesen halnék meg, ha nem kellene itt hagyni téged. Elfecséreltem az életemet, Fülöp. Eljön az idő, mikor emliteni fogják előtted apádat, s te szégyenkezni fogsz miatta. De talán eszedbe jut akkor, hogy ő mégis csak jó apád volt ; legalább szív-

ből szeretett. Nekem most meg kell hajolnom Isten akarata előtt ; óh, ha remélhetném, hogy halálom után visszaszerzed nevem becsületét. Megteszed-e, Fülöp ? Nem, ne sirj, drágám. Jer ide, csókolj meg — úgy ! Szót se róla többet. Talán nem is igaz, bár apa mondotta. Ugy, ugy — talán még sem. Most pedig vetközzél le és bujj az ágyadba, mielőtt bejön anyád. Nézd, ott van a hálóing az ágyacskádon. Gomb hiányzik róla — csakugyan ? Nem baj . . . csak bujj bele . . . úgy, én jó kis fiam.

Lehetetlen, lehetetlen ! Talán fölösleges is. De ki tudhatja. Bármily fiatal e gyermek, talán mégsem felejtí el azt, a mit látott és halott. És eljön az a nap, mikor jelentőséget ölt előtte mindez.

Igy biztatta magát az apa. S az emlékezés arra a rikácsoló pertpatvarra, mely annyiszor égette tüzes vasként a lelkét, azokra az utálatos jelenetekre, megint vérzésnek indult, s könnyüvé tette számára a halált.

E közben a fiut fojtogatta a sirás ágyában. Mikor félig-meddig körülvette már az álomvilág köde, hirtelen felriadt és így kiáltott : — Jó éjszakát, papa ! — s az apja azt felelte reá : — Jó éjszakát !

Másnap reggel három óra tájban nagy mozgalmasság támadt a házban. A cseléd lerohant a lépcsőn, s megint felrohant ; az aszszony kezét tördelve lótot-futott a betegszobában és egészen megzavarodva jajgatott,

mintha ez a gondolat lepte volna meg hirtelen: — Jaj, hát csakugyan meghal? Miért, hogy senki sem mondta meg nekem ezt már előbb?

A haldokló szeme a bölcsőn pihent: — Fülöp, — rebegte.

Kivették ágyából a kicsikét, s hálóköntösében odafektették az apja mellé; az apja kinyújtotta érte a kezét, s magához ölelte a félig még alvó és ásitó gyermeket. Az anya magához tért ijedtségének kábulatából, hevesen tört ki belőle a zokogás, férjére borult és elárasztotta csókjaival.

De az most nem csókolta vissza. Gondolatai, melyek rajta és fián jártak, még haldoklásában is gyötörték. Néha dadogott valamit Fülöpről, halkán, alig hallhatóan és hörögve; aztán megint feleségének arczába nézett megkövesült tekintetével, s még erősebben szorította magához a kicsikét, mintha nem akarná visszaadni. A sötét óra elkövetkezett, s még mindig karjai közt tartotta a gyermeket. Végre is erőszakkal kellett azt kiszabadítani a halott öleléséből.

E közben elmúlt az éjszaka sötétsége és új nap virradt fel; a verebek csiripeltek a háztetők ereszen s a tenger — apály volt — úgy verdeste a part fövenyét künn az öbölben, hogy egy ébredő varjusereg szárnyveréseként hallatszott. Fülöp utóbb visszaemlégett reá, hogyan sirt és sikoltozott az anyja, úgy félt tőle; hogy felöltöztették, levezették,

s valamennyien megreggéliztek együtt, a nap pedig besütött a zárt ablaktáblákon.

Az anyja nem élt elég sokáig arra, hogy veszélyeztethette volna fiának jövőjét. Mindjobban nekiadta magát az ivásnak, a hétnek elejétől végéig otthon maradt, szánakozásraméltóan ült a kandallónál és ivott, mindegyre ivott. Mértéktelensége utóbb rémlátásokkal járt. Folyton kísérteteket látott. Szabadulni akarva a szellemektől, melyek férjének halotti szobájában jártak, a nappali szobában állította fel az ágyát, s egy reggel halva találták a padlón, az ágya mellett.

Akkor Tamásnak unokahuga, kit Fülöp csak Náncsi néninek szólított, Ballureba költözött, hogy fölnevelje a gyermeket. Fülöp atyja mindig legkedvesebb rokona volt, s a míg élt, a történtek ellenére, bálványa maradt. Mély, titkos, szemérmetes, s önmagának is alig bevallott gyöngédség huzta meg magát szívének legmélyebb rejtekében akkor is, mikor az öreg főbíró fia együtt élt nyomorultul Monával. Mikor az öreg főbíró meghalt, Péter, a másik unokatestvére, megházasodott, s kizavarta a házból. De Náncsi mindig azok közé az erdei növények közé tartozott, melyeknek, mint mondani szokták, akkor van legédesebb illatuk, mikor már szétmorzsolták és eltaposták őket. Fülöp atyja életének daliája, egyetlen szerelme volt, Fülöp pedig apjának fia volt.

III.

A göndörhaju kis Peti, a mezitlábjárástól szétterpedt lábával, boglyas fekete hajával, rövid zekéjével, mely, mint az ujjasmellény, derekának csak a feléig ért, s az ülepén lyukas nadrágjával Quillian Péter volt, Christian Péternek természetes fia. Ez a szigorú erkölcsű férfit abban az időben, mikor ki akarta kényszeríteni, mit keres bátyja Ballureban, jónak látta megfigyelő-állomássá avatni azt a sűrű cserjét, mely a legközelebb eső kunyhó előtt volt. Ketten laktak abban a kunyhóban, apa és leánya, Quillian Tom, kit közönségesen fekete Tom néven emlegettek és Quillian Bridget, ismertebb néven Tom Bridget.

A férfi tömzsi, esetlen ficzkó volt, nagyfejú, széles és tátott száju, s a kitöredezett foga fekete volt a bagótól. A leány a közvélekedés szerint nagy debella volt, magas, együgyű, csinos, henye leányzó. A fekete Tom zsupfedő volt s mesterségét gyakorolva, bejárta az egész szigetet, fején a lyukas szalmakalap, melynek résein kikandikált a haja. Ez az életmód napokig távoltartotta a lakásától, s ez alkalmat adott Christian Péternek, hogy élje a világát, miközben gyanuba keverte a bátyja erkölcsét.

Mikor a gyermek megszületett, sem a zsupfedő, sem a leánya nem vetett ügyet arra, hogy apja is legyen a kis jövevénynek. Chris-

tian Péter az egyiket husz, a másikat nyolczvan font sterlinggel elégítette ki manx bankópénzben. A fiuk bemocskolták Bridget leányasszony ajtaját, jeléül, hogy a ház meg van becstelenítve, s azzal a dolog el volt intézve.

A leány szó nélkül viselte el a reá rótt egyházi vezeklést; az egészre csak egy megjegyzése volt. Tudniillik a lepedőt, melyben meg kellett jelennie a templom nyilvánossága előtt, a ballawhainei Christian kisasszonytól kérte kölcsön, s mikor visszavitte, a jóságos hölgy azt hitte, nem szabad felhasználatlanul hagynia a jó alkalmat.

— Szeretném tudni, Bridget, — mondotta komolyan — mit gondoltál magadban, mikor mult vasárnap reggel ott álltál a gyülekezet előtt Bellával és Lizával.

Tudniillik vele együtt másik két Magdolna is vezekelt.

— Jaj, mistress, — mondotta a leány — azt gondoltam magamban, hogy egyikük lepedője sem volt oly fehér, mint az enyém. Szégyeltem volna, ha olyanban kellett volna ott állnom, mint az övék.

Lehet, hogy Bridget nagy mamlasz volt; de megtett két olyan dolgot, mely egyáltalán nem volt ostobaság. A nyolczvan szurtos bankót egy viseltes harisnyába dugta, azt belevarrta a szalmazsákjába, a kis fiát pedig Péternek kereszteltette. A pénz maradjon meg a gyermeknek, mert hátha nem él soká, hogy fölnevelhesse; a nevével pedig azt akarta ki-

fejezni a maga módja szerint, hogy a férfi, a ki apja egy fiunak, mindig az apja is marad, akármit mond a törvény meg a sátán.

Abból tartotta fenn magát meg a gyermekét, hogy napszámba járt a földekre, gyomlált, krumplit kapált és száraz napokon hat penceért, rossz időben négy penceért segített kézhez az aratóknak. Felléphetett volna mindenféle követeléssel Ballawhaine váromnyosával szemben, de nem tette meg soha. Christian Péter idő multával elfoglalta örökét, megválasztatta magát népképviselőnek Ramseybe, s ilyenénképpen a sziget huszonnégy főből álló törvényhozó testületének tagja lett, feleségül vette Taubman Nessyt, a gazdag sörfőző leányát, és született egy másik fia is. Ilyen világ volt a nagy házban lenni a völgy ölén, míg Bridget meg a kis Peti fenn az itatóvályu mellett lévő szalmafedőles kunyhóban krumpliból, heringből, meg árpakásából élt.

Peti legrégibb emlékezése arra a fiura vonatkozott, a ki abban a pompás fehér házban lakott, melynek udvarán a nagy fukszia állt, ott, hol az ut arra a hidra kanyarodik, mely átfogja a hegyszakadékot. Ez a fiu Christian Fülöp volt, nála félévvel idősebb, bár valamivel kisebb, hosszú, szőke haju, pirosképű, bársonyruhában és lábszárvédőben járó gyermek. Peti valósággal imádta a maga egyszerű módja szerint; nem lehetett elszakítani tőle, megtett a kedvéért mindent, szolgálta, a hol

csak tehetette, és úgy nézett reá, mint a bölcse-ség, jószág és bátorság csodájára.

Az első, a mire emlékezett, az volt, hogy együtt hált vele a sötétben, szorosan hozzá simulva, szótlanul és csöndesen, egy vas-korlátos szűk ágyban, s hogy aztán reggel kaczagva felugrott mellőle. Fülöp atyja, egy nagy, haloványképű ur, ki sohasem nevetett és csak néha mosolygott, este az utcán találta, a hol a földekről hazatérő anyját várta, hogy tüzet rakjon a kunyhóban, s e közben lótot-futott, hogy fölmelegedjék és kevésbbé érezze az éhséget.

A második emlékezése az volt, hogy Fülöp körülvezette a fogadószobában, a vastag szőnyegeken, melyeken a póre lába semmi zajt sem ütött, megmutatta a falakon függő képeket, s megmagyarázta, mit ábrázolnak. Minden későbbi emlékezése Fülöpre és önmagára olyan volt, mint két napsugár, mely egyetlen egy sugárban egyesül.

Fülöp mohón olvasta a kalandos és hősi történeteket. Egyik legkedvesebb könyvét fel szokta olvasni Petinek is. A carrasdhooi emberekről, egy istentelen bandáról, az egész sziget rémeiről volt benne szó. Néha földjeiken dolgoztak; szántottak, arattak és betakarították a termést, csak úgy, mint a többi földművelő, s néha közönséges házakban laktak, melyek szakasztottan olyanok voltak, mint az itatóvályu mellett lévő ház. De mikor fujni kezdett az észak-északnyugati szél, s az em-

ber szájában érezte a sósvíz zamatját, akkor fölkerekedtek és azt mondták: »Hi a tenger — indulunk«. — Aztán künn tanyáztak a part sziklaoduiban, hol senki sem zavarhatta őket. Ott éjnek idején tüzet gyújtottak a kátrányos hordókban és ettek-ittak, kurjongattak, aztán az ár kormánylapátokat, hajóárbócokat, s néha vízbe fult tengerészek holttesteit — persze mindig csak idegeneket — és egész tonnákra való hajórakományt vetett ki a partra. De mindez már régen történt. A carrasdhooi emberek meghaltak, és fénykoruk letűnt.

Egy csöndes estelen kéjes borzongás fogta el a fiukat e hatalmas történet olvasása közben; egymás mellett gubbaszkodtak, mint két fehér béka, az oromablaknál, és Fülöp hirtelen így szólt:

— Csitt! Hallod-e?

— Mi lehet az? — kiáltotta Peti.

De egy levél zizegésén kívül nem hallatszott hang a levegőben, és Péter képzelőereje nem ért tovább.

— Peti, — mondotta Fülöp rémes komolysággal — hi a tenger!

— Engem is! — mondotta Peti ünnepélyesen.

Mikor leszállt az est, a két fiu künn volt Port Moar legelhagyatottabb részén, s ott, a vad és sötét sziklák közt lévő barlangban rekettyegalyakat és tőzeget hánytak egy régi, dűledező hordóba és meggyújtották.

— Látod azt a borzasztó, meredek szirtet ott a vízben? — kérdezte Fülöp.

— Hogyne látnám? — felelt Peti.

Valóság szerint nem volt ott egy vakondtúrás nagyságu szikla sem.

— Ezt sziklazátonynak mondják, — szólt Fülöp. — Várj csak egy kicsit, s majd meglátod, hogyan roppannak szét rajta a hajók, mint... mint...

— Mint egy teásbögre, — egészítette ki Peti.

— De a nőket megmentjük, — mondotta Fülöp. — Nem gondolod te is, Peti? Hiszen azt meg szokták tenni mindig.

— Óh, hogyne, a nőket — meg a fiukat is, — tette hozzá elgondolkozva Peti.

Fülöpnek némi aggályai voltak a fiuk miatt, de nem akart vitatkozni.

Majdnem egészen besötétedett és hideg volt. A fiuk lekuporodtak a pattogó tűz mellé és igyekeztek elfeledni, hogy elszalasztották a teázás idejét.

— Egy kis éhség nem tesz semmit, — mondotta Fülöp állhatatosan.

— Csöppet sem.

— Ha dolgunkat végeztük, lesz vacsorára majd sonka, füstölt szalonna, s más miegyéb.

— Ugy van, lesz mit enni és inni dosztig.

— Lesz rum, Peti. Mi mindig csak rumot iszunk.

— Persze, hogy azt, — hagyta rá Peti.

— Teáról szó sincs. — mondotta Fülöp.

— De nem ám — az a vizes lötyty csak öreg anyókáknak való, — mondotta Peti.

Ekkor már egészen besötétedett, s az ár hatalmasan megnőtt. Az égen nem ragyogott csillag, a tengeren nem volt más világosság, mint a világítótorony körben járó fénye a nagy messzeségben.

A fiuk jobban összebujtak és az otthonlevőikre gondoltak. Fülöp Náncsi nénire gondolt. Mikor négykézláb mászva ellopódzkodott a nappali szoba ablaka alatt, éppen az ő tarka hálóingét varrogatta. Hálóinget — egy carrasdhooi embernek! E gondolat oly nevetségesnek tűnt föl előtte itt. De hol lehet most Náncsi néni? Petinek eszébe jutott az anyja — az most bizonyosan házról-házra futkos és sir, és lelki szemével látta a fekete Tomot — az is együtt futkos vele és káromkodik.

— Ne énekelnének valamit, Phil? — kérdezte Peti bátortalanul.

— Énekelni! — kiáltotta Fülöp a legnagyobb felháborodással — s elárulni, hogy itt lesben állunk. Mondhatom, nagyszerű ficzkó vagy te, Peti. Várd meg, a mig a hajók összeroppannak a szirteken — akarom mondani: a sziklazátonyokon — s a vízbefultakat szákszámra, sokszámra, tuczatszámra felénk hajtja a víz, mint a parafadugót — akkor majd, a mennyköbe, meghallod, hogyan énekelek én.

A sötétség nőttön-nőtt; a barlang mélyén sóhajtott a tenger; a rekettye nem pattogott

már s a tőzegnek csak halovány, gyöngé parazsa maradt. Leszállt kietlen hidegségével az ünnepélyes éjszaka, s a két fiutól el volt vágva a visszatérés utja.

— Ugy látszik még mindig nem jönnek, — suttogta Fülöp rekedt hangon.

— Ugy lesz az, mint a halászatnál, — mondotta Peti. — Az ember néha fog halat, néha nem fog.

— Ugy van, — mondotta Fülöp ügybuzgón — az ember többnyire nem fog semmit, akkor aztán kétszeres dolga van, hazamenni és megint visszatérni, — tette hozzá izgatottan.

De azért egyikük sem moczczant el helyéről. Ott, a hová most nem világított oda a tűz fénye, a sötétség rémes volt. Peti mind szorosabban simult hozzá Fülöphöz s mint-hogy őt nem rémitette képzelőereje, csak-hamar elálmosodott. Egyenletes lélekzete föl-keltette Fülöpben szörnyű elhagyatottságának érzetét.

— Szavamra, Peti, — hebegte és vállán taszította a fejével, közben pedig igyekezett szilárdságot adni hangjának — úgy teszel, mintha segítségemre volnál, pedig reámhagyod az egész munkát.

A segitőtársa megbánást mutatott, de félpercznél rövidebb idő alatt visszaesett előbbi hibájába.

— Hiába, — dörmögte — egészen vesztetül álmos vagyok.

— Akkor majd együtt állunk őrt, — mondotta Fülöp, és leheveredtek a tűz mellé.

— Bizd csak reám, — mondotta Peti. — Majd meghallom én, mikor jönnek. Hozzá vagyok szokva. Oly ébren alszom, hogy valószínűs széken. Olykor meghallom még a fekete Tomot is, mikor részegen jön haza.

— Holnap majd nem kövön, hanem szőnyegen alhatunk, — mondotta Fülöp, ki valami erősen bökös részen fészkelődött. — Egész szőnyegtömegben — finom kidderminsteren.

Lehető szorosan egymáshoz simulva feküdtek most a kövön és tőlük telhetőleg elzárták fülüket a tenger hullámverésének és nyögésének zajától. Csak most nyöszörögte még igazán keservesen Fülöp :

— Peti !

— Mi baj ?

— Hát te nem szoktál imádkozni soha, mikor őrt állasz ?

— Néha megteszem, mikor anyám nincs nagyon elfáradva s az öreg csak félig-meddig részeg és nyugodtan viselkedik.

— És ha megteszed, nem szívesen teszed ?

— Dehogy sem — borzasztó szívesen teszem.

A két parti rabló megegyezett, hogy elmondják imádságukat ; a tűz felé fordulva, letérdeltek egymás mellé, aztán megint végignyújtózkodtak a kövön.

— Peti — hol van a kezed ?

— Itt van, Phil.

S a következő perczben a két carrasdhooi ember a tűz kialvó világánál és a barlangot vivó hullámok egetrázó dübörgése közben elaludt.

Egyszerre csak, éppen mikor pitymallani kezdett, Peti ijedten felszökött.

— Mi az ? — kiáltotta, megrázkódva félelmében.

De Fülöp még az álom ködös országában járt, s minthogy fázott, csak azt nyöszörögte:

— Takarj be, Peti !

— Phil, — sugta az ijedten a fülébe.

— Takarj be, — dadogta Fülöp.

— Azt hiszem, a fekete Tom hangját halom, — mondotta Peti.

Kivülről csakugyan zavart kiabálás hallatszott.

— Mennykőteremtette ! — hallatszott be most egy rémületes hang — csakugyan, ők azok, mind a ketten. Nem lehet ? Ki mondja azt, hogy nem lehet ? Ők azok, nagysága, ha mondom. — Az ördögbe ! Megbolondult ez az asszony a kiabálásával. Nincs-e bajuk ? Hát persze hogy nincs bajuk — de majd adok én a semmirevalóknak ! A nagysága még hálát is ad az Istennek a Fülöp urfiért. No, annál jobban elnadrágozom majd én az enyémet. Az ebadta ! Kihuzzák miattuk a becsületes embert az ágyából, hogy utánuk szaladgáljon. Még tüzet is raktak ? No, hiszen éppen a tűz

vezetett a nyomukra! Emberek, huzzátok partra a csónakot!

E közben Fülöp félig fölocsudott álmából, — Itt vannak! — suttogta. — Itt vannak a hajók, melyek a zátonyra mentek — mit tegyünk velük?... Legjobb lesz, ha eléjük megyünk. Talán nem vernek agyon bennünket, ha te... igen, ha... jaj, mi az?

A parti rablók reszketve, mint a kocsonya, és kéz a kézben, a barlang szájáig mentek. A következő pillanatban Fülöp már érezte, hogy Náncsi néni megöleli és sűrű könnyhullatás közben össze-vissza csókolja, azonkívül pedig egy jókora darab kalácsot töm a szájába.

Másképp járt Peti. Őt a fekete Tom ugy ellátta a szíjával mindkettőjük helyett, hogy üvöltött, mint a sakál.

Igy került haza a két carrasdhooi ember a kora reggel világosságában. — Péter bömbölt és nagyot ugrott a szíj minden suhintására, Fülöp pedig odatartotta neki a kalácsot és hagyta, hogy vigasztalásul harapjon belőle egy-egy darabot.

IV.

Fülöpöt elküldötték hazulról Castletownba a Vilmos-iskolába, s Péterre nehéz napok virradtak. Az anyja ugyan szeretettel bánt vele és voltak jó lelkek, mint például Náncsi néni, kik részvételt viseltettek az anya és fia iránt. De a Peti gyereket nem sarkalta semmi. Az

emberek sokszor könnyebben bocsátják meg a bűnt, mint az együgyűséget. Csak a nehezebb szív képes együttérezni a nehéz felfogásu gyermekkel.

A szegény Peti felfogása bizony elég nehéz volt s nagy kiméletre szorult volna. A világ minden hatalmával sem lehetett megbarátkoztatni az írás és olvasás tudományával. Maughold falu iskolájába járt. A tanítója, Corlett János Tamás, egy kicsiny, de nagyralátó férfiú, főoglalkozására nézve szabómester volt. Ott ült egy tehénistállónak az iskola két padjára fektetett ajtaján, keresztbe vetve lábát, a kelméi, a kiszabott ruhadarabok s a vasalói közt, az iskolásfiuk és leányok pedig osztályok szerint csoportosulva, félkörben ültek körülötte.

A nagy emberkének tartós oka volt reá, hogy minden nap kiporolja a szegény Peti ködmönét; tudniillik az, hogy a fiú mindig későn ment az iskolába. Ennek következtében minden istenadta reggel a szidásnak egész áradata és mogyorófpálcza fogadta Petit a szabótanító részéről.

— A hülye! A barom! A tökfilkó! Tanítom, tanítom, és nem akarja megtanulni!

Két gyöngéje volt a tanítónak. Az egyik gyöngéje az ivás volt, a másik a négyéves, nyomorék kis leányához való szeretete.

Egyszer, mikor a nagy tavaszi záporosó megduzzasztott minden patakot, Peti éppen jókor érkezett, hogy meglássa, hogyan buk-

dácsol a kis leány szösze feje a vízben, mint a bója, melyet a szél ide s tova kerget, s hogyan ragadja magával a folyó le a tenger felé. Peti kiragadta a hullámokból és hazavitte, azután pedig, mint ha nem történt volna semmi, az iskolába ment, noha a víz minden lépténél csak úgy patakzott le a lábáról.

János Tamásnak, mikor látta, hogy meztláb felbilleg az iskola lépcsőjén, úgy felforrt a mérgé a fiu ellen, ki a szokottnál is később s ráadásul csuronvizesen jött az iskolába, hogy nem uralkodhatott magán. Be sem várva önigazolását, egyszerűen feltette, hogy Peti rákászott a kikötő kövei közt, és ennek következtében a szitkok özönét szórta a fejére, ráadásul pedig még minden szidalmának egy-egy vesszősuhintással adott nagyobb nyomatékot.

— A semmirevaló! (csihi!) A mocskos! (puhi!) Tanitom (csihi!), tanitom (puhi!) és nem akarja megtanulni (csihipuhi, csihipuhi!).

Peti nem szólt egy szót sem. Megdörgölte a fájó vállát, a két sajgó kezét, mint két nedves ángolnát, a nadrágja zsebébe csusztatva, és csendesen elfoglalta helyét a leghátulsó padban.

De egy kis leány, egy vörösszoknyás, csinos, barna jószág, felszökött a fiu mellett lévő helyéről, előretört, mint a napsugár, a tanító felé, mikor az elfoglalta helyét a kelméi meg a varrótüjei között, s egy csattanó pofont mért az arczára, aztán indulatos, görcsös zokogásban tört ki.

Ezt a kis leányt Cregeen Katalinnak hívták. Az apja, Cregeen Czézár, a cornaabeli molnár, mint a Ballajora-imaház megalapítója, nagy ember volt a methodisták közt.

Katalin büntetés nélkül szabadult; de Peti iskolába járásának vége volt. Azt, a mit tanult, oly nagy fiu, mint ő, tulságos nehézség nélkül elhordhatta a fejében. Valamennyire olvasott, de csak nyomtatott betűt, a betűvetésből pedig nem tudott többet, mint fél-tuczatra való nagybetűt.

Bridget időközben abba a hirbe jutott, mely könnyen hozzátapad az olyan asszonyhoz, ki nem tud biztos apát kimutatni a gyermekéhez: — a boszorkányság hírébe. Peti, mikor tudatára ébredt a boszorkány név igazi jelentőségének, nem lázadt föl ellene, hanem daczosan megnyugodott benne, mert nem tudott ellenvetést találni ellene. A fiuknak, mikor játék közben összevesztek vele, az volt az első szavuk:

— Boszorkány az anyád.

Peti olyankor bögve fakadt e sértés miatt, vagy kézzel fogható megtorlást keresett, de álmlában sem jutott eszébe, hogy kétségbevonja magát a tényt, vagy kevésbbé szeresse miatta az anyját.

Bridgetet azzal vádolták, hogy ver a szemével. Ha a tehén megbetegedett a legelőn s nem volt reá bizonyíték, hogy Bridget utánanézett a kapujából, az emberek azt suttogták-buttogták, hogy mint nyul szaladt el mellette.

Egyszer a szomszéd kutyája egy nyulat vert fel a réten, hol egynéhány tehén legelészett. Észrevette ezt egy sereg labdázó fiu. Lett is mindjárt nagy hajrá és kiabálás s a fiuk, labdaütőjükkel felfegyverkezve, a csaholó eb után rohantak és kiabáltak :

— A boszorkány ! A boszorkány ! Ott szalad a Tom Bridget ! Corlett kutyái kergetik a Tom Bridgetet ! Csipd meg, Laddie ! Harapd meg, Sailor ! Fogd meg kutya, fogd meg !

Az egyik labdázó fiu Peti volt. Mikor a pajtásai vak buzgalmukban utána vetették magukat a kutyáknak, ő is velük szaladt, de a szívében egészen más érzelmek vihara dúlt. Elébe kerülve valamennyiöknek, utolérte a kutyákat s az egyiket megrugta, a másikat a labdaverő botjával ütötte, és torkaszakadtából, sűrű könnyhullatás közben kiáltotta a menekülő nyul után :

— Szaladj anyám, szaladj ! Térj ki, anyám, ugorj félre ! Jaj, anyuskám, anyuskám, szaladj már jobban, szaladj az életedért, szaladj !

A nyul félreszökött, beugrott egy bozótba és megmenekült üldözőitől, éppen jókor, mert Corlett, a tanyásgazda, meghallotta a nagy hühót és már jött a puskájával. Peti aztán megtörölte a kabátja ujjával a könyben uszó szemét és hazafutott. És meglátta az anyját, ki nyugodtan kötögetve ült a ház előtt levő padon. Peti a karjai közé rohant és elragadtatva czírógatta meg az arcát :

— Jaj anyám, édes anyuskám, — kiáltotta — de szépen is tudsz te futni. De azért úgy még sohasem futottál, mint ma.

— Megbolondult ez a gyerek? — mondotta Bridget.

De Peti tovább czirógatta az arczát és boldogan zokogva kiáltotta:

— Már hallottam, hogy Corlett a puskájáért kiáltott és azt hittem, hogy soha se látom többé az anyuskámat. De akkor te félreugrottál, anyám! Félre bizony!

Mikor Cregeen Katalin az iskolában történt eset után első ízben látta Quilliam Petit, a fiu egy sziklahasadékon ült, keserves nótákat csalt ki magacsínálta tilinkójából s olyan volt, mint a lefestett bánat és kétségbeesés. Az anyja halálos betegen feküdt otthon. Katalin anyja, a jóságos Cregeenné ápolta, kit a falu népe Grannie, vagyis nagyanyó néven szokott emlegetni az áldott jó szívéért.

Peti nem birta otthon, künn a szabadban, a tenger és a falu közt lévő magányban keresett vigasztalást bánatos lelkének.

Katalinnak könybe borult a szeme, mikor reá nézett. Mikor pedig egy szó, egy pillantás nélkül csak tovább játszott irgalmatlan melódiáit, a kis leány úgy érezte, mintha valaki összeszoritaná a torkát, s nem uralkodhatott tovább magán.

— Ne vedd úgy a szivedre, Peti. No nem! Nem azt akartam mondani, de ne sirj, Peti.

Peti nem is sirt, csak tovább fujta a ti-linkóját és kifejezéstelenül meredt szemével a tengert nézte. Katalin letérdelt melléje, a nyaka köré fonta karját, és sirt mindkettőjük helyett.

Valaki szólította Petit a kut mellett lévő cserje felől. Peti felállt, levetette a sipkáját, elsimitotta kezével a haját, s nem szólva semmit, a ház felé tartott.

Bridget mellhártyagyulladásban halt meg. Ugy kapta meg a bajt, hogy egész nap, szakadó esőben répát töltögetett. Mikor érezte közeledni végét, látni kívánta Petit. Adni akart neki valamit. Azt a harisnyát, s benne azt a nyolczvan piszkos manx bankót, melylyel Christian Péter elégitette ki tizenöt évvel azelőtt.

Peti odavilágított a gyertyával, Grannie pedig meghasította a szalmazsáknak a fal felé eső részét s kivette a harisnyát.

Mikor aztán mindennek vége volt s a nyitott sir körül állók elsírták forró és hideg könnyeiket — Petinek egészen szárazan maradt a szeme —, a szomszédok, kik a gyermekkel együtt künn voltak a kis hegyi temetőben, visszatértek a kut mellett lévő viskóba, hogy elhatározzák, mi történjék azzal a nyolczvan jó bankóval. Mindegyiknek volt valami indítványa s mindegyik valamelyik atyjafiához szeretne volna adni a fiut mesterségre, vagy boltosinasnak.

— Csönd legyen az öcsétekkel meg a bá-

tyátokkal, förmedt reájuk a fekete Tom. — Ki mondta, hogy ezé a gyereké a pénz? Az enyém az, és ha van még igazság ebben az országban, az én markomat üti.

E közben Peti, kinek még fülében zugott a koporsóra hulló göröngy tompa dobogása, utban volt Ballawhaine felé.

Nem volt még ott soha, s némi zavardottságot érzett, de nem reszketett.

A fölfelé vivő szekérut felében találkozott egy vele egy korban lévő rőthaju ifju emberrel, ki, valami nótát dudolva, csak úgy félvállról nézett reá és elhaladt mellette.

Péter ismerte: *Ross* volt (kit a fiuk *drossnak*, vagyis szemétnek szoktak mondani), *Christian* fia és *Ballawhaine* várományosa.

Fölrékezve a nagy házba, Peti megkérdezte, hogy hol találja az urat. A királypiros térdnadrágot viselő angol inas megvárakoztatta a csarnok kőburkolatán. Nagy csönd és dermesztő hideg volt ott, de oly tiszta is volt minden, mint a sirály hófehér szárnya. Középen egy sötétbarna asztal, a falnál pedig egy magas támlájú szék állt. Két olajfestésű kép függött egymással szemközt. Az egyik simára borotvált arczu öreg embert ábrázolt, kinek homlokát rövid ősz haj vette körül. A másik egy bágyadt szemű nőt, ki egy gyermeket tartott ölében. Ez alatt megint egy kis fekete kép függött, melyet Peti egy diszes sirkő fényképének tartott. S a nyomtatott felirása is, a mennyire Peti kibetűzhetette, sir-

emlékre volt illő: »Verbenának, Christian Péter szeretett hitvesének áldott emlékezetére«.

A Ballawhaine úgy jött, hogy lába alatt csikorgott a homok a kőburkolaton. Öreg embernek látszott már, a tüskés szemöldöke valóságos ernyőt alkotott a két szeme fölött s egészen más színű volt, mint a haja. Peti sokszor látta, mikor ellovagolt mellette az utcán.

— No, mit tehetek az érdekedben, gyerekek? — mondotta.

Pattogva beszélt, mint ha meg akarná félemlíteni a fiút.

Peti kezében forgatta a kötött sipkáját.

— Anyám meghalt, — mondotta tompa hangon.

A Ballawhaine már tudta. Nem gondolt mást, mint azt, hogy Peti, anyja halála után, azért jött hozzá, hogy most vele tartassa el magát.

— Ugy hát neked is elmondotta azt a sokszor hallott régi történetet? — kérdezte gyorsan.

Péternek egyszerre kemény kifejezést öltött az arcza.

— Azt mondotta, uram, hogy maga az én apám.

A Ballawhaine kacagni próbált.

— Igazán? — felelte. — No, dicsérem az eszét az olyan fiúnak, a ki tudja ki az apja.

— Nem értem, uram, hogy mit akar azzal mondani, — felelte Péter.

A Ballawhaine most gyalázni kezdte a sirban fekvő szegény nőt; kijelentette róla, hogy egyáltalán nem tudhatta, ki volt a gyermek apja és fogadkozott, hogy az ő pénzéből ugyan nem lát soha egy fillért semmi ia-fia.

Csipős hangon mondta ezt és jobb kezével az asztalra csapott, s e közben egy nagy, szőrös anyajegy látszott a mutatójja izületénél.

— Várjon csak, várjon csak még egy pillanatig, uram, — kiáltotta Peti — anyám azt is mondotta, hogy maga adta ezt neki.

Meglibbentette a pamutzekéje szélét, kikapta belső zsebéből a manx bankókat és az asztal fölé tartotta a jobb kezével. És ekkor Peti mutatójján is meg lehetett látni szakasztottan azt az anyajegyet.

A Ballawhaine észrevette. Gyorsan visszahuzta kezét az asztalról s hátra vetette. Aztán más hangon így szólt:

— Nos, gyerek, hát nem elég ez? Mivégből kellene több?

— Nem kell nekem több, — mondotta Peti. — Ez se köll. Itt van, vegye vissza.

És oda tette eléje a bankócsomót.

A Ballawhaine visszarogyott a székére, kivette a zsebkendőt a kabátja hátulsó zsebéből azzal a kezével, melyet az imént elrejtett, s törölgetni kezdte a homlokát.

— Mi az? Hogyan mondod? Hogyan értem azt, gyerek? — dadogta.

— Ugy értse, — mondotta Peti — hogy

ha megtartanám azt a pénzt, az emberek azt mondanák, hogy az anyám rossz asszony volt, s elfogadta, hogy maga megvásárolja és ki-fizesse. Hallottam már affélét rebesgetni.

Közeledett hozzá egy lépéssel.

— Meg azt is gondolom, hogy valamikor maga csunyan bánt az anyámmal, most pedig még gyalázza a koporsójában is — hogy magának rossz szive és gonosz nyelve van és hogy ha én férfi volnék és nem tudnám magáról, hogy az apám, minden csontját összetörném.

Peti azzal faképnél hagyta és lekiáltott a sötét csarnokba:

— Most már jöhetsz, vén papagály, itt az ideje, hogy kilökj innen!

A királyvörös térdnadrágban járó lakáj hallgatta mindezt odalenn a lépcső alján.

Ez volt Petinek első és utolsó beszélgetése az apjával. Ballawhaine Christian Péter akkoriban rettegett ember volt a key-k, vagyis a sziget törvényhozói közt, de úgy reszketett a fia előtt, mint a megvert kutya.

V.

Cregeen Katalin, ki Petinek védelmére kelt az iskolában, egyébként is sokat volt együtt az árva fiúval. Két évvel volt fiatalabb nála. Fekete volt a haja, barnapiros az arcza, egészben olyan volt, mint egy kis czigányleány.

Nyáron vörös szoknyácskát, ujjatlan pruszlikot viselt, a lába nem ismert harisnyát, czipőt, a nyakán meg a fején nem volt gallér meg kalap, még egy szellős nyári kalap sem. Minthogy a karját meg a lábát állandóan égette a nap és mosta az eső, olyan vörösbarna volt az, mint a két orcája, és puha, selymes pihezszőr fedte. Oly gyakran mutogatta a fogát, hogy az ember szinte azt vélte, hogy örökösen kaczag. A kaczaja egy-egy kis pajzán trilla volt, s mikor nevetett, félrebillentette a fejét és oldalt nézett a szemével, mint a mókus, mely biztos magasságban érzi magát és diót tart a fogai közt.

Peti az iskolában látta legelőbb, s oly utakon és módokon igyekezett magára vonni a kis leány figyelmét, melyek csak a hősök, a vadak és a fugyermekek előtt ismeretesek. A játszótéren úgy ficzkándozott körülötte, mint egy pajkos csikó, jobbra-balra vetette a fejét, lóbálta a két karját, elforgatta a derekát, előrelóditotta a lábát, futott a tenyerén, átugrott minden fun, ki kétszer akkora volt, mint ő, s éppen ott, a hol Katalin állt, hajrá, a földre tottyant.

Mikor Fülöp a latin iskolába ment, Katalin meg Peti életre-halálra összebarátkoztak egymással.

Mikor vége volt az iskolának, Peti a helyett, hogy hazament volna s megvárta volna az uton, míg anyja visszatér a mezei munkáról, oly vélte, inkább megfele a jó szomszédi vi-

szonynak, ha Ballajora felé veszi útját s bonyolult ösvényeken Cornaan át megy haza. Nagy kerülő volt, de hát utba esett Czézár malma. A kis Katalin a sziklafalhoz simult a folyó mély ágyában, mely a Ballaglass nevű hasadékon vitt keresztül. Éneklőmadarak vertek ott fészket így tavaszkor, és Czézár kis emberi dalosmadara is dalolni szokott ezen a tájon.

De nagy gyönyörűség is volt a kis leánynak, mikor Peti erre ment haza! Fölfelé gázolt a sekély folyóvízen, felkapaszkodott a kövekre, a legvakmerőbb kötél tánczos módjára futott végig a kidőlt fatörzseken, melyek áthidalták a mélységet, megcsuszott, elesett, valamiképpen fentartotta magát a letört ágakon a lábával vagy a kezével, aztán félig kaczagva, félig sirva, segítségül hívta Petit.

Máskor forgácsot dobáltak együtt a malomárok zúgó vizébe és végignyargalásztak a par-ton. A kis leány megkergette Petit a tövises rekettye galyával, aztán, nem is gondolva reá, hogy szégyen volna benne, egész hosszában végigfeküdt a gyepen, hogy Peti kihuzzassa a tövist a vérző lábából. Olyan volt abban a völgytorkolatban, mint a vadkacsa, Peti meg nagy, esetlen, szelid gácsér volt, a ki utána billegett.

De gyermekjátékaik boldog napjai elmultak, nagyon hamar multak el. Petinek oda kellett hagynia az iskolát és Katalin atyja elköltözött Cornaaból.

Czézár felesége, Betsy, a sulbyi fogadó leánya volt. Czézár ugyan, mióta megszállta a nagy áhitat, azon a nézeten volt, hogy az istenhívő háztartás tagjainak nem volna szabad sem inni, sem italt venni, sem eladni; de Grannie atyja meghalt s reá és férjére hagyta örökül a *Manx Tündér*-hez czimzett vendéglőjét és Glenmoor nevű tanyáját. Majdnem éppen akkor halt meg a sulbyi molnár is, s a kis ország legkitünőbb malma új tulajdonosra várt. Czézár a malmot meg a tanyát vállalta át, Grannie pedig, a ki már oly áhitathiányban nőtt fel s a kit nem kötött semmi elv, átvette a vendéglőt.

Czézár életelvei mindamellett évről-évre puritánabb szint öltöttek. Ő nem ismert félrendszabályt. Mert az ember vagy meg van váltva, vagy pedig a pokol torkában van, ha ugyan a pokol már egészen be is nem zárult mögötte.

Petinek, mikor hátat fordított a ballawhainei kuriának, mindjárt Czézár meg a malma jutott eszébe. Szabatosabban szólva: Katalinra és Granniéra gondolt. Nem is tétovázott soká, hanem utnak eredt Sulby felé, felajánlotta Czézárnak a malomban való szolgálatait, és tüstént fel is fogadták heti nyolcz pence bérért meg ellátásért.

Nagyon különös egy háztartás volt, melynek tagjai közé lépett. Czézáron meg Grannién kívül ott volt még Cain Nancy, kit a háznál Nancy Joénak szólítottak — állítólag cse-

léd, de valósággal a legfőbb ur a házban. Gran-nie unokahuga volt, maga a megtestesült sá-tán; reggel ő kelt ki legelőbb ágyából, fárad-hatatlan volt a munkában, az arcza nagyon nem szép, a lelke csupa-merő bizalmatlanság az emberek iránt, a szive jó, a nyelve éles, a kedve harczos, veszekedő. És végre Katalin, a nagy leánynya serdült Katalin; a cigányos haját vörös szalag fogta össze, és fehér paszo-mánttal kivarrott fekete melleskötényt viselt.

Peti szépen haladt a malomban. Két év leforgása után derék molnár vált belőle, a kire nyugodt lélekkel reá lehetett bizoni a marhának való dara meg a zsemlyéhez való fehér liszt őrlését is. Czézár reá is bizta. Ő maga vándor-prédikációkat tartott Peelben vagy Douglas-ban s a malmot egészen Peti gonjaira hagyta.

Czézár egyszer hirtelen támadt nagy elha-tározással tért meg egyik prédikációs útjáról. Lám, folyton idegeneket int, hogy menekül-jenek Isten fenyegető haragja elől, holott saját háztartásában is vannak olyanok, kik nem fordítják pillantásaikat Sion felé.

S még aznap este istentisztelettel kapcsola-tos gyülekezetet tartott Peti és Katalin meg-térítésére.

Egész éjszaka folyt a szent munka.

Éjfél tájban Katalin ingadozni kezdett.

— Fűzzétek rabszujra az ördögöt! — kiál-totta Czézár. — Magam is tusáztam vele egy-szer a mélységben, de most szabadon lebegek a magasságban és látom az angyalokat a zsup-

tetőn át. És ti nem érzitek magatokon a szent lélek hatását?

Mikor az óra kettőt ütött, Katalin azt mondotta, hogy alighanem érzi, s e naptól fogva ő lett a női kar első éneke a »Keresztények« közt.

Peti az újjánemszületettek részén maradt. De azért rendszeresen résztvett a gyülekezetben.

Mindhiába! A szentlélek csak nem akart hatni reá. Peti búskomorságba esett és megint csak a zenéhez fordult, abban kereste vigasztalódását. De most már nem tilinkót faragott magának, hanem hegedüt vett a béréből.

No, Czézárnak nagyon nem tetszett ez az istentelen hangszer, de az okos Grannie meggyőzte róla, hogy a hegedü nem is oly gonosz szerszám, csak az a fő, hogy Istennek tetsző hangokat csaljanak ki belőle. Nem áll-e a bibliában, hogy Dávid király is hárfán, czimbalmon és eféléken játszott? S alapjában véve a hárfa mi más, mint hegedü?

Czézár ezt megértette.

— Hát persze... persze — mondotta. — Ha a hegedűszónak megvan az az ereje, hogy kiszabadítsa az embert a Gonosz hálójából... akkor miért ne? Nem bánom, ám muzsikáljon az a fiu a Keresztényeknek!

Petinek csak ez kellett. Most már nem volt kénytelen a tehénistállóban titkon gyönyörködtetni Katalint a művészetével, hanem a szo-

bában tanulhatta be a kis leánynyal együtt a szent himnuszokat.

Oh, mily elragadóan gyönyörűségesek voltak azok az esteli gyakorlatok!

De mégis volt valamelyes igazság Czézár eredeti meggyőződésében. Elég hamar bebizonyult, hogy vannak elvétve a szentek közt gyarlóbbak is, kiknek nem himnusz kell, mikor sört isznak.

Ez utóbbiak közé tartozott Niplightly Johnny, a község rendőre is.

Egyszer, egy este, betért a *Manx Tündér*-be.

— Czézár meg Grannie nem volt otthon, Nancy Joe a házi munkával volt elfoglalva, Peti meg Katalin pedig egy ébresztő karéneket gyakorolt.

— Hol van Czézár? — szimatolta a rendőr.

— Peelbe ment, bevásárolni, — kottyantotta ki a Nancy.

— Hála légyen az Urnak! De nem azt akartam kérdezni, hanem, hogy hol van Grannie?

— Quigginnét ápolja.

Niplightly megoldotta a sisakját, szabdá tette a száját, nagyot huzott a söröskancsójából, aztán Petihez fordult, s lekötelőz mosolylyal felkérte, hogy váltson hangot a muzsikáján.

Katalin tüstént előreszökkent egy pehely könnyüségével.

— Talp alá valót, talp alá valót! — kiáltotta.

— Az Isten szerelmére! — kiáltotta Nancy Joe. — No nézze az ember ezt a leányt! Mi ütött hozzád? Holdkóros lettél?

— Hunyd be az egyik szemed, Nancy, — könyörgött Katalin. — Csak most az egyszer ... megteszed?

Peti már hangicsált a hegedűjén, Katalin felcsipte a szoknyáját és állásba vetette magát.

A vidám előjáték hallatára az utczaról több alsórendű legény csődült az ivóba, de utánok bejött még valaki, egy turistakalapos, szép arczu, szőke ifju ember, ki nem tartozott ehhez a társasághoz.

A leány nem vett tudomást erről a nézőseregről. Kissé türelmetlenül vetette hátra fejét és unszolta Petit, hogy kezdje már.

Peti reázendített egyikére azoknak a világias nótáknak, melyeket addig csak a tehénistállóban játszhatott, és Katalin elrikkantotta magát. A legények hátrább vonultak, aztán leguggoltak, mint a kakasviadalnál, és hangos tetszészajjal biztatták.

— Nagyszerű! Ezt nézzétek! Gyönyörű, igazán gyönyörű! Jaj, de szép volt! Szebb már nem is lehet. Ez volt aztán az ugrás, legények! Az ördögbe, láttatok már ilyet? Jobban, jobban, magasabban, kis leány! Hopp! Ki látott ennél gyönyörűbb bokát?

— Tartásátok féken a rusnya szátokat! — kiáltotta Nancy. Próbált oda nem nézni, de

nem volt képes reá. — Jaj, édes Istenem! — kiáltotta aztán. — Ki látott ilyent? Hiszen úgy pereg, mint a szélkakas az iskolaház tetején! Nagyszerű, nagyszerű! Oh, te Kitty! Jaj, Kató lelkem! Hol is tanulhatta? Az Isten szerelmére — mindjárt összegomolyodik ez a leány!

Peti úgy működött a hegedűn mind a két kezével, mint egy favágó, tánczolt az ő szeme is, az ajka remegett s egész lelkét beleöntötte a muzsikájába.

A legények pedig tüzelték a leányt.

— Gyorsabban! — kiáltotta Kató. — Gyorsabban!

A vörös szalag leesett a fejéről, a hullámos haja az arczába hullott. Félkezével kissé magasabbra csipte a szoknyáját, a másik kezét a csipőjére tette. Ujjongva, kaczagva, diadalmasan, pihegve, égve és szikrázó életkedvvel adta oda magát most a sokáig visszafojtott, veleszületett életkedvének, s belső hevétől elragadtatva, úgy tánczolt a kőlapokon, mint a ki megittasult az új élettől, melyet teli tudóval sziv magába.

E közben Czézár hazafelé tartott Peelből. Utközben utolérte s felvette gigijére Lezayre község tiszteltreméltó papját, Quiggin plébánost.

Természetesen egyházi dolgokról próbált vitázni vele. Mikor elhaladtak a sulbyi imaház mellett, Czézár kikérte a plébános véleményét bizonyos bibliai mondatokról.

E közben egészen a *Manx Tündér* közélébe jutottak.

— Ime, az Ur dicséretéről beszélünk, — mondotta Czézár — s már hallok, hogy odabenn éppen a himnuszokat tanulgatják. Bocsanat, főtisztelendő uram, de büszke volnék, ha nem röstelne bejönni velem s meghallgatná, mint dicsérjük az urat *mi*.

— Ugy veszem észre, a szentek hegedülnek, — mondotta a plébános, mikor a gig megállt a vendégfogadó ajtajánál.

Fél percz mulva egy kilincsnyomásra feltárult a vendégszoba ajtaja; Czézár dermedten állt meg a küszöbön s mögötte megjelent a plébános kerek arca.

Egyszerre elhallgatott minden. Katalin tánczos lábujjhegye visszatért a földre, a hegedü eltiűnt Peti háta mögött, és Niplightly csettintő ajka táltva maradt. Aztán megszólalt a plébános szava:

— Hiuság, hiuság! Minden hiuság!

Czézár pedig, ki még a küszöbön állt, hirtelen térdre rogyott, s imádkozott.

De imádsága csak rövid ideig tartott. Megalázott büszkesége gyors elégtételt követelt. Oly méltósággal, minőre a plébános hunyorgó szeme előtt csak képes volt, fölemelkedett a kőpadozatról.

— Ki kezdette? — förmedt fel, Katalinhoz fordulva.

Peti attól a pillanattól fogva, mikor Czézár térdre borult az ajtóban, majd megfult

a visszafojtott nevetéstől. De most ajkába harapott s így szólt:

— Én.

— No nézze az ember, vakmerő, mint a bakkecske! — kiáltotta Czézár, s mérgesen összevonta a szemöldökét. — Pályát tévesztettél, fiu. Komédiásnak kellett volna adni téged. Kárba vész az idő a magamformáju tisztességes, becsületes embernél. Föl is ut, alá is ut. Eredj a padlásra és hozd le a ládádát, Egy-kettő, előre, és meg ne állj, míg nem találtaál szállást más fedél alatt.

Peti, látva a plébános arczát, nem birt magával tovább. Oly harsány kaczajra fakadt, hogy rengett belé az ablak.

— Sebaj, vén Nabukodonozor, — kiáltotta s felállt. — Látlak még, Kató, édes, látlak én még téged! Eljárjuk még egy este a tánczot, s az öreg maga fogja tartani hozzá a gyertyát.

Künn az utcán valaki a vállára tette kezét. A turistakalapos fiatalember volt.

— Szent Isten! Te vagy az, Phil? — kiáltotta Peti és megölelte mind a két karjával.

— Éppen elcsaptam magamtól a Vilmos-iskolát s vettem egy bárkát, — mondotta Fülöp. — Azért jöttem ide, hogy megkérdezzem, van-e kedved velem tartani? Tudod — angolna meg tőkehal, és persze nem lesz hiány más mulatságban sem. Van-e kedved?

— Van-e? — kiáltotta Peti. — Azt se tudom, mekkorát ugorjak örömben.

S utnak indultak, derekasan kilépve egymás mellett.

— De ugyancsak szép egy leány az a Kitty, Kató, vagy kinek is hívják, — mondotta Phil.

— Hát odabenn voltál? Láttad táncolni is? — kiáltotta Peti hévvel. — Szép leány? Elhiszem azt. De még milyen! — És a szomorúság egy nemével tette hozzá: — Óh, rémisztően szép!

Könnyű léptek nesze hallatszott mögöttük a sötétségben, s egy lelkendező hang félénken kiáltotta:

— Peti!

Kató volt. Dobogó szívvvel, zokogva, lélekzet után kapkodva jött, a két keze közé fogta Peti fejét, lehuzta magához az arcát, egy csókot nyomott a szájára, s egy szót sem szólva, ismét eltűnt.

VI.

Fülöp nem tüntette ki magát az iskolában; kis hija volt, hogy meg nem bukott. Az első években úgy látszott, hogy szorgalmas, de nincs tehetsége, utóbb tehetségesnek mutatkozott, de nem volt szorgalma. A mit valaha gyermekkorában mondott, szokásmondása lett. Félig tréfából, félig komolyan, mosolyogva,

átérezve az igézetet, mely erőt vett rajta, valahányszor szél kerekedett, azt szokta mondani : »Hi a tenger — indulok !« Anyai nagyapjának, a vén tengerésznek vére hatalmasan folyt ereiben.

Lustasága miatt bajba keveredett és bűntetések szakadtak reá. Mig az iskolában volt, nem törődött egyikkel sem ; de otthon erőt vett rajta a szégyenérzet.

— Tavaszkor tizenhat éves leszel, — mondotta Náncsi néni — s mit mondana szégyen apád, ha még élne ? Oly nagyra volt a fiával s mindig arról beszélt, hogy mily nagy ember válik majd egyszer belőle.

Ez a nyíl talált. Az egyetlen szenvedély, mely lángoló tüzként égett a szívében, a holt apja neve és akarata iránt érzett tisztelete volt. A megtört ember fellengző reményei sokszor marcangolták lelkét, mikor az öreg tengerész vére háborgott ereiben. De most becs-vágyát sarkalták.

Fülöp visszatért az iskolába s úgy dolgozott, mint a rabszolga. Az iskolázásnak már csak rövid ideje állt előtte s lekéselt a nagy kitüntetésekről. De a fiu csodákat művelt. Kitűnően megállta helyét s a tanítói nem győzték csodálni.

Ha Fülöpben sok volt a kapitány véréből, Petiben a fekete Tom véréből volt untig elég. Mikor odahagyta Czézár malmát, Fülöp halászbárkája lett a kedves tanyája. Csöppet sem bántotta a gondolat, hogy mit eszik, mit

vesz magára, hol alszik, ha beköszöntenek a hideg éjszakák. Boldog napokat élt a czimborájával együtt. Egymással kötött szerződésük feltételei fölöttébb egyszerűek voltak. Fülöp beérte a mulatsággal s Petire bizta a halálszatot. Vigan és gond nélkül éltek és nem gondoltak a holnapra.

Csak egyetlenegy árnyék zavarta boldogságukat s azt is egy napsugár vetette. Az a napsugár pedig mindamellett nap-nap után felderítette életük útját, melyen mintegy versenyt futottak egymással. A pályabér Cregeen Katalin volt. Peti addig-addig beszélt róla, míg Fülöp szive fel nem ébredt és meg nem remegett; de Fülöp maga is alig tudta ezt, Peti meg sohasem gyanította. Egyikük sem tártá fel szívét a másik előtt s a sok fortély, melylyel kölcsönösen rejteni igyekeztek egymás előtt titkukat, gyermekes, pompás volt.

A folyó, mely a Sulby-völgytorkolatban ered és Ramsey kikötőjében szakad a tengerbe, híres a pisztrángjairól. A fiuk, jól kieszelt fogással, elhitették egymással, hogy ebben a folyóban csak horoggal lehet halászni. Így járták végig külön-külön a partot, míg a *Manx Tündérhez* nem értek, s alkalomadtán be is tértek, hogy a fárasztó horgászás után eloltsák szomjuságukat. Alkonyattájt aztán Fülöp, ki az ujjasához és térdnadrágjához magas selyemkalapot viselt, csak belebotlott Petibe, ki meg volt mosdva és fésülködve és

tiszta gallért gombolt az ingére. Volt ilyenkor csodálkozás mindkét részről.

— Nini, te vagy az, Fülöp? Éppen azon gondolkoztam, hogy ma sehogy sem akad horogra a pizstráng. De bizony Isten, Sulbyben vagyunk s a macska hitte volna, itt van a *Manx Tündér* is. No, egy korty bor nem árthat meg. Ne néznénk be, Phil?

Ez előzmények után betértek együtt a házba.

Ezt a kis komédiát heteken át estéről-estére eljátszották. Mindenszentek napjának estéjén is, hat hónappal azután, hogy Cézár kiadta az utat Petinek. Grannie a mérőpadnál kötögetett, Cézár, nagy pápaszemmel az orrán, a konyhában ült, háttal az üvegfalnak, úgy hogy az ivószoba lámpája éppen megvilágította azt a nagy könyvet, a melyből olvasott. Az ivószoba egyik padján ült a fekete Tom; pöfékelt, köpködött, kaparta lábával a kőburkolatot, mely fel volt hintve homokkal, s olyan volt a nagy kopasz fejével, mint egy óriás pók. Mellette egy sovány, himlőhelyes férfi ült: Jelly Jonaique, a borbély, az órajavitó, a manx hazafi.

Ott volt a tolvaj Kelly, a levélhordó is.

Grannie, mikor megpillantotta Petit, utat engedett neki, s a fiu eloldalgott mellette a konyha felé, ott leült egy székre a tűzhely mellé. De mikor Philt pillantotta meg Grannie, letette a kötését, hátrasimitotta haját a halántéka táján s minden tiltakozása

ellenére letörölt számára a kötényével egy széket a tűzhely mellett. Czézár szótlanul nézett Petire, egy pillantással, mely pápaszemének kerete s a kezében tartott nagy könyv alsó sarka közt hatott át; de mikor Fülöp lépett be, letette a könyvét s köszöntötte őt. Nancy Joe úgy ugrált faczipőjében a tejeskamra meg egy fazék között, melyben krumpli főtt, mint egy elszabadult tűzibéka. Egy pillanattal utóbb átsurrant Kató a félig megvilágított konyhán; fekete szemét vidáman jártatta körül, ajkán mosoly játszadozott. Fülöp előtt kissé meghajolt, Petinek az arcát fintorgatta, aztán eltűnt.

Ekkor az üveges választófal mögött megszólalt a levélhordó hangja:

— Sietek, uram. Holnap a reggeli hajón idevaló emberek indulnak Kimberleybe.

A mire a borbély hangja rekedt falzettel felelte:

— Kimberleybe! Erről a helyről mondtam én mindig, hogy ott meglelheti az ember a szerencsáját. Jusson csak eszetekbe a vörös Billy, a ki vagyont hozott onnan haza. Aztán gondolatok az öreg Corlettre — úgy van, arra. Csak öt évig volt az aranyásók közt, s egy házat hagy hátra, mely megér évenként husz font sterlinget, hogy hagyatékának többi részéről ne is szóljak.

— Kik azok, Kelly, a kik innen Kimberleybe mennek? — kérdezte Fülöp az ajtón át.

— Egy páran Glen Rushenből és a Gillgyerekek Castletownból. No, jó éjszakát!

Az óra későre járt. Grannie abbahagyta a kötést, a tüket a hajába szurta, az órára nézett és felállt.

— Itt az ideje, hogy zárjunk. Jó éjszakát, Tom! Jó éjszakát, urak! Jó éjszakát!

Phil meg Peti is felállt. Peti az ajtó felé tartott s úgy tett, mintha kinézne, de aztán visszament Katóhoz és azt sugta neki:

— Jer, igyekezzél szabadulni, — valaki vár odakünn.

— Csak hadd várjon, — mondotta a leány, de kaczagott, és Peti tudta, hogy ki fog jönni. Aztán Fülöphöz fordult:

— Egy bizalmas szóra, Fülöp, — mondotta. Azzal karonfogta s kiment vele az udvarra.

Odakünn az istálló előtt hallották még, hogyan távolodik el az uton a fekete Tom és Jelly Jonaique lépteinek kopogása. A hold későn kelt s vörösen állt délkeleten a domb fölött. Peti lihegett és hápogott, mintha versenyt futott volna.

— Siess, Phil, szaporán! — sugta. — Kató itt lesz mindjárt. De előbb egy szót. Megtennél egy szivességet, Phil?

— Micsoda szivességet? — kérdezte Fülöp.

— Beszélj érdekeltem az öreggel, míg én a leánynyal beszélgetek.

— Mit? — kérdezte Fülöp.

De Peti csak a saját gondolatánál maradt.

— A drága kincsel jól áll a dolgom, — mondotta — de az öreg makranczoskodik. Szólj egy szót érdekemben, Phil. Te nagyon jól tudsz beszélni a fejével.

— De mit mondjak neki? — kérdezte újra Fülöp.

— Mondd neki, hogy igaz, szegény, de jó fiu vagyok. Dicsérj föl neki, Phil. Mondd, hogy nagyon megbecsülöm magam, szentül elhatároztam. Csak egyezzek bele, s oly erős, dolgos, szorgalmas és kitartó leszek, hogy olyant még nem látott a világ.

— De Peti, Peti, Peti, miért mondjam neki?

Peti nem pihegett és hápogott többé.

— Miért? No hát, természetesen, a leány miatt.

— A leány miatt? — kiáltotta Fülöp.

— Hát persze, hogy a miatt, mi másért?

— mondotta Peti.

— A Katóért? Kató miatt beszéljek érdekében az apjával?

Ugy tűnt föl, mintha Fülöpnek a lelke fenekéről jött volna fel a szó.

— Talán nehezedre esik a megbizás, Phil?

Rövid ideig tartó csend következett. Fülöpnek arczába szökött a vér; homlokáról a legkülönösebb gondolatokat lehetett volna leolvasni; de a sötétség elrejtett mindent.

— Azt nem mondtam, — hebegte.

Peti, tévesen, méltatlan voltának felismerését olvasta ki Fülöp habozásából.

— Tudom, hogy csak olyan semmirekellő vagyok — mondotta. — De nem is hiszed, Phil, hogyan szeretem azt a leányt. Mindig csak reá gondolok. Nincs miatta se éjjelem, se nappalom. Őt juttatja eszembe minden a világon, minden az ő nevét kiáltja nekem. »Kató!«, mondja a tenger, »Kató!«, hallom a folyó vizéből — a fák közül — a rekettyésből! »Kató!« és egyre »Kató!«. Nem bírom tovább! Ugy szeretem azt a leányt, Phil, hogy ki sem mondhatom — pedig szent igaz ám, Phil, a mit mondok!

Peti elhallgatott, de Fülöp nem moccan.

— Nehéz, dicsérni engem, oh, nagyon jól tudom, — mondotta Peti — de ismertem már, mikor még ujjas-kötényes, egészen piczi jószág volt, én pedig már nagy mamlasz fiu voltam, a kire első nadrágját adják; és együtt játszottunk Blondint a szakadékban.

Fülöp még mindig nem szólt. Reszkető ujjával az istálló falába kapaszkodott és igyekezett megóvni nyugodtságát.

Peti ott kapart előtte a lábaival a kockaköveken és szinte megtörő hangon rebegte:

— Szólj értem, Phil. Csak te teheted meg. Te tudod, hogyan kell megmondani nekik, és te reád hallgatnak. Én el volnék veszve abban a pillanatban, mikor magam állnék ki magamért. Szólj értem, öreg fiu! Nem teszed meg, nem?

De Fülöp hallgatott. Elkövetett minden tőle telhetőt, hogy legyűrje magába azt a cso-

mót, mely a torkát fojtogatta. Egyszerre megismerte a szívét, és Peti vallomásának világosságánál fölfedezte a saját titkát. Nehéz lemondania a leányról; de megkérni Peti számára, még nehezebb. Barátjának keserve mégis nagyon meghatotta. Végre fölszabadult a torka, s az ujjai elbocsátották a falat.

— Megteszem, — mondotta, de szava majdnem zokogásként hangzott.

Abban a veszélyben forgott, hogy izgatottsága erőt vesz rajta, mint az ár, mely elszakítja a gátat. Titkolni akarta érzelmét s gyorsan el akart menni, de Peti vállon fogta és erősen arczába nézett a sötétségben.

— Mégis megteszed! — mondotta Peti az öröm felkiáltásával. — Akkor annyi, mintha már elértem volna. Áldjon meg az Isten, czimborám.

Fülöp elszabadította magát tőle.

— Hallgass, semmi az egész, — mondotta bátor lélekkel, aztán kacajra fakadt, mely szinte sirásnak tünt fel. Nem mondhatott volna többet, mert hangja felmondta volna a szolgálatot.

Ekkor a ház felől egyszerre világsugár esett reájuk s megszólalt egy elfojtott hang:

— Peti!

— Ő az, — suttogta Peti. — Jön! Már itt is van!

Fülöp körülnézett s megpillantotta Katót a tejeskamra ajtajában. Kedves alakja árnyként vált ki a háttér világosságából.

— Megyek, — mondotta Fülöp, és lassu léptekkel a ház felé tartott, melyből a leány most kilépett.

Peti követte Fülöpöt néhány lépésnyire s ugyanakkor eléje is ment Katónak.

— Hallod-e Phil! — suttogta. — Mondd meg az öregnek, hogy reggel és este pontosan el fogok járni az imaházba, meg a vasárnapi iskolába — és, hallod-e? — hogy minden erőmből rajta leszek, hogy megtanuljak játszani a harmóniumon.

Fülöp a tejeskamrán át nesztelenül visszacsompolygott a házba, behuzta maga után az ajtót és magára hagyta Katót Petivel.

VII.

A *Manx Tündér* konyháját megtöltötte a sós levében sült hering illata; az olaj sercegezve és susztorogva csöpögött a parázsba.

— Messze van Ballure, Cregeen ur, mondotta Fülöp, bedugva fejét az ajtón.

— Nem maradhatnék itt vacsorára?

— Hogyne maradhatna, szívesen látjuk, — mondotta Czézár s félretette a nagy könyvét; hasonlóképpen nyilatkozott Nancy Joe is, észrevehetően letompitva éles hangját, s Grannie is azt mondotta:

— Szíves örömmel látjuk, ha nem veti meg egyszerűségünket és jó szívvvel fogadja tőlünk. Krumpli meg hering, csak ezzel kínálhatjuk meg

Christian ur, az igazi manx-eledellel. Huzd félre a fazekat a tüzről, Nancy.

— No, s nem manxman-e ő maga is, anyám? — kérdezte Czézár.

— Persze hogy az vagyok, Cregeen ur, kiáltotta Fülöp s harsányan felkaczagott. — Ki volna az, ha nem én?

— És akár manxman, akár nem, miért fintorgatná az orrát, mikor ilyen hering van az asztalon? — mondotta Nancy. És eléjük tett egy tetézt tállal. — Hol kapni még ilyet? Odaát Angliában bizonyosan nem, arról jót állok.

— Nem bizony, — felelte Fülöp, még mindig kaczagva ok nélkül.

— S ha volna is nekik, a szegény ostobák nem tudnák ily megfőzni.

— Nem biz' azt, Nancy, — mondotta Grannie és felhalmozta a krumplit a pusztasztalon. — Napjában háromszor eszünk krumplit meg heringet s teljes okunk van reá, hogy hálát adjunk érte Istennek; csak el ne bizzuk magunkat érte.

— Kérd meg, anyám, az urat, hogy üljön ide, — mondotta Czézár. — Közelebb üljön, uram, közelebb üljön. Itt van a tál, író van benne. Kést, villát, Nancy. A magunkfélének nincs szüksége, uram, késre, villára, mikor heringet eszik. Tányért is hozz, te leány, Christian urnak. A gentleman tányérból eszik. No, tessék hozzálátni, s még egyszer: hozta Isten! De hol hagyta a barátját?

— Petit ? Oh, nincs messze ide.

Igy szólva, Fülöp fölhagyott a nevetéssel, és jelentősen hunyorgatott Granniera meg Nancy Joéra.

Czézár, ki egy félig hámozott krumplit tartott az ujjai közt, körülnézett.

— És Kató? Hol jár az a leány? — kérdezte.

— Ő sincs messze, — mondotta Fülöp, még erősebben hunyorgatva. — De ne aggódjék, Cregeen ur. Nem kell azoknak vacsora. Különb jóval táplálkoznak azok most, mint a hering.

És megint kaczagott, hogy kiálljon a göres, mely a torkát szorította.

Czézár éppen a szájába akart tenni egy darab heringet, melyet a hüvelyk- és a mutatóujja között tartott.

— Mondott valamit? — kérdezte, fölemelve a fejét.

Fülöp erre már féktelenül kaczagott. Könynebbiségére szolgált, hogy kacajjal harsoghatja tul a lelkében háborgó érzelmeket.

— Istenem ! Mi baja van ennek a fiúnak? — gondolta magában Grannie.

— Veszett kutya marta meg? — gondolta Nancy.

— Hogy mondottam-e valamit? — kiáltotta Fülöp. Azért jöttem ide. Azért jöttem, hogy szót szóljak Peti érdekében. Peti szereti a leányát, Czézár, feleségül akarná venni, és kéri beleegyezését.

— Édes Istenem! — kiáltotta Nancy Joe.

— Szent atyám! — rebagte Grannie.

— Quilliam Péter? — mondotta Czézár.

— Péter? Ugy mondotta?

— Ugy van, Cregeen ur, Quilliam Péter, — mondotta Fülöp merészen. — Az én Péter barátom. Lehet, hogy nyers és darabos fiu, és nem nagyon művelt, de nincs nála jobb szívű ember az egész szigeten. Azt mondom hát, Czézár, mondja ki a szót, hogy beleegyezik, és tegye boldoggá azt a két fiatal teremtet.

Ez utóbbi szavakat már alig tudta kimondani, de erőt vett magán, látva Czézár fűrésző tekintetét.

— De hiszen én, mint mondani szokták, az utczáról szedtem fel azt a fiut.

— Ugy van, Cregeen ur, bizonyára úgy van. Mindig is élesen látó embernek ismertem. Mit szól a dologhoz, Grannie? Találhat-e Czézár, ha jól meggondoljuk, több reménnyel biztató embert?

Megint ravaszul csiptetett a szemével Grannie felé, s az így felelt:

— Hát igaz, semmit sem lehet egyikük ellen se vetni.

Czézár szakasztottan úgy ült ott, mint egy emelődaru, s oly mérgesen nézett, mint egy gunár.

— S mikor elment innen, szemtelenül és tiszteletlenül viselkedett velem szemben.

— De hiszen nem rosszindulatból tette az

a fiu, atyám, — engesztelte Grannie. — És nem te mutattál-e neki ajtót?

— Engedd, hogy minden madár maga költse ki a tojását, anyám; inkább illik az hozzád, — mondotta Cézár. — Ugy van, a mint mondom. A sátán szólt belőle a bűn orozatlanságával.

— Már mint Petiből? — kiáltotta Fülöp hitetlenül. — De hiszen nincs annak önről egyetlen olyan gondolata sem, mely nem volna benne az imádságos könyvben.

Cézár prüszkolt:

— Nincs-e? Akkor hát abból tanulta meg a káromkodást is?

— Ej, mit, — mondotta Nancy az asztal tulsó oldaláról — derék, jóra való fiu az, s nem volt magának hozzá fogható jó legénye soha.

Cézár oda fordult hozzá és szigorú hangon így szólt:

— A hol libák vannak, ott piszok is van, és a hol asszonyok vannak, ott nincs fecsegés nélkül.

Aztán visszafordulva Fülöphöz, azt mondotta gunyos alázatossággal:

— És szabad-e megkoczkáztatnom egy kérdést, melyet fontolóra szoktak venni, mikor eféle dologról van szó — mi vagyona van annak az urnak?

Fülöp visszahanyatlott a székére:

— Vagyona? Hát igazán, nem gondoltam, hogy ön...

— Vagy úgy? — mondotta Czézár. — Hát Izráel gyermekei vagyunk-e mi, a kiknek naponta kétszer hull a manna az égből? Ha csak krumplin és heringen élünk, jól tudhatja, akkor is háromszor kell ennünk minden nap.

Fülöp, bármint igyekezett elfojtani érzelmét, mégis nagy megkönnyebbülést érzett. Beavatkozott a sors. A leányt nem szánták Petinek. Mióta visszatért a konyhába, most lélekzett fel először szabadon és tele tüdővel.

De aztán megmozdult benne a lelkiismeret sebző tövise. Azért van itt, hogy Peti érdekében szóljon, és hiven kell teljesítenie kötelességét. Nem szabad engednie, mozgásba kell hoznia az ész és a rábeszélés minden rendelkezésre álló fegyverét.

Végre az a merész gondolata támadt, hogy a biblia szavával töri meg Czézár ellenkezését.

— De jusson eszébe, Cregeen ur, mit mond a szentírás: »Ne aggodalmaskodjatok a holnap felől«.

— Azt mondotta Niplightly Johnny is, Christian ur, mikor tüzet rakott éjjel a kemenczémben, s feltüzelt minden zabomat, mire reánk virradt a reggel.

— De nem azt mondja-e az irás: »Nézétek a mezők liliomait...«

— Nézttem én; de azért nekem dolgozni, anyámnak fonni kell.

— És talán nem tud dolgozni Peti is? — mondotta Fülöp vakmerően. — Nincs

ember a szigeten, a ki arravalóbb volna, mint ő; nincs annak egy lusta porczikája sem, meg is fogja az keresni mindig a kenyerét.

— Mivel foglalkozik most? — kérdezte Czézár.

Fülöp kereste, hogy mit feleljen, aztán így szólt:

— Hát bizony most csak az én bárkámon van, Cregeen ur.

— S mit keres rajta? Ugyebár, az ételét, italát, meg egy pár garast hozzá? Ha pedig ön egyszer mégis eladja a bárkáját s visszamegy Angolországba, mihez fog akkor? Akkor menjen a leány mindjárt olyan emberhez, a ki oly szegény, mint a hogy a világra jött.

— De hiszen magadnak is kell segítség, atyám, — mondotta Grannie — bizony mondom, hogy kell, és szabad idő is kell neked, hogy eljárhass az imaházba, és támasz is kell neked az öreg napjaidra.

— Nem adnád oda annak a fiúnak a leánynyal együtt még a malmot is? — mondotta Czézár. — Nem, olyan számár még sem vagyok. Lelkemre mondom, lettek volna már, ha akartam volna, gazdag kérők is — a kiknek van ötven hold földjük, hogy a marháikról ne is szóljak. De nincs szükségem reájuk. Az Ur eléggé megáldott. Nem vagyok én olyan, a ki zsirral keni meg a kövér malacz farkát.

— Igaza van, Czézár, — mondotta Fülöp — igaza van! Maga megengedheti magának,

hogy szegény embert fogadjon vejének, s itt van Peti . . .

— Nagyon reá szorultam volna a madárra, ha bagolyra költeném a garasomat.

— Mégis csak jó fiu volt az, — mondotta Grannie. — Olyan hü fia volt a szegény anyjának is, hogy öröm volt nézni.

— Ismertem azt a nőt, — mondotta Czézár — s magam is dobtam egy rögöt a koporsójára. Nem olyan asszony volt az, a ki egyenes uton járja végig az életet. Az a fiu pedig micsoda? A bűn névtelen emléke. Fattyu az, semmi más. Nem olyan kikötő felé evezek én.

Fülöpöt mindeddig a legellenkezőbb érzelmek hányták-vetették. Nem birt Czézárral sem a világiás gondolkodás, sem a bibliai idézetekkel való vitatkozás terén. Az ördög azt sugta a fülébe: »Hagyd már, jobban teszed«. De végre mégis eljött a pillanat, mikor győzelmet aratott önmagán és Czézáron. A molnár legutóbbi szavainak hallatára felugrott és így kiáltott haragtól reszkető hangon:

— Micsoda? Kereszténynek mondja magát, s megbünteti a gyermeket a szülők bűnéért! Névtelen . . . névtelen! Mondok magának valamit, Cregeen Czézár: az ember kaphat az égben olyan nevet is, mely rosszabb, mint az, ha az ember névtelen a földön, s ez a képmutató ember neve.

Igy szólva, hátratulja a székét s az ajtó felé tartott.

Czézár felkelt és szeliden így szólt:

— Jöjjön az ivóba és fogadjon el egy korty italt.

Aztán visszaneézve Fülöp tányérjára, erőltetett kacajjal folytatta:

— De úgy veszem észre, hogy megfordította a heringjét — az szerencsétlenséget jelent.

S kezét Fülöp vállára téve, halkabban hozzátette:

— Ne vegye rossz néven, uram — nem akarom én megbántani azt a fiut, de a'mondó vagyok — ha rugós a kancza, olyan lesz a csikaja is.

Fülöp egy szó válasz nélkül elment.

A hold ezüstös fényt öltött s már magasabban volt az égen, mikor Fülöp kilépett a házból.

Künn a kapu alatt egy alak surrant el mellette pajzánul trillázva és kaczagva az est imbolygó árnyai közt.

Fülöp az országuton akadt reá Petire, ki most is szuszogott és fujt, de egészen más okból, mint előbb.

— Igaz lelkemre mondom, az ördög bujt abba a leányba, — mondotta Peti. — Semmi képpen sem birhatom feleletre. (Ezért a feleletért nyaggatta, s a leány kisiklott a kezéből.) De hogy' vagyunk az öreggel, Phil?

Erre Fülöp elmondotta küldetésének balsikerét. Őszintén és hajszálpontossággal közölt

vele mindent, csak a bántó részleteket enyhítette gyöngéden, a nélkül, hogy leplezte volna előtte a teljes valóságot. A közben, hogy eljárt e feladatában, nagyon is érezte, hogy nem olyan kedve van, mint annak szokott lenni, a ki rossz hirt hozott. Tudta, hogy ajka a sötétben rút mosolyra torzul, s bármint erőltette, nem volt képes bánatos kifejezést erőltetni reá.

Peti ajkán elhalt a boldog mosoly. Eleinte csödesen, aztán némi ingerültséggel figyelt. Mikor Fülöp megmagyarázta neki, hogy szegénysége a legfőbb baj, azt felelte reá :

— Ugy, ugy ! Szegény ördög vagyok !

Mikor Fülöp elmondotta, hogyan kavarta fel Czézár a régi, feledésbe ment összeütközésüket, dörögve mondotta :

— Nyakig ülök a bajban, Phil, annyi az egész !

Mikor pedig Phil arra tett czélzást, hogy mit mondott Czézár az anyjáról, s hogy a születése a legfőbb akadály, nagyot dobantott a talpa alatt lévő köveken és lelkének legmélyéből tört elő a szenvedély :

— Megbánja még ! Azt mondom !

— Jer, ne vedd fel oly nagyon, keserves, mikor az ember kénytelen ily rossz híreket hozni, — mondotta Phil, de még mindig ott érezte ajkán azt a rút mosolyt, s megvetni-valónak tünt fel önmaga előtt még a hangja is.

Peti nem érzett ki belőle semmi visszasságot.

— Áldjon meg érte az Isten, Phil, — mondotta. — Tudom, mindent megtettél érted, a mit csak tehettél. A zsebed üres és oda a régi bátorságom; másképp, ha nem volna igaztalanság a leánynyal szemben, nem kérném én az öreg engedelmét.

Egy pillanatig szótlanként megállt s a kertajtó lécei gyujtószálként roppantak össze kezében.

De aztán hirtelen s gyors elhatározással így szólt:

— Tudom már, mit teszek.

— Mit? — kérdezte Fülöp.

— Világgá megyek — Kimberleybe.

— Oh, csak nem...

— De bizony, megteszem, még pedig mindjárt. Hallottad, hogy mit beszéltek ma este a korcsmai vendégek. Manx földiek indulnak oda holnap reggel a hajón. No hát, én is velük megyek.

— Nem éppen most mondtad-e, hogy a zsebed üres? — mondotta Phil. — Pedig arra az utra rámenne mindened.

— Még annál is több, — mondotta Peti. — De majd hozzákölsz az azt, a mi még hiányzik hozzá. Adósságba verem magam, tudom; de baj is az! Miért félne az esőtől az, a ki a vízbe esett? Majd keresek én ott pénzt.

Az egyik emeleti szoba ablakában világosság gyult ki; Peti megrázta feléje az öklét:

— Isten hozzád, Cregeen mester, nem-sokára világok választanak el bennünket egymástól. A gazdám voltál valamikor, de nincs, a ki örökre azzá tehetne, sem te magad, sem akárki más.

Fülöp ez egész idő alatt tudta, hogy pokol ég szívében. A sátán, mely elbocsátotta, mikor fölülkerekedett benne a harag Czézár ellen, most újra hatalmába ejtette. Egy hang azt sugta a fülébe: — Hadd menjen! Add neki kölcsön a pénzt!

— Gyere, menjünk, Peti! — hebegte. — És ne beszélj ostobaságot.

De Peti nem hallott semmit. Előre ment néhány lépéssel az udvar közelébe s a szemével nyomon kísérte a házban látható világosságot. A fény ablakról-ablakra járt a sötét falon.

— Elviszi a gyertyát az apja szobájából, — suttogta magában. — Ott van, — mondotta halkán. — Nem, elment. De mégis — most visszamegy.

Levette fejről s marokra fogta a kötött süvegét.

— Áld a meg az Isten, — mormogta és imádkozva térdre borult. — És legyen rá gondod, míg én odajárok.

Az égen felkelt mögötte a hold sápadt világosságával s köröskörül néma és ünnepélyes volt minden. Fülöp hátrahúzódott és elfordította arcát

VIII.

Virradattájban, még az álom és ébredés közt imbolygó tündérországbán járva, azzal az érzéssel riadt fel Kató, hogy egy marék rizst vetettek a kocsijába menyegzőjének reggelén. A zörgés megismétlődött, s ekkor már tudta, hogy homokot szórtak hálókamrájának ablakára. Mikor ezzel tisztában volt, azt is hallotta, hogy egy hang, mely olyan volt, mintha üregből hangzanék, azt kiáltja: »Kató!«

— Peti lesz az, — mondotta magában.

Az is volt. A ködös reggelen ott állt az ablaka alatt, mély torokhangon kiáltva a leány nevét s halkan fütytyentve is egyet-egyet.

Nem tartott sokáig, s már hallotta, hogy odabenn a szobában mozdul valami; hátrafordította a fejét s azt mondotta:

— Már jön!

Megzörrent egy retesz, a tolóablakot felhúzták és kicsiny sötét keretében egy gyönyörű szép fej s nevető arcz tűnt elő, melyet leomló fekete haj zuhataga vett körül, a kép elmosódó befejezését pedig az éji köntös fehér nyakfodra alkotta.

— Kató! — kiáltotta újra Peti.

Az úgy tett, mintha csak azért ment volna az ablakhoz, hogy kinézzen, s igazi nő léteére egy kis ijedtséget színlelt s egy kis bosszus kiáltást hallatott a miatt, hogy oly közel állt az ablaka alá s úgy meglepte. Aztán

merően nézett le a félhomályba és bámulva, csodálkozó hangon mondotta:

— Ez bizonyosan Peti.

— Ő az, ő az, Kató, — mondotta Peti — nem volt nyugta, míg nem beszélt még egyszer veled.

— Oh! — mondotta a leány és visszaneézett a szobájába. De aztán fölülkerekedett benne a dévajság és nem állhatott ellen a kísértésnek, hogy meg ne gyötörje a fiut.

— Eltévedtél, vagy elvesztettél valamit, Peti? — kérdezte ártatlan arczczal.

— A lelkemet vesztettem el, te leány — mondotta Peti.

— A lelkedet? Mondd, nem csipett meg valami, vagy talán megártott a holdvilág? Megbabonáztak, Peti? — kérdezte roppantul komolyan.

— Jaj! Meg engem, nagyon. Te, Kató...

— Szegény fiu! — sóhajtott a leány. — És váratlanul lepett meg a boszorkány, mielőtt észrevehetted volna?

— Bizony, hogy váratlanul és hirtelen. De hallgass rám...

— Jaj nekem! Csak nem az öreg Colleyné volt? Nyullá változott át? Vagy megmartak, Peti?

— Meg bizony, nagyon. De, Kató...

— Akkor bizonyosan kutya mart meg. Talán bizony már érzed is a viziszonyt. Peti?

— Nem érzem, inkább a víz után vágyodom. Hallgass már reám, Kató... Elmegyek

innen. Elmegyek sok száz meg ezer mért-földnyire.

Az ablakban erre már nagyon aggódó hang felelt. A leány ég felé emelte az arcát, mintha az utolsó rajta lévő csillagot nézné, s azt mondotta :

— Szegény gyerek ! Szegény gyerek ! Jaj, csakugyan megbabonázták !

— Ha ugy van, akkor te babonáztál meg engem, Kitty . . .

— Én ? Hát boszorkány vagyok én ? — kiáltotta vidám kópésággal. — Hiszen az este tündérnek mondottál az uton.

— Tündér is vagy, te leány, meg boszorkány is vagy. De most már hallgass reám . . .

— De hiszen azt is mondottad a tehén-istállónál, hogy angyal vagyok, már pedig az angyal nem ért a boszorkánymesterséghez.

Azzal elvakkantotta magát, mint a kutya és visitóan felkaczagott, mint egy boszorkány, aztán megint vakkantott.

De Peti nem bírta tovább.

— Csak tessék, folytasd a bolondozást ! — kiáltotta Peti szemrehányóan. — Nektek leányoknak, egy darab kő van a szivetek helyén. El tudjátok nézni, hogy az ember oda-hagyja a szigetet . . .

— Hogyan . . . mit mondottál ? — lihegett Kató.

— Kedvét szegitek, megkeserítitek az életét és világgá üldözik, — folytatta Peti —

de bocsássa meg az Isten mindnyájatoknak, mert hiszen nem tehetitek másképp.

— Igazán mondtad, hogy elhagyod az országot, Peti?

— Persze, hogy mondtam, de mit bánod te, hogy Afrikába, Kimberleybe, vagy a jó Isten tudja, hová megyek én?

— Kimberleybe? Csak nem Kimberleybe, Peti!

— Mit bánod te, hogy Kimberleybe, vagy Timbuktuba-e! Az ember eljön bucsuzni, mielőtt hajóra száll, neked meg más dolgokon jár az eszed.

— No éppen te vagy az, te Peti, a ki tudja, hogy mire gondol egy leány! S miért szidsz össze mindjárt egy szó miatt?

— Szidlak? hogy én téged szidnálak? Csak azt mondom, hogy elüldöznek innen!

— Ki üldöz el, Peti?

— Mindenki, a ki azt mondja, hogy nem érdemellek meg téged, a mint hogy úgy is van; de ne próbálják még egyszer azt mondani nekem!

— De hát kik mondják azt, Peti?

— Mit bánod! És a szememre vetni az anyámat — az én szegény anyuskámat! És fattyunak mondani engem és Isten tudja még, minek. Hogy a becsületes ember leánya nem koldus, hogy olyan legényhez menjen feleségül, a kinek még neve sincs.

Az ablakból most méltatlankodó felkiáltás hallatszott:

— Ki meri azt mondani ?

— Akárki, mindegy.

— Akárki legyen, mondd meg neki, hogy, ha reám értette, én, ha egyszer férjhez akarok menni, csak olyan embernek leszek a felesége, a kit szeretek, akár van neve, akár nincs !

— Ha elhihetném, Kitty . . .

— A mi pedig téged illet, Peti ur, elég volt a kellemetlen beszédedből. Miattam mehatsz Kimberleybe. Ugy van, eredj, szerencsés utat : még azt is megmondhatom . . . még azt is . . .

De a haragos hang ott fenn a félhomályban egyszerre alig hallható zokogássá vált.

— Jaj, mi az ? — kiáltotta Peti izgatottan. — Csak nem sirsz, Kató ? Mi rosszat mondtam ? Kitty, drága ! Csak rajta, rajta, — üss érte egyet a koponyámra, — oh én ostoba, vén számár !

Peti felkapaszkodott a tejeskamra ablakán.

— Eredj le ! — suttogta Kató.

Haragja egy pillanat alatt megint eloszlott és Peti, egészen közel jutva hozzá, örömkönnyet látott csillogni a szemében.

— Eredj le, Peti, mert különben becsukom az ablakot — nem, igazán megteszem.

S bizonyosságául, hogy mennyire nem akarja oly közel tudni magához, becsukta a felső tolóablakot és kinyitotta helyette az alsót.

— Édes ! — kiáltotta Peti.

— Csitt ! Mi volt az ? — suttogta Kató, és visszahúzódott.

— Megint nyitva hagyták az ól ajtaját? — kérdezte Peti.

Kató megkönnyebbülten lélegzett fel.

— Csak horkol valaki.

— Az öreg, — mondotta Peti. — Akkor tiszta a levegő.

— Mihaszna, ha el is mégý Peti? — mondotta Kató. — Vagyont kellene szerezned, hogy kielégítsd apát.

— Ha másoknak sikerült, Kitty, miért ne sikerülne nekem? Manx emberekből is lett márezüst-meggyémántkirály, s a jó Isten tudja, még micsoda. Ne félj. Ha visszajövök, királyné lesz belőled, ha másé nem, hát az én királyném, s lesznek disznaid meg teheneid, meg lesz cseleded, a ki mos és dolgozik helyetted.

— Ezzel akarsz magadhoz édesgetni egy szegény leányt, mi? De hívőnek is kell lenned ám, mert különben sohasem egyezik bele apám.

— Ha visszajövök, olyan hívő leszek én, hogy magad is elesodálkozol rajta. Ugy beszélék majd, mint a teremtés könyve s mint Ábrahám meg a fiai meg az atyjafiai. És alkonyattájt az apostolok cselekedeteinek ígéivel vallok szerelmet neked a téhénistálló ajtajában.

— Hát az mindenesetre különös módja lesz a kurizálásnak. De ki mondotta neked, hogy megengedem? Ki mondotta neked, hogy beleegyezem, hogy azt hidd, hozzád megyek feleségül, ha visszajöttél?

— Én magam! — mondotta Peti vakmerően.

— Ej, csakugyan te magad?

— Hallgass reám. Ugy fogok dolgozni odalenn, mint egy néger, s halomra gyűjtöm a pénzt, és sohasem gondolok másra, mint az aranyra meg a leányokra...

— Ej, ne mondd!

— Soh'se félj! Olyan férfi vagyok én, a ki csak egyhez huzok, Kató; de éppen azért, mert egyet szeretek, észrevesz a szemem minden leányt. Te pedig hü leszel hozzám, megvársz, és egyetlenegy ramseyi takácsra, meg boltosra se veted a szép szemed pillantását.

— Egyetlenegyre sem? Még Corrin Jamesiere sem? Pedig csinos legény az a Jamesie.

— Az az emeletes galléru majom? Ne évődjél már velem, te leány!

— Vagy a fiatal Ballawhainera sem? Tudod, a Christian Ross gyereke?

— Christian Rossra — vigye el az... de nem! Bizonyosan tudom, hogy azt fogod nekik mondani: »Péter visszajön; hűséggel tartozom neki!«

— Ugy hát megkaptam, uram, a parancsaimat? El van köztünk intézve minden, ugy-e? Nem tüzhetnéd ki mindjárt a menyegző napját is, ha már úgy benne vagy? Nekem, persze, szavam se lehet az egészhez? Tőlem nem kérni senki.

— Hallgass már, te leány — kiáltotta Peti.

— Hallod-e?

Egy kakuk repült el a ház fölött és hangosan szólt.

— Átszállt a zsupfedelen, Kató. Kakuk Kakuk! Kakuk! Háromszor egymás után Nagyszerű! A hármas szám jó ámen! Hogy nem ámennek, hanem ómennek mondják? Nem bánom, mondd, a minek akarod, aranyom!

Közben a csillagok elhalványultak s a tenger felől szürke ködpára szállt feléjük.

— Brr, a levegő is azt mondja, hogy késő van. Bemegyek már, — mondotta Kató.

— Csak egy kis szélhuzás jött a hegyek felől, még nincs reggel, — erősködött Peti.

A ködös messzeségből egy madár hívogatója hallatszott.

— Dehogy is nincs, — mondotta Kató. — Nem hallod a rigót a hegyszakadékban?

Egy másik madár visszafelelt a hívogatóra a ház ereszeről.

— Hát ez mi? — kérdezte Peti. — Talán megint te voltál, Kitty? Egészen olyan hangod van, mint a rigónak.

A leány lehajtotta fejét erre az édes discséretre, de aztán szigorú hangon felelt:

— Mit szólnak az emberek!

A ház homlokzatára bágyadt világosság esett és halk szél suhant át a fákon és a mozdulatlan cserjéken.

Kató didergett. Szorosabbra fogta nyakán a fodrokat.

— Megyek már, Peti, — suttogta.

— Még ne. Csak a tenger sós levegője az,

— magyarázta Peti. — A hold pár perczezel ezelőtt nyugodott le.

— Te ostoba! Már két órája, hogy le- nyugodott. Nem vagyunk a Jupiteren, a hol mindig világít a hold.

— Hát igazán mindig süt a hold azon a Jupiteren? — kérdezte Peti. — Uram, terem- tőm! Mily jó lehet ott a leányok ablaka alá járni!

A baromfiketreczben egy kakas kukoré- kolt, az udvaron vakkantott egy eb s a ló kapálni kezdett az istállóban.

— Mikor indulsz, Peti?

— Az első ár idején, hét órakor.

— Akkor eredj, itt az ideje. Isten veled.

— Várj még, megállj! Csak egy szót.

— Egyet se. Megyek s lefekszem ujra.

Nézd, már fölke! a nap a hegyeken.

— Csak egy kis piros csík az egész. Hall- gass reám. Csak azért, hogy ne alkalmatlan- kodjanak azok a pokoli mamlaszok, kik min- dig utánad járnak, meg fogom bizni Fülöpöt, hogy ügyeljen reád, míg én odajárok.

Christian urat?

— Mondd csak Fülöpnek, Kató. Nem kívánja az, hogy nagyságolják. Csöppet sem kevély. Engedd, hogy vigyázzon reád, míg én visszatérek.

— De most már beteszem az ablakot, Peti!

— Várj! Még valamit. Gyere, hajolj le, hogy az öreg ne hallja meg.

— Nem hajolhatok le egészen hozzád.
Mi az ?

— Akkor add ide a kezedet. A kezedbe mondom.

A leány egy pillanatig habozott, aztán lenyújtotta kezét az ablakpárkányon át, s Peti megragadta és megcsókolta, aztán feltolta a ruhája ujját, s a karjára szoritotta az ajkát, a mily magasan birta.

— Még egyet, édes ! Ne siess már úgy, — még egyet — no, csak egy felet . . .

A leány visszahuzta a karját, s keze megint összeért Peti kezével.

— Mi az ? — mondotta. — Még mindig az ujjadon van az az anyajegy, Peti ? Boszorkánynak mondottál — hát majd elüzöm. — Ide hallgass :

Ping, ping, prash,
Cur yn cadley-jiargan ass
my chass.

Kietlenül üvöltő hangon és színlelt ünneptélyességgel mondotta el a manx-va ázsigét. A gyümölcsös kertben megrezzent egy ág, és Kató felkiáltott :

— Mi volt az ?

— Csak Fülöp. Ott vár az almafánál, — mondotta Peti.

— Jaj, Istenem ! — kiáltotta Kató, s a toláblak egyszerre lecsapódott.

De a következő pillanatban újra felnyílt s a szép leányarcz újra előtűnt keretében,

csakhogymost már a reggel rózsás fényében tundökölve.

— Egész idő alatt itt volt? — kérdezte suttogva.

— Baj is az? Hiszen csak Phil.

— Isten áldjon! Jó szerencsét!

S az ablak most már végképpen becsukódott.

— Menjünk! — mondotta Fülöp, ki még mindig magastetejű kalapjában és térdnadrágban állt ott az elhalt barna páfrány, az elszáradt rekettye és az alácsüngő szederindák közt, és görcsösen kapaszkodott az almafába, lenyelve a torkán feltörő kiáltást. De látni akarta Peti boldogságát, mely a saját boldogtalansága volt és alig elviselhetően marczanolta a szívét.

A madarak ekkor már megszólaltak, de a legvidámabban Peti fütyült és énekelt, mikor visszatért hozzá.

IX.

Az ár megindult Ramsey kikötőjében és lomhán hömpölygött a part felé a tenger sósizü, friss szélfuvása előtt.

A kikötőben egy gőzöst fűtöttek; podgyásztalyigák gurultak végig a hajóhídon; az áruraktár fölött zörgő daru teljes munkában volt; nevek, parancsok és feleletek röpködtek össze-vissza a levegőben s általános volt a láрма és a hangzavar.

A hátulsó fedélzeten voltak a kimberleyi kivándorlók. A Quark-család tagjai Glen Rushenből, s páran a castletowni Gill-fiuk közül — kemény legények, kik nagyon összeszedték magukat barátaik körében, a kik viszont sokat beszéltek és kaczagtak, hogy megkönynyítsék nekik a válást.

Peti meg Phil most közeledtek a kőparton és Quayle, a révmester, hitetlen ámulattal nézte őket.

— Micsoda? Talán maga is velük akar menni, Fülöp ur?

— Nem, — felelte Fülöp és felszállt a hajóra.

Peti még mindig a kötött sipkájában, meg a hosszuszáru csizmájában volt, de matrózujjast huzott a kék pamutingére. A vörös zsebkendőbe kötött kis batyuján kívül az volt minden, a mit magával vitt. Kissé árvának érezte magát a tolongásban, s meglátszott rajta gyámoltalansága és boldogtalansága.

Más hatással voltak a parton és a hajó fedélzetén zajgó készülődések Fülöpre. Teli tüdővel szivta magába a tenger üde fuvalmát, kaczagott és azt mondotta:

— Hi a tenger, Peti. Szinte kedvem volna veled tartani.

Peti csak bágyadt mosolylyal felelt. Vége volt már a jó kedvének. Öt évi távollét hosszú idő, különösen, mikor az ember minden reményét a visszatéréshez fűzi. Mi minden nem történhetik addig, mily fordulatok következhet-

nek be időközben. Petinek alaposan elment a kedve a nevetéstől.

Fülöp is kevés hajlandóságot érzett reá, mikor elmúlt a mámor, melyet a sós víz megpillantásakor érzett. Némely perczben úgy érezte, mintha a poklokat hordaná magában. Legjobban mégis az nyugtalanította, hogy bármint akarta is, semmiképpen sem tudta sajnálni, hogy Peti elmegy. Érezte és tudta, hogy ajka gunyosan eltorzul, mikor barátját oly ünnepélyesnek látja. Ám Peti mindebből nem gyanított semmit és Philt metsző fagyként érintette a nyersmodoru legény ártatlan gyengédsége, vagy égette, mint a tűz és leverte benne a gonosz indulatot.

A fedélzet szélén álltak és hangosan beszéltek egymással, hogy tulkiáltsák a gőzkürt puffogását.

— No, Isten veled, Phil, aranyosan jó voltál hozzám, jobb voltál, mint mindenki más a világon. Ha jól meggondolom, nem is voltam én hozzád való; mert hiszen te tanult ember vagy, s igazság szerint az első közt volna a helyed a szigeten, ha mindenkit arra a helyre állítanának, a melyet megérdemel. De ha az Isten megsegít, nem kell majd szégyenkezned miattam. Nem maradok oda sokáig, Phil — talán öt esztendeig, vagy még rövidebb ideig, de mire visszajövök, te leszel a legtekintélyesebb manxman az egész szigeten. Nem? Pedig hát mégis az leszel! Én mondom. Nem, nem ostobaság. Én azt jobban tudom.

Fülöp hideg kék szemében olvadni kezdett a fagy.

— Ha gazdagon jövök vissza, megint a régi jóbarátod leszek, már a mennyire közönséges ember létemre lehetek; ha szegényen és csalódottan térek vissza, nem követem el rajtad azt a szégyent, hogy magamhoz kívánjalak, ha pedig nem jövök vissza soha, a halálom óráján azt mondom magamban valahol: »Szószóló! lesz ő odahaza és nem felejt el téged soha életében«.

A gőz harsogásában és a lánczok csörgésének zajában Fülöp többet már nem hallhatott.

A hidon megkondult az első harangszó és a révész elkiáltotta:

— A partra mindenki!

— Még egy szivességre kérnék, Phil, az utolsó, de legnagyobb szivességre.

— Mire?

— A Katóról van szó. Tartsd szemmel a leányt, míg én odajárok. Menj el hozzá néhány napján és ügyelj reá. Ne vesse szemének egyetlenegy pillantását se azokra a gazdag kőrökre, kiket az apja említett; a takácsok meg a boltosok halálra gyötörnék azt a szegény leányt. Zavard el őket, Fülöp. Az öklük szót sem érdemel. De ne bánj velük erőszakkal. Csak buktasd alá párszor azokat a kényes bitangokat. Elég lesz az nekik.

— Nem éri baj, míg te odajársz.

— Esküdjél meg, Phil. Tudom, hogy a

szavad is elég kezesség nekem — de add rá a kezed és esküdjél meg reá — úgy mégis biztosabb lesz.

Fülöp kezét adott neki s megesküdött. Érezte, hogy elpirul, és menni akart.

— Várj még, ígérj meg még valamit, Phil, ha már úgy is a kezemben van a kezed. Esküdjél meg, hogy soha senki és semmi sem választ el minket kettőnket egymástól.

— Tudod, hogy arról nem lehet szó.

— Mégis, esküdjél meg reá, Phil. Vannak gonosz nyelvek, s úgy nyugodtabb leszek. Hadd beszéljenek és tegyenek, a mit akarnak — mi jóbarátai és testvérei maradunk egymásnak mindhalálig!

Fülöpnek zugott a feje; oly kábultnak érezte magát, hogy alig birt megállni a lábán; de azért megesküdött másodszor is.

Most újra megszólalt a harang és nagy keveredés támadt. A hajófeljárókat felvonták, a köteleket eloldották, a kapitány a parancsnoki hidról a partra kiáltott, a révmester harsányan felelgetett vissza a partról a hidra.

— Eredj és állj a révgát végére, — mondotta Peti — éppen a világítótorony mögé, én pedig majd a hajó orrára állok. Hadd lássam még a jóbarátom arcát, mikor elszakadok régi hazámtól.

Fülöp nem birta tovább. Lelkében megszűnt a gyűlölet. Leküzdötte magában. És könny áztatta égő arcát.

A hajókémények zúgása megszűnt; nem

hallatszott más, mint az ár hömpölygése a kikötőben és a parthoz verődő hullámok csapkodása. A tenger színe fölé biztatóan, kedvesen várt vendégként szállt fel a nap, s a víz ingatag ösvényén tovasiklott a hajó a messzeségbe. A parton a vizek királyának méltóságával emelte ég felé a vénség fehér kőkoronájával édes homlokát a Barrule-hegy, s lábánál kezdettek felszállni a füstoszlopok a város kémenyeiből.

— Isten hozzád, kis szigetem, áldjon meg az Isten. Rád gondolok híven. Igaz, elűztek földedről, de te mégis hűséges anyám voltál, s ha Isten megsegít, még visszatérek hozzád. Addig is Ég veled, kis Mona, élj boldogul! Elhagylak, de manxman maradok.

Peti úgy akarta, hogy mikor a hajó elhatalad a világítótorony előtt, lekapja fejéről a kötött sipkáját és férfiasan letörli a könnyet szeméről. De Fülöp a partról nem láthatott mást, mint a hajó orrán egy alakot, mely le roskadva s görnyedten ült az összegöngyölt hajókötélen.

MÁSODIK RÉSZ.

Fiu és leány.

I.

Náncsi néni tele volt nyugtalansággal a miatt, hogy Fülöp még nem vetette magát semmi életpályára. Mig érdekközösségben volt Petivel, a jó néni nem fogyott ki az intelemből, a fiu pedig igyekezett eloszlatni aggodalmait; Náncsi néni csak elégedetlenkedett, Fülöp csak kaczagott. De mikor Peti elment, a néni előhozakodott a régi fogással, és apja emlékével igyekezett hatni Fülöpre.

Egy novemberi napon a levegő a fenséges manx őszutó, a tenger üde fuvalmával volt tele. Fülöp a reggeli után megérezte azt, s előszedte a tőkehal-fogáshoz való eszközeit.

— Megint a bárkára, Fülöp? — kérdezte Náncsi néni. — Akkor legalább ígérd meg, hogy teára itthon leszel.

Fülöp megígérte, és szavát tartotta.

Mikor dolgának végeztével hazatért, az öreg hölgy a kis kék szobájában várta. A kedves helyiség e napon a szokottnál is tisztább

és lakályosabb volt. Vidám tűz pattogott a kandallóban és minden ragyogott a rendtől és tisztaságtól. A terített asztalon ott álltak a csészék a zümmögő üst mellett, Náncsi néni pedig, fekete csipkefőkötőjében és vörösbarna színű virágos selyemruhájában élénken járt-kelt a szobában, levendula-illatot árasztva maga körül, s vidáman, mint egy fürge madár.

— De mire véljem mindezt? — kérdezte Fülöp.

A kedves, öreg nő félig izgatott, félig tréfás hangon felelte:

— Hát nem tudod? Micsoda gyermek vagy még te! Ugy látom, nem is tudod, mily nap van ma.

— Mily nap? Hát ötödike, nov... óh, a születésnapja. Egészen megfeledeztem róla, néni.

— Hát persze, hogy az és éppen a tea idején lettél huszonegy éves. Azért kértelek, hogy jöjj haza.

Kitöltötte a teát, leült, lábát a kandalló rácsára tette, megengedte a macskának, hogy kényelmesen elhelyezkedjék az ölében, aztán ideges mosollyal s kissé szorongó szívvvel feladatának teljesítéséhez látott.

— Hogyan elszáll az idő, Fülöp. Husz éve ma, hogy az első születésnap ajándékot hoztam neked. Nem voltam itt, mikor megszületél; nagyapád eltiltotta. A te szegény nagyapád! Pedig mint vágyódtam, hogy megfürösztthessem és felöltöztethessem, dajkálhas-

sam az én drágám fiát, s nénjének mondhasam magam. Aztán, óh, édes Istenem, eljött az a nap, mikor először láttalak! Hogyan felejt-hetném el azt? Nagyapáddal Cowleynál, a takácsnál voltunk, s belépett a boltba egy szép, fiatal teremtés, egy kis gyermeket tartva karján. Kissé túleleven volt, szegény, s úgy ismerkedtem meg vele.

— Az anyám volt?

— Az volt, fiam. Nagyapád háttal állt az utcának. Még most is átfut a meleg, mikor arra a jelenetre gondolok; de anyád nem igen látszott félni. Bicczentett a fejével, mosolygott, fölemelte a mousselin-fátylat a gyermek arczáról és azt mondotta: »Kire hasonlít, miss Christian?« Gyönyörű látvány volt. Te aludtál, s az ember azt gondolhatta volna, apád kis gyermek lett ismét. Reszkettem, közel voltam hozzá, hogy leroskadjak, s nem tudtam szólani. Anyád ekkor észrevette nagyapádat, s mielőtt visszatarthattam volna, a vállára ütött. Öregapád a rossz fülével volt felénk fordulva; a látása is meggyengü t már. De minthogy nőt látott, feléje fordult, mélyen meghajolt, mosolygott és szokása szerint levette a kalapját. Az anyád ekkor fölemelte a gyermeket, s egész vidáman így szólt: »Kihez tartozik, deemster, a Ballureokhoz vagy a Ballawhaineokhoz?« Szent Isten, ha visszagondolok reá! Nagyapád hirtelen kiegyenesedett, elfordult, s a következő pillanatban künn volt az utcán.

— Szegény apám! — mondotta Fülöp.
Náncsi néninek csillogott a szeme.

— El akartam még mondani valamit az első születésnapjáról, fiam. Nagyapád már meghalt, a te szegény nagyapád! — s én kis puha sipkát kötöttem neked fehér pamutból, bojttal és vörös csokorral. Anyád apja még élt, mindenki csak Billy kapitánynak hívta — s mikor a kis fejedre tettem a sipkát, felkiáltott: »Hajós ez minden ízében!« És csakugyan matrózsipka volt, arra nem is gondoltam. Billy kapitány a térdére vett téged, oldalról reád nézett, hatalmas füstfelhőt bocsátott ki a hosszuszáru pipájából, s újra felkiáltott: »Azt mondom, tengerész lesz ebből a fiúból!« Te elaludtál az öregember karján, s felvittelek a bölcsődbe. Apád utánam jött a hálószobába, hol már ott volt anyád, s a kandalló párkányán lévő nagy kagylókat porolgatta. A szegény Tom... mint ha még most is látnám. Keskeny, fehér kezét a bölcső korlátjára tette, hátratolta homlokodról a kis sipkát meg az aranyfürtjeidet és büszkén azt mondotta: »Óh nem! Ebben a fejben több lakozik, mint a mennyire egy tengerésznek szüksége van!« Nem akart lekicsinyelni azzal senkit. De — óh Istenem — az anyád meghallotta, s azt hitte, hogy őt meg a hozzátartozókat becsmérli. »Óh, ezek a rangbeli emberek!« — kiáltotta, azzal ledobta a porlóseprőt és daczosan kiment a szobából; az egyik kagyló nagy csörömpöléssel leesett a kandalló párká-

nyáráról. Apád az ablak felé fordította arcát és sirni szerettem volna, hogy úgy megalázták. De ő kinézett a tengerre, mely azon a napon, jól emlékszem még reá, nagyon háborgott, s azt mondotta mély hangján, mely lágyan szólt, mint a harang, és szinte remegett felindulásában: »Nincs ok nélkül, Nannie, hogy Napoleon-homloka van ennek a gyermeknek. Csak tartsa meg az Isten, egyszer majd ember lesz belőle, mikor megtört szivü és dült agyvelejü atyja már mélyen nyugszik a föld alatt.«

Náncsi néni elérte azt, a mit el akart érni. Fülöp még aznap éjszaka leszerelte télre a halászbárkáját, s másnap reggel utnak indult Ballawhaine felé, kikérni Péter bátyja segítségét, hogy a jogi tanulmányoknak szentelhesse magát.

Náncsi néni elkísérte. Ő birta reá erre a lépésre abból a kettős megfontolásból, hogy a Ballawhaine elvégre a legközelebbi rokona a fiúnak, s csak nemrégiben küldte Rosst, a saját fiát, Angliába, jogi tanulmányok folytatására.

Odamenet mind a ketten izgatott és bizonytalanságot érző lelkiállapotban voltak. Náncsi néni, kosárformájú kalapjával a fején, mindegyre csak beszélt, hogy ébrentartsa Fülöpben a bátorságot. De mikor odaértek a nagy kapu elé, s a fákon át felnéztek a kis toronyra, nagy megilletődéssel emlékezett vissza azokra a napokra, mikor ez a ház otthona volt, és csöndesen megeredtek a könnyei. Fülöp

sem volt meghatottság nélkül. Mert hiszen ez a ház atyjának szülőháza és öröke volt.

A vöröskabátos és sárgásbarna mellényű angol szolga az idegenekkel szemben kötelező formaszerűséggel felvezette őket a fogadószobába. Meglepetésükre ott találták Rosst. A zongoránál ült s egy utczai nótát vert ki a billentyűkön. Mikor az ajtó kinyílt, lassan felállt, Náncsi néninek hidegen kezét nyújtotta, Fülöpöt pedig kegyes fejbőlintással köszöntötte.

Náncsi néni egy sarokba állította a napernyőjét, féresimitotta homlokából a fehér haját, megigazgatta a keztyűjét és szeliden érdeklődött a hogyléte iránt.

Péter bácsi jött be azután gyorsan, rövid, nyugtalan léptekkel. A haja meg a szemöldöke teljesen megőszült, az arcza beesett, a szeme bágyadt, a szája nyugtalan. Elhullatta már több felső fogát, sokat köhögött és kopottan öltözködött. Olyan volt, mint a ki már a halált várja.

— Óh, te vagy az, Anna és te, Fülöp! Jó reggelt, Fülöp. Ne bántsod a zongorát, Ross, úgy, jól van. No, mi az ujság, miss Christian?

— Fülöp tegnap érte meg a nagykoruságát, Péter, — mondotta Náncsi néni bátortalanul.

— Csakugyan? — vetette oda a Ballawhaine. — No, akkor Ross a jövő hónapban lesz husz. Körülbelül egy évvel meg egy hónappal fiatalabb nála.

Egy pillanatig fürkésző szemmel, de mit sem szólva nézte az öreg hölgyet, aztán azt mondotta :

— Nos ?

— Londonba szeretne menni, jogot tanulni, — hebegte Náncsi néni.

— Miért nem marad inkább itthon, s miért nem lesz az egyház szolgálója ?

— Magam is azt szerettem volna, de az apja . . .

A Ballawhaine keresztbe vetette a lábát.

— Az apja mindig nagyra látott, — mondotta.

Aztán Fülöphöz fordulva :

— Később aztán, úgy gondolod, visszajönnél a szigetre ?

— Igen, úgy, — mondotta Fülöp.

— Ügyvédkedni, aztán hivatalra pályázni ?

— Azt hiszem, az volt apám kívánsága, — mondotta Fülöp.

A Ballawhaine megint Náncsi nénire nézett :

— Nos, miss Christian ?

Náncsi néni a napernyője után nyult, s végre így kezdette :

— Azt gondoltuk, Péter . . . láthatod, keveset tudunk hozzá . . . igen, ha az apja még élne . . .

A Ballawhaine megkaparta az arcát, s azt mondotta :

— Azt kívánjátok, hogy elhelyezzem egy ügyvédnél ?

Náncsi néni megkönnyebbülten kacagott fel, így jelezve, hogy eltalálták gondolatát.

— Bizonyára tudjátok, hogy az ily lépés pénzbe kerül. Mennyit szánhattok reá?

— Tartok tőle, Péter...

— Azt gondoltátok, hogy magamra vállalhatnám ezt a kiadást?

— Nagyon jó vagy, hogy mindjárt az igazi oldaláról nézed a dolgot, Péter...

A Ballawhaine félrehuzta az arcát.

— Figyeljeteek reám, — mondotta szárazan. — Ross éppen most készül arra, hogy angol jogot tanuljon...

— Igen, — mondotta Náncsi néni lélekkel — s részben éppen azért...

— Csakugyan? — mondotta a Ballawhaine és felvonta a szemöldökét. — Ugy számítom, hogy a londoni tanulmányai összevissza többbe fognak kerülni ezer font sterlingemnél.

Náncsi néni elszörnyűködve emelte fel a két keztyűs kezét.

— Elhatároztam, hogy reáköltöm ezt az összeget, mert fiamnak úgy, mint angol ügyvédnek, nagyobb kilátása volna...

— Tudod-e, hogy mi is épp effélére gondoltunk? — mondotta Náncsi néni.

— Nagyobb kilátása volna reá, — folytatta a Ballawhaine — hogy elnyerje a szigeten elérhető néhány hivatali állás egyikét, mint ha csak a manx jogszolgáltatást tanulná, a mi felénél kevesebb pénzembe kerülne.

— Oh, de az a pénz jó befektetés lesz mindkettőjük, úgy Ross, mint Fülöp javára,
— mondotta Náncsi néni.

A Ballawhaine türelmetlenül köhögött.

— Nem értesz engem, — mondotta ingerülten. — Olyan állás csak kevés van, ügyvéd pedig már annyi van a szigeten, hogy disznót lehetne etetni vele. Minden egyes hivatali állásra ötven pályázó is akad. De a képzettség súlylyal esik a latba, s a befolyás meg a család tekintélye is ér valamit.

Náncsi néni úgy érezte, mintha dermesztő fagy borzongatná végig.

— Mindezt megmozgatom Ross érdekében, hogy legyőzze minden versenytársát. Megértettél már?

— Hogyan, Péter? — kérdezte Náncsi néni.

A Ballawhaine reá nézett a beesett szemével és azt mondotta:

— Mi az, a mit tőlem kívántok? Idejöttök hozzám, s azt követelitek tőlem, hogy pénzelnem a fiam vetélytársát, hogy képeztessem ki és tegyem képessé arra, hogy kitúrja a fiamat.

Náncsi néni végre megértette a gondolatát.

— De, édes Istenem, Péter! — mondotta.

— Hiszen Fülöp vérszerint való unokaöcséd az édes testvéred fia.

A Ballawhaine megdörgölte orrát a sóvány mutatójával, s így szólt:

— Az ingem közel van hozzám, de a bőröm még közelebb.

Náncsi néni reávetette a csüggeteg szemét, s felháborodásával együtt nőttön-nőtt a bátorsága.

— Az apja nem él, ő pedig szegény, s nincs pártfogója, — mondotta.

— Az előtt se értettük meg egymást ebben a dologban, — felelte a Ballawhaine.

— Te pedig sajnálod tőle azt a keveset is, a mi előbbre vihetné.

— Az én fiamnak régebben szerzett joga van.

— Ne vedd tőlem rossz néven, de engedd meg azt a megjegyzést, hogy minden garas, melyet Rossra adsz ki, igazság szerint Fülöpöt illetné meg, ha a dolgok másképp fordultak volna.

A Ballawhaine az ajkába harapott.

— Mi bünömért kényszerítesz reá, hogy határt szabjak ennek a beszélgetésnek?

Felállt, s az ajtó felé indult.

Fülöp is felállt.

— Komolyan beszélsz? — mondotta Náncsi néni. — Ki mersz utasítani a házból?

— Menjünk, néni, ugy is hiába minden, — mondotta Fülöp.

A Ballawhaine türelmetlenül dobolt a nyitott ajtó szélén.

— Igazad van, fiatalember, — mondotta.

— Az asszonynép hiszterikus rohamai mindig hiábavalók.

— Elég volt, uram! — kiáltotta Fülöp szilárd hangon.

A Ballawhaine bizalmasan a vállára tette kezét és így szólt:

— Próbálj csak szerencsét, barátom, Wilson püspök papnevelőintézetében; méltányos és...

— Vegye le róla a kezét, Christian Péter, — rikácsolta Náncsi néni. A szeme szikrát hányt, az arcza égett, a keztyüs kis keze ökölbe szorult. — Maga szította a vizsályt az atyja meg e fiu apja közt, s mikor én békíteni akartam őket, maga hiusította meg. Az apja meghalt, a maga bátyja is meghalt, s ők, kik szeretlették volna egymást, a sirba vitték magukkal a gyűlölséget — csakis azokért a hazugságokért, melyeket maga koholt, és azért a családsért, melyet maga követett el. De ők elmentek oda, hol lehull az álarcz minden arczról és kezük, pillantásuk régóta megtalálta egymást. Igen, s most együtt néznek le magára, Christian Péter és tisztán látják, hogy milyen maga és milyen volt mindig — hogy csaló és tolvaj volt, s az is maradt!

A mint így szólt, a Ballawhaine önkéntelen mozdulattal felnézett a mennyezetre, mintha azt várná, hogy most mindjárt meglátja, mily fenyegetően néz le reá atyjának és testvérének szelleme.

— Hát végképpen megbolondult ez az asszony? — kiáltotta aztán.

De a harag lángja eloszlatta az öreg hölgy-

nek minden bátortalanságát; Nánesi néni tüzes nyelvvel rohanta meg újra:

— Rosszat művelt, Christian Péter, nagy rosszat művelt teljes életében. Akármi volt tettének rugója, Isten kifürkészi, s azon a rejtett oldalán veri meg magát. Ha csak kapzsiságból tette, igaz, elvette bűnének díját, de nem fog az áldást hozni magára. El fogja prédálni más valaki, s látni fogja, hogy szétfolyik, mint a víz, mely lecsorog a kőszikláról. S ha gyűlöletből is tette, akkor eljön az idő, mikor úgy fogja égetni a fejét, mint a tűz. Megéri még azt; érzem és tudom, — kiáltotta és kiment a csarnokba. — Fáj nekem, hogy a saját fia előtt kell ezt megmondanom, a kinek tisztelnie és becsülnie kellene magát, ha tudná. Nem, nem tudja és nem is lesz képes reá soha; mert ahhoz olyan rossz szívének kellene lenni, mint a maga szive, s oly irgalmatlannak, mint az apja.

— Jer, néni, menjünk, — mondotta Fülöp és karját az öreg nő derekára tette. — De az még egyszer visszafordult a Ballawhainéhez, ki utánuk sompolygott.

— Engem dob ki a házból maga? — kiáltotta. — Tizenöt évig éltem e helyen, s a ház urnője voltam, míg gonosztettei önt nem tették itt urrá. Hányszor sirtam, hogy csak nő vagyok és nem tehetek meg semmit, a mit magam akarok. De inkább vagyok nő, kinek se otthona, se hazája, mint olyan férfit, ki hideg a saját teste és vére

íránt. Ne higgye, Christian Péter, hogy irigylem önt a házáért, bár ez a ház nekem otthon volt egykor, melyet szeretek, bármint megvetnek is most benne. De hát az ember nem annyira a házában él, mint a szívében — igen, igen, a szívében, Christian Péter, jusson eszébe, a szívében — hallotta-e? — s az ön szíve telisteli van szennnyel és sötétséggel, s mindig olyan is lesz és olyan is marad!

— Jer, jer, néni, menjünk! — kiáltotta ismét Fülöp, s a kedves öreg nő, ki máskor oly szelid volt, s egy légynek sem árthatott, egy vadmacska dühével most ellene fordult.

— Eredj, a hová akarsz, a te örökös hivatásoddal, hogy: »Jer, jer és jer!« Kevesebbet beszélj, többet cselekedjél.

Ez utóbbi kitörése után lerobogott a lépcsőn, át a folyosón, három lépésnyire maga után hagyva Fülöpöt. A Ballawhaine pedig magából kikelve állt meg a ház ajtajában, a felső világító ablakban ülő kitömött tarvarju alatt.

Náncsi néni bösz hangulata kitartott a haza vivő ut felerészéig, de a könnyek záporosója következtét reá.

— Jaj Istenem, Istenem! — kiáltotta — Nagyon is megfeledkeztem magamról. Mert mégis csak ő a te egyetlen rokonod. Mit tegyek most már? Jaj, mittévő legyek?

Fülöp állhatatosan fél lépéssel mögötte járt, s még nem szólt egy szót sem.

— Készítsd össze ma este, néni, az utra-

valómat, — mondotta férfias hangon — s holnap reggel a postakocsin Douglasba utazom.

Ott felkereste a legtekintélyesebb manx ügyvédet, a ki atyjának tanulótársa volt, s így szólt hozzá :

— Évi hatvan font jövedelmem van, uram, melyet atyámtól és anyámtól örököltem, s nénémnek is van miből megélnie. Elég a pénzem, hogy megfizethessem önnek a tanulópénzt ?

Az ügyvéd egy pillanatig figyelemmel nézett reá, aztán így szólt :

— Nem, nem lehet.

Fülöp csüggedten hajtotta le a fejét.

— De öt évre ingyen magamhoz veszem, mr. Christian — tette hozzá a bölcs férfin — s ha meg leszek vele elégedve, két év múlva adok önnek fizetést.

II.

Fülöp nem feledkezett meg arról, hogy mivel bizta meg Peti. Az eféle megbizás eléggé megszokott valami Man szigetén, s az, a ki vállalja, egy közkeletű néven ismeretes. Ugy hívják, hogy : *dooiney molla*, vagyis : »férfidicsérő«; főhivatása pedig a tájékoztató, megvesztegethetetlen, baráti és jóakaró házasságszerzés. Az ilyen embert a szerelmes ifju a leány szüleihez szokta küldeni, hogy értesse meg velük, milyen derék ember az ő barátja, mily jómódu már is, vagy mily fényesek a ki-

látásai és mily rendkívül alkalmas arra, hogy leányuknak férje legyen. Van azonban az illetőnek más feladata is, melyre ritkábban kerül a sor, de a mely épp oly szokásos, tudniillik az, hogy helyettese legyen a szerelmes ifjunak, vagyis hogy meghatalmazottja legyen, ki bizonyos tekintetben ügyel a leányra és oltalmazza, míg barátja hering- vagy makárhaláztatón, avagy még messzebb utakon jár.

Miután első megbízásában kétséges eredménynyel járt el, Fülöp ennek a második megbízásának szentelte magát, még pedig lelkiismeretes buzgalommal. A hatása, egészen sajátos módon, magán Fülöpön és Katón mutatkozott legelőbb. Fülöp komoly lett és különösmód ünnepélyes; azzal, hogy a védő és őr szerepét játszotta, elvesztette lényének minden könnyedségét. Kató egyszerre igen nyugodt és szelid, nagyon figyelmes és szerény lett, hangja lágy csengésüvé változott, arcza könnyen elpirult. Az a leány, ki Petit úgy tudta kinozni és mindenkivel szemben a kis zsarnok szerepét játszotta, Fülöp szemének hatásától olyan lett, mint a galamb. Jelenlétében valami félénkség lepte meg. Gyönyörűség velt lesnie a beszélő ifju ajkáról a bölcsesség szavait és még nagyobb gyönyörűség, akarata előtt meghajolnia, ha Fülöp elrendelt, vagy meghagyott valamit. Élénk szeme mindig feléje fordult; Fülöp szava olyan volt a fülének, mint az ünnepi harangszó; mikor Fülöp elköszönt s meghajtotta fejét, ez a látvány álom

módjára kísérté másnapig. Kató maga is alig tudta, mekkora változás történt benne, a házeliek pedig odáig voltak csodálkozásukban.

— Tán nem jól vagy, Kitty, gyermekem ?
— mondta Grannie.

— De elég jól vagyok, anyám. Miért ne volnék jól ? — kérdezte Kató.

— Nem fáj a fogad ?

— Nem.

— Akkor talán az az új kalap izgat, a melyik Miss Clucas kirakatában van ?

— Csönd legyen, asszony ! — szólt reá Czézár, s hátravetette a kezét. — A Lélek működik a leányban. Hagyd békén, anyjuk, hadd mozogjon.

— Eh, lári-fári ! — fakadt ki Nancy Joe.

— Kénkövet és szurkot neki, meg egy csésze ürmöst és kamillateát.

Fülöp és Kató, mikor maguk voltak, csak Petiről beszélgettek. »Peti ezt szereti, Peti azt nem állhatja«, vagy »Peti ezt mindig így vagy úgy szokta mondani.« Ily módon ébren tartották emlékezetét, és szegény Petinek különböző és sajátságos módokon vették hasznát.

Egyszer egy este, egy »scaltha«, vagyis karácsonyi lakoma alkalmából, melyet egy halászhajó kapitánya rendezett legénysége számára, hogy a legközelebbi évadra is hü maradjon hozzá, vidám és zajos volt az élet a *Manx Tündér*-ben. Asszonyok, jóbarátok, ismerősök jelentek meg babájukkal az ünnepen

és nagy keletje volt a mindenféle babonás szertartásnak.

— Látott-e már ennél mulatságosabb dolgot, Fülöp? — kérdezte az ajtó mögül nevetve Kató.

A következő pillanatban már szemközt állt vele a pitvarban és szemérmatosan nézett le az ifju cipőjére.

— Azt hiszem, bocsánatot kellene kérnem.

— Ugyan miért?

— Hogy egyszerüen a keresztnévén szólítottam.

— Hiszen Peti is Fülöpnek szólít. Miért ne szólíthatna úgy maga is?

A leány szeme lopva merészkedett föl az ifju mellénye gombjáiig.

— Hát igaz is. Nem lehet az oly nagyon helytelen dolog, ha úgy szólítom, a mint Peti szólította — nem igaz? De akkor...

— Mit akkor?

— Engem meg Katónak szólít Peti...

— Azt hiszi, szívesen venné, ha én is Katónak szólítanám?

— Bizonyos vagyok benne.

— Megpróbáljuk?

— Miért ne?

— Éppen, hogy Peti kedvéért?

— Éppen.

— Kató!

— Fülöp!

Maguk sem tudták, mit éreznek. Oly jó, oly elragadó, oly édes, oly elandalító érzés

volt, hogy csak nevetettek, mintha megcsiklandozta volna őket valaki.

— De persze, máskor nem szabad, csak mikor négy szemközt vagyunk, — mondotta Kató.

— Hát persze, csak mikor egészen magunk vagyunk, — hagyta helyben Fülöp.

Igy hintettek port egymás szemébe és így haladtak, kéz a kézben, a meredély széle felé.

Fülöp nyugtalankodni kezdett és föltette magában, hogy jövőre könnyebben veszi kötelességét. Ezentul ritkábban látogat el a *Manx Tündér*-be. Mihelyt vége lesz a karácsonyi vakációnak, egészen tanulmányaira veti magát s félesztendőnél előbb vissza se néz Sulbyba. Csakhogy a manxek karácsonyi ünnepe hosszú. Deczember huszonnegyedikén kezdődik és tulajdonképpen csak január hatodikával ér véget. Faluhelyen pedig, a hol nagyon ragaszkodnak a régi hagyományokhoz, vizkereszt napja legfontosabb része az ünnepnek. Ilyenkor társasjátékot szoktak játszani. De Fülöp nem várta meg a játék végét, hanem mindenkítől elköszönt:

— Jó éjszakát, — mondotta.

— Jó éjszakát, Christian ur, — kiáltották a fiuk.

Kató utána sompolygott a kapuig.

— Ily korán elmegy, Fülöp?

— Holnap jókor reggel Douglasban kell lennem, — mondotta Fülöp.

— Sokára látjuk, ugy-e ?

— Sokára, bizony. Komolyan hozzá kell látnom a munkához.

— Két hét múlva, vagy talán egy hónap múlva...

— Jaj, bizony talán csak félesztendő múlva. Félesztendeig mást sem akarok tenni, mint tanulni.

— Sok idő az — nem igaz, Fülöp ?

— Nem olyan sok, mint a mennyit elvesztegettem.

— Elvesztegette ? Azt mondja, hogy elvesztegette ? Hát jól van, nem bánom — de mit szól majd hozzá a nénikéje ?...

— A férfi nem lehet mindig az asszonyok körül, — mondta Fülöp.

Kató elnevette magát.

— Mi nevetni valót talál abban ?

— Örülök, hogy leány vagyok, — felelte Kató.

— Hát annak én is örülök, — mondotta Fülöp.

— Igazán ?

Fülöp úgy érezte, mintha villámfényt látott volna hirtelen, és akadozva mondta :

— No igen — úgy értettem — hát persze — a Peti érdekében.

— Oh, annyi az egész ? No, jó éjszakát, ha mennie kell. Kihozzam a lámpást ? Ne ? Világítanak a csillagok ? Eltalál a kapuig egymaga is ? Hát hiszen jól van, ha senkire sincs szüksége, a ki világítson, jó éjszakát !

Az utolsó, sértődött hangon mondott néhány szó félig már a becsukódó ajtó mögött rekedt.

Csakhogy a leányok szive olyan, mint a sötét erdő, és Kató elhatározta, hogy hiába munka meg tanulás — Fülöpnek nem szabad félesztendeig távolmaradnia tőle.

III.

Tavaszutónak egyik reggelén az a meglepő és igen nyugtalanító hír érkezett Douglasba, hogy Christian Ross napról-napra eljár a *Manx Tündér*-be. Fülöp még aznap este Sulbyban termett. A hír felbőszítette és utközben erkölcsi prédikációra készült megfogadott hűségéről és megszegett fogadalmakról.

Ross-ot csakugyan ott érte; lakkezipő volt rajta, világos glacékeztű, frakk, úgy állt könyökével a kiszolgáló-asztalra dőlve és Katóval beszélgetett, ki a vendégeket szolgálta ki. Fülöp még ilyen működése közben sohasem látta a leányt és megbotránkozása egyre fokozódott. Jobban meg volt győződve, mint valaha, hogy Grannie együgyű teremtés, Czézár pedig orczátlan képmutató.

Kató vidám fejbólintással köszöntötte, mikor benyitott; de azért tovább beszélgetett Ross-szal. Volt a szemében valami, a mi merőben új volt Fülöpnek s a mi ennek következtében arra készítette, hogy letegyen szándé-

károl. Nem akart méltatlankodónak látszani, hanem cinikusnak; kellemetlen akart lenni, meg akarta lesni a kedvező alkalmat, hogy néhány csipős megjegyzést tegyen. Azért, miután elfogadta volna Grannie köszöntését, Czézár hívására végigment az ivón a konyhába, kurtán köszönt, azzal leült, hogy figyeljen és hallgatódzzék.

Odaát az üvegfalon túl élénken és buzgón folyt a társalgás. Ross pergőnyelvű volt, Kató eleven.

S a beszélgetés csupa léhaság körül folyt. Ross egész fesztelenül tártá fel henye londoni kalandjait.

Fülöp mélyen felháborodott.

Már a zárás ideje is elérkezett és hiába várt alkalomra, hogy közbevigjon. Mindössze egyetlenegyszer lett volna módja reá, de azt is elszalasztotta. Mikor ugyanis fölkelt, hogy távozzék, Kató ezt mondta:

— Félesztendőnél hamarabb nem vártuk vissza, Christian ur.

— Veszem észre, — felelte Fülöp és Kató fölnevetett a válaszára.

Az egész estének, egész vállalkozásának ennyi volt az eredménye.

Néhány percczel utóbb a sötét uton hazafelé tartott. Mellette ballagott Ross, és fojtott hangján, vontatottan beszélgetett.

— Hát mégis fölvette a versenyt Fülöp? Az apám akkor rémesen esztelenül beszélt. Azt hitte, hogy majd visszajövök ide, hogy törjem

magam a maguk magas és alacsonyrendű birói állásaiért, vagy tudom is én miért. Kész örömet átengedem magának az egészet. De a fruska szemrevaló. És csodálatosképpen szakasztott mása az én Montague barátom babájának. A szeme, a haja, az ideges vonal a szája környékén, minden ugyanolyan rajta. Az öreg eléggé vicsorgatta a fogát. Szegény kicsi teremtés! Azt hiszem, rajta már az imádság sem segít. A vén képmutató úgy tartja karmaival, mint a sólyom a galambot, a mignem valamelyik tökfesű manxmannak ölébe ejti. Az idevaló leányok felerésze így jár — tönkre megy.

Fülöpnek forrott a vére.

— Ön szerint hát tönkreemenés az, ha egy jóra való leány tisztességes férfiúhoz megy feleségül? — kérdezte.

— Az hát! Az olyan leány, mint ez, sohasem akadhat magához való férfiúra. A ki méltó volna hozzá, nem veheti feleségül, a ki meg feleségül vehetné, nem méltó hozzá. Még pedig azért nem, mivel a leány fiatal, csinos — sőt talán szép is; jó a modora, van izlése, még valamelyes műveltsége is. A saját osztályából való férfiak otrombák és tudatlanok, korlátoztak és szegények. Olyanhoz ő soha sem menne feleségül, a kihez pedig menne, a ki hozzáillő, az nem veheti feleségül, mert társadalmi öngyilkosságot követne el vele.

— E szerint ön azt tartja, — felelte Fülöp — hogy válaszsza inkább a leány az erkölcsi halált, semhogy a rangban fölötte lévő férfi

legyen kénytelen erkölcsi öngyilkosságot elkövetni.

Ross nevetett.

— Azt hiszem, az a vén Jeremiás, ott a kuczkóban, telebeszélte a maga fejét. De nézze csak a dolgot elfogulatlanul. Mit tegyen az olyan leány, mint az? Kétféle útja van, de csakis kétféle. Feltéve, hogy feleségül megy ahhoz a tökfes manxmanhoz, mi lesz a következése? Zsupfedeles kunyhó, három láncz földecske a hegyi-ut mögött, két szoba, egy tehénistálló, egy gebe, egy lócza, egy háromlábú szék, egy karosszék, meg egy óra, mely szögön függ a falon s a számlapja piszkos. Fejni, gyomlálni, ásni, kapálni kilencz penny napszámért meg egy kanna tejfölért, a miben egy darab vaj uszik! Krumplici, héring és árpakása! Az első évben gyerek, fiu, másodikban még egy gyermek, leány, a harmadikban ikerpár, a negyedikben mezítlábas, siró-rivó gyerekek, piszkos háztájék, mogorva férj, elnyűtt aszszony, bárányhimlő, számárhurut és kirándulás a halottaskocsin le a völgyfenékre, a hol az a rettenetes szó várja az embert, hogy: »Feltámadunk!«

— Hallgasson! — mondotta Fülöp.

Éppen a lezayrei temetőn mentek át. Mikor kiértek belőle, Fülöpnek haragos volt az arca, de a sötétben senki sem láthatta.

— Hát ez volna az egyik út, — mondotta azután — halljuk, melyik a másik?

— A másik az élet útja! — felelte Ross.

— Édes, ha talán rövid is. Mindene megvan rajta, a mire szüksége van, a mit csak kívánhat, mindene öt, vagy négy, vagy talán csak három évig!

— Aztán?

— Aztán? Kinek-kinek legyen gondja magára, Istennek pedig mindnyájunkra, úgy ám, fiam! A leány boldog, mint a nappal, míg rá nem száll az est, fejét, mint a rózsabimbó, a nap felé nyújtja...

— És végezetül, ugy-e, mint a rózsaszírom, a sárba hull.

Ross megint nevetett.

— Szegény kicsi Kató! — mondta.

— Hagyja ki a dologból a leány nevét, ha úgy tetszik.

Ross halkat füttyentett.

— Ugy akartam mondani, hogy a szegény kicsi teremtés.

— Szégyenletes beszéd, elég legyen.

— A beszédre csak nem vetnek vámot az önök páratlan Man szízetén...

— Egyáltalán nem; de tartozunk vám-mal az illemnek meg a tisztességnek és izet-lenség, egy lélekzetre emliteni annak a leány-nak a nevét az ön asszonyszemélyeivel... Most pedig figyeljen reám. Jobb lesz, ha most megmondok mindent, hogy ne legyen ok se félreértésre, se utólagos mentegetődzésre. Cre-geen kisasszony egyik barátom felesége lesz. Főlölsleges megneveznem az illetőt, minden-esetre elég közel áll önhöz. Ha megint itt-

hon lesz, majd helyt áll ő magáért; de a míg távoljár, vállaltam azt a feladatot, hogy örködöm jegyesére, s vigyázok, hogy semmi bántódás ne érje. E szerint is fogok eljárni. Értse meg, Ross, e szerint fogok eljárni. Jó éjszakát!

E közben Ballawhaine kapujához értek és Ross nevetve fordult be rajta.

IV.

Másnap este Fülöp megint a *Manx Tündér*-ben volt. Ross is ott volt szokása szerint s halkán nevetgélt és csacsogott Katóval. Fülöp tűkön ült, Kató a végsőig gyötörte viselkedésével. Tele torokkal kaczagott Ross tréfáin. A szemével, a kezével integetett neki és dévaj pillantásokat vetett reá. Fülöpöt ez ingerelte. Leginkább az bántotta a dologban, hogy valahányszor Ross ránézett a leányra, az a szeme szögéből pajkosan feléje kacintott. Az adott szó szentségének ez a lefitymálása, s az, hogy semmibe sem veszi annak az ottletét, ki az adott szó megtartását jött ellenőrizni, valósággal felháborította. Hát ilyen az asszonyi szó! Hazugság és csalás az asszonyi lélek!

Cézár e közben ingujjban ült s a számláit rendezgette, melyek palatáblákra voltak írva, de nem számokból álltak, hanem számok helyett keresztekből, háromszögekből, körökből és félkörökből. Időnkint fel-felnézett a két

csevegő fiatalra, utána pedig fitymáló arcz-kifejezéssel mustrálta végig Fülöpöt.

A legközelebbi kacajra és a ragyogó szempár újabb megvillanására, melyet a leány ragyogó szemének rézsutos pillantása kísért, Fülöp felpattant, odaállt Kató és Ross közé, Rosznak hátat fordított, Katónak a szeme közé nézett, és határozott hangon így szólt a leányhoz :

— Jöjjön most azonnal a nappali szobába
— mondanivalóm lesz.

— Igazán ? — mondta Kató.

De azért, bár dévajul, mégis illedelemmel és fejét lehajtva elindult ; szeme pajzánul villogott a hosszú szempillái alatt.

— Miért nem adja ki ennek a ficzkónak az utját ? — kérte számon tőle Fülöp.

Kató bámulva nézett reá.

— Miféle ficzkónak ?

— Miféle ficzkónak ? — pattant fel Fülöp. — Hát annak, a ki minden este itt helytelenkedik magával !

— Csak nem a tulajdon unokaöccsére érte ? — felelte Kató.

— Ha unokaöcsém, annál rosszabb ! Nem illik magához, hogy vele érintkezzék.

— De hiszen udvarias és jó modoru uriember.

— Az ördög is udvarias és jó modoru.

— Aztán uralkodni tud magán és nem kel ki mindjárt magából !

— Egyebet sem tud. Nem vigyáz az sem

a jellemére, sem a jóhírére, sem a tisztességére, és kár, hogy maga még bátorítja is.

Kató előrebígyesztette alsó ajkát.

— Ki mondja, hogy bátoritom?

— Én.

— És mi jögon?

— Nem a tulajdon szememmel láttam?

Kató daczosan mondotta:

— No, és ha látta is?

— Akkor maga egy léha, kaczer teremtés.

Mint a gőz a kazánból, úgy tört ki a bántó szó Fülöpből. Kató el volt reá készülve. Szeretett volna a szemébe kaczagni, de aztán mégis sirva fakadt.

Fülöp hangja enyhült.

— Azzal az emberrel mindenképpen megjárna, Kató, még ha százszor is ő volna az örököse Ballawhainenek. Nem hallja a beszédéből, milyen életet él és kik a czimborái? Nekem, természetesen, semmi közöm hozzá...

— Nincs is köze hozzá, — zokogta Kató az arczára szorított két keze mögül.

— Jogom sincs reá...

— Nincs is... semmi joga... — mondta Kató, s egy rejtett pillantást vetett reá.

— Csakhogy (Fülöp nem nem vette észre a titkos pillantást) mikor egy leány az első utjába akadó bitang kedvéért megfeledkezik egy derék fiuról, a ki véletlenül távol van, egy akárki kedvéért, a ki nyomoruságos földbirtozával kevéskedhetik...

Hevesen és türelmetlenül kapta le szeméről a kezét Kató :

— Mi közöm a földbirtokához? . . .

— Akkor baráti kötelességem . . .

— Kötelessége . . . persze, kötelessége!
Minden tolakodó ember azzal szokott előhozakodni.

Fülöp megfogta a leány kezecsuklóját.

— Ide figyeljen, — mondotta. — Ha azt az embert el nem kergeti . . .

— Jaj! Bocsássa el a kezem!

Fülöp elbocsátotta.

— Nekem elvégre mindegy.

— Akkor miért mondta, hogy kaczer teremtés vagyok?

— Tegye, a mit jónak lát.

— Azt is teszem! — Fülöp! Fülöp!
Phil! . . . Elment.

Douglas husz mértföldnyire volt Sulbytól postakocsin és vasuton, de másnap este azért már megint a *Manx Tündér*-ben volt Fülöp. A kapufélfához egy paripát látott kikötve, benn a házban pedig Ross-szal találkozott, a ki vesszejével lovaglónadrágját veregette.

Mikor Fülöp benyitott, Kató zavartan, Ross mogorván nézett reá. Czézár, ki a tűzhelynél a teáját itta, éppen halk vitába keveredett Grannieval.

— Nem lesz jó vége, — mondotta Czézár — léha, piszkos beszédű ficzkó az.

— Csitt, apjuk, — mondotta Grannie. —

Egész tisztességesen viseli magát a fiatal ur, a leány meg leány. Mintha bizony olyan nagy dolog volna, ha egyet szól, egyet nevet, egyet kacsinat az olyanra, a ki fiatal és a kinek minden jól áll.

Nancy Joe jött feléjük a tejeskamra felől.

— A jó Isten irgalmazzon szegény lelkemnek, látták azt? — mondta. — Igazán nem értem Kittyt. De hát mind ilyen a férfi. Csak nevetnek, nevetnek és semmire sem gondolnak.

E közben Ross újra csevegni kezdett Katóval, ki aggódó arcot vágott. Fülöp csupa fül volt és sikerült is meghallania beszélgetésüket.

— Most pedig megint vissza kell mennem. A szokott baráti lakománk legközelebb meglesz, hogy az örökös vizsgákról ne is szóljak. De hát nem szabadulhatok. Hogy miért nem? Nem találja el? Nem? Még csak nem is sejti? Már holnap reggel utra akartam kelni — de még is, Kitty, egy szóra — hadd sugom a fülébe...

— Isten akárhova tegyen, ha a ficzko nem akarja megcsókolni, — tört ki Cézárból az indulat. — De ha megteszi — arra a hatalmas... hát megtette. Megállj, megállj!

Cézár fölugrott és egész házanépét izgalomba rántotta. Ross úgy nyujtotta a nyakát, mint a kakas.

— Hozzám szólt az ur? — kérdezte.

— Igenis, önhöz — és megtiltom magának, hogy ilyesmit tegyen még valaha.

— Tessék ? Hogyan mondta ?

— Hogy olyan leánynak udvaroljon, a ki nem illik önhöz.

Ross megemelte a kalapját.

— Erre az ifju hölgyre gondol itt ?

— Semmi ifju hölgy, hanem csak egy egyszerű, tisztességes embernek leánya ; nem akarom, hogy megzavarják a fejét. Tessék csak föltenni a kalapját. Szüksége lesz rá, mikor elmegy.

— Apám ! — kiáltotta ijedten Kató.

Czézár rándított egyet a széles vállán.

— Takarodjál a szobádba, — riadt reá — és egy hétig ne kerülj a szemem elé.

— Menjen csak, Kató, — mondta Ross — a maga kedvéért kimélni akarom ezt az ostoba vén tökfilkót.

— Engem akar kimélni az ur ? — kiáltotta Czézár. — Még jól emlékezem arra az időre ... de áldom Istenemet, hogy az erőszaktól visszatartott akkor ! Még hogy engem kimél ! Mondta volna ezt huszonöt évvel ez előtt, tudom, hogy bukfenczet hányva repült volna a falhoz.

— No de most már vége a kiméletnek ! — kiáltotta Ross. — Ne itt van ez — meg ez !

Az asszonyok magukból kikelve sikoltottak, mikor a két hangos pofon elesattant Czézár arczán. A következő pillanatban a két férfi között termett Fülöp.

— Jöjjön velem, arra ! — kiáltotta, Ross-hoz intézve szavát.

— Majd ha nekem is úgy tetszik, — felelte Ross.

— Jöjjön arra, ha mondom! — kiáltotta még egyszer Fülöp.

Ross csettintett az ujjával.

— A mint tetszik, — mondta végre, azzal követte Fülöpöt a házból kifelé.

Kató rémülten futott fel az emeletre. De már öt perczel utóbb, kendőt kerítve vállára, rémülten futott végig az uton. A hid előtt szemközt jött vele Kelly, a levélhordó.

— Merre mentek? — lihegte a leány — a fiatal Ballawhaine, meg Christian Fülöp.

— Ugy láttam, hogy a láp felé tartanak, — felelte Kelly, és Kató a kendőjével úgy repült a lápföldek felé, mint a madár.

V.

A két fiatalember szótlanul folytatta útját. Fülöp nagyokat és gyorsakat lépve, három lépéssel előtte járt Rosznak. Arcza sápadt volt, ajka keskenyre összezárt, két karja mereven lógott lefelé, fejét hátraszegte, homlokát ránczba szedte és lélekzete hangosan s nehezen járt.

Ross, kantárszáron vezetve lovát, színlelt egykedvűséggel igyekezett utána; a kantárszárat a karjára csavarta, másik karja alatt a lovaglóostort szorongatta oldalához, két kezét pedig mélyen beledugta zsebébe. A merre a két

fiatalember járt, ut sem volt, csak kerécsapás, s jobb- és balfelé a tőzegbe vágott és vízzel megtelt négyszögletű gödrök szegélyezték.

A nappalok hosszúak voltak és világosságban még nem volt hiány. A róna nádasai, rekettyés bokrai és fűzfái mögött árnyas sávot húzva ment a nap lefelé a tengerbe. Maguk mögött hagyták az elégett tőzeg, a ropogó fahasábok és az istálló szagát, s a virágzó rekettye, meg a párolgó láp körébe jutottak.

— Még nem vagyunk elég messze? — kiáltott fel Ross, de Fülöp csak ment előre. Végre megállt egy tisztáson, melyen fölégették a rekettyét, s az égés fekete nyomai vigasztalan képüvé tették a tájékat; úgy tetszett, mintha minden élet elpusztult volna rajta. Sehol a közelben ház nem látszott, megművelt földnek, a meddig a szem ellátott, semmi nyoma; mindössze egy szélmalom a tenger szélén és egy templom csúf tornya, mely úgy emelkedett az égnek, mint egy hajókémény.

— Végre egyedül vagyunk, — mondta rekedten Fülöp.

— Ugy bizony, — adott neki igazat Ross és közepén hagyta abban a dallamot, melyet addig dúdolgatott. — Most pedig, hogy elhoztott idáig, lesz szives megmondani, hogy miért jöttünk ide?

Fülöp válasz helyett levetette kabátját és mellényét.

— Csak nem akar komolyan megverekedni a miatt az ostoba história miatt? — mondta

Ross, ki lovának támaszkodva, csizmája talpát veregette a lovaglóvesszejével.

— Vesse le a kabátját! — szólt Fülöp tompa hangon.

— Tehetek én róla, ha egy csinos leány... — kezdte megint Ross.

— Vetkőzik-e már? — rivalt reá Fülöp. Ross elkaczagta magát.

— Ahá, most eszembe jut multkori esti beszélgetésünk. De csak nem gondolja, — mondta és a legyek felé kapott, melyek lovának feje körül rajzottak — hogy azért, mert a nőcske elfeledi azt a messze földön járó bikfizet...

Fülöp ökölbe szorított kézzel, rengő ajakkal ment Rosznak és azt mondta:

— Kiáll-e, vagy sem?

Ross megint kaczagott. De a vér már arcába szökött, és gunyosan mondta:

— Azt megígérem, hogy a leánynyal elintézem a magam dolgát, még mielőtt az a másik...

— Gazember! Ha most rögtön ki nem áll velem...

Ross elhajította lovaglóvesszejét.

— Ha másképp nem lehet, nem lehet!

— mondta, azzal egy félig elszáradt boróka-fenyőnek megszzenesedett ágára csavarta lova kantárját.

Egy percz mulva szemben állt egymással a két fiatalember.

— Megálljon! — mondta Ross. — Hadd

mondok előbb valamit; úgy illik. A mióta Londonban voltam, egyet és mást megtanultam. Olyan emberekkel vívtam meg, a kiknek csupa izom volt a karjuk, hozzáértő emberekkel álltam szemközt és magam is megállom a helyemet. De még azt sohasem hallottam, hogy maga képes volna kivédeni egy csapást.

— Készen van? — kiáltotta Fülöp.

— A hogy' tetszik. Egy-kettőre megkapja a magáét, akkor aztán tudom, nem kér többet.

A két fiatalember szemlátomást nem volt méltó ellenfele egymásnak. A lovaglónadrágos, inges, pufók, pirosképű és feszeslábu Ross, kinek karja olyan erős volt, mint a tölgyfa, izmai pedig olyan szívósak, mint a fűzfavessző; meg az ingben, térdnadrágban álló, hosszú szőkehaju, gyöngéd termetű Fülöp, kinek arcza meg-megrándult fölindulásában. A magára maradt elszánt bátorságnak kellett itt megküzdenie a nagy erővel és jelentékeny ügyességgel.

Mint a szélroham, támadt Fülöp ellenfelének, jobbra-balra csapkodva öklével, míg ellenfelének egy balkezes ökölcsapásától meg nem tántorodott.

— No, megkapta! — mondta Ross kedélyesen felnevetve. — Nem megmondtam? A régi jó Bristol Bull-csapás nem hibáz.

Fülöp megint nekirohant Rossnak, de visszaüzte egy hatalmas csapás, a mely alsó ajkát sebezte meg.

— Tessék a második is, — mondotta Ross.
— Elég volt?

Fülöp se látott, se hallott, csak tüzesen nekiugrott megint Rosznak. A következő pillanatban a földön feküdt. Ross arcza végtelen lekicsinylést fejezett ki.

— Istenem, csak nem fricskázhatom egész éjszaka.

— Majd akkor gunyolódjék, ha legyőzött, — felelte Fülöp, ki már ismét talpon volt, s bár kissé megviselten, de meg nem fogyatkózó harczy készséggel és makacs elhatározással készült a támadásra.

— Rosszul jár, — mondotta Ross. — Azt hittem, eleget kapott már.

Fülöp negyedszer is ellenfelének rohant, de egy erős ütéstől, mely mintha mellébe furódott volna, még hatalmasabban elvágódott.

— Ugyan kérem, csak nem verekedhetem olyan ellenféllel, a ki mindjárt elájul, akár az öreganyám.

De ellenfelének lekicsinylésétől fokonyként elment a kedve; kényelmetlenül kezdte érezni magát, mikor Fülöp épp oly vadul állt meg előtte, mint az előbb.

— Verekedjék magához valóval! — kiáltotta.

— Magával akarok megverekedni, magával! — lihegte Fülöp.

— Maga gyöngé hozzám. Hagyja abba. Úgy is sötétedik már.

— Elég nekünk ennyi világosság. Csak rajta!

— Nézze, senki sincs itt közel, ne röstelje.

— Rajta, rajta, ha mondom.

Fülöp nem várt tovább, hanem mint a tigris, ugrott ellenfelének. Ross kivédte a csapást, félreugrott és áltámadásba ment át; a két ifju megragadta egymást, ide-odadülöngött, birokra keltek, és Fülöp megint elterült, hogy megdobbant alatta a föld.

— Abbahagyja-e? — kérdezte Ross.

— Nem, nem, nem! — kiáltotta Fülöp és már talpon is termett.

— Megeszem magát. Farkasétvágyam van, én mondom.

De Ross hangja remegett és Fülöp szendélyétől elvakultan, nevetett.

— Keserves vége lesz, meglátja, — mondotta Ross.

— Mindegy! — felelte Fülöp.

— Meghal a kezem alatt.

— Nem bánom.

Ross gunyosan igyekezett nevetni, de valami rekedtség fojtogatta torkát. Remegni kezdett. »Föl nem veszi a ficzkó, a míg csak kicsibe megy a verés,« — mondta magában. Azzal hangosat káromkodva, újra kiállott. A szemében vadság és gonoszság égett. Tüzes hajítófegyverek módjára zuhogtak le csapásai, de Fülöpről lesiklottak, mint a sima szik-

láról. Fülöpről patakszott a vér — de megállt a lábán keményen.

— Mihaszna erőlteti? — kiáltotta Ross. — Legyen már vége.

— Majd ha nekem is végem lesz, — lihegte Fülöp.

— Ha föl nem adja a küzdelmet, föladom én, — jelentette ki Ross.

— Nem fogja feladni.

— De hiszen akkor maga győzött.

— Nem fogadom el.

— Mondja, hogy legyőzött.

— Előbb megteszem.

Ross böszülten kaczagott, de reszketett, mint a megkorbácsolt komondor. Dűhtől tajtékozva állt ki megint, egész erejét összeszedte és akkora csapást mért Fülöp homlokára, hogy olyant zengett, mint mikor kalapácsal koporsóra ütnek.

— No hát elég volt? — fujta vadul.

— Az Istenre mondom, nem! — kiáltotta. Fülöp.

A fölperzselt rekettyétől, a melylyel tele volt a föld, egészen fekete volt az arcza, azokat a helyeket kivéve, melyeken a vére folyt.

— Életemre tör ez az ember, — dünyögte Ross.

Tehetetlenül nézett reá és így szólt:

— De hiszen nem akarom én azt a leányt bántani.

— Hazudik! — kiáltotta Fülöp.

Vad gyűlölettel támadt erre Ross Fülöp-

nek. Nemcsak az erő és az elszántság, hanem a jog és jogtalanság küzdelme volt most már a mérkőzésük. A nap már elmerült a tengerben, a fűzfabokrok megremegtek az alkonyi világításban, varjucsapat kóválygott a két ellenfél fölött. Már nem ütésekkel dolgoztak. Ross rettenetes erővel ölelte át Fülöpöt és fél-térdre nyomta. Fülöp megint talpra állt. Ross ekkor derékon kapta ellenfelét és mellével reá-nehezede, a hátára nyomta. Egész súlyával reázuhant az elhanyagló Fülöpre és vadállati orditással kiáltotta :

— Velem akarsz te verekedni, velem ? No, állj fel most, ha tudsz ! Állj fel !

De Fülöp nem állt fel és Ross durván nekiesett ököllel, hatalmas erővel össze-visszarázta és mellére akart térdelni, mikor hátulról hirtelen az arczába vágott valaki háromszor is, azután egy kéz galléron ragadta, fojtogatta, s egy hang ezt kiáltotta :

— Bocsásd el, gonosz állat ! Bocsásd el ! Bocsásd el !

Ross elbocsátotta Fülöpöt és hirtelen megfordult, hogy szembekerüljön támadójával.

A leány volt.

— Óh, maga az ? — lihegte Ross.

Az pedig olyan volt, mint egy furia.

— Gonosztevő ! Fenevad ! Utálatos, — kiáltotta magából kikelten, és Fülöpre vetette magát.

Fülöp elájult. A leány ölébe fektette a fejét és megfeledkezve tartózkodásról, óvatos-

ságról, megfontolásról, mindenről, megcsókolta arcát, ajkát, szemét és homlokát, és sirva jajgatta :

— Fülöp ! Óh, Fülöp, Fülöp !

Ross remegve állt előtte.

— Engedje megnéznem, — mondotta akadozva.

De Kató oly pillantást vetett reá, mely nyíl módjára furódott belé, és szenvedélyesen kiáltotta :

— Ha még egyszer hozzányul, megfojtom.

Ross Fülöp arcába nézett és elképedten hátrált. Az egyik tőzegveremhez sietett és két tenyerében vizet hozott belőle.

— Viz, — mondta — az Isten szerelméért, engedje, hogy megmossam a fejét.

Megnedvesítette Fülöp vértelen homlokát s mikor a leány ismét csókkal és rimázkodó szóval igyekezett fölébreszteni Fülöpöt, elfordította fejét.

— Lélegzik ? Tapintsa meg a szivét. Nem dobog ? Óh Istenem ! — nyögte Ross. — Nem tehetek róla.

Vadul körülnézett és menekülésre gondolt.

— Jobban van már ?

— Mi köze hozzá ... gyáva ! — felelte égő tekintettel Kató. Azzal ujrakezdte az élesztést.

— Térj magadhoz, édes, térj magadhoz !

Fülöp kinyitotta szemét, merev pillantással körülnézett, s két könyökére támaszkodva, fölemelkedett. Kató sietve visszavonult

és halkan, elfojtva sirni kezdett; megint nő volt egészen: erkölcsi bátorsága cserben hagyta.

Ugyanoly hirtelen változott meg Ross is. Gúnyosan nézett szét, nevetett, fölemelte lovaglővesszejét és átment a lovához.

— Megsebesült? — kérdezte halkan Kató.

— Maga az, Kató? — susogta Fülöp.

Hangjának hallatára, mely oly gyönges, szinte elhaló volt, könnyek lepték el a leány arcát.

— Talán megbocsát, — sirta halkan. — Meg kellett volna fogadnom figyelmeztetését.

Ruhájának bő ujjával letörölte Fülöp arcát; az ifju nagy nehezen talpra állt.

— Támaszkodjék reám.

— Nem szükséges, magam is tudok járni.

— Itt a karom...

— Nem, Kató, elég erősnek érzem magam.

— Hát jó, nem bánom.

Ross mindezt féltékeny dühvel nézte. Lova, mely a viadal közben megijedt, addig forgolódott a fa körül, míg a kantár egészen reá nem csavarodott a rekettye tövére és össze nem bonylódott; Ross addig ostromozta az állatot, míg annyiszor körül nem futotta a bokrot, hogy a kantár egészen lecsavarodott róla. Akkor azután nyergébe pattant és akkorát rántott a száján, hogy fölágaskodott.

— Le veled! — ordított az állatra, nagyot káromkodott és agyba-főbe verte.

Kató e közben elhaladt mellette a karjába

fogódzkodó Fülöppel. A leány gyöngéden kérdezte Fülöptől:

— Jobban van most már, Fülöp?

Ross, ki elfojtott dühvel nézte őket, meghallotta a leány kérdését és durván felkaczagott:

— Oh, *miatta* ne aggódjék. Ha az első szeretője is úgy tud majd küzdeni magáért, mint ez, akkor meg lehet elégedve. Persze, harmadik is kellett volna? Vagy talán családeknek használt engem? Mért nem csókolja meg most, hogy a jó ember tudna róla és megérezné? De nem csodálatos egy ember ez, hogy másnak nevében kelt védelmére; hogy egy más valaki kedvéért kelt birokra vélem — he? Ugyan kérem, tiszta csalás, hazugság és szemfényvesztés az egész! Vigye csak haza, és Judás átka legyen velök!

Vad és csufondáros kacajban tört ki, aztán kegyetlenül ráhuzott a paripája fülére, orrára és ráordított:

— Vissza, bestia, vissza!

Azzal elvágatott a lápon keresztül.

Fülöp és Kató megállott és nézett a lovas után, míg a lápból felszálló ködben eltűnt és lovának dobogása elhalt. Lehorgasztották fejüket s jóllehet karjuk egymásba fonódott, nem néztek egymásra. Egy ideig mind a ketten hallgattak. A leány szempillái remegtek; aggódva és tehetetlenül nézett. Végre megszólalt Fülöp:

— Menjünk haza — mondotta és megindultak a hazafelé vivő uton.

Utközben sem szót nem váltottak, sem egymás szemébe nem néztek. Karjuk szorítása gyengült, de azért érezték, hogy egymásba kell kapaszkodniok, különben összerogynak. Szinte úgy tűnt fel, mintha Christian Ross csufolódása feltárta volna egymás előtt a szívöket s elárulta volna a titkot, melyet benne rejtegettek. És úgy voltak, mint az első emberpár, őket is kiűzték az Éden kertjéből.

A hid tájékán Czézár, Grannie, Nancy Joe és Sulby lakosságának fele jött elibük égő lámpákkal; úgy indultak keresésükre.

— Itt vannak ni! — kiáltotta Czézár. — Fogadok, hogy megtánczoltatta és letörte a derekát. De bizonyos, hogy megbocsátják, akármit tett is vele. A mindenható, mig kegyelmébe nem fogadott — dicsértessék az Ur, a miért keze megfékezett — mindig szaggatással és csipőfájással bénított meg, valahányszor a harag elragadni készült. De nini, — azzal magasra tartotta a lámpást — hiszen az arcza véres.

— Karczolás, semmiség, — mondotta Fülöp.

— Minden bajnak az asszony nép az okozója.

— Uramfia, mintha az asszony nép nem érne annyit, mint a férfinép! — szaladt ki Nancyból az indulat.

— Hüüm! — vélte Czézár. — A biblia azt

mondja, hogy a férfi csak valamivel kevesebb, mint az angyal; az asszonyról nem mond semmit.

— Az Irás aligha gondolt Christian Rossra, apjuk, — vetette oda Grannie.

— Ments' Isten! — mondotta Czézár. — Az alma nem esik messze a fájától; s az apját Ballawhaine Christiannak hívják.

— De nem Ádámtól származunk mindannyian? — ellenkezett Grannie.

— Attól, s mi rosszabb: Évától! — hagyta helyben Czézár.

VI.

Fülöp egy ideig nem látogatott el Sulbyba. Mentsége volt reá bőven. Hivatása lefoglalta minden tetterejét. Ha nem foglalták el hivatalos teendői Douglasban, akkor nénje várta haza Ballureba. De hiába maradt távol, hiába multak az évek, a kisértéstől nem szabadult. Valami mindig csak emlékeztette Kátóra és arra a kötelességére, hogy el ne felejtse, mert hiszen megigérté Petinek. Nem fogadta-e meg, hogy vigyázni fog a leányra? Meg kellett tennie. Bizalmi állása szent hivatal volt.

Fülöp meglelte a kibuvót e nehéz helyzetéből. A posta személytelen és megvesztegethetetlen közvetítő, Fülöp tehát sűrűn irt Sulbyba. Néha híreket küldött, mert Peti általa küldte üzeneteit, hogy fel ne ébressze Czézár gyanuját. Néha szerelmes leveleket kellett

boritékába zárnia; olykor-olykor ajándékot kellett közvetítenie. De ha ürügy nem akadt is, jól esett folytatnia a levélváltást. Karácsonyra karácsonyi levelezőlapot, Szent János napjára moharózsabokrétát küldött, Szent Bálint napján pedig baráti köszöntést. Mind-ezt azért, hogy teljesítse kötelességét. És a mit ily módon tett, Peti nevében tette. Elhitette magával, hogy neki mindahhoz, a mit tett, semmi köze, s mivel a leányt meglátni állhatatosan vonakodott, azt hitte, hogy hűséges és őszinte jóbarát módjára járt el.

Kató nem volt oly tartózkodó és félénk. Az ajándékokat Peti küldte, de Fülöp kedvéért becsülte meg. Szíve mélyén ezt nem is röstelte. Az évek elmúltával az élet vére bőségebben folyt ereiben s az elbűvölő fiatal leányból pompás nő lett, kinek szüziess szépsége teljesen erőben volt. Külsejének e megváltozása következtében — a mi az idő műve volt — a multat messze távolban látta. Mintha más valaki lett volna belőle, olyanféle, mint a testvérnénje annak a karcsu leánynak, kit Peti ismert.

De ezeket a gondolatokat nem közölte senkivel. Családját megtévesztette a Christian Rosszal való eset. A család hite szerint Kató még mindig szerette a fiatalembert és Fülöp elmaradását azzal magyarázták, hogy felháborította a barátjával szemben tanusított hűtlenség. Fülöpöt sem említette Kató soha. Hozzá tartozói ellenben szakadatlanul őt emleget-

ték és dicséretével csak annál inkább élesztették a leány titkos szenvedélyét. Három évet élt át így Fülöp és Kató, mint két szomszédos czellába zárt fogoly, a ki egészen egymás közelében él, s mégis külön-külön, de nem láthatja meg egymás arcját. Bármint vágyódtak is megölelni egymást — nem tehették a fal miatt, mely kettejük közt emelkedett.

Az ökölviadal óta Czézár nem foglalkoztatta leányát a korcsmában. Egyszer egy tavaszi napon Kató éppen sáshántással foglalatoskodott a házban, mikor a levélhordó Kelly elhaladt a pitvar előtt, melyben Nancy Joe a lámpást tisztogatta.

— Hallotta már a nagy ujságot? — kérdezte Kelly. — Christian Fülöpnek elengedték két esztendejét és az ügyvédségre bocsátották.

— Mit akarnak vele? — kérdezte elképedve Nancy.

— Semmi különöset, jó leány, csak ügyvédet akarnak csinálni belőle.

— Nem lehet az! — kiáltotta fel Nancy.

— Tegnap vizsgázott le a kormányzó helyettese előtt.

— Ne mondja!

— Az imént vittem meg a hírét Ballureba.

— Lehetett ott öröm, Kelly uram! Hiszen egészen fiatalember. Mindig is mondtam, bizony Isten, mindig mondtam. De van itt nálunk valaki, a ki nem akarja hinni, nem, semmi áron.

— Kató kisasszony? Hja, annak megvan

rá az oka. Fülöp urfi belerontott a dolgába. No, Isten velünk, Nancy.

— Adjon Isten, Kelly ur, — felelte Nancy
s a levélhordó folytatta útját.

Kató ekkor keféstől elősietett.

— Mit mondott a levélhordó?

— Azt, hogy Christian Fülöp urból ügyvéd lett, — felelte, szavait keményen megnyomva Nancy.

Kató szeme sugárzott, ajka remegett elragadtatásában, de közömbös arczczal csak annyit mondott:

— Ennyi az egész? Más ujságja nem volt?

— Az egész-e? Tán nem elég? — kérdezte Nancy, letakarítva a kormot a lámpa beléről. — Nézze meg az ember ezt a leányt! Pedig olyan jó hozzá, mióta nincs itt a jegyese.

Kató buzgón hántogatta a sást és ravaszul rézsut pillantva, mondotta:

— Hej, Nancy, ugy látom, nagyon sűrűn gondolsz reá.

— Csak jóváteszem azt, hogy mások meg oly ritkán gondolnak rá.

— Igazán nem értem, mi motoszkál a fedben, — mondotta Kató.

— Igazán nem? — kérdezte maró gunnyal Nancy. Azzal féredobta tisztogató szerzőségeit és így folytatta: — Nem vagyok én férfihöz való nő. A férfi mind nyomoruságos, tehetetlen flótás, nem tudom, mit dicsérnek rajtuk a lányok. De ha valaha mégis megtetszenék valamelyikük, nem lenne az olyan fa-

báb, nem is holmi holdvilágképű legény, a kin már messziről látja lötyögni az ember a kabátját meg a nadrágját.

Nancy, miután ily módon megadta Christian Rosznak, befutott a házba, s meg volt győződve róla, hogy alaposan megmosta Kató fejét. Kató sugárzott elragadtatásában. Az eféle szidás oly édes volt neki, mint a méz; az ilyen lehordás örömhirt jelentő harangszó módjára csilingelt a fülében. Titkos öröme telt ilyenféle támadás földelésében, mert kettős haszonnal járt: azzal, hogy dicsérték Fülöpöt, óriási örömet keltettek benne, egyben pedig segítségére voltak titkának megőrzésében.

VII.

Még aznap, csak kissé később, azzal a meglepő hírrel tért haza Czézár a malomból, hogy látta Fülöpöt lóháton közeledni az országúton.

— Szent Isten! — kiáltotta Nancy, azzal rohant megmosni az arcát, Grannie egy rántással helyreigazította főkötőjét s lesimitotta alatta őszülő haját. A mi Katót illeti, az úgy eltűnt, mint a villám; de mikor Fülöp a kapuban leszállt a lováról, megnőve, idősebben, haloványabban és komolyabban, mint régen, aztán belépett és levette sapkáját szőke fejéről s közben mosolygott, mint a derült napsugár — Kató, kézikosárral a karján és elragadó kalap-

pal hullámos fekete haján, mintegy véletlenül, éppen akkor lépett ki a pitvarból.

Erre a meglepődés ijedtsége következett a váratlan viszontlátáson, utána a gyorsan járó lélekzetnek kicsi elakadása és fölindult üdvözlés.

— A tyukokat nézem meg, — mondotta a leány. — Ügy-e, hogy addig bemegy, köszönteni mamát.

— Ráérünk arra, — mondotta Fülöp. — Megengedi, hogy segítek a tojáskeresésben? Azután volna egy kis közölni valóm is.

— Az ügyvédi vizsgáról akar beszélni?

— Oh, semmi az, — felelte Fülöp. — Az, tudja, csak az ábéczé. Csak a kezdet kezdete, mint mondani szokták.

Átmentek a szérüskertbe. Fülöp bekötötte lovát az istállóba és szénát tett eléje. Miközben azután a két fiatal négykézláb keresgélte a szalmában meg a jászol alatt a tojáást, Kató azt mondotta hogy ő nem kételkedett a sikerben; a mire Fülöp azt felelte, hogy a sikerben most már nem kételkedett, hanem babonás hittel hitt benne. Kató ugyan nem értette meg Fülöp szavait, hanem azért négykézláb állva, ragyogószemmel nézett föl reá, és azt mondotta:

— Micsoda nagyszerű dolog is, férfinak lenni!

— Igazán? — mondotta Fülöp. — Pedig emlékszem ám valakire, a ki nem bánta, hogy leány!

— Csak nem én voltam? — mondotta

Kató. — De ha úgy volna is, régi történet az nagyon. Aztán én is emlékszem ám valakire, aki azt mondotta, hogy örül, hogy leány vagyok.

— Az is régi történet már! — mondotta Fülöp, s mindketten idegesen kaczagtak.

— Milyen furcsa istenteremtése is a leány — de a fiu is! — mondotta Kató anyás sóhaj-tással, s egészen reáhajolt egy fészekre, melyben egy tyuk kotyogott, két pihés csibéjét tarkargatva szárnyával.

Lementek a gyümölcsöskertbe, hol virágjukban álltak a fák.

— Hoztam egy újabb levelet Petitől, —
— mondotta Fülöp.

— Csakugyan?

— Tessék.

— Nem olvasná föl? — kérdezte Kató.

— De hiszen magának szól, és nem hin-ném, hogy tanura volna szüksége hozzá.

— Maga kivétel. Hiszen maga ugyis tud mindent. Azután meg — olvassa csak föl.

A tojással megrakott kosarat egyik karján tartva, a másikat egy almafa lecsüggő ágá-nak támasztva, hallgatta Kató a levelet:

Drága Kittym, — hogy vagy, kedves, és hogy van Fülöp és hogy van Grannie? Nekem borzasztóan jól megy dolgom. Már kapitánynak hívnak — Peti kapitánynak. A kimberley-környéki gyémántbányáknak amolyan felügyelője vagyok. Ugy élek, mint egy igazi nagyur. Nem teszek én semmi egyebet, csak egy éktelen nagy napernyő alatt ülök,

papirost tartok a kezemben, mint egy város-
 atya, és nézem, hogyan végzi husz kaffer a
 munkáját. Mellesleg van olykor egy kis ve-
 rekedés, a mi arra jó, hogy el ne aludjék az
 ember. Ha valamelyik kaffer gyémántot ta-
 lál, el kell kaparintani tőle, s a táblára rá-
 írni a neve mellé. Mindeniknek megvan a
 maga furcsa neve, de mi, könnyebbség oká-
 ért, csak úgy hívjuk őket, hogy : Hatpence,
 Hétgaras, Ürüzomb, Kétfilléres tők, — a
 mint éppen az eszünkbe jut. Ha a kaffer gyé-
 mántot talál, jutalékot kap érte ő is, meg a
 felügyelője is. Szinte ijedten gondolom el,
 hogy maholnap milyen rémületesen gazdag
 ember lesz belőlem. Mondd meg az öregnek,
 hogy mégis csak megveszem én majd azt a
 harmóniumot. Átkozott furfangos nép a kaf-
 fer ; ha az ember nem vigyáz rájuk, port ver-
 nek föl, hogy közben elcsempésszék a drága-
 követ. Akkor azután eladják a gaz búrok-
 nak és fiskális legyen, a ki visszapörli tőlük.
 De öklükkel persze nem tehetnek ellenünk
 a búrok semmit. Pizskos nép az, csodála-
 tosan hasonló egynémely dologkerülő manx
 atyafihoz, különösen a fekete Tomhoz. Mi-
 kor megmosakodunk a folyóban, azt szok-
 ták mondogatni : »Milyen pizskos nép ez az
 angol, hogy napjában háromszor is meg kell
 mosakodnia — nekünk elég egyszer is egy
 héten«. Ha a kaffer drágakövet lop, rend-
 szerint nagyon kurtán bánnak el vele ; csak-
 hogy én nem helyeslem azt, mert minek hó-

hérkodni? Azért én inkább magam hagyom helyben a négereimet, azt ők is jobban szeretik, és ha valamelyikük ellenem támad, a többi akár meg is lynchelné.

Kató felsóhajtott, mintha türelemmel hallgatná, és félrefordította a fejét. Fülöp e közben akadozva folytatta az olvasást:

Kittym, drágám, meghalok, úgy szeretném látni az édes arczodat. Mikor eljön az este és le akarok feküdni a barakban — a földje padlós, a kanovásza jó s az egész csupa kényelem — mondom a fiuknak: »Fogjátok be a szátok és hagyjatok engem, szegény fiut aludni«; — de ők nem tudnak belátni a beszédem homályos értelmébe. Nekem csak egy kis nyugalom kell, hogy gondolkohassam... mikor a csillagok lenéznek reám... hej! — mondok — ő is most néz föl az egyik-re... ragyogj csak az én angyalomra...

— Igazán, Kató, — mondotta akadozva Fülöp — nem birom...

— Hát adja ide, — mondotta Kató.

Remegő kezével meglökte az almafa ágát, és a fehér virágok úgy hullottak le reá, mint az ezüsthálacsákák a heringhálóból. Azzal elvette a levelet és végigfutott a végén:

Kitty édes, van-e sok makárhal az idén, és van-e sok dolgotok a malomban és szeretném tunni, jól tojnak-e a tikok és hogy meggyógyult-e már a kancza lába, és az öregnek hogyan mén a dolga. Van it egy nagy ficzkó, asz szakasztot ollan mint ő, az

is lenyelte a bibliai könyvet és mindegyre ki akarja adni magából. De kedves Kittym most végzem ezzen pár sorraimat és hiszem hogy mihamaráb otthol leszek és meglátlak titeket bár hogy mikor lesz, aztat még ma biztosan nem tudom. Szeretettel szeret a te hü kedvesed peti.

Mikor Kató a levél végére ért, lehullajtotta a kezéből és megint sóhajtott egyet.

— Hiszen maga nem úgy olvasta a szókat, — mondotta Fülöpnek — a mint írva vannak.

— Nem nagy baj, ha az ember nem is tud helyesírást, mikor oly biztos lehet a szerelmében, mint Peti, — felelte Fülöp.

— Azt hiszi, hogy ő maga írta? — kérdezte Kató.

— Alá mindenestre ő írta és valószínűleg ő is gondolta ki. Talán az egyik Gill fiu írta meg helyette.

Kató egy kissé elpirult és zsebébe csusztatta a levelet; meglátszott rajta, hogy szégyenli.

VIII.

Fülöpöt bántotta, hogy Kató szégyenli Peti levelét, és megint elmaradt a háztól. Ez ingerelte Katót, Fülöp viszont restelkedett saját gyöngesége miatt. Katót bosszantotta, hogy Fülöp nem látja be, mily ostobaság a Petivel való egész dolga. Képtelenség azt kívánni egy leánytól, hogy olyan férfihoz men-

240
ten feleségül, a kit csak fiukorában ismert. De Fülöp megmaradt a mellett, hogy szentnek tekinti a leány kötelezettségét, s mi mást tehetett Kató: Petit használta láncznak, melylyel magához kösse Fülöpöt.

Miután Fülöp hónapokon át nem mutatkozott Sulbyben, levelet irt neki. Állítólag csak azért irta, hogy értésére adja, mennyire aggasztja, hogy Peti oly régóta nem hallat magáról, és hogy megkérdezze, nincs-e neki oly hire, a mely eloszlatná aggodalmát. A nyomorult kis hazugságot remegő kézzel irta le Kató; igaz, hogy a kéz remegése őszinte volt, de egészen más érzelmek miatt, mint a melyekről szó volt a levélben.

Fülöp válasz helyett maga jelentkezett. Éjjel-nappal mindenféle ürügyek zümmögtek fülében; most azonban mentségen kellett törnie a fejét, hogy igazolja hosszú elmaraadását. Este volt. Kató a tehenet fejte, és Fülöp kiment hozzá a téhenistállóba.

— Már azt hittük, többé soha sem látjuk, — mondotta a leány, miközben a tej pattogva dőlt a cseberbe.

— ... Beteg voltam, — mondotta Fülöp.

A pattogás vékony sziszegéssé gyengült.

— Nagyon beteg volt? — kérdezte Kató.

— Nem, nem volt semmi komoly bajom,

— felelte Fülöp.

— Efélére nem is gondoltam, — mondotta a leány. — Pedig gyanithattam volna. Már szemrehányással is illetem magamban,

Fülöp restelkedett a hazugsága, de még inkább elmaradásának igazi oka miatt. Az ajtónak támaszkodott és szótlanul nézte a leány munkáját. A szénaitlat leáradt a padlásról, s valahányszor a tehén feléje fordította fejét, megcsapta az állat lehellete. Kató a fejőszéken ült, a cseber mellett; fejét, a melyen könnyű nyári kalap volt, a tehénnek támasztotta.

— E szerint hát, ugy-e, semmi ujság sincs Petiről? — kérdezte.

— Nincs, — felelte Fülöp.

Kató még jobban odaszoritotta fejét a tehén oldalához és halkán mondotta:

— A jó Peti! Mily egyszerű, mily természetes ember!

— Az is, — hagyta reá Fülöp.

— Aztán oly jó szívű.

— Bizony, hogy az.

— S oly férfias gyerek, — megszerethetné minden leány.

— Meg bizony, — mondotta Fülöp is.

Megint elhallgattak, és két malacz, mely a szemétdombon turkált, visitva az ól felé tartott.

Kató Fülöp felé fordította a kalapja elejét s azt mondotta:

— Jaj Istenem, nem is lehet rosszabb annál, mint mikor valaki olyanhoz megy feleségül, a kit nem szeret.

— Magam is azt hiszem, — mondotta Fülöp.

A nyári kalap megfordult.

— De van, van, még annál is van rosszabb dolog, Fülöp.

— Ugyan mi ?

— A mikor az ember nem ahhoz ment feleségül, a kit szeret, — mondotta Kató, és a tej megint pattogva dőlt a cseberbe, mint a jégeső.

Kató mögött a szalmában egy farkatlan manx macska hevert három hosszufarku ciziczájával és Fülöp játszadozni kezdett velök. Minthogy e közben háttal állt Katónak, meg tudta óvni higgadságát.

— Az öreg Riska oly borzasztóan csapkod jobbra-balra, — mondta Kató a vállán át.

— Mondja, nem fogná meg a farkát ?

Igy aztán megint szembe kerültek egymással.

— Olyan jó, mikor van az embernek valakije, a kivel elbeszélgethet Petiről, — mondotta Kató.

— Igazán ?

— Nem tudom, hogyan is viselhetném el másképp a hosszú távollétét.

— Annyira vágyódik utána ?

— Óh dehogy, nem annyira a vágyódás, — nem mondom, hogy éppen vágyódnám. Maga bizonyosan el se képzelheti, mi az, mikor valaki . . . És mondja, Fülöp, maga nem volt az soha ?

— Micsoda ?

— Szedje össze magát... Hogy nem volt-e szerelmes? Nem?

— Nos, — mondotta Fülöp, ki most a nyári kalap elejéhez beszélt. — Ha, ha! Volta-képpen talán nem is voltam. Nem tudom, igazán, nem mondhatnám meg, Kató.

— Akkor — no most eleresztette, és Riska egészen befecskendezett tejjel! De már készen is vagyok.

Katónak egyszerre ragyogó kedve támadt. Megcsókolta Riskát, a borját pedig becézve vezette át a szomszéd istállóba. Mikor átmentek az udvaron, Fülöp vitte a tejcsészát, ő pedig marékszámba szórta az árpát egy kakasnak meg a két tyukjának, melyek éppen aludni tértek.

— Ugy-e, Fülöp, eljön megint nemsokára? Oly kedves, hogy van valakim, a ki eszembe juttatja... (Peti neve ez egyszer a torkán akadt.) Nem mintha talán elfelejthetném — hogyan is volnék arra képes? De nehéz oly sokáig egyedül, az embert megszállja a vágy. Talán csakugyan vágyódtam is. Adja ide most már a tejet. Talán fölösleges dolgokat fecsegetem, de nem lehet kívánni, hogy egy leány mindig okos legyen.

— Jó éjszakát Kató.

— Igen, jobb is, ha most elmegy — jó éjszakát.

Fülöp — kinos érzéssel, de elragadtatva is — ment haza; gyönyörűség hatotta át, de fojtogatta saját képmutatásának érzete is.

Bolondnak tünt fel önmaga előtt. Lehetetlen, hogy Kató is annak ne tartsa. De inkább tartsa bolondnak, mint árulónak. Mindennek csakis ő az oka. Ha ő nincs, a leányt védőbástyaként veszi körül Peti iránt érzett szerelme. Nem megy többé hozzá.

IX.

Fülöp három hónapig kitartott elhatározása mellett és lefogyott, színét vesztette. Aztán megint levél jött Petitől, levél neki magának, s nem tudta, mittevő legyen vele. Hogy postán küldje el neki, mondva, hogy megint beteg, el nem viselhető képmutatás lett volna. Ennek következtében maga vitte el.

Az egész család otthon volt. Nancy éppen akkor végzett a köpüléssel, Kató meg a tejeskamrában volt, hogy fonszámra kimérje és lebélyegezze a kész vaját. Fülöp hangosan felolvasta a levelet a konyhában az öregeknek. Petinek szörnyű jól ment dolga. Mostanában temérdek pénzt gyűjtött s azzal a gondolattal jár, hogy mihelyt csak lehet, hazatér. De nem mondhatja meg pontosan, mikor. Tudniillik néhány gaz búr zshivány megvesztegette a kafferjeit s egy halmaz gyémánttal az ország belsejébe menekült, azokat kell most üzöbe vennie és hurokra keritenie. De a dolog nem tart soká és körülbelül számíthatnak rá, hogy tizenkét hónapon belül viszontlátják, s eléggő

tömve lesz a zsebe, hogy az ördög meg az anyja se találhasson rajta követni valót.

— Bátorlelkű fiu! — kiáltotta Czézár.

— Szegény Peti, — siratta Grannie.

— Csak az a Ross ne volna, — jegyezte meg Nancy.

Fülöp kiment a tejeskamrába, hol Kató éppen lefölezte a tegnap esti fejést. Sajnálta, hogy ezuttal nem adhat át neki mást, mint tiszteletet, s kérdezte, felelt-e már Peti leveleire? Nem, még nem felelt.

— Azt hiszem, most már kell is mihamarább írnom neki, — mondotta, közben lefujva a sárga réteget a tej színéről. — Csak azt szeretném, — fuh! — hogy mondhatnék valamit — fuh, fuh! — magáról is.

— Én rólam, Kató?

— Ugy értem, hogy valami kedveset — fuh, fuh, fuh! — Fürkésző pillantást vetett reá: — Hát még mindig nem bizonyos benne? Még mindig nem mondhatja meg? Nem?

Fülöp úgy tett, mintha nem értené, mire czéloz. Kató nevetése visszhangot vert fel az üres pléhkannák közt.

— Az ember úgy szeretne megtudni bizonyos dolgokat!

— De, igazán, — kezdette Fülöp.

— Mindig azt hallottam, hogy Douglasban oly szép leányok vannak. Maga most bizonyosan sokat lát közülök. Óh, mily nagy-szerű volna, hosszú históriát írni róla Petinek. Hogy hol találkoztak először egymással...

persze, hogy a templomban. Hogy ő milyen... hát persze, hogy szőke. És... és még több efélet magukról.

— Ez is olyan história, Kató, melyről sohase irhat Petinek, — mondotta Fülöp.

— Nem, soha? — mondotta Kató könnyeden, s bár éppen ez volt, a mit hallani akart, mégis szomoruan tette hozzá: — Ne mondja. Nem hiszi, mily örömtől foszt meg azzal engem, de saját magát is. Fogadjon már egy szegény kis leányt a szívébe, Fülöp. Nem is tudja, mily boldog lesz akkor.

— Hát maga oly boldog, Kató?

Kató vidáman felkaczagott.

— Hiszen azt elképzelheti!

— Mily boldog lehet... a kedves öreg Peti, — mondotta Fülöp.

Kató kezdette meggyűlölni Petinek pusztá nevét. De neheztelt Fülöpre is. Miért hogy nem találta ki, hogyan áll vele a dolog? A titkolódzás emésztette szívét.

A következő alkalommal a vásáron találkoztak, és Fülöp éppen akkor ment el mellette, mikor a gigje mellett állt és vaját árult. A körülötte álló leányok összesugtak-bugtak, mikor Fülöp meghajolt és tovább ment. Ez bántotta. Hamar eladta vaját, egy pennnyvel olcsóbban adott túl fontján, elővezette lovát a »Bárány« fogadóból és korán hazafelé indult.

A Sulbybe vivő uton utolérte és megállította Fülöpöt. Az Kirk Michaelbe tartott, meg akarta látogatni az öreg főbirót, ki beteg volt.

Nem ülne fel? Fülöp habozott, félig-meddig visszautasította a meghívást, de aztán felszállt a gigre. Mikor aztán Kató elhelyezkedett, Fülöp a ruhája szegélyére lépett. Gyorsan visszakapta a lábát, mintha a lábára talált volna lépni.

Kató felkaczagott, de azért bosszankodott is, s mikor Fülöp a *Manx Tündérnél* leszállt és mondotta, hogy este visszajövet majd beszél, azt felelte, hogy Grannie majd örül.

A vásáros leányok, dolguk végeztével, a malomároknál álltak, összefonták kezüket a kötényük alatt és úgy csicseregtek, mint fejük fölött a faágon a szerelmeskedő madarak, mikor Fülöp Sulbyn át hazafelé tartott. Láttá közeledni a völgytorkolatból Katót; két üszőt hajtott maga előtt egy csomó vadmustárral, melynek aranyzárga virága folyton ott villogott a hátuk fölött a leáldozó nap fényében. Kató visszanyerte régi kedvét, szökdécselve ment előre, vig nótákat dalolt, csupa-merő élet, szépség és kedv volt az egész leány.

Ugy tett, mintha nem is látná Fülöpöt, mig közvetlenül melléje nem ért s az üszők be nem mentek az udvarba. Aztán így szólott hozzá:

- Irtam s elmondottam neki.
- Mit? — kérdezte Fülöp.
- Hogy azt mondotta, javithatatlan agglegeny marad.
- Hogy én azt mondottam?
- Azt, s még hozzátettem, hogy annyira

idegenkedik a leányoktól, hogy talán egyáltalán nincs is szíve.

— És maga azt hiszi rólam, Kató?

— Hogyne; s hogy nem bizhatott volna magánál jobbra, hogy e hosszú évek során vigyázzon reám, mert se szeme, se füle, se egyetlenegy gondolata sincs más élő emberi lény számára, mint cakis az ő számára.

— De azt csak még sem írta Petinek ...
— mondotta Fülöp.

— Hát nem írtam? — kérdezte Kató és eltipegett a lábujjahegyén.

Fülöp utána tipegett. Kató kifutott az udvarra. Fülöp a nyomában. A leány kinyitotta a gyümölcsöskert ajtaját, átsurrant rajta a kertbe, elérte a tejeskamra ajtaját, de Fülöp ott derékon kapta és nem eresztette.

— Nem igaz, selyma! Mondja, hogy nem, mondja, hogy nem! — pihegte.

— Nem, — sugta az, és csókra nyujtotta az ajkát.

X.

Grannie ez este nem látta Fülöpöt. Fülöp, örömben égve, de mégis lesujtva a szégyenértettől, hazament. Néha azt mondta magában, hogy semmivel sem különb Judásnál, néha meg csak azt kívánta, hogy bár soha se térne vissza Peti. Ez az utóbbi gondolata tért vissza leggyakrabban. Kisérteties fényként villant át az agyvelején. Szinte szeretete volna

hogy hinni tudjon benne. Ha felsorolta magában mind azt a nehézséget, mely útjában áll Peti visszajöttének, vére gyorsabban lüktetett. Aztán megint undorodott önmagától. Emésztette magát. Megzavart szívében egy ujonnan született öröm reszketett, mely kakukfi módjára idegen fészekben kelt ki.

Sok nap elmultával, melyeken nem érkezett hír Petiről, Kató a következő rövid értesítést kapta Fülöptől:

»Még ma este fölkeresem. Nagyfontosságú hirt kell közölnöm önnek.«

Délután volt és Kató felrohant a lépcsőn, sebtében magára kapta a legszebb otthoni ruháját, aztán lement segíteni Nancynak, ki almát szedett a gyümölcsöskertben. Ott volt a fekete Tom, s uj zsuppal fedte a tető hátulsó felét, Czézár pedig szalmakötelet csavart a hajtókeréken. Lágyszó hangulat volt a levegőben, a galambok turbékoltak a malom fedelén s halk derű ömlött el mindenben. Kató felmászott egy fára és almát dobált Nancy kötényébe, mikor a gyümölcsöskert rácsos ajtaja megzörrent, ő pedig, megpillantva Fülöpöt, akarata ellenére felsikoltott örömében. Leplezni akarva ezt, szinlelte, mintha le akarna esni a fáról, s Fülöp odaszaladt, hogy segítsen rajta.

— Óh, semmi, — mondotta Kató halkan.
— Azt hittem, letörik alattam az ág. Hát maga az? — Aztán fenhangon kérdezte: — tele van-e már a kötényed, Nancy? Tele

van ? Akkor hozz ki egy másik kosarat, azt a füles fehéret. A postakocsin jött Laxey felé ? Nem ? Lóháton ? Csakugyan azt hiszed, Nancy, hogy elég lesz a czukrunk ennyi almához ?

— Jó estét, Christian ur, — mondotta Czézár. S a fekete Tom, ki a háztetőn ült, megbillentette szalmakalapjának széles karimáját.

— Tudja-e, — mondotta Kató Fülöpnek — hogy már attól tartottam, megint rosszul érzi magát ? — Tartsd a kötenyedet, Nancy — ugy-e, bolondság volt ? Vagy nem ?

— Nem, *nekem* nem volt semmi bajom, — mondotta Fülöp.

Kató kérdően nézett reá.

— Hát másvalakinek volt ? Megkaptam a levelét.

— Lesegitsem a fáról ?

— Mi az ? Már látom, hogy történt valami, — mondotta Kató.

— Lépjen ide, — mondotta Fülöp.

— Segitsen le. Szédülök.

— Vigyázzon. Fogódkodják meg ott. Most nyujtsa ide a kezét.

Ugy érezték, mintha tüzes áram futott volna végig rajtuk, mikor ujjaik összeérintkeztek.

— Miért nem mondja meg ? — kérdezte a leány és szenvedélyesen megszorította kezét.

— Ugy-e, rossz hirt hozott ? Elmegy innen ?

— Valaki, a ki elment, nem jön vissza többé soha, — felelte Phil.

— Talán ... Peti ?

— A szegény Peti nincs többé.

Katónak összeszorult a torka.

— Nincs többé ?

— Igen, meghalt, — mondotta Fülöp.

A leány megtántorodott, de aztán megint hamar összeszedte magát.

— Megálljunk ! — mondotta. — Bizonyos-e ? Nincs benne tévedés ? Igaz-e ?

— Óh, nagyon is igaz.

— Most elbirom az igazat ... de később ... ma éjjel, holnap reggel ... megölne, ha ...

— Nem, Kató ... Peti meghalt. Kimberleyben halt meg.

— Fülöp !

Féktelen, göresös zokogásban tört ki s a férfi melléhez rejtette arcát.

Az átfogta a két karjával, gondolta, lecsillapítja vele.

— Óh, legyen bátor. Ne hagyja el magát. Tudom, szörnyű csapás. Nem kellett volna oly hirtelen megmondanom. Szegény leánykám ! Szegény, bátorlelkű leánykám !

Kató hozzásimult, mint egy szepegő gyermek. Erősen lezárt szempillái alól könnyek törtek elő. Négy álló évig tartóztatta magát, de most egyszerre leomlott a korlát, és szájon csókolta Fülöpöt.

Gyönyörtől reszketve, s négyévi képmutatás és árulás után áthatva a megváltás

boldogító érzésétől, Fülöp viszonzta a csókot, s könnyben uszó szemmel mosolyogtak mindketten.

— Szegény Peti! Szegény Peti! Szegény Peti!

XI.

Hallva Kató zokogását, Czézár megállította a kereket s a leányához sietett. A fekete Tom is lecsuszott a háztetőről. Nancy visszament a kosarával, Grannie pedig kilépett a házból.

Czézár ünnepélyesen fölemelte a két kezét s így szólt:

— Vegyetek most erőt magatokon, ti asszonynépek és hallgassatok beszédemre: Quilliam Péter meghalt Kimberleyben.

— Uram segélj, — kiáltotta Grannie.

— Életem ura! — kiáltotta Nancy.

A két nő bement a házba, a fejére húzta a kötényt, leült és hajladozott jobbra-balra:

— Jaj, az a szegény fiu! Az a szegény fiu!

Katót felvezették a szobájába. Fülöp a konyhában ült le. A hír futótüzként terjedt el s az ivószoba öt percz alatt megtelt. Közepén állt Czézár, ünnepélyesen, a percz magaslatán.

— Akkor este, mikor elbucsuzott tőlünk, megfordította a heringjét, — mondotta. — Atyám is éppen úgy cselekedett azon az estén, mikor rumcsempészet közben Whitehavennél

a tengerbe fult. Nem is láttam soha, hogy a ki úgy tett, életben maradt volna.

— Összetéveszted a dolgot, atyám, — mondotta, még mindig sirva, Grannie. — Fülöp úr volt, a ki megfordította a heringet. Az a szegény fiu, óh, az a szegény fiu!

— Hogyan lehetne az, anyám, — mondotta Czézár fitymálva. — Hiszen Fülöp úr nem halt meg.

De Grannie nem hallgatott reá. Fogadta a körülötte lévő hat vagy hét asszony részvétnyilatkozatait.

Aztán megint Fülöpre fordult a közfigyelem. Részletekről kérdezősködtek tőle, s ő egy levelet vett elő. Közben Jelly Jonaique, a sekrestyész John és Johnny rendőr lépett be.

— Olvasd fel te, Jonaique — mondotta Czézár.

A levelet az egyik Gill fiu írta, ki több testvérével és Petivel együtt ment le Dél-Afrikába s Petinek eddig mindenkori levélírója volt.

És Jonaique olvasta, sok felfohászkodástól, elszörnyűködéstől és szánakozó kijelentéstől megszakitva, a Gill fiu levelét arról, hogyan érte utól balvégzete a szegény Quilliam Pétert, ki már sok pénzre tett szert a gyémántbányákban. Már éppen hozzákészült és be is csomagolta a ládáját (e láda említésére a fekete Tom hegyezni kezdte a fülét), mikor négy búr zsvány, a telep körül ólálkodva, megvesztegette a kaffiereket, aztán egy szü-

tyőre való gyémánttal kereket oldott. Senki sem mert vállalkozni, hogy utána vesse magát a kétségbeesett csőcseléknépnek. Csak a derék Peti jelentkezett tüstént az irodában, s engedelmet kért, hogy tizenkét kafferével üldözőbe vehesse őket. »Csak mélyen az ország belsejében érték utól a zshiványokat — mondotta továbbad a levél — és akkor Peti megállította őket. De azoknak ismétlő Winchester-puskájuk volt, Péter emberei meg nem tudtak különbséget tenni a puskacső meg a pálinkásüveg nyaka közt. A banda vezére reáemelte a puskáját Péterre s reákiáltott, mint valami főfőgenerális, hogy: »Jobb volna neked, ha visszamennél oda, a honnan jöttél«. — »De nem mindjárt«, — kiáltotta Péter és leterítette. Akkor aztán olyan füst kerekedett, mint a kovácműhelyben, mikor ráteszik a tüzes abroncsot az új hordókra, és Péter azt kiáltotta: »Jó lesz tágulni, fiuk!« S a bitang kafferek, ha a lövésben nem is közelíthették meg Pétert, a futásban ugyancsak előtte jártak. Az utolsó szava, melyet hallottak, az volt, hogy a zshiványok puska lövéseitől üldöztetve, hangosan így kiáltott a hátuk mögött: »Jaj nekem! Oda vagyok! Végem van! Eredjetekek s vigyázzatok hirül, fiuk, hogy mi történt, — jaj nekem, jaj!«

— Ne örülj, én ellenségem, hogy a földön fekszem, még fölemelkedem én, Szela! — mondotta Cézár.

A levél felolvasását követő hangos siránkozás és sopánkodás közben Fülöp, két te-

nyerébe hajtva fejét, a tüzhelynél ült. Hol hideg, hol meleg futotta át arra a gondolatra, hogy hiszen ebben a levélben nincs teljes bizonyosság Peti halálát illetőleg. Senki sem látta meghalni, senki sem látta eltemetni. Az, a mit a visszatért kafferek elmondottak, hazugság is lehetett, mely leplezni akarta azt, hogy Pétert cserben hagyták vagy elárulták s titkon összejátszottak a búr gazokkal. S eljött egy szörnyű pillanat, mikor azt kérdezte magában, hogy hogyan is adhatott hitelt annak a levélnek? Talán csak azért, mert kívánta, hogy hitelt adhasson neki.

Volt még egy befejező mondata a levélnek, azt most olvasta fel Jonaique :

»Tisztelt uram, végzem levelemet ; kötéllel összekötözzük az elhunynak ládáját azon módon, a mint hátrahagyta, és a *Johannesburg* gőzösre küldjük, mely két hét múlva, csütörtökön indul Fokvárosból.«

— Hm ! *Johannesburg*. Várni fogom a kikötőben. Kötelességem jelen lenni a gőzös megérkezésekor, — mondotta Czézár.

— Én pedig felszállok a fedélzetére, mihelyest az öbölbe ér, — kiáltotta a fekete Tom.

— Quilliam Tamás, — felelte Czézár — nekem azt mondja a Lélek, hogy magában elszabadult a kapzsiság ördöge.

— Cregeen Czézár, — rikácsolta Tom — ne higgye, hogy én majd alázatosan szót fogadok magának, s ne képzelegjen abban, hogy azért, mert olyan prédikátorféle volna, magával

együtt a vallás is kihal. A láda az az enyém s ha van még az országban igazság, az enyém is marad.

Azzal a fekete Tom kilépett a házból, és Czézár a szemét törölgette.

— Kár csirógatni a bogáncsot, Cregeen uram, — csillapította Jonaique.

E közben odafenn egy komoly érdekű kis dráma játszódott le. Kató a tükör előtt ült, arca égett, ajka vonaglott.

A sok hang tompa zsivajgása felhallatszott hozzá a lépcsőn. Aztán halálos csend következett s csak egy hang szólt egyedül. Nancy Joe oda s tova járt a konyha és a hálószoba közt.

— Mit csinálnak most, Nancy? — kérdezte Kató.

— Előbb az egyik imádkozik, utána a másik, — mondotta Nancy. — Jaj nekem, ha reám kerül a sor, mit mondjak én akkor?

— Hol van Christian ur?

— Odaát a nappali szobában. Megsugtam neki, hogy beszélni akarsz vele négyszemközt.

— Azt bizonyosan nem tetted, — mondotta Kató, a Nancy tükörbeli alakjához fordulva.

— Hát bizony csak úgy kifutott a számból, — felelte Nancy.

Kató szelíden borongó tekintettel lement, Fülöp pedig kezdte siratni Petit, a nélkül, hogy e közben fölvetné a pillantását. Hogy nem lelni annak párját egyszerűségében, igaz-

lelkiségében, becsületességében, nem, soha, soha !

Küzdött egymást vivó érzelmeivel, mert most látta először a leányt a csók óta, mely a nyitott sirnál elkövetett árulásnak tűnt fel előtte.

De Kató a maga női bűvészmesterségével megvigasztalta. Hát nincs meg az a megnyugvása, hogy igaz barátja volt neki ? Látott még valaki az övéhez hasonló hűséget, állhatatosságot és odaadást, mely nem nézett semmire, a mi elválaszthatta volna őket egymástól, sem helyzetük különbözőségére, sem nevelésükre, mely ég és föld volt egymáshoz képest ?

Fülöp végre felpillantott reá s kedves arczába és ragyogó szemébe nézett. Menni készült, és a leány szeliden így szólt :

— Mennyire hiányozni fog nekünk !

— Miért ? — kérdezte Fülöp.

— Hiszen most már nem remélhetjük, hogy oly gyakran látjuk ... most, miután már nincs meg a régi oka, hogy eljöjjön hozzánk.

— Vasárnap megint eljövök, — mondotta Fülöp.

— Akkor hát még sem hagy el bennünket, még nem, Fülöp ?

— Soha ! — mondotta Fülöp.

— No, jó éjszakát. Ne itt menjen ki, ne a tornáczon. Jó éjszakát !

XII.

Szeret ! Szeret ! Szeret !

Fülöpnek édes dallamként csengtek fülében e szavak utjának felén, midőn hazafelé tartott Ballureba. Aztán tépdetni kezdette az uton a szederindákat s véresre sebezte kezét azzal, hogy vadul bele-belemarkolt a rekettyebokrokba ; megvetette önmagát, mert örült, holott bánkódnia kellett volna. Mégis biztos volt a maga dolgában, nem is lehet azon változtatni semmit. A leány szereti, s neki is szabad szeretnie ; nem kell ahhoz már sem képmutatás, sem önmegtagadás. Letörölte hát ujjaíró a vért s lábujjhegyen belépett Náncsi néni kék szobájába.

Az öreg hölgy pántlikás, diszes főköttőben ült a kandallónál és rokkáját pergette. Hallotta a hirt Petiről, mikor Fülöp, Sulbyba menet, arra járt s most azon töprengett, nem volna-e kötelessége értesíteni róla Péter bácsit. A finom, kényes öreg hölgynek, ki előkelő illemtudás közben nevelkedett fel, eszébe jutottak a szegény Tom Bridget szavai, mikor haldokolva feküdt szegényes kunyhójában ; hogy egy férfinak a fia, minden törvény és ördög ellenére, mégis csak annak a férfinak a fia marad.

Mégis úgy határozott, hogy nem mondja meg a Ballawhainenak, mert emlékezett egy

esetre atyjának életéből, mely Fülöp atyját is érintette.

Fülöp a kanapéról a kandalló felé nyujtva lábát, a rokka pergése közben hallgatta, a mit az öreg hölgy beszélt — mikor pedig a kerék megállt, azt a másik, fiatalosabb, csak az ő fülének hallható hangot, mely halkán suttogott a fülébe s édes hangzatként ismétlődött meg folyton a belsejében : »Nincs abban hűtlenség. Peti meghalt. A szegény Peti ! A szegény, öreg Peti !«

— Ámbár eltaszította magától atyádat, Fülöp, mikor az fenyegetődzött, hogy elveszi anyádat, még sem hitte, hogy akad a szigeten pap, ki meg merné esketni őket az ő akarata ellenére.

— Igazán nem ?

— Nem hitte, s egy héttel utóbb, mikor Péter bácsi ebéd idején azt mondotta neki : »Már megtörtént«, azt felelte : »Nem, nem lehet !« s úgy visszalökte a merőkanalat a táliba, hogy a forró leves, még most is emlékszem reá, a kezemre locsant. De Péter azt mondotta : »Már itt nem használ semmi imádság«, a nagyapád meg azt kiáltotta : »Mondom, hogy nem !« »Én meg azt mondom, hogy igen«, felelte Péter. »A maugholdi templomban, tegnap reggel, az istentisztelet előtt.« Nagyapád erre megfeledkezett magáról, Pétert hazugnak mondotta és azt kiabálta, hogy apád azt nem tehette. »Azonkívül pedig ő az én fiam s nem is akarhatná tenni,« mondotta. De én láttam, hogy elhiszi azt, a mit Péter mondott,

s mikor Péter sirva fakadt, kérlelte: »Bocsáss meg, fiam. Hiszen apád vagyok s jogom van bocsánatodra«. Még sem volt nyugta, míg nem látta az egyházi anyakönyvet, s nekem kellett elmenni vele a templomba.

— Szegény, öreg nagyapám!

A plébános egy kicsiny, gyöngélméjű, Kissack nevű ember volt, kinek az volt a legnagyobb öröme, ha falhoz szoríthatta az embereket, vagy a szavukba vágthatott, mert mindig attól félt, hogy el akarnak venni valamit a jogaiból.

Még tisztán emlékszem reá — a kakadura. Az volt a legkedvesebb jelmondata: »És szóla Jézus: kövess hát engem«; de az emberek ezt úgy értelmezték, hogy csak ő akar mindig elől menni.

Este volt már, mikor Maugholdba mentünk kocsin, s a kis plébános a templom előtt lévő keresztnél állt és megfenyegetett valakit a nádpálcájával. »Hallom, hogy tegnap megeskette a fiamat«, mondta nagyapád, »igaz-e?« »Tökéletesen igaz«, mondotta a plébános. »Ki-hirdetéssel vagy külön engedélylyel?« kérdezte nagyapád. »Természetesen az utóbbival«, felelte a lelkész.

— Mindenesetre kurtán felelt.

— »Mutassa meg a házassági anyakönyvet,« mondotta nagyapád; arca vonaglott, szava tompán szólt. »Nem hiszi el?« kérdezte a pap. »Elő az anyakönyvvvel!« ismételte nagyapád. A plébános erre betette a kulcsot a templom-

ajtó zárába, és valamit dörögve, előre billegett a mellékajtón. Még most is vissza akartam tartani nagyapádat. »Mi szükség arra?« mondtam, mert tudtam, hogy csak jobb tudása ellenére teszi. De ő nyomon követte a papot egészen az oltár rácsozatáig, s ott az eleje tette a nyitott anyakönyvet. Oh, Fülöp, sohasem fogom azt elfelejteni! Oly elevenen áll előttem minden. A homályos kis templom levegőjének dohos illata, a bársony az oltár mennyezetén, s az üres helyiség visszhangja. Nagyapád orrára tette a pápaszemét és reáhajolt az anyakönyvre, de nem láthatott semmit; minden homályos volt és elmosódott a szeme előtt.

— Te keresd, gyermek! — mondotta hozzám fordulva. De nem mertem odanézni. Akkor megtörölte a pápaszemét s még egyszer reáhajolt. Istenem! Olyan volt az, mintha valaki az agyonütött emberek névsorában keresne egy nevet s imádkoznék, hogy ne találja meg benne. De az a név nagyon is ott volt. »Christian Tamás Wilson... Crellin Moná hajadonnal... aláírva Crellin Wm. és Kissing s. k.«

Fülöp forrón és szaporán szedte a lélekzetet.

A kis plébános a korbács tulsó felén suhintott egyet-egyet a nádpálczájával és mosolygott; nagyapád fölvetette reá a szemét s azt mondotta: »Tudja-e, uram, hogy mit cselekedett? Elrabolta tőlem az elsőszülött fiamat,

öt magát pedig tönkretette«. »Üres beszéd«, felelte a lelkész. »A fia nagykoru volt, a feleségének pedig megvolt az atyai beleegyezése. Gondolja talán, hogy előbb Ballawhainebe kellett volna mennem, engedelmet kérni papi kötelességem teljesítésére?« »Kötelessége?« kiáltotta nagyapád. »A fiatalembernek mennyországról vagy poklról van szó, mikor megházasodik. A papi kötelessége?« kiáltotta, hogy a hangja felriongott a szent ház mennyezetéig. »Ha valamelyik fia el akarná metszeni a torkát, főbírói kötelességemnek tartaná-e maga, hogy kést adjak hozzá neki?« »Csöndesebben, uram«, mondotta a plébános. »Ne feledkezzék meg róla, hol van, mert megbánja, ha még úgy főbíró is.« »Tömlöczbe akar vetni jogtalan csendháborításért?« kiáltotta nagyapád, s kiragadta a nádpálczát a pap kezéből és végighuzott vele a mellén. »No hát, tartóztasson le most«, mondotta. Azzal karonfogott engem s támolyogva és megmegbotolva kiment a templomból, és távozában többször megfogódzott az üres templomi padok ajtajában.

Fülöpnek ez este égett a szeme és hevesen lüktetett a vére, mikor ágyába tért. Oly fedezést tett, melytől megrázkódott. Éppen azon a ponton áll, melyen egykor az apja állt; készül megtenni ugyanazt, a mit az apja tett, s abban a veszélyben forog, hogy apja sorsának lesz részesévé! Hol tartotta az eszét, hogy eddig még nem gondolt arra?

Rettentő és szörnyű! Most, mikor szabad-

ságában áll, hogy szeresse azt a leányt, csak most ismeri föl, mit jelent számára ez a szerelem. De fiatal volt és fellázadt; küzdött és nem akart nyugodt vérrel fontolgatni. Ez éjjelen a leány győzött a szívében, s Fülöp aludni tért.

De másnap reggel borzadva mondotta magában, hogy szerencse, hogy még nem ment nagyon messzire. Egy lépés még, s megismétlődött volna életében apja életének minden nyomorusága. Még nem mondott, nem tett semmit, s elhatározta, hogy nem megy többé Sulbybe.

XIII.

Ez a lelki állapot a délig tartott; de akkor besurrant szívébe a szerelmi csapatoknak egy álruhába bujt kis katonája. Eszébe jutott az ígérete, hogy jövő vasárnap elmegy hozzájuk s úgy gondolta, nem illenék oly hirtelen szakítani meg az ismeretséget. Az egyszerű emberek még azt hinnék, hogy csak Peti kedvéért tartott ki mellettük négy esztendeig. De ha vasárnap elmúlt, új ösvényekre tér.

Mikor belépett hozzájuk, Kató úgy volt öltözködve, mint még soha az előtt. A lenge vörös derék s a nyári kalap, a kötény meg a fodros szoknya helyett csipkegalléros, testhez álló sötétzöld háziruha volt rajta. A változás jelentéktelen volt, de a különbség nagy. Nem lett szebb általa, de úribb formája volt.

Vasárnap este volt s a *Manx Tündér* ajtai zárva voltak. Czézár meg Grannie az imaházban voltak, Nancy Joe zabkását főzött vacsorára s Kató meg Fülöp beszélgettek egymással. A leány csöndesebb volt, mint Fülöp valaha látta, azonkívül tartózkodóbb s hamarabb elpirult; a régi hetykeségnek mintha nyoma sem maradt volna szavában, pillantásában. Érvényesülésről és sikerről beszéltek s a leány így szólt:

— Mily boldog volnék, ha én is úgy küzdhetnék az életért, mint maga! De a nő nem tehet semmit, hogy vihesse valamire. Nem szomorú sors az? A hol született, ott kell maradnia holta napjáig. Láthatja, hogyan emelkednek fitestvérei, s talán a barátai is, de neki magának lent kell maradnia. Nem keserves az? Nem, mintha gazdag és nagy szeretne lenni. Nem, csak nem szeretne elmaradni azok mögött, a kiket szeret. Pedig el kell maradnia, és pedig csak azért, mert nőnek született. Legalább így van szerte Manx szigetén. Nem borzasztó az?

— De nem feledkezik-e meg mégis valamiről? — vágott közbe Fülöp

— Vajjon miről?

— Ha a nő magától nem emelkedhetik is fel, mert az élet kapui el vannak zárva előtte, a férfinak még mindig módjában áll, hogy fölemelje.

— Azt akarja mondani, hogy olyan férfi-

nak, a ki szereti, a ki magához emeli és magával viszi fölfelé, mikor emelkedik?

— Miért ne? — kérdezte Fülöp.

Katónak ragyogott a szeme, mint a nap-sugár.

— Nagyszerű volna, — mondotta halkan. — Tudja-e, hogy arra én nem is gondoltam? De ha velem történnék meg, minden másnál többre becsülném. Mindig mellette és mindenné általa. Oh, fenséges volna!

És félénk örömmel bámulva nézett fel, mint valami természetfölötti lényre, leleményben dúsra, hogy erre gondolhatott.

Czézár és Grannie hazaérkezett. Fülöp, nemsokára azután, felállt és menni készült.

— Ráér még, — szólt hozzá Czézár. — Szerettem volna még beszélni önnel egy bizonyos dologról.

Szombaton ott járt néhány ramseyi ház-lás. Rossz esztendejük volt az idén s hangoosan vádolták a huzóhálóval dolgozó halászokat azzal, hogy elpusztították az ikrát és a gyöngye ivadékot. Czézár azt ajánlotta a ramseyi és peeli embereknek, hogy jövő szombaton gyűljenek össze házánál, s Fülöpöt ajánlotta nekik ügyvédül, hogy beszéljék meg vele, mit lehetne tenniök a heringek ellenségeivel szemben. Fülöp megígérte, hogy ott lesz, aztán elindult Náncsi nénihez.

Utközben azt gondolta magában, hogy Kató mégis magasabban áll, mint egész környezete, s képes volna reá, hogy a legtökéletesebb

urinő váljék belőle, ki valaha lábával érintette Man szigetének földjét, s nem árulná el eredetét sem külsejével, sem beszédével, hacsak hangjának azzal a hajlékonyságával nem, mely emelkedésével és esésével a világ legédesebb hangzatát kölcsönzi az igazi manx nő beszédének.

Náncsi néni a lámpánál ült s lefekvés előtt a szokott bibliai fejezetét olvasta.

— Néni, — mondotta Fülöp — nem gondolod, hogy a tragikus végzet csak pusztán véletlen volt apám életében? Ugy értem, hogy szegény anyám és nagyapám jelleme szolgáltatta azt a véletlent. Ha például az egyikük nem lett volna oly büszke és hozzáférhetetlen, vagy a másik inkább lett volna képes fölemelkedni férjével...

— Nem, Fülöp; a tragédiának mélyebb oka volt. Hadd beszéljek el egy történetet, — mondotta Náncsi néni és letette könyvét. — Három nappal azután, hogy atyád odahagyta Ballawhainet, vacsora közben azt sugta nekem az öreg Maggie, ki a háznál szolgált, hogy valaki beszélni akar velem a kertben. Tamás volt. Oh Istenem! Borzasztó volt látni, hogy idegenként áll künn a sötétben a konyha ajtaja előtt, holott neki kellett volna ott örökölnie mindent.

— Szegény apám! — mondotta Fülöp.

— Csitt, leány, lépj ki a világosságból, — suttogta. — Fenn az asztalom fiókjában van egy erszény és vagy husz font benne; hozd le,

Nan, itt van a kulcs. — Tudtam, mire kell neki a pénz, de nem tehettem másképp. Lehoztam az erszényt s tettem bele még tíz fontot a magam megtakarított pénzéből. — »Meg kell tenned?« kérdeztem. »Kell«, felelte ő. »Apád azt mondja, hogy mindenki meg fog vetni ezért a házasságodért«, mondtam. »Jobb úgy, mintha magam volnék kénytelen megvetni magam«, felelte ő. »De ő erkölcsi öngyilkosságnak mondja«, folytattam. »Jobb az, mint az erkölcsi gyilkosság«, mondotta. »Ő ismeri a szívetet«, vetettem ellene »s ismered te is, Tom, csak úgy, mint én. Oly kicsiny országban, mint ez, oly házasság után senki sem boldogulhat.« »Annál rosszabb az országra nézve«, mondotta, »ha megbélyegzi egy férfi becsületét csak azért, mert becsületesen járt el.«

— Derék ember volt apám, — vágott a szavába Fülöp — izig-vérig becsületes férfit. Ahhoz nem fér szó.

— »Kedves, jó leány lehet s hozzád méltó, mert másképp bizonyára nem vennéd feleségül«, mondtam atyádnak, »de bizonyos vagy-e benne, hogy boldog leszel s boldoggá teszed?« »Egymásé leszünk, a többi a mi dolgunk lesz« jelentette ki atyád.

— Ugy is van az, — mondotta Fülöp.

— »De ha már most oly nagy különbség van köztetek, bajosan lesz az kisebb, ha csakugyan oly nagy ember lesz belőled, mint reméljük, hogy valaha leszel!« »A férfi nem

gondol mindig csak a haladására, mondotta ő.

— Apám már akkor nagy ember volt, néni, — pattant fel Fülöp.

— Ő meg volt rendülve, én pedig szégyeltem magam, de nem állhattam meg, hogy ne folytassam tovább. »Már nagyon előre vagytok a házasság dolgával?« kérdeztem. »Még sohasem esett szó róla köztünk«, felelte. »Atyád öreg s már nem élhet sokáig«, figyelmeztettem. »Azt kívánja tőlem, hogy gazember módjára viselkedjem«, felelte. »De hogyan, mikor a leánynak még nincs joga reád?« kérdeztem, s ő hallgatott. Most közeledtem az ablakhoz. »Nézd«, mondtam halkán, »az olvasószobában van. Lepjük meg, Jer!« De a sors nem akarta. Dohányfüst szállt felénk a levegőben s léptek hallatszottak a gyepen. »Ki az?« kérdeztem. »Ki volna más«, mondotta atyád, »mint mindig ugyanaz az egy kém. De adok én még olyan leczkét annak az alattomosnak, hogy holta napjáig megemlegeti. Mindhiába, te leány«, tört ki aztán rekedten és mereven nézett a sötétségbe, »romlásomba kergetnek«. »Hallgass«, mondtam és kezem a szájára tettem; a lehellete oly forró volt, mint a tűz. De mind hiába volt. Három nap múlva megtörtént az esküvő.

Fülöp elhatározta, hogy többé nem találkozik Katóval. Igaz, jövő szombaton meg kell jelennie Sulbyban a halászok tanácskozásán, de ez hivatalos ut s nem szükséges, hogy ba-

ráti látogatássá válják. Egész héten úgy érezte, mintha megszakadna a szive, de el volt határozva reá, hogy leküzdi érzelmeit. Valamelyes részvétet is érzett önmaga iránt s ez átsegítette megtévedésén.

XIV.

Szombaton Fülöp már jókor megérkezett Sulbyba. Az ivószobában hemzsegett a sok halász, gypjuujjas, vizálló csizma, matróz-sipka volt valamennyin. Talpon volt mind, úgy kerültek-fordultak egymás közt, mint megannyi nagy tengeri angolna a kőpart körül, mértékkal ittak, sokat pőfékeltek, csapkodtak az asztalra s a hányan voltak, mind egyszerre beszélt.

Fülöp belépett s jóakarattal és nyers udvariassággal fogadták, de azért legkevésbé sem mondott le egyikök sem arról a jogáról, hogy úgy beszéljen s úgy viselkedjék, a mint jól esik neki. Épp úgy csapkodták öklükkel az asztalt s épp oly hangosan kiabáltak, mint az előtt.

— Forduljunk a főadószedőhöz.

— Minek? Vénasszony az és oly bután néz az emberre, mint egy borjufóka.

— Menjünk hát a püspökhöz?

— Legjobb lesz maguknak, ha a kormányzóhoz mennek, — mondotta Fülöp a nagy láрма közben. — Jövő szombatra várják Peel-Castlebe. Legyenek rajta, hogy azon a napon

ott legyen minden manx halász, a ki azt hiszi, hogy a huzóhálóval teszik tönkre a halászatot. Akkor aztán adják elő panaszukat annak a férfinak, a kinek kötelessége megvizsgálni minden aféle visszás állapotot, s ha szükségük lesz valakire, a ki előadja panaszait, kész vagyok eljárni érdekükben.

— Bravo !

— Ez az igazi !

Az összejövetel azzal véget ért. Az emberek kezdtek mindenfélét beszélni a halászatról, a csempészetéről, a metodistákról meg a mértékletességi egyesületekhez tartozókról ; Fülöp meg az ajtó felé tartott. Mikor odaért, mégis meggondolta, hogy jó éjszakát kell mondania Czézárnak meg Grannienak, ha már a házukban van. Nem illenék azt meg nem tenni. Miért bántaná meg őket ? Az ember legalább udvarias legyen. Az semmiesetre sem kerül pénzbe.

Ilyképpen egy ellenállhatatlan erő az udvariasság színe alatt ismét Kató társaságába vonta. De holnaptól fogva másképpen lesz minden.

— Nagyon megtisztelve érzem magam, Fülöp ur, — mondotta Czézár.

— A víz forr az üstben, forrázz már egy csésze teát Fülöp urnak, Nancy, — mondotta Grannie.

Czézár háttal ült az üvegfalnak s úgy tett, mintha olvasna a térdén lévő nagy bibliában, de mindkét fülével és szájtátva azokra a világias történetekre figyelt, melyeket az ivóban

lévők mondtak el egymasnak. Kató nem volt a konyhában, de egy könyv, a nyitott oldalával lefelé fordítva, a tőzeg-kamara mellett lévő széken feküdt.

— Mi ez? — kérdezte Fülöp. — Franczia gyakorlókönyv! Kié lehet az itt?

— Hát persze a Kittyé, — mondotta Grannie. — Ugy bujja minden este, hogy az ember alig veszi egy szavát.

— Hiuság az, uram, hiuság, semmi egyéb, — mondotta Cézár és megint feszülten figyelt.

Fülöp szemében valami harmatos fény csillámlott.

— Francziául tanul magánszorgalomból? Régóta már, Grannie?

— Elég régóta bizony, legalább három esztendeje, vagy igazabban, mióta a szegény Peti elhagyott bennünket. És mindig a könyveit, nyelvtanait, olvasókönyveit s tudom is még mieit bujja.

Fülöpnek könyben uszott a szeme. Mikor úgy vette észre, hogy senki sem látja, ajkához szorította a könyvet. Megértette a titkot, A leány méltóvá akar lenni hozzá. Áldja meg az Isten!

Kató most lejött abban a fehérgalléros sötét ruhájában, mely vasárnap este volt rajta. Mikor látta, hogyan teszi le Fülöp a könyvet, lehajtotta fejét s elpirult, aztán kezébe vette a kötetet s észrevétlenül eltette az utból. Cézár kíváncsisága most túlment minden aggályon; bátorságot meritett s ki-

ment az ivóba, Grannie meg-megfordult a mérőpad meg a halászok közt, Nancy fapapucsai kopogva mentek a tejeskamrába s onnan vissza — Kató és Fülöp magukra maradtak.

— A minap este nem volt igaza, — mondotta a leány. — Ujra gondolkoztam róla s láttam, hogy egyáltalán nincs igaza.

— Csakugyan?

— Ha a férfi olyan asszonyt vesz feleségül, ki nála alantabb áll, akkor leereszkedik hozzá s ez egyértelmű azzal, hogy szánakozik rajta; de ha szánakozik rajta, az annyit jelent, hogy szégyenli, s ha szégyenli, az a nő halála. Tehát nincs igaza.

— Azt hiszi? — kérdezte Fülöp.

— Azt, — felelte Kató. — De tudja-e, hogy tulajdonképpen hogyan kellene történnie? Az asszonynak rangján alul, a férfinak pedig rangján felül kellene házasodnia. Akkor abban a mértékben, a mint az asszony leereszkednék, a férfi fölemelkednék, s így... érti, mit gondolok?

Megakadt s elhallgatott.

— Nem botorság az, Kató, a mit beszél? — kérdezte Fülöp.

— Ugyan miért?

Kató duzzogott a rendreutasítás miatt, mintha bosszankodnék, de a szeme ragyogott...

— Nincs ott fent és alant, a hol igaz szerelem van, — mondotta Fülöp. — Ha a férfi igazán szeret egy leányt, s életének szüksége van rá, az bizonyítja teljes egyenlőségüket.

Isten jeladása az, azontul pedig minden már csak emberi számítás.

— Azt akarja mondani, — felelte Kató, s igyekezett megóvni arcának komolyságát : — azt akarja mondani, hogy ha egy asszony olyan valakié, a kit szeret, és az a valaki épp úgy az övé — akkor az egyenlővé teszi őket egymással, s minden más semmiség ? Ugy-e, azt ?

— Miért ne ? — mondotta Fülöp.

Édes muzsika volt ez Kató fülének, de azért komolyan rázta fejét s így szólt :

— Bizonyos vagyok benne, hogy nincs igaza, Fülöp. Nem lehet az úgy. Igazán, a mellett maradok. De nincs értelme, vitatkozni róla. Különösen önnel. Csak . . .

A szerelem sokhangu madárdalként ujjongott szívében, oly hangosan, hogy nem szólhatott többet, s az ellenállhatatlan férfiúnak lett igaza. Kis idő múlva a tűzbe dobott valamit.

— Mi volt az ? — kérdezte Fülöp.

— Óh semmi, — felelte ő.

A francia könyv volt.

XV.

Fülöp hazament, s gondolatai háborogtak apjának sorsa miatt. A véletlen hozta úgy; csak Man szigetén volt az elkerülhetetlen. De jaj annak a helynek, hol a férfi nem veheti feleségül azt a nőt, a kit szeret, csak

azért, mert történetesen istállóban s nem uri szobában született. Jaj annak az országnak, hol a férfi nem-boldogulhat, ha nem akar sem gyáva, sem gazember lenni. De Istennek hála, széles a világ.

Este így szólt Náncsi nénihez :

— Néni, miért nem ment el innen apám, mikor látta, hogy itt minden ellene fordul?

— Mindig azt akarta, de nem tehetette meg, — felelte Náncsi néni. — Az asszony nem kapható reá oly hamar, mint a férfi, hogy ma itt, holnap ott üsse felsátorfáját. Mi inkább olyanok vagyunk, fiam, mint a macska, ragaszkodunk ahhoz a helyhez, a melyet megszoktunk, még ha roskadozó falak romhalmaza volna is. Anyád nem volt boldog Man szigeten, de még sem akart elszakadni tőle. Apád nem akart nélküle menni, aztán ott volt a gyermek is. Apádnak itt kellett maradnia jóban, rosszban, életre, halálra. Mikor feleségül vette anyádat, magára verte a lánczot, mely úgy hozzákötötte a szigethez, mint valami sziklához.

— Katóval mégis csak másképp volna, — gondolta magában Fülöp. De vajjon nem gyanakszik-e a néni? Hallott volna valamit? Övni akarja?

Vasárnap este, a templomból hazajövet, megint az apjáról beszélt.

— Utoljára még belátta, hogy nemcsak a saját ügyéről van szó, — mondotta. — Halálának éjszakáján történt. Anyád nem érezte

jól magát s apád értem küldött. Sötét éjszaka volt, későn, nagyon későn, s lámpával kísérték le a hegy lejtőjén, a Lewaige háznál. Apád végét járta, de fel akart kelni. Magunkra voltunk, ő meg én; csak te voltál még ott, de aludtál az ablaknál levő ágyacskádban. Egyenesen oda támolygott, és a függönyök segítségével, melyekben megkapaszkodott, sikerült letérdepelnie. »Hallgass reám«, mondotta és suttogni próbált, de nem tudott, mert a szegény légsöve hörgött. Te álmodban levegő után kapkodtál, mintha zokogtál volna. »Szegény kis fiu, álmodik«, mondottam, »engedd az oldalára forditanom.« »Másért van az«, mondotta apád, »bánatos volt, mikor lefeküdt.«

— Emlékszem reá, néni, — mondotta Fülöp. — Lehet, hogy apám szeretett volna mondani nekem még néhány szót.

— »Gyermekeim, fiam, bocsáss meg, vétkeztem ellened«, sóhajtott a kis ágy rácsos korlátján át igyekezett a homlokodra szoritani ajkát; de szegény feje mintegy gutaütötten ingott jobbra-balra s alácsuklott arczocskádra. Emlékszem reá, hogy megdörgölted az orrod a kis öklöddel, de nem ébredtél fel. Aztán visszasegitettem megint az ágyába, s az orvosságos üvegek csörömpöltek az asztalon, mert nagyon reszketett a keze, mikor belékapaszkodott. »Sötét, koromsötét van, Nannie«, mondotta, »bizonyosan angyal hoz majd nekem világosságot.« Elég együgyű vol-

tam azt hinni, hogy a kialvó lámpára gondol, és gyertyát gyújtottam.

Azon az egész héten Fülöp úgy érezte a munkája közben, mintha apjának lelke szállna fölötte — a szeretet esdő szavaival óvta, mikor ébren volt, mikor pedig aludt, haraggal, parancsoló hangon rivalt reá : »Vissza ! Az örvény szélén állasz !«

Fülöp lelke mégis fellázadt a kapcsolat ellen, mely a multhoz és a halotthoz köti. E kapcsolat hiúságra, a dicsőség és a siker vágyára van alapítva. A férfinak elég, ha lemond a világról s mindarról, a mit a világtól várhat, akkor hű lehet önmagához, szívének vágyához, becsületéhez, szerelméhez. Fülöp nem akart már meggondolni semmit. Megvetette önmagát azért, hogy egyáltalán fontolgathatott. Ha csak a világ és Kató közt van választása — vigye el az ördög a világot.

XVI.

Szombaton délután Peelbe ment. Fenséges nap volt ; az öböl vize kéken, simán és nyugodtan pihent a napfényben. Az apály elmu't. A kikötő sekély vizén a lecsüggő vitorlájú s árboczának tetejéig a hálók és kötelek sorával teleaggatott sok halászbárka. Nagy sirályraj halászott az iszapban és kavargott rikoltozva a barna hajók közt. A régi várkastély romjain zászló lengett, a templomi harangok szóltak,

s a révkalauzok felöltötték az aranygombos kék egyenruhájukat.

A várkastély udvarán sorakoztak a halászok, számra hatszázan. Voltak köztük manx, ír és angol vontatóhálós emberek is, kik leselkedve jártak-keltek a sokaság közt, hogy elnyeljék a fecsegés morzsáit, mint bárkáik fenekére az aláhulló apró halakat. Egyiköket-másikokat észrevették a heringhalászok, volt is aztán heves szóváltás és verekedés.

De jött a kormányzó, egy sasorru, himlőhelyes, éltebb ur, kinek külseje félelmet kelte. Fülöp bemutatta neki a halászokat és előadta panaszukat. Hogy a vontatóhálóval üzött halászás elpusztítja az éretlen hal-ivadékokat s ennek következtében a halászat romlását idézi elő. Felhatalmazást kérnek arra, hogy a sziget öbleiben s köröskörül a partokon három mértföldnyire megakadályozhassák az ily halászatot.

— Ugy hát készítsen egy törvényjavaslatot erről a kérdésről, Christian ur, — mondotta a kormányzó, s a tisztelgés ő excellenciájának éltetésével, a Fülöpnek szóló tapsviharral s a vontatóhálós halászok megvető zugásával ért véget.

Fülöp éppen kifelé tartott a kastély udvarából, mikor a halászoknak egy küldöttsége közeledett hozzá :

— Mivel tartozunk, Christian ur ? — kérdezte a szónokuk.

— Semmivel, — felelte Fülöp.

— Köszönjük, uram, idő multával még fogja hirünket hallani. Addig is, engedelmével, volna még egy szavunk.

— No, mi az, emberek?

— Mikor egy fiatalember úgy tud beszélni, mint maga, akkor az oly Istenadománya, uram, mellyel valami czél okáért van megáldva. Ennek az ősi szigetnek borzasztó szüksége van egy derék emberre, s a maga nagyapjának ideje óta nem látott olyant. Adj' Isten jó éjszakát, köszönjük szépen — adj' Isten.

XVII.

Kató kezdette érezni, hogy Fülöp oldózkodik tőle. Tudta, sőt bizonyos volt benne, hogy szereti, de valami elválasztja őket egymástól. Az ő nagy ellensége Fülöpnek gyors és egyre fokozódó sikere volt. Szerette volna, ha örülhetett volna rajta, óh, mint szerette volna, ha boldognak és vidámnak érezte volna magát, sőt büszke lehetett volna reá. De lehetetlen volt, bármint akarta. Fülöp érvényesülésének minden bizonyítékát égő fájdalomként érezte magában — a mi csöppet sem nemes, sőt határozottan alantas gerjedelem, de hát nem lehet változtatni rajta.

Az aratás megkezdődött. A glenmoori termés felét már betakarították, egy harmadrésze keresztben volt, aztán egy esős nap következett, mely lehetetlenné tett minden mun-

kát a mezőn. Czézár szalmazsupkötelet font Katóval, ki a forgatógépet kezelte és háttal előtte ment. Sok szomszéd keresett védelmet az eső elől a malomban s nézte a munkájukat.

— Gondoltam, hogy itthon találom, mert hirül akartam adni valamit, — mondotta a levélhordó Kelly.

— Mi az ujság, Kelly? — kérdezte Czézár.

— Az öreg főbiró halálán van, — felelte Kelly.

— Mit nem mond! — hallatszott mindenfelől.

— A sok ital ártott meg úgy annak az embernek, — jegyezte meg a sekrestyés John.

— Vajjon ki lesz az új főbiró, Niplightly uram? — kérdezte Jonaique.

— Hüm! — mondotta a rendőr és felkötötte a sisakját. — Nagy kérdés az, Jelly uram. Meggondoljuk, meggondoljuk.

— Ej! Csak egy ember eshet itt szóba, — jegyezte meg Czézár.

— Lehet, hogy igen, lehet, hogy nem, — vélekedett a rendőr.

— Talán a fiatal Ballawhainet gondolja, Cregeen uram? — kérdezte a levélhordó.

— Bolond beszéd! — förmedt fel Czézár.

— Hát bizony annak az apja, úgy halom, mindennapos a kormányzónál, — jegyezte meg Kelly — s persze hogy ilyenformán egyebet sem hall az ember, mint hogy: Ross így, Ross úgy.

— Minden kutya a maga farkát dicséri, —
vágott közbe Czézár.

— Nem tagadom, hogy nem arra való
ember. Eladta az magát az ördögnek, annyi
bizonyos . . .

— Nem tette biz' azt, — mondotta Czézár — mert az ördög az olyanokat ingyen
kapja.

— De azért mégis csak Christian-gyerek,
már pedig a Christianok emberemlékezet óta
főbirák voltak a szigeten.

— Hát nincs több Christian a szigeten,
csak ő? — kérdezte Czézár. — Rajta Kátó;
forgasd csak tovább.

— Fülöp urat érti? Az ellen egy szót
se szólok, — jelentette ki a levélhordó.

— Nem is tűrné azt senki ebben a ház-
ban, — felelte Czézár.

— Óh, derék, finom ur az, és nincs benne
semmi kevélység, — folytatta a levélhordó. —
Nyájasan bánik az egyszerű emberrel, és nem
is kiméli magát. Nincs ellene semmi kifogá-
som, nincs bizony; csak egy kicsit fiatal még
deemsternek, — vagy nem?

— Mindenesetre idősebb, mint a Bal-
lawhaine, — jegyezte meg a sekrestyés John.

— Hát akkor válaszsztátok meg őt főbiró-
nak. Nekem nem lesz ellenvetésem, — biz-
tosította őket Kelly.

— Csak rajta, te leány, talán nincs meg-
olajozva a készülék? Ejnye, pörgesd már
jobban, — mondotta Czézár.

— Előtte az apját szemelték ki deemsternek, — jelentette ki a sekrestyés John. — Bizonyosan az is lett volna, ha nem követte volna el azt a hibát, hogy feleségül vette azt a leányt. De most már az is meghalt, s mi természetesebb...

A kötél nem csavarodott már s a messze végeről odahallatszott Kató hangja.

— Ugy-e, mert meghalt az anyja? — kérdezte nehezen mozgó nyelvvel.

— Már az ura előtt kellett volna más-világra mennie, — mondotta a sekrestyés.

— Azért hát, — folytatta Kató — adjon hálát az Istennek, hogy legalább nincs már az életben.

— Doktor kell annak a leánynak, — dünyögte Jonaique.

— Az ura nem tudta fölemelni magához azt az asszonyt, — kezdette újra a sekrestyés. — Hát bizony úgy szokott az lenni...

— Persze hogy úgy! — mondotta Kató keserű gunnyal.

— Semmi esetre sem akarom azt mondani ezzel, hogy csak az asszony hibája volt.

— Ne fogja pártul, — mondotta Kató szigorú hangon. — Az az asszony meghalt és elfelejtették, s azért van most kilátása a fiának, hogy főbíró lesz belőle.

— Van is, — szólalt most közbe Czézár — még pedig nemcsak második, hanem idő multával első főbíró. Hajtsd már tovább!

Kató hangosan felkaczagott.

— Csak folytassák, folytassák tovább, ha már elkezdették, — kiáltotta. — Előbb Christian főbiró lesz belőle, aztán sir Philipp Christian, aztán lord Christian, azután pedig... De maguk képtelenséget beszélnek, maguk üres fecsegők. Senki sem gondol arra, hogy megtegye főbirónak Christian Fülöpöt, nincs is neki se reménye, se kilátása, hogy azzá legyen, s nem is lesz rá soha, abban az egyben bizonyos vagyok.

Ledobta a csavarókészüléket, és göresös zokogásra fakadva, kifutott a malomból.

— Clucas dr. csodát művel a beteg aszszonyokkal és fiatal leányokkal, — mondotta Jonaïque.

— Az a Ross van ebben a dologban, — dörmögte Czézár.

— S még leveszi a lábáról, — mondotta a levélhordó.

— Inkább lássam halva, — kiáltotta Czézár.

XVIII.

Fülöp a következő közlést kapta Douglasban a kormányzósági palotából:

»Ő exczellenciája nagyon lekötelezve érezné magát, ha Christian Fülöp ur egyelőre nem hagyná el a szigetet a nélkül, hogy ne értesitené őt tartózkodásának helyéről.«

Az üzenet fölöttébb egyszerű volt: kevés volt benne és semmit sem gyaníttatott, sem-

mit sem lehetett következtetni belőle; de azért mégis nagy izgalomba ejtette Fülöpöt.

Hogy csillapítsa nyugtalanságát, sétálni ment. Az utazási évad végét járta s a *Ben-my-Chree* hajó indulásra készen állt a kikötőben. A rikkancsok, kik el-elvesztek a kikötőgáton lévő embersokadalomban, hangosan kiabálva kínálták a manx estilapot:

— A főbíró betegsége — kedvezőtlen hírek!

Fülöpnek ég felé meredt a hajaszála. Összefüggést talált e hír, meg a levél közt. Hogy másra terelje gondolatait, visszatért a lakása felé, de utközben megnézett mindent, a mi a lármás utczákon a szemébe ötlött; szóba állt mindenkivel, a kit ismert, s még sem látott senmit s nem hallott senkit. Az élet fenevadja a karmai közt tartotta.

Lakására érve, elővett zsebéből egy csomagot, melyet Náncsi néni nyomott a kezébe, mikor elment Ramseyből. Egy csomó régi levél volt, melyet atyja irt Londonból kedves unokahugának, mikor ott jogot tanult s az élet még úgy állt előtte, mint ha most hasadna reá a hajnal. »A tintája elsárgult,« mondotta Náncsi néni »pedig egykor fekete volt, s a kéz, mely e leveleket irta, már kihült. De sorai-ban még most is az élet vére folyik. Olvasd el, Fülöp, ezeket a leveleket« — mondotta aztán sokat jelentő pillantással. Fülöp akkor már bizonyos volt benne, hogy tud sulbyi látogatásairól.

Késő éjszaka volt, mire Fülöp végigolvasta atyjának leveleit első soruktól az utolsóig. E levelek oly derültek voltak, mint a napfény, oly korlátot nem ismerők, mint a levegő, könnyedek, tréfások, vérmesek, képekben gazdagok, de mindenekfölött önérzetesek, büszkék irójuk szellemi képességeire és telve hiusággal, mely azt mondja, hogy a sikerhez nem férhet kétség. Főképpen ez az önérzet ragadta el Fülöpöt. Gyönyörűséggel szivta magába, mint a hogy a fiatal csikó felfogja a friss szellőt a tágra nyílt orrlyukaival. De nem kellett az igazolására okokat keresnie. Azok a légvárak, melyeket apja épített, kunyhók voltak azokhoz az aranypalotákhoz képest, melyeket a fiu féktelen lelke rajzolt ki magának ezen az éjjelen. Fülöp nyelte azokat a leveleket. Ugy érezte, mintha egy más létben ő maga irta volna valamennyit. A kormányzó üzenete jobbkéz felől hevert közelében egy másik asztalon, s néha reátette a kezét, mikor közelebb huzva magához a lámpát, olvasta atyjának egeket ostromló vallomásait.

Fülöp, mikor végzett az olvasással, fennállt a hegy magasán, a szegény Kató meg mélyen alant maradt, és szemével nem láthatta őt s kezével nem érhetette utol.

Fülöp becsvágya eddig alig volt több, mint atyja reményeinek árnyéka, de e remények most legsajátabb valósággá lettek számára.

XIX.

Másnap reggel megjött Czézár levele, mely meghívta a Cregeen-család aratóünnepére, s Fülöp most megint gyöngédebb érzelmekkel gondolt Katóra. Szegény leány majd szenved és sir — vérezni fog láttára az ő szive is; de hát lemondjon néhány könnyecsepp miatt egész életének céljairól? Ha legalább még élne Peti! Ha az a Peti még visszajöhetne! Végigfutotta a meleg, és szégyenkezett, mikor a közvetlenül elmult időkre gondolt. Mily egészen más volt akkor szívének legtitkosabb vágya. Oly könnyű lett most, gyűlölnie kárhozatos gerjedelmeit.

Man szigetén a paraszt azon a napon, mikor betakarította a termését, vacsorára hívja cselédeit és azokat a szomszédokat, kik részt vettek az aratásban és betakarításban. Ezt az ünnepet, melyet egyszerű és szép szertartások kísérnek, aratóünnepnek, *melliah*-nak mondják. Meghívják reá a papot, s az ember, ha van olyan előkelő úri barátja, ki fésztelenül érintkezik vele, felkéri azt is, hogy legyen vendége. Czézár *melliah*-ünnepé egy héttel az után esett meg, hogy a zsupköteleket csavarták a malomban, s a szent férfit, egyrészt, hogy megbüntesse Katót, másrészt pedig, hogy megtisztelje önmagát, megkérte Fülöpöt, hogy legyen hozzá szerencséje.

— El fog jönni, — gondolta Kató titkolt örömmel — bizonyos vagyok benne, hogy eljön.

Ezzel a bizakodással ment fel a szobájába, hogy felöltözködjék az ünnepre, mikor a melliah napja elérkezett. Ezen a napon válik el, megnyeri-e Fülöpöt, vagy pedig elveszti mindörökre. Neki ez a nap, érezte, a sorsfordulat napja lesz. Koczkán forog minden, küzdeni fog életre, halálra. A döntő csata lesz az a hagyományos szokás minden szabálya, az asszonyélet egész hálózövedéke, a nőnek Isten parancsolatja szerint alárendelt helyzete — és egy szegény leány közt.

Sírva fakadt, de, leküzdve szomorúságát, letörölte a könnyet ragyogó szeméről. Miért sirna? Hiszen Fülöp maga is akarná szeretni, és kellene is szeretnie, szeresse is.

Fülöp elhatározta, hogy elmegy a melliah-ünnepre. Jó alkalom lesz az neki arra, hogy végképpen megszakítsa barátságukat. Barátságánál több úgy sem volt köztük, csak titokban, az pedig nem számít. Tudta, hogy csak ámitja magát; az a kellemetlen érzése volt, hogy oda a becsülete, s az igaz szerelem sajgó fájdalma égette, valahányszor felmerült előtte Kató arca.

Az aratóünnep napján korán kelt s lovon St. John irányába vette útját, hogy Kirk Michaelben érdeklődhessék a főbíró hogyléte iránt. A deemster bizony rosszul volt. A köszivü Christian halála óta volt bírása a sziget e részének, s nagy betegségében is az ivás szenvedélyének áldozva, végét járta. Fülöpnek elszorult a szíve ezen a látványon.

A nap ragyogón sütött odakünn s kellemes, üde volt a levegő. Fülöp ismét felpattant lovára, mely a főbíró sivár házának kapujában nyerített és kapált, s erősebb lovaglással igyekezett kissé fölmelegedni. A *Manx Tündér*nél leszállt, az istállóba vezette lovát, aztán megkereste Granniet, ki asztalt terített a malomban.

— Annyi a dolgom, mint a szorgos Mártának, — mondotta a jó lélek — s ha maga a kormányzó jönne ide a saját személyében, azzal se állhatnék szóba. Menjen ki a földekre, ott talál mindenkit, aztán este jöjjön vissza az ifju néppel a vacsorára.

Fülöp kitalált a melliah mezejére. Vagy huszonöt munkás, férfi, asszony és gyermek, egy szekér meg egy pár ló volt szétszóródva rajta. S a munka vigan folyt.

Fülöp a tarlóra rugtatott, s a munkában résztvevő asszonyok, az egy Kató kivételével, megragadták, szalmakötelekkel összekötözték s csak akkor bocsátották szabadon, mikor megfizette a betolakodó vámját s megváltotta magát.

— De hiszen azért jöttem, hogy segítsek, — szabadkozott, és Czézár, ki éppen az aratás még hátralévő teendőiről intézkedett, Kató mellett jelölte ki a helyét és sarlót adott a kezébe.

Kató nem nézett föl, mikor Fülöp megérkezett; de azért nagyon jól látta s kissé megrázkódott, mikor ingujjban melléje állt.

Néhány semmitmondó szó után, melyre a leány alig felelt, csak a sarlók suhintasát lehetett hallani a rendek között. Kató egy ideig megállás nélkül dolgozott tovább, s Fülöp, olykor feléje pillantva, látta gömbölyü karjait, hajlékony derekát, megfeszített lábát s a vörös harisnyáját. Két pillangó, a levegőben csapongva, a nyári kalapja körül incselkedett egymással, egy katiczabogár meg leszállt a kézcsuklójára.

Nancy Joe megérkezett. Egyik karján kosarat hozott, a melyben palaczkok voltak, a másikon egy kannát. A munkában levők erre pihenőt tartottak s a férfiak a sört állták körül, az idősebb nők teát ittak, az összecsendülő gyermeknép írótkapott, a fiatalabb asszonyok, kiknek szopós gyermekük volt, dédelgető szavakat kiabálva, a sövényhez szaladtak, hol magukra hagyatva várták őket az éhes apróságok.

Kató meg Fülöp még ott állt, a hol együtt vágták a rendet, s minden látható érdeklődés nélkül, egyszerűen és nyugodtan beszélgettek egymással, a munkás nép pedig megtette róluk elismerő, vagy — különösen Katóról — füláncos megjegyzéseit.

Czézár, ki végigjárta a keresztek sorát, elhaladt Fülöp és Kató mellett.

— Jól fizet-e a termés, Cregeen ur? — kérdezte Fülöp.

— Talán nyolecz bollt holdanként, de szalma kevés lesz, — felelte Czézár. — No

most fejezzük be a munkát, fiatalok — minden jó, ha jó a vége.

A munkások újra hozzáláttak s az előmunkás sarlója megsuhant a levegőben, mikor nehezen szedve a lélekzetet és lihegve, újra meg újra lehajolt s új rendet vágott, míg végre már csak egy kis háromszögre való sárga kalász állt még lábon. A munkások második sora versenyt kaszált az elsővel, úgy hogy nem sokára a glenmoori táblából sem maradt meg több, mint egy kis sávra való, talán egy rőf hosszúságban. Erre megálltak az előmunkások; az aratók mind egy csoportba verődtek össze és szűk körben a földre vetették sarlójukat, hogy olyan volt, mint egy halomra való holdsarló.

— No, most következik a melliah, — kiáltotta Czézár. — Ki legyen a királynő?

Mindenki azt kiáltotta:

— Kató!

Az élénken elősietett, még mindig üdén, bár kihevűlten az erőfeszítéstől, és rózsásan, mint az alkonyat pirja, mikor nyugat felé hosszúra nyulnak az árnyak.

— Vágd le a rendet, Kitty, — kiáltotta Nancy Joe, s Kató felkapott egyet a sarlók közül, nekilendítette a balkarját a még lábon álló rend fölött, jobbkezének egyetlen suhintasával pedig földre vetette az utolsó kalászokat.

Erre nagy örömrivalgás támadt:

— Hurrá, éljen a melliah!

A hang végigrivalt a hegynyiláson s visszatért a hegyek felől. Grannie is meghallotta lenn a völgyben s azt mondotta magában: »Az Ur megadta Czézárnak a melliaht!«

Kató felkapta s összekötötte egy kék szalaggal az utolsó kékéjét, Fülöp meg letépett az élősövény mellől egy szál virágot s odaadta neki, hogy tűzze oda a szalag mellé.

Mikor ez is megtörtént, a melliahkirálynő, ki érezte, hogy Fülöp nyomon követi pillantásával, visszalépett. Akkor a fiatal legénykék versenylfutásra kerekedtek a tarlón; átugrották a kékék keresztjeit, és kifeszítettek egy szalmakötelet a leányok előtt, hogy ugorjanak át rajta; hol magasabbra, hol meg alacsonyabbra tartották, hogy elbukjanak rajta, s hol lassabban, hol meg sebesebben forgatták, hogy átfuthassanak alatta, vagy átszökhessenek fölötte. S a leányok hangosan kaczagva elbuktak, ismét talpra szöktek s elrohantak, mint a szélvész, közben a ruhájuk elszakadozott s leröpült a kalap fejükről, mintha belement volna a vérökbe a nedve annak az árpának, melyet az imént lekaszáltak.

Ez eszeveszett vidámság közepette, míg Czézár a többiekkel együtt letérdelt az árpasztag mögött, Kató hirtelen lekapta Fülöp fejéről a kalapot, s mint a villám, leszaladt vele a sötét hegynyilásba.

Fülöp felkapta s karjára vetette a kabátját, és utána vetette magát.

XX.

A Sulby hegynyílása szelid kanyarulatokban vonul tova. A táj csodálatosan szép és kedves, pompázó színekben gazdag. Kaczagva, fecsegve, csörtetve, zúgva, szökelve, elterülve, vékony kék vizsugár törtet előre, a hegyek tejéről lopódzva alá. Nagy sziklatömbök, melyeket a lezuhanó víz évszázadokon át simára csiszolt és kivájt — nyirkos moha és zuzmó a folyó ágyának meredek sziklafalain — mély és hüs tócsák, éles sziklahátak, tajtékzó kis vizesések, fák tövei, melyek őrszemként állnak az oldal felől, s melyeknek sűrű lombtetején csak tompa világosság hatolhat át — száraz fatörzsek, melyeket a vihar tépett ki s fejökkel a patakon át társaiknak lába elé vetett — itt az égő színű fukszia, ott a zöld borókafenyő, hol itt, hol ott egy födelétől megfosztott, düledező ház, melynek konyháját fölverte a fű — s mindezek fölött a nap, mely száz szemmel néz le a sötét, elandalító félhomályba, s a szél, mely a fák lombjai közt lévő rejtekéből felelget dallamosan a lent folyó patak szavára: ilyen a Sulby hegynyílása.

Kató reászaladt az egyik kidőlt fatörzsre; ott akadt reá Fülöp a megáradt patak közepén; ott kaczagott, tánczolt Kató, s himbálta a levegőben kalapját és hajlongott mélyen a vízben látszó tükörképe előtt.

— Jöjjön vissza, — kiáltotta Fülöp. —

Szörnyű leány, még beleesik a vízbe. Üljön le. Ne gyötörjön úgy — üljön ide.

A leány meghajolt, s volt reá gondja, hogy ne érje víz a szoknyáját, melyet szorosán a bokái köré csavart; aztán leült a fatörzsre s lóbálgatta félhüvelyknyire a víz fölött a formás lábait.

E közben Fülöpnek volt ideje észrevenni, hogy a fa vége nem éri el a tulsó partot, hanem meglehetősen messze attól, a vízbe merül. Ennek következtében elállta a másik végét, a mennyiben reá ült, aztán diadalmasan kiáltotta:

— Szives engedelmével a kalapomat kérem.

Kató odanézett s ijedten felkiáltott, de aztán megint nevetett s így szólt:

— Ugy-e, azt hitte, hogy már a kezében vagyok? De nem tud megfogni; — azzal ugorva egyet, a vízből kilátszó nagy kövön termett, gondolva, hogy arról majd a partra szökhetik.

— Nem? No majd meglátjuk, — mondotta Fülöp s a saját oldalán elmozdított helyéből egy kisebb sziklatömböt, úgy hogy a leányt most már egészen körülfogta a víz. Utja mindkét part felől el volt vágva. — Kérem a kalapomat, tisztelt kisasszonyom, — mondotta Fülöp nyugodt fenséggel.

Mikor pedig nem akarta kiszolgáltatni, úgy tett, mintha sorsára akarná hagyni.

— No, Isten neki, jó éjszakát, — kiáltotta

túlról s eltávolodott néhány lépésnyire födetlen fejjel. De a következő pillanatban vége volt a nagy önbizalmának. Mikor visszafordította a fejét, Kató már lehuzta s egymásba dugta czipőjét, harisnyáját.

— Mit csinál? — kiáltotta Fülöp.

— Kapja el ezt meg ezt, — kiáltotta Kató s odadobta neki a czipőt. Aztán felcsapta nyári kalapja tetejére Fülöp szalmakalapját, felkapta két kezével a szoknyáit és kigázolt a partra.

— Mily okos fiu maga! Azt hitte, ugy-e, hogy most már igazán megfogott? — mondotta.

— Mindenesetre nálam van a czipője, — felelte Fülöp — és addig nem kapja meg, míg nem adja vissza a kalapomat.

A leány a kavicsos parton állt mezitláb s egy lépést sem tehetett.

— Kérem, a czipőmet!

— Előbb én a kalapomat.

— Jöjjön érte.

— Nem, maga fogja visszaadni.

— Nem teszem! Inkább itt maradok egész éjszaka, — mondotta Kató.

— Nekem úgy is jó, — mondotta Fülöp.

Ott ültek hát mindketten, az egyik kalap nélkül, a másik mezitláb. Ugyanazon az egy kövön, mintha kevés lett volna a hely a hegy-nyilásban, hová leülhessenek — míg oda nem hallatszott az aratók danája a mezőről, melyet odahagytak; akkor aztán megállapodtak, hogy

kölcsönös büntetésből Kató fölteszi Fülöp fejére a kalapot, Fülöp meg felhuzza Kató lábára a cipőt.

A következő pillanatban Fülöp egyszerre észbe kapott és heves szemrehányásokkal illette magát. Mit művel? Voltaképpen mit is akar tenni? Jött megmondani Katónak, hogy nem megy hozzá többé, s hová lettek az elhatározásai? Csak tegnap olvasta Douglasban atyja leveleit, ma pedig itt ül, megfeledkezve mindenről, önmagáról, életének céljairól, tartozó kötelességéről. »Fülöp«, szólta magában, »nem vagy te semmire sem való. Tégy le a terveidről, nincs hozzájuk erőd; ereszd szélnék a reményeidet, kicsi vagy te azokhoz!«

— Mily ünnepélyesek lettünk egyszerre, — mondotta Kató.

Az aratók danája még mindig odahallatszott a melliah-mezőről. Kató a hetykeség és félénkség vegyülékével, ravaszul, de bátor-talanul hozzátette még:

— Hát oly rossznak tartja ezt a világot?

— Oh... én... dehogy... — hebegte Fülöp; mikor felpillantott, szemök találkozott és kacagtak mind a ketten.

— Csak ostobaság, ugy-e? — kérdezte a leány, aztán együtt haladtak lefelé a szakadékon.

— De hová megyünk?

— Oh, épp oly könnyű lesz vissza is jönnünk ezen az uton.

A völgy virágai hozzásimultak Fülöp lo-

vaglónadrágjához s a leány kartonszoknyájához. »Most meg kell mondanom neki«, — gondolta magában Fülöp.

A völgy szűkebb ösvényein Kató ment elől; Fülöp tétován követte és el akarta kezdeni. »Jobb lesz, előkészíteni reá« fontolgatta újra. De nem jutott eszébe semmi közhely, a mely alkalmas lett volna átmenetnek ahhoz, a mit mondani akart.

Most egy vadfuksziacserjésen haladtak át; égő tűzegszagot éreztek s olyanféle hangot hallottak, mint mikor fejés közben a tej a dézsába freccsen. Egyszerre egy hang szólalt meg a lábuk alatt.

— Csínyján ezen a zsuptetőn, Cregeen kisasszony, — mondotta.

Joneyné, az öreg aratóasszony volt. A kecskéjét fejte. Kató észre se vette, hogy a kunyhó födelére jutott, mert az alacsony kis hajlék a part falához támaszkodott, s a bejáró ajtaja a folyóra nézett.

Fülöp néhány megszokott kérdést tett s megtudták, hogy az öreg asszony harmincz éve lakik már ott s egy bárgyu fia is van a háznál.

— Valamikor jártak én utánam is legények, mert én is voltam oly fiatal, és olyan boldog, mint maga, kisasszonykám; de egymásután elhagyott mindenki, csak ez a szegény fiu maradt meg, ennek meg nincs esze.

Fülöp meg akarta aczélozni a szivét. »Kegyeltenség«, mondotta magában, »és fájni fog neki, de a minek meg kell történnie, meg kell

történnie. »Kató énekelni kezdett, s két lépéssel mindig előtte, vígan trillázva haladt lefelé a völgynyílásban. Fülöp úgy követte, mint az orgyilkos, ki lesi a pillanatot, mikor márthatja bele kését. »Mondani akar valamit«, gondolta Kató, s még hangosabban énekelt.

— Kató! — kiáltotta Fülöp rekedten.

De Kató összecsapta a kezét s elragadtatva ujjongott:

— A visszhang! Itt a visszhang! Jaj, kérem, kiáltson bele valamit.

Égett a hévtől, és Fülöp várt a mondani-valójával, hogy részt vehessen játékában.

— Vissz-hang, vissz-hang! — kiáltotta fel Kató a meredek sziklafalra, és figyelt.

A visszhang nem felelt.

— Nem akarja megismételni a saját nevét, — mondotta Kató. — Mit kiáltsak?

— Oh, akármit, — felelte Fülöp.

— Fülöp, Fülöp! — kiáltotta a leány, aztán bosszusan mondotta: — Nem, Fülöp sem akar meghallgatni. — És kaczagott. — De milyen együgyű — talán alszik.

— Jöjjön idebb. Próbálja meg most.

— Próbálja meg talán maga.

Fülöp szót fogadott.

— Kató! — kiáltotta, s visszajött a hang.

— Oh, mily hamar. Kató jó leány. Mindjárt felel magának, — mondotta Kató.

Néhány lépést tettek s Kató megint elkiáltotta:

— Fülöp!

Megint hallgatott minden.

— Fülöp makacs; nem kellek neki, —
duzzogott Kató.

Ekkor Fülöp másodszor is kiáltotta:
»Kató!« És megint visszhangzott a válasz.

— No mégis már csunyaság... ez a
Kató... hogy úgy hallgat minden szavára.

Fülöpnek mindjobban fogyott a bátorsága.
»Most nem«, gondolta magában. *Traa-dy-liooar*
— ráérünk még. — Vacsora után, majd ha mindenki elment, a malom előtt a félhomályban — bent a gyertyák égnek, künn sötét lesz. Oly közönségesen hangzik majd, mikor azt mondom: »Isten hozzá. Tudja már, mi az ujság? Náncsi néni végre elhatározta, hogy odahagyja Balluret s Douglasba, hozzám költözik.« Oly egyszerű, oly mindennapias lesz!

Az alkonyat pírja hosszan elfekvő sugarakban tört át a fákon nyugat felől. Fülöp és Kató hallotta a terméssel megrakott szekér döcögését, éppen most ereszkedett alá a völgytorkolaton. A madarak víg zenébonát csaptak fölötük s mindenféle vidám hang csapongott a levegőben. Lábuk körül magas páfrány és rekettye díszlett s Kató néha elakadt köztük a fodros szoknyájával, míg Fülöp ki nem szabadította, akkor aztán kacagtak mind a ketten. Egy farkascseresznyebokor letépett ága csüggött alá egy letört kőrisfa törzséről, melynek korhadó tövében két pettyes légyölögomba piroslott, és Kató letépett róla magának egy hosszú galyat s hátravetve kalapját. fejére tette füzér-

nek, úgy hogy a vörös bogyó éjsötét haja fölött az arcába csüggött. Aztán dalolt :

Ha a világ enyém volna
S király volnék, dús király...

Tüzes sugarak löveltek elő fekete szem-bogarából s a szerelem szikrái villámként cizkáltak szeméből Fülöp szemébe.

Az pedig igyekezett erkölcsi szemlélődésbe merülni. »Oh«, mondotta bölcseségének mélyéből, »ha az ember úgy perczről perczre élhetne mindig tovább! De ebben van a különbség a férfi meg a nő között. A nő saját szívének világában él. Ha érdekei vannak, ott van a középpontjuk. De a férfi érdekei kívül esnek érzelmeinek körén. Ő kénytelen megtagadni magát s elszalasztani a legfölségesebb dolgokat«.

Kató elkezdett kacagni s Fülöp végre együtt kacagott vele.

— Nézzen már oda, — kiáltotta Kató — nézze csak...

A mellettük hosszan elnyúló domb tetején egy kecske szórakozott a bakugrásaival. Mulatságos egy állat volt; pajkosan tépett ki hirtelen ránditással egy-egy csomó füvet, aztán kirugott a hátsó lábával, mint ha megcsipte volna valami láthatatlan manó; rázogatta a farát, majd meg a szakállába mekegett.

— »Ugy van, a mint mondtam«, füzte tovább Fülöp a gondolatait, »a férfiúnak le kell mondania az élet örömeiről. Nézzenek meg

például engem. Engem úgyszólván lenyügöz a kötelesség — a fogadalom egy neme, a melyet bizonyos értelemben egy halottnak tettem.

»Bizonyos vagyok benne, hogy mondani fog mindjárt valamit« gondolta magában Kató. Fülöpnek szíve hangosabban és gyorsabban beszélt, mint megbénult nyelve. Kató tudta, hogy csapás vár reá, s kereste a módot, hogy elhárítsa magáról.

— A boszorkánytő! — kiáltotta hirtelen, s a víz partjához szökött mellőle.

Kerek kis tócsa volt, fekete, mint a tinta s csendesen és látszólag mozdulatlanul állt egy oly helyen, a hol a víz zúgva kavargott és tajtékzott körülötte egy fekete moharétegen át s a patak eltűnt a sötétben. Fülöpnek nem volt választása, követnie kellett a szökevényt.

— Vágjon le egy füzfaágat! Elő a zsebkésével! Szaporán, szaporán! Ne azt a vén ágat, egészen friss sarjadékot! Ugy, az jó lesz. Most hallja, hogyan mondok én jövőndöt magamnak, hogyan látom meg a saját jövőmet.

— Amolyan vízpróba lesz, ugyebár?

— Csitt... Szót se, maradjon veszteg! Mert a kis Fonodori nem hallja meg a szavam. Csend, hallgatás!

Ünnepélyes mozdulatokkal, de szemének bizonyos ravasz meg-megvillanásával letérdelt a tó partjára, kiterjesztette gömbölyü karját

a víz fölött, a fűzfavesszőt lassan lebocsátotta reá s elmondta a varázsigt :

Fűzfavessző, fűzfavessző, merre térsz :
 Uszol, forogsz, elmerülsz, vagy partot érsz ?
 Mondd, mi leszek : asszony, özvegy, szerető,
 Vagy pártában tart engem a teremő ?

Utolsó szavai közben a tócsába vetette a fűzfavesszőt s lekuporodott, figyelve, hogyan követi lassan a víz mozdulatait.

— Bravó ! — kiáltotta Fülöp.

— Csitt, — eluszik — nem, a parthoz sodorja a víz.

— Tehát Kató ... asszony. Nem, özvegy. Nem, mert ...

— Legyen már komoly. Oh, Istenem ! Elmerül, igen, elmerül. Nem, még sem. Nem, most mindjárt ... igen, már ... oh !

— Partot ért ! — mondotta Fülöp és tapsolt. — Arra van kárhoztatva, hogy pártában maradjon, Fonodori mondotta.

— Gonosz tündér ! Bánom, hogy szóba álltam vele, — mondotta Kató duzzogva. Aztán intett a vízben látható tükörképének arra, hol a vessző partot ért. — Szegény kis Kató ! — mondotta. — Mást tartogathatott volna számodra. Akármit, ugy-e, csak azt ne, szegény gyermek ?

— Mit látok ! — kaczagott Fülöp — sir ? Azért, mert Fonodori ... csak nem ?

Kató felszökött.

— Mily képtelenséget beszél! — mondotta s elfordította arcát.

— Pedig mégis könyves a szeme, — mondotta Fülöp.

— Nem csoda. Mily csunya ember maga. De ha én vénleány maradok, maga aggregény lesz okvetetlenül, s méltán!

— Csakugyan, azt hiszi?

— Persze, hogy azt. Magának sincs szive, mint a gombának, mert magának is csak feje meg lába van. A feje is olyan tar lesz még, mint a gomba.

— Ez is oly bizonyos, kisasszonyom?

— Ha én a maga helyében volnék, Fülöp, bérbe adnám magam madárijesztőnek; akkor nem volna oly nagy baj, hogy az egész ember csak egy bot, a melyre ruhadarabok vannak ráaggatva.

— Ohó, csakugyan nem? — kérdezte Fülöp.

Kató félkörben körültánczolta, Fülöp hol elől, hol hátul el akarta fogni.

— Hiszen már is olyan vén, mint egy Matuszálem. Milyen lesz még, mire férfisorba kerül?

— Vigyázzon magára!

A leány pajkosan bicczentett, egy fa mögé szökött s onnan kiáltotta neki:

— Tudom. Egy nyafogó vénség, ki mindig a régi nótát fujja: »Bizony, felebarátaim, siralomvölgye a világ, tele bűnnel és nyo-

morusággal. A férfi a nyomoruság, az asszony a bűn ...»

— Oh, a semmirevaló! — kiáltotta Fülöp.

Utána vetette magát, a leány menekült, de közben tovább nyelvelt:

— Azt hiszi talán, hogy egy leánynak olyan ... jajajaj!

Hirtelen elakadt a szava. Egy tövises rekettyebokor ágai közé került s husz helyen is érezte egyszerre, mi az, mikor az embernek alacsonyszáru cipő és vékony harisnya van a lábán.

— Olyan Sámson kellene, ugy-e? — kiáltotta Fülöp, ki lovaglónadrágjával a bozótba lépett s kiemelte belőle a foglyul esett leányt. — Persze, hogy kihuzza magát, mint most is, a bajból.

— Oh! — sóhajtott Kató s Fülöp vállára hajtotta fejét, úgy, hogy lehelleteivel a nyakát érte.

A haja fennakadt egy faágon és sötét hullámokban a mellére omlott. Fülöp megint letette, aztán kézenfogták egymást és dalolva mentek együtt lefelé a völgyszakadékba:

Koronámnak legszebb éke,
Ékessége te volnál.

A nap megállt még az ég peremén, mintha nem szívesen hagyná el őket. Fölöttük szárnyak repdesése hallatszott az ágak közt s a madarak szóltak még, aztán elhallgattak. A

szél elállt s az ő hangjuk lett az egyetlen ur a levegőben.

Messziről örömkialtás hallatszott; a malom udvarán lévő k ujjongása, mikor az aratók megérkeztek. Fülöpöt felébresztette ez a kialtás.

— Örület, — gondolta magában. — Mi lesz ennek a vége?

— Most végre majd nyilatkozik, — gondolta Kató.

Jókedve buskomorsággá vált s buskomorságából ismét vad jókedv tört elő. Az est leszállt, a hold kisütött, csillagok feltűntek az égen. Kató szorosabban Fülöp mellé húzódtott, s egy boszorkánytörténetbe fogott. Közledtek éppen ahhoz a házhoz, a hol a boszorkány lakott. Amott túl volt a földételen viskó, a sötét fák alatt düledező ház, mely olyan volt, mint egy börtön.

— Nem hallotta még hírét, Fülöp, nem? Az emberek a főbíró szeretőjének mondták.

— Melyik főbíróénak? — kérdezte Fülöp.

— A mostaniénak, a kiről az hallatszik, hogy meg fog halni.

— Mylrea főbíró halálán van. Ő maga öli meg magát. Ma láttam, — mondotta Fülöp.

— Nos hát, a babája a falu kovácsának leánya volt, s ő cserben hagyta. A leány eszt vesztette, megátkozta s azt mondta, hogy ő a felesége, bár nem voltak a templomban, és nem szabad soha más leányt feleségül vennie. Az apja elkergette házából, s itt fenn lakott

egészen egyedül; aztán meglett a gyermeke is; úgy mondják, megölte, s került mindenki. Időközben nagy, nagy ur lett a kedveséből, főbirónak nevezték ki. De soha, soha sem házasodott meg, bár hol az egyik, hol a másik dámát szánták neki feleségül. A boszorkány pedig, mikor aféle hirt hallott, csak nevetett, s azt felelte: »Hagyjátok, hiszen úgy sem lesz abból semmi«. Végre megvénült s két bot-tal járt, és olyanv olt, mint a kinek minden nap várják a halálát. Akkor a főbiró lopva kiment a nagy házából, a nélkül, hogy bárki gyanította volna, s titokban ide jött az asszony kunyhójába. Az pedig, mikor meglátta az öreg embert, azt mondotta: »Eljöttél végre? Sokáig váráttál, édes, sokáig váráttál«. Aztán meghalt. Ugy-e, mily furcsa volt?

A sötét szeme fölnézett reá s a szája remegett.

— A varázsereje miatt volt? — kérdezte Fülöp.

— Oh dehogy; csak azért, mert a férje volt. Azzal kötötte magához. A nagy ház meg a nagy tisztesség elcsábította tőle, de azért mégis vissza kellett térnie hozzá. És úgy van az asszonnyal is. A leány, ha odaadta magát egy férfinak, nem szakadhat el tőle. Ha megszegi is a hűségét, vissza kell térnie hozzá. Valami készleti reá. De csakis akkor, ha igazán a párja — igazán és valósággal. Mily szép dolog is az! Nem szép?

— Komolyan hiszi ezt, Kató? Hiszi-e,

hogy a férfi, épp úgy, mint az asszony, még szorosabban kötve érzi magát az után?

— Nem is lehet az másképp, Fülöp.

Fülöp igyekezett elhitetni magával, hogy leányos képzelgés az egész, de ez a bizalom mégis megszégyenítette. A leány ismét a kezébe csusztatta nedves kezét s mind szorosabban simult hozzá, mikor most az elhagyott, romokban heverő házhoz értek. Egy denevér csapongva szállt el a fejük fölött és Kató halkán felsikoltott. Aztán egy macska ugrott elő egy pöszmétebokor alól s Kató felkiáltott ijedtében. Fülöp hallotta szabálytalan lélekzetét s érezte felbomlott hajának illatát. Szíve majd megszakadt mellében — szeme lángolt. Kínnal és elragadtatással teli, nehéz tusát vivott magában.

»Igaza van,« füzte gondolatait. »A szerelem mégis a legjobb a világon. Minden. Az élet koronája. Odaadjam a világi siker csalfa ragyogásáért? Jusson eszedbe a főbiró! Asszony és gyermek nélkül, magánosan élni, elhagyottan halni meg, hogy senki se gyászolja, senki meg ne sirassa. Hiszen nem rosszaság az, a mit az eszedben forgatsz. Atyád meghalt, nem szerezhetsz neki se örömet, se szomorúságot. De ez a leány él! Szeret téged. Szeresd te is. Hadd papoljanak az álszentek és a képmutatók, a mit akarnak.«

A leány megint kiszabadította kezét s elsurrant mellőle a bizonytalan sötétségbe, halk léptekkel s úgy tűnve el, mint egy fénysugár.

— Kató! — kiáltotta Fülöp.

Hallotta kaczagni, hallotta a hasadék ábrándos morajlását, magába szívta a rekettyebokrok illatát. »De hiszen örület ez«, gondolta magában ismét. »Egy óra láza, semmi más. Ha most engedek, végem van. A leány odaállt közém s céljaim közé. Elcsábitott, és lágú vagyok, mint a víz.«

— Kató!

A leány nem felelt.

— Jöjjön ide mindjárt, Kató. Mondok valamit.

— Harapjon belőle, — mondotta a leány, visszatérve, s egy almát tartott oda a szájához. Az elvadult kertben tépte.

— Hallgasson reám! Elmegyek Ramseyből örökre... nem ügyvédekem tovább az északi bíróságoknál... Douglasban telepszem meg... ott boldogulok a legjobban... csak az a rossz benne, hogy nem látjuk viszont egymást egyhamar... nem, sokáig nem... tudja... hosszú, hosszú évekig... sőt talán...

Habozva kezdte és hebegve folytatta tovább; akadozva mondta ki a szavakat és megremegett saját hangjának hallatára.

— Fülöp, nem szabad elmennie! — jajdult fel a leány.

— Nehezemre fog esni, Kató, nagyon nehezemre. Mindig kedvesen, hogy ne mondjam, gyöngéd szeretettel fogok visszaemlékezni ifjúkorom boldog napjaira.

— Fülöp, Fülöp, nem szabad elmennie, nem lehet elmennie, maga nem teheti meg azt!

Fülöp látta, hogy a melle hogyan emelkedik és piheg a lenge vörös blúza alatt. A leány megragadta a karját s közelebb huzta magához.

— Hát nem kimél engem? Elsülyedjek szégyenletemben? Hát csakugyan én mondjam meg? Ha maga nem akar beszélni, beszélék én. Maga nem hagyhat el engem, Fülöp... mert... mert... mit bánom én... mert szeretem!

— Oh, ne mondja azt, Kató!

— Szeretem, Fülöp... szeretem... szeretem!

— Istenem, bár ne születtem volna!

— Meg akarom mutatni neked, mily édes élni. Itt vagyok... végy magadhoz. Tied vagyok!

Égő arczezal nézett föl reá. Fülöp megtántorodott, mintha szédülés fogta volna el. Szörnyű volt azt látni. De még küzdött magában.

— Ha távol leszek is, gondolni fogunk egymásra, Kató.

— Mit nekem az, hogy egymásra gondolunk! Te kellesz nekem, te magad!

— A szívünk együtt lesz mindig.

— Akkor jer ide, Fülöp, jer hozzám!

— Szívünknek legnemesebb része... a lelkünk...

— De nekem — csak *te* kellesz! Azt akarod, hogy még egyszer piruljak szégyenletemben... Igen, téged akarlak, Fülöp! A szemedet akarom, hogy minden nap láthassam, a hajadat, hogy megsimogathassam a kezemmel, a szádat... mit tehetek róla? igen, a szádat, hogy újra meg újra megcsókolhassam!

— Kató, Kató! Fordítsd el a szemed! Ne nézz reám úgy!

A leány életre-halálra küzdött — az volt a kérdés, most vagy soha.

— Ha nem akarsz *hozzám* jönni, akkor én megyek *hozzád*! — kiáltotta a leány s a mellére vetette magát. Akkor aztán elmerült minden vad összevisszaságban, a farkascseresznye piros bogyói megcsapták Fülöp homlokát s a hold meg a csillagok nem látszottak többé.

— Édesem. Drágám! Kicsi leányom!

— De most már, úgy-e, nem mégyl el többé? — zokogta Kató.

— Isten bocsássa meg — nem mehetek.

— Csókolj meg. Érzem, mint dobog a szived... az enyém vagy... az enyém, enyém! Mondd, hogy most már nem hagysz el többé soha.

— Isten bocsásson meg mindkettőnknek!

— Csókolj meg még egyszer, Fülöp! Ne

vess meg azért, hogy jobban szeretlek, mint magamat!

Sírt és kaczagott, a szive fenn dobogott a torkában. A következő pillanatban kiszabadította magát Fülöp öleléséből s eltűnt.

— Kató, Kató!

A leány hangja pedig a bedőlt ház felől hallatszott vissza:

— Fülöp!

Mikor egy jó leány megfélekedzik az erény parancsolatjáról, vajjon csak azért tette, mert pillanatig tartó márnak, a szenvedély ingerének, a természet mindenivel közös ösztönének esett áldozatául? Semmi esetre sem. Inkább egy csalódás rabságába esett, oly édes, oly gyöngéd, oly merőben lelki és megható csalódásnak, melyhez semmi más emberi tévedés hozzá nem fogható. Azt hiszi, örökre magához lánczolja a férfit, a kit szeret, ha odaadja magát neki. Voltaképpen ez ejt meg majdnem minden jó leányt; ebben leli magyarázatát az a temérdek, végtelenül szomorú eset, mely a férfi hibájáról s a női gyengeségről beszél. Hajh! mert csak a nő érzi kötve magát. A férfi ösztönszerűen szabadulni akar. A nőnek ezt a vágyat kell legyőznie benne, mert másképp elveszett. A régi, szörnyű különbség, a született egyenlőtlenség ez a férfi és a nő természete közt — a régi ámitás, a régi tragédia.

XXI.

Mannanin, az ág varázsló,* szokása szerint ködbe burkolta a szigetet, s egy Liverpool felé tartó gőzhajó, mely csökkentett sebességgel tévelygett a bizonytalanságban, pár vonalnyira eltért utirányától észak felé. A ködkürt megszólalt a szélcsendes vizeken, s a pokoli hang messzire elhallatszott oly rivalgással, mintha az ördög szólitaná fel seregeit a mélységekből.

Most leszállt valami a vak levegőből s egy pillanatig megpihent a hajószoba lépcsője mellett lévő kötélén; az egyik utas megismerte.

— Lelkemre! Madár az, veréb, — kiáltotta.

Ugyanabban a pillanatban szél kerekedett, a köd szétszakadozott s a fehér fátyol alól egy nagy, kerek domborulat tűnt elő, mint valami kísérteties hegy.

— Man szigete az, — kiáltotta az utas.

Kétkedő hangok szólaltak meg.

— A Borju-öböl az, ha mondom, emberek. Elhihetik, hogy ismerem.

S a gépet hirtelen új irányba fordították.

Az utas, egy izmos férfit, kinek barnavörös arczsine alól némi haloványság látszik,

* Mannaninnak hívják azt a varázslót, ki hatalmával képes megakadályozni hajósokat abban, hogy meglássák Man szigetét, a mennyiben köddel borítja el partjait.

lázás izgatottsággal járt fel s alá a födélzetén, néha nyers hangon felkiáltott örömében, majd rekedt kacaját hallatta, mely hörgésszerű hangba fult, mintha zokogás fojtogatná.

— Mondja, kapitány, nem tehetne itt partra?

— Sajnálom, nem lehet. Ugyis időt vesz-tettünk már.

A jövevénynek volt egy kutyája is, egy kicsiny, kores és csúf állat, azt a karjára vette, simogatta, a legerősebben hizelkedő nevekkel becézgette. Aztán lement a második hajóosztályon lévő fülkéjébe, kinyitott egy levelesdobozt, egymás után szedte ki belőle a leveleket, s a lejáró ajtajának félfájához támaszkodott, hogy olvashasson. Elolvasta ő már régesrég valamennyit, de azért végighúzta vastag mutatóujját a sorok alatt, és kisillabizálta újra mind szóról szóra. Közben hangosan fel-felkaczagott, beszélt magában, és megint kaczagott. »Jól van s boldog, s nagyon csinos. Ha nem is ír levelet, azért ne hidd, hogy elefejtett.«

— Áldja meg az Isten... S őt is. Áldja meg az Isten mindkettőjüket.

Megint fölment a fedélzetre, mert nem állhatta sokáig egy helyen. A levegő most kissé megmozdult, s a férfi teleszívta belőle tüdejét és nagyokat lélekzett. A sziget, sápadt, ezüstös színű fénybe burkolva, ismét visszamerült a tengerbe. Egy gépész, meg egy fűtő

kikönyökölt a kazánház ablakán egy kis jó levegőt szippantani.

— De most már, remélem, boldog ?

— Nagyon boldog vagyok, czimborám, de veszettül éhes is vagyok. Mit, hogy uzsonnázam meg ? Jaj, sokszor a szív is éhes, nem csak a gyomor, az én szívemnek pedig, legalább az utolsó öt év alatt, nagyon vékony kosztja volt. Látja ott a szigetet ? Olyan a vizen, mint egy ezüsthattyu. Nem olyan-e, mintha most mindjárt le akarna merülni ? Ez az én szülőföldem, a hazám, mint mondani szokták ; pedig úgy három hét előtt még nem úgy mutatkozott, hogy meglátom újra ezt a mennykő vén pátriát. De jó az Isten, és megint csak lábra álltam valahogy. Magam is manx-man vagyok, odaát pedig egy kis manx fehér-cseléd vár. Igaz, hogy a régi mondás szerint csak egy ócska inget viszek neki javítóba, de nem képzelheti el azt senki, milyen nagy lesz az öröme. Nem jó, meglepni egy nőt, mert nagyon könnyen kap görcsöt az olyan gyöngé teremtés, azért majd egy telegráfot küldök neki az állomásról. Tyhü ! Micsoda öröm lesz már az is, mikor meglátja azt a gyereket, a ki megviszi neki ! Kap is az tőle bizonyosan egy six-pencet, meg egy ital savót. Ilyenek már ők, azok a szegény, kicsi teremtések... nem bírják el a jó hirt, mikor valaki megint hazajön s más más eféle... tökéletlen, bizony, az asszony-nép... mindjárt ríva fakad, nem állja meg sirás nélkül. Ugy van az, hogy lágyabb a szíve,

mint a magunkfélének ; hát még, ha valaki öt évig volt oda . . . Biz' Isten, mégis csak haladunk. Ejnye, a sziget majdnem eltűnt. Vagy talán csak a szemem lett rosszabb, mióta belém ment az a golyó ? Hajh, mégis csak borzasztóan jó az Isten !

Nem birta tovább s hirtelen elhallgatott ; a másik két ember utána nézett, de az utas már lefelé botorkált a hajószoba lépcsőjén.

— Ha feltámadott valaha ember a halottaiból, ez feltámadott, — mondotta a másik kettő egymás közt. Ki hitte volna, mikor félholtan szedték föl valahol Transvaalban, Kimberley körül, s mejjében volt a búr siványok puszkagolyója ?

HARMADIK RÉSZ.

Férfi és nő.

I.

Fülöp elvesztette a csatát ; jól tudta, de nem érzett elcsüggedést, nem volt boldogtalan. Nem is lett volna ember, ha képes lett volna ellenállni Kató teljesen odaadó szerelmének. Ennek következtében nem követett el rosszat ; nem történt semmi, a miért szégyenkeznie kellett volna. De mikor megérkezett Ballureba, nem sietett Náncsi néni szobájába, pedig még égett benn a világosság s hallotta, a kedves öreg nő hogyan forgatja még a tűt meg az ollót ; felsompolygott a lépcsőn a saját szobájába s leült, levelet írni.

Az első szerelmes levél volt, melyet papirra vetett.

»Számlálni fogom a napokat, az órákat, a perczeket, míg viszontlátjuk egymást, kedvesem, és folyton azt fogom kérdezni magamban, nincs-e még itt az ideje. Minthogy oly sokat leszünk most távol egymástól, találjuk ki valami módját, hogy mégis együtt

lehessünk. Figyelj ide, megsugom a titkot. Holnap este és minden este pontban nyolcz órakor ülj a vacsorához ; azt teszem majd én is, így aztán együtt vacsorázunk, kis párom, bár husz mértföldes messzeség választ el bennünket egymástól. Ha vacsorára hí valaki, vissza fogom utasítani a meghívást, hogy teveled lehessenek együtt. Azt fogom mondani : »Már eligérkeztem egy barátomhoz«, aztán magánosan ülök le a szobámban. De te velem leszel.«

Kéjes elragadtatással írta meg ezt a levelet Katónak, bár csak egy órája mult, hogy elszakadt tőle, aztán elment hazulról, hogy a postára vigye. Fejét félrefordítva nézett hátra s úgy ment fel ismét lábujjhegyen tipegve, a lépcsőn, mikor Náncsi néni hangja kiszólt hozzá a kék szobából : »Fülöp !«

Zavarodott arcczal ment vissza ; úgy érezte magát, mint még soha, mintha úgyszólván meztelenre vetköztették volna. De Náncsi néni nem nézett reá. Egy bárányt himzett a koczkás vásznára s kinyújtotta kezét a ráma fölött, hogy odaadjon neki valamit, a mit egy fiókból vett ki. Egy medaillon volt, benne egy gyermekfő, egy selyemhaju, ragyogó arczu kis fiu képe.

— Apám volt ez, néni ?

— Ő volt. Egy francia festő járt Thurlottal a szigeten, annál rendelte nagyapád.

Fülöp az asztalra tette. Jobban meg volt győződve, mint valaha, hogy Náncsi néni tud

valamit. Övni akarja szelid módja szerint, s Fülöp nem neheztelhetett reá e miatt.

— Ma este álmos vagyok, néni, s te is fáradtnak látszol. Megint miattam maradtál fenn. Igazán nem kellene tenned. Mellesleg szólva, az ember korlátozva is érzi magát a szabadságában.

— Nem baj az, Fülöp. Azt mondtad, hogy ha meglátogattad a szegény főbirót, hazajösz. Azért maradtam fenn.

— A főbiró nagyon rosszul van, néni. Ital-delirium — egy szörnyű ronc az egész ember! No, jó éjszakát.

— Elolvastad, édes fiam, a leveleket?

— Hogyne. Apám leveleit. Igen, elolvastam. Jó éjszakát.

— Nem szépek? Nem a legnemesebb becsvágy és igaz lelkesedés árad belőlük? S mégis ... a te szegény apád! Mily hamar elmúlt az a ragyogás. De ő nem zúgolódtott miatta soha. Nem, soha. Ellenkezőleg, nevetni és tréfálkozni szokott légvárainkon és álmainkon. »Nannie, hallod-e, most már magadnak kell végbevenni mindent, de a tied, magadé lesz is érte minden bor és kalács.« Igen, mikor már halálra vált, akkor is szokott még évelődni efélékkel. De néha nagyon elkomolyodott s olyankor efféléket is mondott: »Azért mégis hagyj valamit a kis Fülöpnek is. Ő méltóbb lesz reá, mint én. Oh Istenem,« — mondotta sokszor — »hadd gondoljam legalább azt, mikor már nem leszek: te elmulasztottad,

ami az életben jó, de a fiad elérte ; te sírodban fekszel, de ő az élet magasságain áll nyugodjál békén, te szegény, nagyratörő szív, nyugodjál békén a sírodban és pihend ki magad.«

Fülöp úgy volt, mint a hálóban vergődő madár.

— Apám költő volt, néni, s mégis érvényesülni akart a világban. Jól meggondolva, ez volt életének igazi szerencsétlensége.

Náncsi néni éppen öltésre emelte tüjét, de megállt, felnézett Fülöpre és izgatott hangon így szólt :

— Apád életének igazi szerencsétlensége, Fülöp, a szerelem volt ... vagyis inkább az, a mit annak szoktak mondani. Pedig nem szerelem az. A szerelem : a béke és erény és illő magaviselet — a másik csak örület és önáltatás ; mikor az ember fölébred belőle, úgy érzi, mintha lidércznyomástól szabadult volna meg. Az emberek úgy emlegetik, mint ha szent volna — holott szentségtelen. Könyveket irnak a dicséretére ennek a szerelemnek — én, ha tőlem függne, elégetném az ily könyveket. A ki beleesik, olyan, mint a világtalan, ki elszakadt a vezetőjétől s egyenest az örvény felé támo lyog. Nők is bele szoktak esni ebbe a hibába. Igen, jó nők is úgy, mint jó férfiak ... láttam, hogyan szakadt reájuk a megpróbáltatás ...

Fülöp most már bizonyos volt a dolgában ;

valaki utána lesett Sulbyban. Felindult miatta és haragja a szók áradatával tört ki Náncsi néni ellen.

— Nincs igazad, néni, csöppet sincs igazad. A szerelem az egyetlen, a mi édes az életben. A szerelem szépség, a szerelem költészet. Mondd szenvedélynek, ha akarod, de mi volna nélküle a világ? Az emberi szív oly elhagyottnak érezné magát benne, mint egy puszta szigeten; nem volna benne gyermek, öröm, kedv, kacaj. Nem, nem! A szerelmet az ég adta nekünk és rosszul tesszük, ha el akarjuk távoztatni magunktól. De hiába is akarjuk, s ha megpróbáljuk, megbűnhődünk a kevélységünkért, az elbizakodottságunkért. Hogy nagy vagy kicsiny ember váljék-e belőlünk, azt az Istenre kellene biznunk, magunknak pedig csak arra kellene ügyelnünk, hogy jók és boldogok legyünk. Az égnek csudát kellene művelnie, ha azt akarná, hogy képesek legyünk nélküle élni. De az ég nem művel oly csodát, mert az ég legnagyobb csudája éppen a szerelem.

A kéz, melyben Náncsi néni még mindig a himzővászón fölött tartotta a tűt, szemmel láthatóan remegett, s az öreg hölgynek vonaglott az ajka.

— Fiatal vagy te még, Fülöp, — rebegte — én pedig öregasszony vagyok már s láttam a gyümölcsét annak a márnak, melyet te szenvedélynek mondasz. Elpusztítja az az életet és semmivé tesz minden reményt, csa-

ládokat választ el egymástól, apát fiuval, testvért testvérral állít szembe . . .

Fülöp nem akart engedni. Nehéz léptekkel járt fel s alá a szobában s ezekre a szavakra fakadt :

— Megint nincs igazad, néni. Ezekben a dolgokban soha sincs igazad, mert egy különálló esetből vonod le az általános következtetést — mindig csak az apámra gondolsz. Az, a mit apám szerencsétlenségének mondasz, apámnak szükségszerűen bekövetkező sorsa volt. Megérdemelte. Ha reátermett volna arra a nagy hivatásra, melyet czélul tűzött magának, nem sülyedt volna. Az, hogy elbukott, hivatottságának hiányát bizonyítja. Isten nem rendelte arra. Apám törekvése nem a hivatottságát érző ember belső ösztönéből fakadt, nem volt az egyéb ábrándos becsvágynál. Ha az a szerencsétlenség éri, hogy csakugyan főbiróvá nevezik ki, majd megismerte volna magát, s megismerte volna az egész sziget, és még te sem ringathattad volna magad tovább téves hitedben. Költőnek lehetett volna tán nagy ember, de főbirónak csak gúny tárgya, képmutató, csaló, szélhámos.

Náncsi néni, a rémület kifejezésével kedves öreg arcán, felszökött ; e közben zörögve esett le valami a padlóra.

— Oh, Fülöp, Fülöp ! Ha azt kellene hinnem, hogy valaha megismétlődhetnék rajtad az ő tévedése . . .

De Fülöp nem hagyta, hogy befejezze

mondatát. Elhárítva homlokából zilált fürtjeit, gyorsan kiment a szobából.

Mikor egyedül volt, kezdette rendbeszedni gondolatait. Csakugyan az ő szája mondotta volna ki azokat a szavakat? Hozzá még az atyjáról? És Náncsi néni előtt? Most megértette az összefüggést. Atyjáról beszélt, de magát gondolta; igazolni akarta magát, meg akart békülni saját lelkével, erősíteni, vértetni akarta magát minden áron. De a közben, hogy ezt tette, összetört egy bálványképet, saját egész életének, Náncsi néninek bálványát.

Megbánásának felbuzdulásában újra lement a lépcsőn s még egyszer berohant a szobába.

— Néni! Néni! — kiáltotta megtört hangon.

De a szobában nem volt senki, a lámpa le volt csavarva, a himzőráma félretéve. A lába alatt ropogott valami; megállt és felvette. A medaillon volt, az üvegje összeroppanva. Az eset megijesztette. Összeborzadt. Ugy érezte, mintha atyjának arcára gázolt volna. Zsebre tette az összetört képet, büntudatos lélekkel kiment a szobából s a sötétben csöndesen ágyába bujt.

De a reggel vigasztalást hozott az éjszaka gyötrelmeiért — egy levelet Katótól.

»A melliah végre elmúlt s egyedül lehetek gondolataimmal. Mikor elmentél, még sokáig énekelték azt, hogy: »Keerie fu Snaighthy«, meg azt, hogy: »A király mégis

csak a feleségét szereti, én is csak az enyémet, — én is csak az enyémet». Igazán nem írhatok mást, a mit érdemes elmondani, mert semmi nevezetes dolog nem történt. Jó éjszakát! Lefekszem, mihelyt bedobtam ezt a levelet a hid mellett lévő levélszekrénybe. És két óra múlva látni foglak álmomban, ha ugyan nem maradok ébren addig s nem gondolok reád. Máskor mindig csak azt teszem. Isten hozzád, édes uram és parancsolóm! Majd értésemre adod te, mit tartasz a legjobbnak és leghelyesebbnek. Nehéz helyezeted borzasztóan aggaszt. Látod, édesem, úgy vagyunk mindketten, hogy az semmiképpen sem illik a dolgok megszőkott rendjébe. Jó éjszakát. Előrehajtom a fejem, hogy még egy csókot nyomhass a két szememre. És itt van kettő a te két szemedre is.«

Azután még két üres zárjel [ ], Kató odaszoritotta közjük az ajkát, azzal a vára-kozással, hogy azt fogja megtenni Fülöp is.

II.

Fülöp, mikor reggel belépett dolgozószobájába Douglasban, nagy beszélgetésben találta szolgáját a kormányzósági palota kiküldöttjével. Ő exczellenciája felkérte, hogy keresse fel haladéktalanul Ouchanban s maradjon nála reggelig.

A kormányzó kocsija az ajtó előtt állt, és Fülöp felszállt reá. Csöppet sem volt izgatott s mosolygott magában, mikor a lelki felindulására gondolt, melyet a kormányzó első üzenete alkalmával érzett. Mikor elment hazulról, nem feledkezett meg róla, hogy pontban nyolcz órára rendelje meg a vacsoráját.

A kormányzó épp oly udvariasan és leereszkedően fogadta Fülöpöt, mint mindig.

— Bizonyára hallotta már, — mondotta — hogy a főbirónk meghalt.

— Meghalt? — felelte Fülöp. — Tegnap délután egy órakor még nála voltam.

— Két órakor halt meg, — mondotta a kormányzó.

— Szegény ember, szegény ember! — mondotta Fülöp.

Ennyi volt az egész. A szempillája sem rándult meg, ajka nem vonaglott.

— Ön tudja, hogy ez állás betöltése a korona előjogai közé tartozik, — kezdte újra a beszélgetést a kormányzó. — Bizonyára tudja azt is, hogy a megfelelő kérvényt a belügyminisztériumnál kell benyújtani, de könnyen meglehet, hogy az államtitkár kikéri véleményemet, mielőtt választana a jelöltek közül. Ugy lehet, előmozdithatom a pályázó érdekét.

Fülöp arcának egyetlenegy izma sem rándult meg; a kormányzó keresztbevetette lábát és mosolyogva folytatta:

— Legalább a kartársainak, ugy látom,

ez a benyomása van a dologról, Christian ur; máris úgy körülrajzanak, mint a méh a mézelő virágot. Minden valószínűség szerint ön is közéjük áll nemsokára.

Fülöp szabadkozni akart, de a kormányzó legyintett a kezével s megint mosolygott.

— Oh, nem veszem rossz néven; a fiatalember becsvágyó. Természetes is, hogy érvényesülni akarnak az életben. Önt bizonyos tekintetben különösebben sarkalhatja a vágy, hogy elnyerhesse azt az állást, mely hosszú időn át az ön családjának jutott, s melyet utóbb atyjának tévedése, vagy szerencsétlensége következtében vesztek el.

Fülöp komolyan meghajolt, de nem szólt semmit.

— Ez mindenesetre az ön javára esnék latba, — folytatta a kormányzó. — Ellene talán leginkább az a körülmény szólna, hogy még nagyon fiatal. Hadd látom csak, ugyebár, huszonnyolcz éves?

— Huszonhat, — igazította helyre Fülöp.

— Nem idősebb? Csak huszonhat? Azonkívül pedig, bár a pályafutása eddig nagyon szép, sőt talán mondhatnám, szokatlanul fényes volt — még nincs szilárd helyzete az életben.

Fülöp megkérdezte, hogy ő exczellenciája azt akarta mondani ezzel, hogy még nem házasodott meg?

— S ha úgy volna is, — felelte a kormányzó látszólag szigorú hangon — ha úgy volna is... ne mosolyogjon oly kicsinylően,

fiatalember. Tudhatja, hogy az ember életmódja és életviszonyai nincsenek éppen jelentőség nélkül a mi régimódi szigetünkön. Veszedelmes dolog volna, ha megismétlődnék az elhalt főbíró esete. Ha megismétlődnek, tudom, kit érne szemrehányás napról napra ily balfogásért. Mylrea főbírónak hivatalból üldöznie kellett volna az iszákosság bűnét, s ő maga is iszákos ember volt; a testiség bűneiről kellett volna ítélkeznie, s ő maga is érzéki ember volt.

Fülöp nem állhatta meg, hogy kissé el ne mosolyodjék.

— Nagyon jól tudom, — sietett megjegyezni a kormányzó — ön nem forog abban a veszélyen, hogy az ő hibáiba essék; de az ember még sem ajánlhatja önt nyugodt lélekkel főbírójelöltnek, míg nem áll ama gyöngeségek határain kívül a világ szemében. »Őrizkedjél azoktól a Christianoktól«, — mondotta a nagy Derby* a fiának. Bocsásson meg, hogy ezt az óvást most egy Christiannal szemben elevenitem fel.

Fülöpnek arczába szökött a vér. Még ebben a pillanatban is felindult ily durva célzás miatt, mely atyjának balfogását érte.

* Valószínűleg Derby Jamesről van itt szó, kit a nagy Derby gróf néven szoktak emlegetni s kit 1651-ben kivégeztek. A sziget valamikor a Stanley-család hűbére volt, és VII. Henrik e család egyik tagját De by néven grófi rangra emelte. Ez a De by Man szigetének királya lett. A fia levetette a királyi címet, mert inkább volt egy lord, mint kis király.

— Ugy érti, — mondotta — hogy mi oktalan házasságra szoktunk lépni?

— Ugy van, — mondotta a kormányzó.

— Nem lehet előre tudni semmit, — jelentette ki Fülöp és csettintett az ujjával.

A kormányzó ránczba vonta a homlokát s a himlőhelyei mintha kitágultak volna.

— Mindez természetesen kívül esik szolgálati kötelezettségem körén, Christian ur. Talán mondanom is fölösleges. De érdeklődöm ön iránt s már elő is mozdítottam némely dolgát, bár a fiatalemberek mindig azt hiszik, hogy mindent önmaguknak köszönhetnek. Ah, — kiáltotta aztán, felállva egy csengetés szavának hallatára — kész a reggeli. Menjünk a hölgyekhez.

Kezét bizalmasan Fülöp vállára tette:

— Egy szót még, Christian ur. Nyujtsa be haladéktalanul a pályázatát és — fogadja meg egy praktikus ember tanácsát, házassodjék meg mielőbb. Kilátásait tekintve, bűn volna, nem látni kellő megfontolással a dolghoz. Ha angol nőt választ, annál jobb; de ha manx származás — vigyázzon magára.

Fülöp a kormányzó felesége mellett ült a villásreggelinél. Az előkelő hölgy azt mondotta, hogy emlékszik nagyapjára, a hajadon leánya pedig megjegyezte, hogy hallotta, mikor a peeli halászok érdekében beszélt. Később hivatalos fogadtatás volt a kertben s Fülöpöt megkérték, hogy maradjon ott. Az ifju ember engedett a meghívásnak s tanuja volt, hogyan raj-

zottak a méhek a mézelő virág felé. Körülzümögték a kormányzót, körülzümögték a feleségét, körülzümögték a kutáját, még azt a szelid őzikét is, mely szőlőt evett a vendégek kezéből.

Egy öreges ur, ki egymaga ült hintájában, a pázsit elé hajtatott. Ballawhaine Christian Péter volt. Gyöngéledőbbnek, ferdébbnek látszott, mint valaha. Fülöp odasietett a nagybátyjához és karját ajánlotta a kiszállásnál. De a Ballawhaine félrelökte s a kormányzóhoz törtetett, a kivel perczekig beszélt megállás nélkül a Ross fiáról; mondotta, hogy elküldött érte, mert nagyon szeretné bemutatni ő exczellenciájának.

Abban, hogy Fülöp nem lelte örömét a beszélgetésben, hogy sem boldognak, sem jókedvűnek nem mutatkozott, semmiesetre sem a házigazda volt a hibás.

— Nem vezetné a teázó-asztalhoz a ladyt?
— kérdezte a kormányzó egy különösen előkelő dámára mutatva, s a következő pillanatban Fülöp az uri hölgyek diszes társaságában volt.

A beszélgetés az elhalt főbiró körül forgott.

— Minő élet! Isten különös kedvezése volt, hogy oly sokáig birta.

— Szegény ember! Meg kellett volna házasodnia. Az olyan embernek feltétlenül szüksége van egy magához illő feleségre, ki gondját viseli. Nem gondolja, mr. Christian?

— De kérem, — mondotta egy fehérhaju matróna — nem hallottak soha életének regényéről?

— Oh, mondja hát el! Ki volt az a hölgy?

— Az a hölgy...

Egyszerre elcsöndesült minden. A fehérhaju matróna köhécselt, mosolygott, lehunyta az apró hiuz-szemeit, aztán suttogva, mesterkéltséggel így szólt:

— Az a hölgy a patkolókovács leánya volt, kedvesem.

Erre aztán általános kaczaj és nevetgélés következett.

Fülöp kellemetlenül érezte magát, köszönt házigazdájának és elment. Mikor kifelé indult, a nagybátyja elállta útját s odanyujtotta neki mind a két kezét.

— Mi dolog az, Fülöp? Már feléje se nézel Ballawhainenak? Értem! Értem! Mikor az ember úgy el van foglalva a hölgyekkel, nem gondolhat az öreg nagybácsijára. Mind rólad beszélnek. Megbabonáztad őket. Tudom már, tudom; ne is szólj semmit.

III.

Fülöpnek a városon át vitt az utja hazafelé; de kerülőt tett a földeken át Ouchan körül, mert nagyon nehéz volt a szive és nagyon erőt vettek rajta keserű érzelmei. Ugy.

érezte, mintha minden angyal és ördög gúnyt üzne belőle. A mire öt év óta készült, a cél, melyet el akart érni, melyért küzdött — készen várta, csak ki kellett nyujtania érte a kezét. Pedig, bár szinte elérte, még sem ragadhatta meg. A sorsnak mily gunyolódása, az életnek mily iróniája! Égbe kiált, az ember beháborodhatik.

Aztán a merészebbik lelke azt sugta a fülébe :

— Miért a gyermekes háborgás? A szerencse teli marokkal jön hozzád. Csak bátorság, s tied lehet mind a kettő, lelkednek vágya és szivednek kívánsága — mind a kettő: a deemsterség, meg a leány.

De lehetetlen volt azt elhinnie. Ha feleségül veszi Katót, a kormányzó nem ajánlja főbirónak. Nem arra czélzott-e, mikor azt mondta, hogy tekintettel kell lennie a sziget közvéleményére? S vajjon oly elképzelhetetlen-e, hogy a kormányzóra azon az önzetlen érdeklődésen kívül, melyet iránta tanusított, befolyással van még egy másik, személyes érdek is, mely még határozottabban megakadályozná abban, mint az ósdi manx közfelfogástól való félelem, hogy kineveztetésre ajánlja, ha nem a neki szánt nőt veszi feleségül? A mint ott a földek közt bandukolt, egyszerre valami homályos emlékezés támadt föl benne a mai reggeliről, a kormányzó feleségéről és leányáról, előzékenységükről és háttartalan kegyességükről.

A következő pillanatban ugyan már összeszedte magát s átérezte az önmegvetés minden gyötrelmét; gyűlölte, utálta magát, dühösen belevágta sarkát a tőzeges talajba és hálátlan bitangnak mondotta magát. De a gondolat — hiába — mégis gyökeret vert benne; a kormányzó érdeklődése többé nem jött számba.

— Mily bolond ember vagy te, Fülöp, — sugta valami lelkiismeretének leghomályosabb rejtekében — szerezd meg előbb a főbirói hivatalt, aztán vedd el Katót.

Csakhogy az is tisztára lehetetlen volt. Mert feltéve, hogy a furfang és képmutatás minden fogásával meg is valósítja tervét — mi következik azután? A hagyomány és az előítélet magas bástyafalait nem hághatja át még sem. Fülöp határozottan tisztában volt ezzel, mikor eszébe jutott a kertben hallott beszélgetés. A főbiró, ki arczulcsapja a szokást és a hagyományt, nem kerülhetné el tettének következményeit. Lehetne a közéletben bármily nagyállású hivatalnok, a magánéletben a rangjabeliek kiközösitenék, s remeteéletet élhetne. Fázott, mikor elképzelte, hogyan érintkeznék az a nő, kit feleségül vett, azokkal a hölgyekkel, a kiknek társaságát most hagyta oda. Kató, ugy lehet, műveltségre különb náluk, jó modor, természetes báj, kedvesség és szépség tekintetében pedig azok hozzá sem foghatók; de az emberek még sem felejteneék el neki soha, hogy csak egy falusi

korcsmáros leánya, s a rangbeliség düledező oszlopának minden legkisebb köve, még a városi vendéglős leánya is, egy-egy királyi trón magasságából tekintene le reá.

Lelki szemeivel látta már a hölgyeket, mikor a kapunál leadják névjegyüket és sietve elhajtatnak. Tartoznak vele a főbíró állásának s le kellett nyelniök a keserű pilulát. Aztán látta a feleségét egyedül, otthon; a nyomorult nőt, megvetve, irigyelve, kerülve, ki-rekesztve a saját társadalmi osztályából, mert a főbíró felesége lett, férjének társadalmi osztályából pedig, mert a főbíró őt vette feleségül. És látta önmagát is. Megsérteni, mellőzni őt nem lehet, annál ő sokkal hatalmasabb és veszedelmesebb ember; de tetszéstől nem kísérve végzi kötelmeit, és senkitől nem kísérve megy haza a feleségéhez. Végre visszaemlékezett a saját szüleire, s akarva-akaratlanul képet festett magának arról, hogy öt évvel esküvőjük után hogyan ül majd otthon Katóval, mikor az együttlétökben eleinte lelt boldogságuk elhalványult és unottá vált, s nyomorultul meg kell szenvedniök elkülönültségükber. Vagy mikor sétálni menne vele, csak vele egyedül, mindig csak kettesben, ma épp úgy, mint tegnap este, s a következő estéken megint, az emberektől népes utcákon végig, le a kikötőbe, hol a halászok találkoznak össze egymással, a hidra s a révgátra, ég és víz között; el az emberek mellett, kik tisztelettel, kímérten, fagyosan hajolnak meg

előtte, vagy utánuk néznek, meglölik egymást és súgnak valamit egymásnak — szent Isten, mi lenne a vége ily nyomorult életnek? Nem az-e, hogy előbb boldogtalannak éreznék magukat, aztán lassanként mind mélyebbre és mélyebbre süllyednének, s végre rossz ember válnék belőlük?

— De micsoda hühót is csapsz te mindenből, — mondotta a hang most újra, s hangosabban, mint előbb. — Szeretnéd megtenni az egyiket, de nem akarnál lemondani a másikról, holott a ki megette a kalácsát, annak nincs már kalácsa. Annyi az egész, hogy a kalács nem lehet a tiéd és nem ehetsz belőle. Vedd hát feleségül Katót s ne gondold a főbiróságodra.

De ez a tanács se vigasztalta meg nagyon, mert azzal is számot kellett vetnie, hogy ha Katóval kötött házassága miatt nem lehet főbíró, ez a házasság lehetetlenné teszi azt is, hogy bárminő más állást foglaljon el a szigetén. Ugy járna, mint az apja — nincs itt helye az olyan embernek, a ki tudva törte át a társadalmi rend korlátait.

— Ne gyötörd magad ily képtelen erőfeszítésekkel, csak azért, hogy megfoszd magad a mozgás minden szabadságától. Ha Kató meg a deemsterség, a kettő együtt, nem lehet a tiéd, csak egy marad számodra: a deemsterség Kató nélkül. Nem tehetsz mást, mint hogy elfogadod a hivatalt, s lemondasz a leányról. Kötelességed az, el nem utasítható kénytelenség.

Fülöp ebben végre megállapodott ; közben leszállt az alkonyat, s a sötétben bandukolt tovább. De az a hang, mely eddig unszolta, most a leány pártjára állt.

— Ne fecsegj kötelességről és kénytelen-ségről. Úgy is csak önszeretetet és önzést értesz alatta. Legalább légy őszinte. Fel akarod áldozni azt a leányt, csak azért, mert utjában áll haladásodnak ? Határtalan, irgalmatlan önzés az. Tedd fel, hogy cserben hagyod ; gondolhatnál-e reá orczád pirulása nélkül ? Ő szeret, bizik benned, megadta neked szerelmének és bizalmának minden bizonyítékát. Szót se szólj ! Ne merd elhíttetni magaddal, hogy senki sem tudja rajtad és rajta kívül — hogy te hallgatni fogsz róla s ő sem jön soha abba a kísértésbe, hogy beszéljen. Ő szeret. Neked adta magát egészen, áldja meg az Isten !

A szelid részvét legyőzte szívében az önzést.

Mikor feltűntek előtte a város lámpái, megnyugvó lélekkel így szólt magában :

— Ha már így is, úgy is csak megpróbáltatás vár reám, azt teszem inkább, a mit mult éjszaka határoztam el magamban. Istenre bízom a döntést, hogy kicsiny vagy nagy ember legyek-e a világ szemében, s magamnak tartom fenn a választást, hogy hü, vagy szerencsés legyek-e. Kezembe veszem a szívemet s habozás nélkül megyek előre útamon.

Ily lélekállapotban ért haza lakására. A lámpa égett. A szolgálja asztalt terített.

— Kettőnek terits, Jemmy, — mondotta Fülöp. Aztán dúdolni kezdett magában.

Mikor keresni kezdte zsebében a kulcsait, a keze egy ismeretlen tárgyhoz ért. Eszébe jutott, hogy mi az — atyjának összetört medaillonja volt. Nem nézhetett reá. Kinyitott egy ládát s mélyen egy halmaz téli holmi alá rejtette.

Ekkor aztán eszébe jutott egy még gyötrelmesebb tulajdona; odalépett egy állványhoz, kivette belőle atyjának csomagba kötött leveleit, hogy azokat is elrejtse a medaillonnal együtt. A keze reszketett, a tagjai megremegtek, szédülés fogta el, s megint hallani vélte azt a suttogó hangot, mely oly kiméretlen szemrehányásokkal gyötörte.

— Temesd el mélyen valamennyit! Tüntesd el atyád képét szemed elől és emlékezetedből. Temess el mindent, a mit tőled remélt és rólad álmodott; temesd el szeretetét és beléd vetett reményeit. Temesd el mind s felejtsd el őt mindörökre!

Fülöp egy pillanatig habozott, aztán lecsapta a láda fedelét s reáfordította a kulcsot, mikor a szolgája visszatért a szobába.

Nagyon ünnepélyes, méltóságteljes, hallgatag egy férfiu volt; lovász volt valamikor a néhai-való püspöknél. Komolysága a lovakról, méltósága egykori gazdájáról ragadt reá; de a hallgatagsága egészen egyéni volt. Azt nem tanulta senkitől. Valódi nevén Cottier

nek hívták, de általánosan Jem-y-Lordnak nevezték.

— Vendég még nincs itt, uram, — mondotta. — Várjak vagy tálaljak ?

— Hány óra van ? — kérdezte Fülöp.

— Nyolczat ütött, **az** óra két percczel siet.

— Tálalj rögtön, — mondotta Fülöp.

Mikor az asztalon voltak a tálak s a szolga kimehetett, Fülöp helyet foglalt az asztalnál s kivett gomblyukából egy szál virágot, melyet a reggelinél húzott ki a vizes-poharában lévő kis bokrétából. Ajkához szorította, s a szemközti szék előtt lévő üres helyre tette a virágot. Aztán leült és evett.

Fülöp keveset evett ; s bár szeretne volna minden áron megakadályozni, gondolatai szertecsapongtak. Eszébe jutott Náncsi néni, kit az este oly mélyen megbántott, a nagybátyja, ki előbb nem fogadta el köszöntését, aztán hizelegni igyekezett neki ; a kormányzó, és szokatlan érdeklődése, melyet iránta tanusított ; s végül eszébe jutott még Peti, ki alig hogy meghalt, máris elfelejtették.

Ez emlékezései közben, melyek egytől-egyig, szomorúak és keservesek voltak, hirtelen eszébe jutott, hogy hiszen most Katóval vacsorázik. Vidámságot, derűtséget erőltetett magára. Tudta, hogy Sulbyban is most vacsoráznak, s Kató reá gondol s úgy képzei, hogy mellette van. Ennek következtében ő is igyekezett elhitetni magával, hogy Kató együtt van vele, és szemközt ül a széken s a fehér

abrosz fölött, a kék lámpaellenző mellől reá néz a két ragyogó szemével. Láttá gyűrűzni homlokán sötét hajának karikáit, látta duzzadó ajkának vidám megrándulását. Ugy érezte, mintha édes jelenléte elfoglalná az egész szobát. Majd, hogy el nem hitette magával, hogy érzi csipkéinek édes illatát. »Drágám!« És kaczagott s alig is tudta, hogy ő maga mondotta. Édes, elragadó önáltatás volt.

Akkor szeme a ládára esett, a melybe eltemette a leveleket s a medaillont, s a lelke ismét másfelé csapongott.

Eszébe jutott apja, nagyatyja, elvesztett öröksége, meg aztán az, hogy mily közel volt hozzá, hogy visszanyerje a jobbik felét, aztán eszébe jutott még egyszer Peti, s ekkor végre hangosan feljajdúlt lelkének szorongatottságában:

— Oh, bár legalább életben maradt volna Peti!

Megijedt saját hangjától és elborzadt szavain. Mihelyt tiszta öntudatra ébredt, igyekezett eltörölni e benyomást; megtöltötte színig s fölemelte a poharát, felállt, az asztal tulsó felére nézett és gyöngéd hangon sutogta:

— Egészségedre, édes, egészségedre!

A kapun megszólalt a csengő, és Fülöp, a borospohárral kezében, figyelve megállt. Legelőbb közvetlenül maga mellett hallott egy hangot, mely ijesztően szólalt meg a sötét-ségben:

— Az az ur, úgy látszik, nem jöhet, táviratozott.

Jem-y-Lord volt, ki egy táviratot tartott a kezében.

Fülöp feltépte a boritékát s olvasta :

»Ramseyi hajón holnap erőben egész-ségben hazaérkezem, mondd meg Kitty-nek — *Peti.*«

IV.

Egészen elcsigázva az utcán való éjszakai csatangolástól, a sivár, holt virradat órájában feküdt le másnap reggel.

Négy óra hosszáig nehéz, mély álomba merült, szivetszorongató álmokat látva merőben közönséges dolgokról, melyek nagy temérdekségüvé nőttek meg előtte.

Jem-y-Lord, mikor bevitte gazdájának hálószobájába a teát, majdnem leejtette a tálczát, mert az ajtó hirtelen becsapódott mögötte.

Az ablak tárva-nyitva állt s a tenger felől hideg szél fújt be a szobába. A rostélyon meg a tűzhelyen meglátszott még, hogy éjszaka tüzet rakott valaki. De a gazdája aludt.

Jem letette a teás-tálczát, fölemelt az asztalról egy metszett borosüveget, odatartotta a világossághoz, horkantott, mint a vén csataló, jelentősegteljesen biccentett a fejével, aztán betette az ablakot.

Fülöp a neszre fölébredt és zavarodottan nézett körül.

Érezte homályosan, hogy valaminek történnie kellett.

A szolga megszólalt :

— Ló nemsokára itt lesz, uram.

— Miféle ló ? — kérdezte Fülöp.

— A hátszló, — felelte Jem s elnéző mosolylyal tette hozzá : — melyet megrendeltem, mikor a postára vittem a levelet.

— Melyik levelet ?

— A melyiket reám bízott, mielőtt lefeküdtem.

Fülöp lelkében kavargott minden. Nem emlékezhett semmire, bármint erőltette is.

A rikkancsok e pillanatban kiabálva rohantak végig az utcán :

— Külön kiadás ! A főbiró halála !

Erre aztán minden az eszébe jutott.

Katónak irt levelet, megkérve, hogy jöj-
jön el ma délután két órakor Port Mooarba,
hogy találkozhassék vele. Ott, azon a csendes
helyen akarta közölni vele a hirt. Meg kell
neki mondania mindent ; elhatározása szilárd
volt.

Étvágytalanul költötte el reggelijét.

Közben hangokat hallott egy közeli ud-
varból.

Fölemelte a fejét s önkénytelenül le-
nézett.

Egy négykerekű egylovas kocsi jött ki

a kapu aljából. Ezüstös szerszámu, tüzes csikó volt eléje fogva.

Az, a ki hajtotta, nagyszerűen ki volt nyalva világos, ujdívatu felöltőjében. Finom topánba bujtatott egyik lába a féken pihent, a szájában nagy szivar füstölt.

Christian Ross volt.

Legutóbb akkor látta Fülöp ez embert, mikor Kató becsületéért küzdött vele. Úgy érezte, mintha virgáccsal ütnék és skorpiók csipnék, mikor az most az eszébe jutott.

Megszégyenülten, megalázva, saját szemében lealacsonyodva fordította el fejét.

V.

Azon az éjjelen, mely a melliah napjára következett, Kató megcsókolta a saját kezét, mert abban a kézben volt Fülöp keze.

Másnap reggel, mikor fölébredt, nagyon boldognak érezte magát. Kinyitva szemét, s félig felülve ágyában, körülnézett.

Ott voltak a rózsaszínű függönyök, melyek sátrat alkottak fölötte, ott volt a zöldelő moha a szalmatető s eresze alatt, s a falról lehámló mész, mely rétegesen hullott az ágytakaróra; helyén állt a ruhás-szekrény meg a mosdó, a padlón a báránybőr, s a nap besütött a gyümölcsöskertre néző ablakon.

De mindez átszellemült, mindez fenséges,

mindez titokteljes volt. Ugy érezte magát, mint a ki nyílt tengeren aludt el, s a szemhatár elérhetetlensége vette körül, most pedig egy idegen országnak kedves, meleg, verőfényes kikötőjében ébred fel.

Még egyszer behunyta szemét, hogy semmi se zavarhassa meg a titokteljes varázs szemléletében. Feje alatt keresztbe fonva gömbölyü karját, úgy pihent rajta, mint a vánkoson, kéjesen nyújtóztatta ki tagjait és boldogan mosolygott. Oh, csodák csodája! Az egész világ megváltozott.

Most faczipók kopogása hallatszott fel az alant lévő helyiségből; Nancy volt, ki vajat köpült a tejeskamrában. Kató kiáltásokat hallott a gyümölcsösön tulról; az apja volt, ki a termést rakta kazalba az udvaron; hallotta anyját, ki az ivóban tereferélt, s a malom kerékét, mely a vízben forgott. Szinte csodálatosnak tünt fel előtte, hogy ugy folyik tovább a világ, mint közönségesen.

Vajjon lehetséges-e, hogy nem változott volna meg ő maga sem?

Kinyújtotta kezét egy kézítükörért, hogy megnézzé arczát. Mikor fölvette az asztalról, kicsuszott a kezéből, a földre esett és összeesett.

Borzasztóan megrettent a véletlen eseten a baljóslatu voltaért, de éppen akkor lépett a szobába Nancy és levelet hozott neki.

Az a levél volt, melyet Fülöp Ballureban irt neki.

Mikor megint magára maradt, elolvasta, aztán a keblébe rejtette a levelet. Úgy érezte, mintha a rekettye illata áradna szét belőle, a völgyszakadék, az elhagyott ház illata, érezte Fülöp közelségét s a világ minden gyönyörűségét.

Valamelyes szégyenérzet lepte meg és riasztotta fel. Vajjon nem vétett-e női neme ellen? Nem volt-e nőietlen cselekedet, hogy maga ment utána, a helyett, hogy várt volna még és meghódította volna magát vele? Vajjon nem szégyenli őt Fülöp, bármint szereti is?

Az arca égett. Érezte, hogy elpirul, s elrejtette arczát, mintha kedvese megláthatta volna.

De aggodalmai nem tartottak sokáig. Öröme sokkal merészebb volt, semhogy félt volna valamitől, a mi kifogás alá eshetik. Tuláradó boldogságában csak attól az egytől félt, hogy arra ébredhetne fel, hogy csak aludott, s az egész nem egyéb, mint puszta álom.

Ez pénteken volt s délután felé megérkezett a hír Kirk Michaelból, hogy a főbíró tegnap délután meghalt.

— Christian Fülöpöt kellene megtenni utódjának, — mondotta habozás nélkül. — Bizonyos vagyok benne, hogy senki sem érdemli meg jobban.

— Ejnye, te Kitty, — kiáltotta Nancy — az vagy-e te még, a ki voltál? Mit mondtál csak egy héttel ezelőtt is?

— Mért, azt gondolod talán, hogy egy leánynak mindig egyet kell mondania? — kaczagott Kató.

— Szó sincs róla, — mondotta Czézár. — Az asszonynép véleménye többnyire úgy billeg jobbra meg balra, mint a verekedő kandur farka.

Másnap, szombaton, megkapta Fülöp levelét, a másodikat, melyet Douglasban írt vacsora után, mikor megkapta Peti táviratát. Keresztben s nagyon sebtében volt odavetve az írás félív levélpapírosra, mint valami puszta utóirat, megszólítás és aláírás nélkül.

»Nagyon sürgős. Haladéktalanul beszélnem kell veled. Találkozunk holnap délután két órakor Port Moarban. Légy bátor, édesem. Komoly dolgokról kell beszélnünk és megállapodnunk!«

Az üzenet rövid, sőt hideg volt, de nem nyugtalanította. Házasságukról lesz szó. Másra nem is gondolt. A főbíró halála sietteti a fejleményeket, a dolog azért sürgős. Port Moar nincs messze Balluretől, ez az oka, hogy oly nagy utat kell megtennie. Készülve kell lenniök mindenféle pletykára, megszólásra, sőt talán rágalmakra is, azért kell bátornak lennie. Hogy a deemster halálának hogyan s miért lehet befolyása Fülöppel való házasságára, ezen a kérdésen nem törte fejét. Homályosan emlékezett reá, hogy volt eset, mi-

kor a leány boldog sietséggel ment férjhez s egy-kettőre elvitorlázott az urával, mikor az emberek jóformán még azt se tudták, hogy készülnek valamire. De az ő szemében ez az új esemény csak egy része volt annak a nagy titoknak, melyet nem lehetett közönséges fogalmak szerint megítélni.

Kató felsietett szobájába, hogy felöltözzék, s mikor lejött, olyan volt, mint a bimbó, mely éppen készül virággá fesleni. Nagyobb gonddal öltözködött fel, mint valaha. Fülöp nagy kilátásai nem fognak csalódást hozni számára. Ahhoz az ürügyhöz folyamodott, hogy vásárolnia kell egyet s mást és már el is indult Ramsey felé, mikor apja utána kiáltott az istállóból, hogy ő is arra megy. A lovat a gig elé fogták, s együtt szálltak fel a kocsira.

Czézár értesüléseket szerzett és számitásokat tett. Megtudta, hogy a *Johannesburg* tegnap érkezett meg Fokvárosból Liverpoolba, s ebből azt következtette, hogy Péter holmija szombaton reggel érkezik meg a *Peveřil* gőzösön Ramseyba. A *Peveřil* minden héten egyszer tette meg útját, nyolczkor indult Liverpoolból és háromkor érkezett meg; Czézár már kettőkor várni akart reá a kikötőben.

— Rokoni kötelességem, Kató — mondotta. — Mi természetesebb, mint az, hogy neked is van némi jussod a dologhoz? Kötelességem mint lelkipásztornak is, mert jöhetnek oda olyan manx emberek is, kik abba a

veszedelembé rohannak, hogy a kapzsiság ördögének esnek áldozatául, és Istennek tetsző cselekedetet művel az, ki megóvjá őket a kísértéstől. Beszélhet azoknak az ember, míg megfeketül, annyi az, mint mikor az ember jó pénzt vet a sárba. Hopp, már benne van, de pengeni nem peng.

Kató nem szólt semmit, Cézár pedig bizalmasan folytatta:

— Persze, jogom is van hozzá; mert ha valaki oly módon jött a világra, a vérrokon-ságnak nincs jussa az örökségre s a birtokbavétel a jog kilencztizedrészével ér fel. Nem fér szó ahhoz, te leány. Megkérdeztem az ügyvédtől.

Kató nem is hallgatott a beszédére. A tárgy nagyon alsórendű volt neki, csöppet sem érdekelte. Kinézett a tengerre és több ízben megkérdezte, hogy hány óra van.

— Oh, ráérünk még, — mondotta Cézár. — Nincs miért aggódni. Egy óra előtt bajosan érkezik meg a hajó a kikötőbe. Oda jössz velem te is? Nem jössz? No, talán jobb is lesz úgy.

Kató egy divatáruüzlet ajtaja előtt leszállt a kocsiról s azt mondta, hogy az apja visszajövet ne várjon reá. Cézár megnyálazta a mutatóujját s egy pillanatig feltartotta a levegőbe.

— De ne időzzél soká, — mondotta. — Zivatar lesz.

A leány néhány percz mulva gyors léptekkel fölfelé tartott Ballure irányába. Mikor a ház közelébe ért, meglassította lépteit. Úgy érezte, hogy megszentelt földön jár. Nem nézett hátra; semmi sem árulta el izgatottságát, csak a szempillája reszketett s az ajka rándult meg kissé. A keze, melyben az erszényét tartotta, jobban összeszorult, mikor elment a ház előtt. A kutnál egy pillanatig megállt s megpillantotta a fekete Tom kerek fejét. Tom egy messzelátón, melyet ócska, fakó kendőbe csavart, a tengert kémlelte.

Kató megszólította, bár különben idegenkedett tőle.

— Szép idő van, mr. Quilliam.

— Az volt, kisasszonyom, de a méhek mind hazaszálltak, — mondotta Tom.

Sötéten nézett reá, mintha ellenséges kém lett volna, de a leány nem ügyelt arra.

Kató nagyon boldog volt. A nap még mindig fényesen sütött az égen. Mikor elérte a domb tetejét, ugrándozva, futva ereszkedett le a lejtős uton, mely Folieuba visz.

Igy sietett könnyű lélekkel és könnyű léptekkel, nem gyanítva rosszat, szívébe ölelve az egész világot, a végzete felé.

A tenger csöndesen kéklött. Nem látszott a vizen más, mint egy fekete füstszál, mely egy hajó kéményéből tört elő. De maga a hajó még nem jelent meg a szemhatáron.

VI.

Fülöp bekötötte lovát az Irlandihoz czimzett fogadóba, mely Balluretól egy mértföldnyire az országut mellett van. Aztán arra az útra tért, melyet oly sokszor járt meg Peti kisfiu korában, mikor Kató még Cornaaban lakott, ő pedig az iskolából jövet, a malom közelében lévő kanyargó gyalogösvényeken Ballajora felé tartott.

Az új molnár lebontotta a szalmafedeles viskót, melyben Kató született és cserépszindelyes házat épített magának. A kápolna bejárója elé is tornáczot építettek s az ormára egy megölt bárányt faragtak kőből.

Egy másik, élő bárányt éppen akkor ölt le a ballajorai mészáros, mikor Fülöp elment a vágóhid előtt. A tehetetlen istenteremtése lelógatta fejét a tönkről, keservesen nézett reá és szivrehatóan bődült el, a halálnak szánt állat kétségbeesett kiáltásával, mely már nem küzd az életéért.

A levegő csöndes, a tenger néma volt, de a csatornán túl ólmos levegő borult az angol hegyekre, bár még tisztán látszottak és szem-melláthatóan napfényben usztak.

Mikor Fülöp Port Mooarba érkezett, egy tengeri fűvel megrakott szekér ment szembe vele s egy halász készült éppen kiszállni a nyílt tengerre.

— Csöndes napunk van, — mondotta Fülöp elmenőben.

— Nekem nem tetszik nagyon ez az idő,
— felelte a halász. — Semmi szél, s hullám
mégis borzasztóan torlódik.

De azért elindította hajóját, felhuzta vi-
torláját és tengerre szállt.

Fülöp az órájára nézett s elindult a part
mentén. Egy barlanghoz ért s belépett. Hátul
a sötétben tengerifü volt petrenczébe rakva
s a bejáró közelében lévő két kő között friss
tűz maradványai látszottak.

Fülöp egyszerre visszaemlékezett erre a
barlangra. A carrasdhooi emberek barlangja
volt. Ugy rémlett neki, mintha még hallaná
Peti hangját a zúgó mélységben, még saját
magát is látta és hallotta. »De a nőket meg-
mentjük, ugy-e, Peti? Hiszen azt mindig meg-
szoktuk tenni. Oh, hogyne, az asszonyokat —
meg a fiukat is.«

Fülöp elérzékenyült ez emlékezésen. Oda-
hagyta a barlangot s visszafelé indult a part
mentén.

— A templom felől fog jönni, — gondolta
magában s felment egy sziklára, hogy körül-
nézzen. Egy sor fenyőfa állt ott, kicsiny, el-
nyomorodott, gnómszerű növények, melyek
nem fejlődhettek ki s eltorzultak a téli viha-
rok miatt, melyek átzúgtak a tengeren. Az
egyik ágon még egy tavalyi madárfészek füg-
gött; de már nem volt benne öröm és dal,
üres volt, kihalt.

— Itt van már, — mondotta magában
Fülöp és nehezen szedte a lélekzetet.

A napóránál egy fehér alak kanyarodott ki az utra és gyors léptekkel közeledett.

A fekete felhők az angol hegyekről most a síkföldre zúdultak alá. A túsó parton ki-tört a vihar, de a sziget fölött még derült volt az ég.

A gőzhajó előtt a szemhatár szélén s egyenesen az öböl felé tartott.

VII.

Kató a hegy oldalán találkozott össze vele, felsikoltott örömében és megcsókolta.

Fülöpnek ezt ki kellett volna kerülnie, de nem tette, és visszaadta a csókot.

A leány azután karjába öltötte kezét s együtt mentek le a partra.

— Örülök, hogy eljöttél, — szólalt meg Fülöp.

— Hát lehetségesnek tartottad, hogy nem jövök el? — suttogta Kató és sugárzott az arca.

— Mondanom kell neked valamit, Kató — nagyon komoly dolgot.

— Igazán? — kérdezte Kató. — Oly nagyon komolyat?

Kaczagott s mindjárt el is pirult. Mintha nem tudta volna már, hogy mit fog mondani! Mintha nem találta volna ki, hogy mi lehet az a nagyon komoly valami!

Hogy meghosszabbítsa még az édes vára-

kozást, úgy tett, mintha a körülötte lévő más dolgok egészen elfoglalnák. Kinézett a tengerre, feltekintett a dombra és le az apró sós-vizű tócsákra, melyeken átszökdécselt; aztán hangosan felsikoltott, mikor megpillantotta a parti vizek egy-egy kis szörnyetegét, a lenge meduzákat; reszketett izgatottságában s tipegett a lábán, de nem bocsátotta el Fülöp karját.

— Légy csöndben most és figyelj reám, — mondotta Fülöp.

— Oh, nagyon jó leszek — nagyon jó! — felelte Kató. — De nézz csak oda, nézd azokat a tarajos fehér hullámokat odakünn — egészen künn, ott annál a gőzhajónál.

Aztán, tréfásan, épp oly komoly arczkifejezést öltött, mint Fülöp, összeszedte magát és látszólagos komolysággal mondotta:

— Légy nyugodt, Kató, viseld magad szépen. Fülöp beszélni akar veled — komolyan — nagyon komolyan akar veled beszélni. — Féltrehajtotta a fejét, s az arczába nézett. — No, miért nem kezdéd már? Talán azt hiszed, hogy hangosan felkiáltok? Nem teszem — megigérem.

De látva arcának merev komolyságát mégis kezdte rosszul érezni magát s a vidámság lassan-lassan eltűnt vonásairól. Fülöp hangja, a mint beszélt, tompán, idegenszerűen hangzott.

— Emlékezhetsz reá, hogy mit mondtottál, Kató, mikor elvittem hozzád a Kimberleyből

jött utolsó levelet ... hogy ha másnap arra ébrednél, hogy tévedés volt ...

— Hát tévedés? — kérdezte a leány.

— Légy nyugodt, Kató.

— Egészen nyugodt vagyok, szívem. Emlékszem reá, azt mondtam, hogy megölném magam. De balgaság volt. Most már nem mondanám. Él még Peti?

Remegés nélkül szólt; ő pedig rekedten suttogva felelte:

— Él!

Aztán megtört hangon folytatta:

— Nagyon balgák voltunk. Nagy oktalanság volt, oly elhamarkodott következtetésekre jutni; sőt annál is rosszabb, mert vétkes cselekedet volt. Én mindjárt nem bíztam egészen abban a levélben — de Isten bocsássa meg, szerettem volna hinni benne, s azért ...

— Örülök, hogy Peti még él, — mondotta nyugodtan a leány.

Beszédével megrémitette Fülöpöt, ki arcával elárulta lelkének zavarát; de a leány szempilláinak egy rándulása nélkül és színét nem változtatva, haladt mellette. Vajjon egyáltalán megértette-e?

Fülöp elővette zsebéből Peti táviratát.

— Nézd! — mondotta és odanyújtotta neki.

Kató rögtön kibontotta s Fülöp figyelve nézte, míg olvassa, egy sikolyt várva és készen, karjaival fogni fel kedvesét, ha elhagyná ereje. De az nem adta jelét semmi felindulásá-

nak, s nem hallatszott más hang, mint a vékony papír zörgése. Fülöp elfordította arcát. A nap sütött; a fenyveken ólomszínű fény csillogott s a tenger kék síkjából itt-ott egy-egy tarajos fejű hullám bontakozott elő, mint valami fehér vizimadár.

— Nos? — kérdezte a leány.

— Csodálkozásba ejtesz, Kató, — mondotta Fülöp. — Ez a dolog mennykőcsapásként ér bennünket, te pedig úgy teszel, mintha nem is tudnád.

A leány megölelte a nyakát, úgy, hogy a papír megzörrent a vállán.

— Szívem, — mondotta — szeretsz-e még?

— Tudod, hogy szeretlek, de...

— Akkor nincs olyan felhő az égen, mely nekem villámot rejtene.

Fülöpöt megszégyenítette a leány szerelmének egyszerű nagysága. Bizalma, hite, az élet minden változása iránt érzett közömbössége, mihelyt megmarad számára az, hogy ő szereti — mindez több volt, mint a mennyit Fülöp várt tőle. Mégis kibontakozott öleléséből s azt mondotta:

— Nem szabad csak úgy meggondolás nélkül élnünk tovább, Kató. Odaigérted magad Petinek...

— De Fülöp, — felelte Kató — hiszen akkor még gyermek voltam. Egyébként is csak olyan félig-meddig való ígéret volt s nem

tudtam, mit cselekszem. Nem sejtettem még, hogy mi a szerelem. Mindezt csak később tudtam meg, szívem — sokkal később, hiszen tudod, hogy mikor.

— Petire nézve az nem tesz különbséget, Kató, — magyarázta Fülöp. — Ő hazajön és igényt támaszt reád.

A leány odaállt eléje s nem hagyta tovább beszélni. Szeliden simitva meg a kabátja ujját, lesütött szemmel így szólt hozzá:

— Te férfi vagy, Fülöp és ezt nem értheted. Hogyan is érthetnéd — s én is hogyan mondhatom meg azt neked? Mikor a leány még nem nő, hanem gyermek, akkor egészen más emberi lény. Nem szerethet akkor senkit, nem szerethet igazán, nem szerethet úgy, hogy azt szerelemnek lehetne mondani, s a mit a leány akkor ígér meg, az még nem számít. Nem én voltam, a ki eljegyeztem magam Petivel, ha ugyan eljegyeztem magam vele. A kis hugom volt — a kis hugom, ki hosszú, hosszú idővel ezelőtt én magam voltam — de a ki most már nincs, hanem bennem szunnyad valahol. Oly nagy oktalanság ez, drágaságom?

— De gondold csak Petire, — mondotta Fülöp. — Gondold meg, hogyan ment el irántad való szerelemből, hogyan élt öt évig idegen világban, hogyan küzdött, dolgozott, mint a rabszolga, takarékoskodott, nyomorgott, küzdött veszedelemmel, s mindezt csak te érted, hozzád való szeretetből. Aztán képzeld csak

el, mint tele van a szíve teveled, mikor hazajön, csak benned remél, érteled emésztí magát vággyal, s egyszerre látja, hogy elvesztett téged, hogy meghaltál számára, nem, rosszabb a helyzet még ennél is — meg fogja az ölni, Kató.

A kép, melyet így lefestett, nem hatotta meg a leányt.

— Sajnálom őt, de nem szeretem, — jelentette ki nyugodtan. — Sajnálom őt — de mit tehet egy leány arról, ha nem szeret egy fiatalembert?

— Mikor elment, megbizott, hogy őrizzelek helyette — s láthatod, igen, láthatod ebből a táviratból, hogy becsületembe vetett bizalommal jön haza. Hogyan mondhaszam meg neki, hogy megszegtem hűségemet? Hogyan kerüljek a szeme elé, s hogyan magyarázzam meg neki...

— Én tudom, mit tehetsz, Fülöp. Mondd, azt hallottuk, hogy meghalt és...

— Nem, nagyon is nyomorult dolog volna. Alig múlt három hete, hogy megjött az a levél — s különben nem is volna igaz, Kató — felháborító volna...

A leány a szemérmes szerelem gyöngéd pillantásával vetette fel hozzá szemét s újra azt mondotta:

— Tudom, — csak háríts mindent reám, Fülöp. Mit bánom? Mondd, csak én vagyok az oka, nem hagytalak békén a szerelmemmel.

Nem adok semmit az emberek fecsegésére. Aztán igaz is, legalább részben — vagy nem?

— Meg kellene vetni magam, ha kísértést emlegetnék Petinek, — felelte Fülöp; Kató erre büszkén fölvetette fejét s így szólt:

— Jól van, akkor hát mondd meg, Fülöp, az igazságot... a teljes igazságot. Mondd, hogy elkövettünk minden tőlünk telhetőt, hogy őszintén s híven járjunk el vele szemben, de nem voltunk képesek reá, mert szeretők egymást, s arról elvégre nem tehetünk.

— Ha megmondanám neki a valóságot, meg kellene halnom szégyenletemben, — siránkozott Fülöp. — Oh, nincs menekülés ebből a nyomorult bonyodalomból. Vagy csalóként állok előtte, vagy üres kibuvókkal mosom tisztára magam; a lelkemhez pedig minden időig szenny tapad. Rossz ember lesz belőlem s az évek elmúltával mind mélyebbre és mélyebbre sülyedek a hazugság és a család szennyébe.

A leány csak hallgatta s nem vette le arcáról szemét; a szempillája reszketett s gyöngösége lassan-lassan félelemmé változott át.

— Tegyük fel, hogy férj és feleség lesz belőlünk, — folytatta Fülöp — mondd, elfelejtünk-e valaha, hogy te a fogadalmadat szegted meg, én meg a hűségemet? Ez a gondolat nem hagyna nyugton bennünket, a miig csak élünk. Nem volna soha egy boldog, egy nyugodt pillanatunk. Petiből megtört ember válnék, el volna veszve — talán — ki tud-

hatja — kezét is emelne magára. Élő kísértetként állna mindig kettőnk között.

— S te azt hiszed, hogy én félek attól?
— kiáltotta a leány. — Mondhatom, nem, soha! Ha te mellettem volnál, Fülöp, és úgy szeretnél, mint azelőtt, nem félnék én a világ semmi kósza lelkétől sem.

Az arcza sápadt volt, mint a halál, de a nagy szeme lánggal égett.

— Nem élné azt túl a szerelmünk, Kató,
— mondotta Fülöp. — Megölné bennünk a bűntudat. Hogyan szerethetnők egymást, ha olyan borzasztóság ólálkodnék körülöttünk éjjel és nappal, ott ülne asztalunknál, hallgatná beszélgetésünket, ott kísértene az ágyunknál — oh, irgalmas Isten!

Lesujtva a szörnyű képzelettől, eltakarta az arcját. A leány elhúzta és görcsösen átkulcsolta a két kezét. De még iszonyúbb volt látnia szemének megkövesült pillantását s felindult hangon mondotta:

— Azt akarod mondani ezzel, hogy...
hogy most már... nem lehetünk egymásé?

Az nem felelt, s a leány, előrehajtva fejét, és nyitott ajakkal nézve a szemébe, mint a bűnös, ki ítéletét várja, megismételte a kérdést.

— Nem lehetünk, — suttogta Fülöp. — Nem szabad — Isten úgy segítjen.

S megint meg akarta értetni vele, hogy házasságuk most, hogy Peti visszajött, tiszta lehetetlenséggé vált, ha csak nem akarnak

az árulás bűnébe, gyalázatba, lelki nyomorúságba dőlni. De csakhamar elnémult szava. A szemébe nézett s meglátta benne a vágó-hidra vitt bárány szívetrázó pillantását.

— Azért jöttél, hogy ezt megmondd nekem? — kérdezte a leány.

Fülöp nem birt felelni; reábizta, hogy ő találja el válaszáat. Kató inkább találta el így, mintha élőszóval hallotta volna.

A végzet utolérte, de ő nem jajdult fel fájdalmában. Még nem értette meg teljes nagyságában azt, a mi történt. Úgy volt, mint mikor valakit golyó ér a csatában: előbb mintha szabadabban lélekzenék, mintha megkönnyebbülést érezne, aztán a szörnyű halálküzdelem.

Fülöp meg Kató egy darabig tovább mentek, de a leány aztán, mint az előbb, megint szembe fordult vele, és szeliden megölelte a nyakát.

— De hiszen, ugy-e, csak tréfáltál, szívem, — mondotta — talán próbára akartad tenni a szerelmemet. Bizonyos akarnál lenni bennem — egészen, egészen bizonyos — most, hogy Peti még él s megint hazajön. De látod, hogy nekem csak egynek a szerelme kell, és semmi más, szívem. Gyere, ismerd be most. Ne félj megvallani, hogy csak játszottál velem. Nem haragszom reád. Csak mondd, mondd meg, hamar!

Fülöp nem mondhatott egy szót sem s a leány lebecsátotta karját a nyakáról; megint

egymás mellett mentek s mindketten merően néztek a tengerre. Anglia hegyei e közben feketére váltak. A túlsó parton vihar tombolt, de itt még enyhe és nyugodt volt a levegő.

Kató egyszerre megállt, megvetette lábait a parti kavicsban és nyers hangon kiáltotta:

— Oh, tudom én, mi az. Nem Petiről van szó. Utadban állok. Annyi az egész. Nem juthatsz előre, ha melletted vagyok. Nem vagyok hozzád való. Nagy a különbség köztünk.

Fülöp ezt mindenáron tagadni akarta, de nem tagadhatta. Nagyon is jól tudta, mily közel jár a valósághoz. Peti éppen jókor jött, hogy palástul szolgáljon lelkiismeretének, de Kató lerántotta róla a leplet s megmutatta őt magának való alakjában.

— Neked ez jó lehet, — kiáltotta — de hol vagyok én? Miért nem hagytál békén? Miért hitegettél? Ugy van, hitegettél. Nem mondtad-e, hogy a nő, igaz, nem törhet utat magának az életben, de a férfi, ha igazán szereti, magához emelheti? S nem te mondtad-e nekem azt is, hogy nem lehet szó rangbeli különbségről ott, a hol igazi szerelem van, és Istennek ujmutatása az, hogy azok, a kik igazán szeretik egymást, méltók is egymáshoz. Azt mondtad, hogy akkor minden más semmi — megszűnik minden kevélység — nincs rang és társadalmi állás, s hogy az egész világ is semmi hozzá képest. De most másképp tudom. A világ áll kettőnk között. Mindig közöttünk is állt s te soha nem lehetsz

az enyém. Tovább is előre törsz és emelkedel, engem pedig hátra hagysz magad mögött.

Szörnyü kacajra fakadt.

— Oh, mily bolond is voltam! Hogyan is álmodhattam, hogy boldog lehetek! Tudtam, hogy csak szegény, tudatlan teremtes vagyok, de azt hittem, hogy föl akar emelni magához az, a kit szeretek. És most magamra hagy. Oh, szörnyü az! Miért szedtél reá? Igen, megcsaltál! Vagy nem volt csalás, mikor elhitetted velem, hogy jobban szeretsz, mint az egész világot? Pedig nem igaz. Csak a világot szereted, és Peti most csak ürügy neked.

Igy szólva, megragadta karját, kezeit, mellét, aztán a saját torkához kapott, mintha fojtogatná valami. Fülöp semmit sem felelt szemrehányásaira, mert tudta, miből fakadnak. A nagy szerelmének, határtalan lelki nyomoruságának s a világra, erre a könnyörtelen és titokteljes hatalomra való féltékenységének fájó feljajdulása volt — a világra, mely elcsábította tőle kedvesét. De aztán megilletődött Fülöp némaságán; megbánóan közeledett hozzá ismét s így szólt:

— Nem, nem, Fülöp, nem vádolhatod magad semmivel. Hiszen nem is szedtél rá. Magam ámitottam el magam. Csak magamra vethetek. Én csábítottalak tovább és tovább — tudom. S hogy mégis oly szörnyü dolgokat mondhattam neked! De, ugy-e, megbocsátod? A leány olykor nem segíthet magán

másképp, Fülöp. Azt hiszem, sírsz is! Nem, nem, azt ne tedd. Csókolj meg, Fülöp, és bocsáss meg nekem. Hiszen megteheted! Oh, úgy-e, megteszed, Fülöp?

Úgy kérdezte, mint a gyermek, felnézve reá s nyitott ajakkal. Fülöp engedni készült s már előrehajolt, hogy megérintse homlokát, mikor hirtelen nő lett ismét a gyermekből. A mellére vetette magát és magához szorította, vére forrt, keble hullámozott; s lángoló szemmel és szenvedélyes hangon kiálottta:

— Nem, Fülöp, te az enyém vagy... nem engedlek. Mit nekem a terveid... mondj le róluk. Nem bánom, ha Peti haza is jön, csak jöjjön. Nem törődöm azzal, mit fogadtál meg neki, szegd meg az ígéretedet. A világ meglehet nélküled, de én nem lehetek meg. Az enyém vagy, Fülöp, én meg a tiéd. Nem leszek a másé soha. Ha el is hagysz, előbb vagy utóbb vissza kell térned hozzám. Tudom és érzem, a szívem mondja. De én sohasem bocsátlak el. Nem bocsáthatlak, nem bocsáthatlak! Nincs-e reád jogom? Igen, jogom van... Nem tudod?... Felejtheted-e valaha?... Férjem!

Ez utolsó szót csak tompítva és félig értethetően mondhatta ki; arcát Fülöp melléhez rejtette, s egész teste görcsösen vonaglott abban a pillanatban, mikor a vad fájdalom legyőzte a női szemérmét. De az, a mire jogát alapította, hogy szorosabban kapaszkodják a férfihoz, ennek okot szolgáltatott, hogy visz-

szahuzódjék tőle. A régi, bús tragédia volt, a férfi és nő frigyének örök egyenlőtlensége. Katónak az, mit győzelmének tartott, veresége volt. Fülöp nem tehetett róla, ez utolsó szava mindent halomra döntött.

— Oh, Istenem, — sóhajtotta — ez még a legrosszabb.

— Fülöp! — sikoltott fel Kató. — Mit akarsz mondani azzal?

— Azt akarom mondani, hogy se én feleségül nem vehetlek téged, se pedig neked feleségül nem szabad menned Petihez. Magaddal vinnéd hozzá irántam való szerelmedet, idő multával ő megtudná s életébe kerülne. Férjednek mondottál s ezt nem felejtethnéd el se most, se soha.

— Semmiképpen sem megyek feleségül Petihez, — mondotta Kató. — Ha nem lehetek a te feleséged, a másé sem leszek. Vagy úgy érted talán, hogy nekem most egyáltalán nem szabad férjhez mennem, hogy már nem tehetem meg, mert...

Nem birt többet mondani, s Fülöp válasza tompán és alig érthetően hangzott:

— Úgy.

— És neked, Fülöp? Hogyan lesz teveled?

— A mint nincs a te számodra más férj, azonképpen nincs számomra más feleség. Mi egyedül fogjuk végigjárni az életet.

— Ez a büntetésem?

— A mi büntetésünk, Kató, az egyforma büntetés mindkettőnk számára.

A leánynak elállt a lélekzete. Kezei, melyekkel szorosan magához ölelte, lesiklottak Fülöp nyakáról; visszahátrált tőle és összeborzadt megbánásában, kétségbeesésében és szégyenletében. Először érezte magát bukott nőnek; a bűne azelőtt sohasem érintette lelkét. Csak most, ebben a pillanatban bukott el.

E közben megérkeztek a barlanghoz, Kató leült egy kőre és borzasztóan zokogni kezdett. Fülöpnek majd megszakadt a szíve. Úgy rémlett neki, mintha ez a sirás annak a vágóhidra vitt báránynak a panaszos hangjához hasonlítana. Erőt kellett vennie magán, hogy a karjai közé ne zárja és meg ne vigasztalja.

A könyáradat végre elapadt; kis idő múlva Kató mélyen fellelékezett, aztán ismét nyugodt volt. Fölemelte fejét, s az őszi nap utolsó sugara vértelen ajkára és feldagadt két szemére esett. Mikor visszanyerte szavát, úgy tűnt fel, mintha álmában, vagy delejes hatás alatt beszélne.

— Igaztalanság tőlem, hogy oly sokat gondolok magamra, mint ha csak rólam volna szó. Bánkódnom kellene miattad is. Nagy kényszerűség alatt állhatsz, mert különben nem lehetnél oly kegyetlen.

Fülöp, a tenger felé fordítva arcát, Petiről mormogott valamit. A leány felkapta ezt a nevet s így szólt:

— Ugy van, és Peti miatt is. Minthogy

azt hiszed, hogy igaztalanság volna Petivel szemben, nem tartóztatlak. Oh, persze igaztalanság lesz velem szemben is! De megkíméllek attól a gyötrelemtől, hogy tovább is siketnek mutasd magad a szenvedéseim iránt.

Szerette volna áztatni magát azzal a hiu reménységgel, hogy még visszahódíthatja. — Ha lemondok róla, — gondolta magában — szeretni fog érte; aztán szomorú hangon így szólt:

— Most már utat törsz magadnak és nagy ember lesz belőled; én már nem állok utadban.

— Az Isten szerelmére, ne beszélj már arról, — mondotta Fülöp. De a leány nem hallgatott reá.

— Oly csodálatos volt nekem az a gondolat, hogy egy nagy ember szeret. Most már letettem róla. Borzasztóság az. Ha csak az enyém lehetnél! Ha senki másé nem volnál! Akkor te volnál a mindenségem s mit bánám én az egész világot?

Fülöp e szavakra majdnem összeroskadt gyötrelmében és szerelmében; a melléhez kapott és elfordult, mert a köny elborította szemét. A leány odament hozzá, megérintette ujjainak hegyével a kezét, mely lankadtan csüngött alá s oly hangon, mint egy gyermek, így szólt hozzá:

— Látod! Ez lett mindennek vége, s ha most elszakadunk egymástól, nem találkozunk többé soha. Olyan leszel hozzám, mint

akárki más, és én is olyan leszek tehozzád, mint akárki más. Te Cregeen kisasszonynak fogsz szólni engem, én meg téged Christian úrnak. És ha majd megpillantasz engem, azt fogod mondani magadban: »Szegény teremtes: valamikor, leánykorában, nagyon szeretett engem. Senki sem szeretett engem úgy, mint ő.« És látod, ha majd elmégy mellettem az utcán, utánam se nézel. Ugy-e, nem? Nem, nem, jobb is lesz úgy. Isten veled!

Egyszerű gyöngédsége szinte fojtogatta Fülöpöt, ki összeharapdálta az alsó ajkát, hogy visszatartóztassa a kiáltást, mely ki akart törni melléből. Végre nem bírta tovább s kitört:

— Bár soha se szerettük volna egymást! Bár soha se találkoztunk volna egymással!

De a leány ugyanazzal a gyermeki szelidséggel felelt:

— Ne mondd azt, Fülöp. Mégis csak átéltünk egymással néhány boldog órát. Mégis jobb, ha így szakadok el tőled, ha még oly szörnyű és kegyetlen is a válás, mint ha soha se találkoztam volna veled. Nem ér az nekem mégis valamit, hogy szeretett a világ legderekebb, legokosabb, legnemesebb férfia?... Isten veled!... Isten veled!...

Fülöpnek vérzett, feljajdult a szive, de szó nem hagyta el ajkát. Még ott álltak egymás mellett. A leány engedte kisiklani kezét az ujjai közül és némán elindult. Hármat lépett, aztán megállt, de Fülöp nem adott

semmi jelet. Akkor lassan, nagyon lassan felment az alacsony domboldalon s igyekezett elfojtani a mellétől kitörő zokogást; s a mint tovább haladt, könnytől harmatos szemével visszanézett. Fülöp hallotta aláperegni lába alól a kavicsot, a mint kinosan felkapaszkodott a part meredélyén, s mikor felért a dombtetőre, úgy érezte, mintha a szívét érnék a tőzegföldön tett halk léptei. Kató egy pillanatilag csöndesen megállt az égboltozattal szemben, egy hangot, egy kiáltást, egy szót lesve a part felől, egy kézmozdulatot, egy kitörő zokogást, egy sóhajt, a saját nevét, »Kató«, s még most is, bár megbántva és megalázva, szegény, sebzett madárként, mely vergődve igyekszik elszabadulni a lépesvesszőről, még most is kész lett volna visszaröppenni. De nem; minden néma és mozdulatlan volt, s a leány eltűnt a domb tulsó oldalán. Fülöp látta elmenni s vele együtt tovatűnt a mennyországoknak minden világossága.

VIII.

Oly hosszú volt az út hazafelé, oly sokkal hosszabb, mint oda. Az ember, mikor dagály idején szép időben, csöndes vizen a nyílt tengerre száll, hamar s könnyen teszi meg útját; de hosszú és nehéz az út, mikor vissza kell térnie a kikötőbe, mikor a hullámok magasra csapnak, az ég beborúlt, és ellenszél tartóztatja a hajót.

Oly messze, oly nagyon messze! Kató azt gondolta, hogy mindenki őt nézi, s tudja, hogy mi lett belőle — megtört, elhagyott, bukott leány. S oly fáradt is volt; nem tudta, el fogja-e birni lába.

Fülöp, mikor magára maradt, úgy érezte, mintha vállára nehezült volna az ég. Az angol parton álló hegyek szürkén, kísértetiesen néztek át a nagy vizen, s úgy látszott, hogy a vihar, mely addig a tulsó parton dült, most a sziget földjére akar átkerekedni. Az előbb még mozdulatlan tengeren vad hullámok torlódtak egymásra, s künn a messzeségben kietlen rikoltozással keringett a vihardadár a tajtékozó habok fölött.

Kábultan s lesújtva az imént átélt óra viharától és pusztításától, Fülöp nem vette mindjárt észre, hogy a hajónak már be kellett kanyarodnia az öbölbe, mert füstje most visszafelé szállt; azt sem vette észre, hogy az a talyiga, mellyel a kikötő bejáratánál találkozott, üresen visszatért, hogy uj tengerifűrakományt szedjen föl a barlangban. A halász is a part felé terelte bárkáját és síri hangon kiáltotta már messziről:

— Vihar lesz, mégis csak visszajöttem.

Ez éjszaka Fülöp álmot látott. Emelvényen ült s faragott menyezett volt fölötte, a háta mögött az angol czimer s előtte egy nagy könyv; a keze reszketett, a mint forgatta a könyv leveleit; az emberek mélyen meghajoltak előtte és visszafojtott hangon

beszéltek jelenlétében; ő volt a főbíró és öreg volt. A vádlottak padján egy fiatal nő ült; haja csuronvizes volt, két kezét az arcához szorította. A tanuk páholyába belépett egy fiatalember, s a feje le volt horgasztva. Ez az ember gyalázatba döntötte a leányt, az pedig, szégyenében és kétségbeesésében, meg akarta ölni magát. A főbíró a férfiúra nézett és szigorú hangon így szólt hozzá: »Tanu, kénytelen vagyok megbüntetni e nőt, de az égre mondom, azt szeretném, ha önt ítélhetném el helyette. Mit mondhat védelmére?« »Nem mondhatok védelmemre semmit«, felelte a fiatalember. Fölemelte fejét, s az öreg főbíró az arcába nézett. Ekkor Fülöp elfojtott kiáltással felébredt álmából, mert annak a fiatalembernek arca a saját arca volt.

IX.

Czézár, a kikötő partjára érve, óvatosan körülnézett, mint ha élne a gyanuperrel, hogy valaki megelőzte. De a levegő tiszta volt, s megkönnyebbülten nézett fel. Mikor a lovát letakarta s fejére akasztotta az abrakzsákot, kezdett fel s alá járni a kikötőben, de még mindig óvatosan kémlelte a tájat. Lassan-lassan megnyugodott, köszöntötte a révmes-tert, sőt még füttyörészett is egy kissé, hogy muljék az idő.

— Szép időnk van, Quayle uram

— Most még elég szép, Cregeen uram. De hogyan is szokták mondani? Minél nagyobb a csönd, annál hamarabb megjön a déli szél.

Mikor Kirk Maugholdnál előtűnt a hajókémény füstje, Czézárt ünnepélyes, majdnem búskomor lélek szállta meg. Érezte, mily szomorú feladat, birtokba venni azt a kevéske holmit, ruhát s miegyebet, mely egy kedves, elhunyt jóbarátunk után maradt. De hát valakinek teljesítenie kell ezt a kötelességet, és Czézár megadó sóhajtással vállalkozott reá.

A gőzös kikötött s nagy láрма és mozgalmasság támadt. Czézár, félkezét lovának nyakára téve, várt, míg a nyugalom kissé helyreáll. Aztán felment a hajó fedélzetére és szilárd hangon így szólt a hajólépcsőnél álló matrózhoz :

— Van-e itt valami Quilliam Péter úr holmijából ?

— Ott van a podgyásza, — mondotta a matróz, s egy közepes nagyságu bőrládára mutatott, mely több más utiláda közt a fedélzeten volt.

— Hüm ! — dünnyögte Czézár, jobbról-balról szemügyre véve a ládát s csodálkozva, hogy oly kicsiny. De mikor eszébe ötlött, hogy talán értékpapírok vannak benne, barátságosan hozzátette :

— Majd elviszem.

A matróz, Czézárnak nem kis csodálkozására, nem tett ellenvetést ; de éppen, mikor

már azzal a jóleső érzéssel nézegette volna, mely a remény beteljesülésével szokott együtt járni, egy csúf nagy kéz vette birtokába a ládát s kezdte előrebuktatgatni maga előtt, mint egy kődarabot.

A fekete Tom volt, kiről úgy csorgott a verejték, hogy szinte gőzölt.

— Lassabban, jó ember, lassabban, — mondotta Czézár fölényes méltósággal. — A kocsim ott vár a parton.

— Én pedig egy jó erős parasztszekérrel jöttem ide, — mondotta a fekete Tom.

— Nincs szükségem segítségre, — jegyezte meg Czézár — ne is fárassza magát miatta.

— Fölösleges beszéd az, Czézár uram, — felelte a fekete Tom; azzal élére állította a ládát s leguggolt, hogy a hátára kapja.

De Czézár nagy súllyal vetette reá a kezét s így szólt:

— Istenem-atyám, te ember; lelkemből sajnállak. Megejtette a mammon a szivedet, Tom.

— Éppen a te szivedből szabadulhatott el, — mondotta a fekete Tom, és fordított egyet a ládán.

De Czézár nem engedte s így szólt:

— Nehéz megértenem, miért hagyod, hogy a kapzsiság ördöge vegyen erőt a lelked jobbik felén.

— Dehogy hagyom, — nyilatkoztatta ki a fekete Tom s a következő pillanatban már vállán volt a láda.

— Egészen áthat az a meggyőződés, — mondotta Cézár — hogy ebben az esetben megbocsátható lesz, ha némi erőszakot alkalmazok, — s mindkét kezével belekapaszkodott a ládába, hogy levegye Tom válláról.

— Ereszd el azt a ládát, mert tüstént ledoblak erről a hajóról, — üvöltötte a láda terhe alatt görnyedve a fekete Tom.

— Filiszteusok törtek reád, Sámson! — kiáltotta Cézár, s összeverekedtek.

A nagy láрма közepette, miközben a két ember egymásra bömbölt s a láda vállmagasságban röpködött kettejük között, a hajószobák lépcsőjén sietve jött fel egy napsütötte arczu, szakállas fiatalember s egy kutya követte nyomon. Daliás férfiú volt, az arczát széles karimájú kalap árnyékolta be. A következő pillanatban elválasztotta egymástól a tusakodókat, s a láda a földön feküdt.

A fekete Tom hátrált egy lépéssel, levette fejről a szalmakalapját, megvakarta a kopasz fejét és megrettenve mondotta:

— Oh, hajósok szent védelmezője!

Cézárnak fakóra vált az arcza, a szeme kidülledt.

— Uram, irgalmazzá! szegény lelkemnek, — dünnyögte — irgalmazzá! árva lelkemnek, oh Uram!

— Ne féljete! — mondotta a jövevény. — Élő ember vagyok, nem kísértet.

— Az ember maga, — mondotta a fekete Tom.

— Quilliam Péter ép egészségben, — mondotta Czézár.

— Az vagyok, — mondotta Peti.

E közben partra szálltak; egy teherhordó feltette a gigre a bőrládát, Czézár levette a lóról a takarót meg az abrakzsákot s egy-két percz mulva elrobogott a gig Czézárral meg Petivel, s a kutya utánuk szaladt.

Czézár nem győzött felelni Peti kérdéseire. A jó Grannieról, Nancy Joeról, Fülöpről, no meg aztán, a kire legfélénekben kerített sort, Katóról. Mikor elhagyták a Sulby hidját s elötűnt a *Manx Tündér*, Peti már nem uralkodhatott magán. Felszökött helyéről s túlharsogva a zúgó szélvész, mely lassan-lassan viharra növekedett, úgy kiabált, mint a ki esztét vesztette örömében..

Igy ért haza ujjongva, kaczagva és kiabálva.

— Anyám, — kiáltotta Czézár, mikor a tornácza léptek — itt hozok egy messziről jött urat, a ki beszélni akar veled.

— Nincs a messzi földön olyan, a ki hozzám tartozik.

— Igazán nincs? Hátha mégis? — mondotta Czézár.

— Csak egy valaki volna, ha még élne, a szegény fiu...

— Grannie! — kiáltotta Peti és az ivóba rohant.

— Édes Istenem! — sikoltotta Grannie; hiszen az ő hangját hallom!

— Öt magát, — ujjongott Peti s a következő pillanatban már szívére ölelte a jó öregasszonyt.

— Oh, Istenem! Oh, Istenem! — pihegte Grannie. — Csakugyan a Peti. Jaj, hadd ülök le már.

— Azt hitted talán, hogy hazajáró lelket látsz, anyám? — kérdezte Czézár elnéző hangon.

— Azt nem, — felelte Grannie. — Ez a fiu sohase jönne vissza még halottaiból sem azért, hogy bántson valakit.

— De hol van Kató? — kérdezte most Peti.

— Az ám, hol is marad már? Kató! Kató! — kiáltotta Grannie föl a lépcsőn, Nancy Joe pedig, ki addig szótlanul állt ott, azt mondotta:

— Hát nem ment Ramseybe a kocsin?

— Oh, mily ostoba vagyok! Hát persze, hogy az apjával ment el, — mondotta Grannie. — De miért, hogy nem jött vissza is vele?

— Mikor leszállt a kocsiról, azt mondotta, hogy ne várjak reá, — mondotta Czézár.

— Bizonyosan miss Clucashoz ment próbálni, — vélekedett Nancy.

— Könnyen meglehet, — mondotta Grannie. — Két új ruhát varrat magának, Peti. Ezek a leányok borzasztóan cziczomásak, de hát nincs másképen.

E közben híre futott Sulbyban Peti hazajöttének, s a *Manx Tündér* ivószobája hama-

rosan megnépesült férfiakkal meg asszonyokkal, kik az üveges falon át a konyhába nézettek, hol egy barnaképű, szakállas férfi ült a tüzhely mellett, a lábainál pedig a kutya hevert.

A kutya egy bizonyos idő múlva kijött, s gazdája helyett egyszerre ő lett a közérdeklődés középpontja.

Komoly, méltóságteljes pofájú, elég vén állat volt biz az ; a szeme is mintha azt monddotta volna, hogy túl van már az ifjukor bohóságain s el van határozva, hogy békét köt a világgal. A háta meg volt rokkanva, mintha kocsikerék ment vona át a gerincoszlopán ; borzasztó nagy füle, kurta farka s barna meg fehérfoltos bundája volt, a melyen oly vékony és szúrós volt a szőr, mint a disznó hátán a serte.

— Ojjé ! de furcsa egy kutya, miféle fajzat lehet ? — kérdezte valaki ; s a konyha ajtajából egy harsány hang felelte reá :

— Amolyan denevérbe ojtott manxman. A farka nagyon is rövidre talált kiesni, a füle meg nagyon is hosszúra. Ügyes állat, de gyermekkorában egy cseppet elkényeztették. Nem társaságba való, azt se tudja, hogy az úri módor mi fán terem. Mars innen, Dempster, mars !

Peti volt. Nagy örömradiállal fogadták s annyi poharat üritettek az egészségére, hogy a szoba csakhamar megtelt a forró grog párájával.

— Még a régi jó manx nyelvünkön beszél, Quilliam ur, — mondotta Jonaique — a kutyáját pedig Dempsternek szólítja; ugyan miért adhatta neki azt a nevet?

— A régi szigetünkre való emlékezésért. Jelly uram, meg aztán azért, mert nagyon hasonlít Mylrea főbiróra, mikor az öreg egy kissé beszop, — mondotta Peti.

— Az öreg deemster meghalt, uram, — mondotta a sekrestyés John.

— Mit nem mond, — felelte Peti.

— Meghalt biz' az! Szerdán látta utoljára a napot. A sok ital, uram, a sok ital! Ma vágtam gyepet a sirhalmára.

— És ki lesz utána a főbiró? — kérdezte Peti. — Kit tesznek a helyére?

— Sokat beszélnek, az egyik így, a másik úgy, — mondotta John — az egyik ezt mondja, a másik azt; de a legtöbbben a maga régi barátját, Christian Fülöpöt emlegetik.

— Tudtam én azt, mindig is mondtam, — kiáltotta Peti. — Hát persze, hogy nincs annál külön ember a szigeten. Oh, nem tesz az székenbe engem.

A szél erősen füttyölt a kéményben, és besötétedett. Peti nyugtalanul járt-kelt; néha kinézett az ablakon az utcára. A szobában lévő emberek sokatmondóan taszigálták egymást a könyökükkel s részvevően suttogtak egymás közt.

— A leányt várja oly nagyon. No, de ki ne értené meg. Őt esztendeig járt messze. Ki ne értené meg?

— A rét fehérlik a sok sirálytól, oly közzel ülnek egymáshoz, mint a papagály. Mit jelent az, atyám? — kérdezte Peti.

— Meglehet, hogy záporosította meg egy pár szélrohamot, — felelte Czézár.

— De, — mondotta Peti és feltekintett az égre — azt hittem, az a hosszú macskafark formájú felhő elhúzódott már, s csak most látom, hogy egészen itt van, mindjárt ránk is szakad az eső.

— Csak nyugodtvér, uram, — nyugtatta meg Czézár. — Nem kell mindjárt körülhordozni a tüzes keresztet. A leány itthon lesz tüstént.

— De rásötétül az idő, — mondotta Peti.

E közben zuhogva és csattogva már el is eredt az eső.

— Hallja-e, Czézár? — kiáltotta Peti.

— Nyugodtvér, ember, nyugodt vér! — mondotta Czézár. — Itthon lesz az mindjárt. A leánynép nem végez oly hamar, mikor új ruháról van szó.

De Petit már nem lehetett megnyugtatni.

— Oda hallgasson, — mondotta — már dől alá a víz a hegyszakadékon. Nem bírom már tovább, Grannie.

Grannie az ajtóban állt s erősen megfogódzott, hogy fel ne döntse a szélvész, mikor kinézett az egyre sűrűbbé váló sötétségbe.

— Igazán, kezdek félni magam is, — mondotta — a jó Isten tudja, hová is maradhat ily soká az a Kitty.

— Megyek és megkeresem, — kiáltotta Peti ; azzal felcsapta a kalapját, füttyentett a kutyájának s a következő pillanatban eltűnt a vak sötétségben.

X.

Nehéz volt betenni utána az ajtót, mert a vihar most északkeletről fujt. Czézár hátrapolódzott a tejeskamrán át, megnézni, nem esett-e baj a melléképületen. Mikor elégedett ábrázattal visszatért, Grannie a kezét tördelte és kétségbeesetten kiáltotta: »Kató! Jaj, Kató!«

Most emberek jöttek futva a házba, és szörnyű dolgokat beszéltek a vihar pusztításairól. A Tyuk szikláján levő világítótorony ledőlt, Ramseyben az ár huszonöt láb magasságáig emelkedett s elöntötte az utcákat ; egy peeli halász, fővitorlájától találva, a tengerbe esett és odafúlt.

Mind többen csődültek a házba ; köztük minden elhagyott és hajléktalan ember egy mértföldnyi kerületből.

A vihar pedig e közben nőttön nőtt. El kellett oltani a tüzet, hogy meg ne fúljanak a füstben, és háttal ültek a tűzhelynek, hogy meg ne vegye őket a hideg. A szél úgy átjárta

a házat, mint a fűzfavesszőből font kosarat, az egész épület úgy reszketett és ropogott, mint a tengeren hánykolódó hajó.

Peti, mikor kilépett a ház pitvarából, úgy érezte, mintha láthatatlan szárnyak vinnék; úgy táltogatta a száját, mint a hal, mely sok levegőt kapott. Az oldalában megnyilaló fájás eszébe juttatta a golyóval lőtt sebet; de a lábában volt erő és élet, s úgy futott, a mint csak bírta.

Mikor Ramseybe érkezett, az ár elborította a régi keresztet. Cserépszindelyek röpködtek a levegőben s a kikötőben lévő hajók kötélzetén oly mennydörgésszerű zaj morajlott át, mint a csatatéren.

Peti sietett a varrónőhöz s megtudta, hogy Kató már hat órával azelőtt ment el attól. A szatócsnál azt mondták, hogy délután kettőkor a Ballureba vivő uton látták.

Peti kisietett a városból. Útja közben röppentyűjelzések világították meg az utcákat. Egy halászbárka nem tudott kikötni és vészjeleket adott. Peti, mikor elhaladt a kút mellett, beszólt a fekete Tomhoz, ki udvarias és kezes volt, míg nem hallotta meg, hogy mi járatban van; akkor azután csalódottan dörögött, de azért mégis megfelelt a kérdéseire. Igenis, látta a fiatal leányt. Kora délután ment föl a hegyoldalra, s neki is jónapot kívánt.

A fekete Tom, mikor megadta ezt a lekötelező felvilágosítást nem tagadhatta meg

magától, hogy egy keserű szóval ne mérgezze meg Peti örömét.

— Ha pedig megtalálod, — mondotta — jó lesz kötélvégre vened, mert úgy veszem észre, valaki nagyon szeretné kivetni reá a hálóját.

— Kit akar mondani?

— Azt találj ki magad, — mondotta a fekete Tom, és Peti becsapta maga után az ajtót.

A domboldal közepén szétvált az út; az egyik ága felfelé vitt az Irlandihoz, a másik lefelé Port Mooar felé. Hogy téves útra ne térjen, Peti kérdezősködött a legközelebbi kunyhóban, s minthogy a felső uton nem látták Katót, elhatározta, hogy az alsó útra tér.

Végre eljutott Port Mooarba s egy kis viskóhoz ért, mely olyan volt, mint egy parányi Noé bárkája. A homár-halász kunyhója volt. Peti megkérdezte a ház gazdájától, nem látta-e Katót. Az nem látta; egész nap nem látott mást, mint Christian urat.

— Melyik Christian urat?

— Christian Fülöp urat.

Ez a felvilágosítás csak annyit jelentett Petinek, hogy most már megértette, a mi eleinte zavarba ejtette — miért nem volt ott Fülöp a kikötőben s hogyan történhetett az, a mi már nagyon motoszkált az agyában, hogy Kató nem tudott semmit a jöttéről. Fülöp minden bizonnyal Ballureban van;

e szerint nem kapta meg a táviratot, melyet Douglasba küldött neki.

Peti megfordult. Kató bizonyosan betért valakihez. Közben már haza is érkezhett. Futni akart, de most szemközt fordult vele a szél, mely pillanatról pillanatra jobban fújt észak felől s orkánná fokozódott.

Kató még mindig nem volt otthon, mikor Peti visszaérkezett Sulbyba, de e miatt érzett izgatottságát egyelőre túlkiáltotta a zaj, melyet Czézár csapott az ő nagy bajában. A malomnak elszabadult a kereke, az istálló tetejét leszakította a szél. Az ól szalmafedelét is ránczigálta már — hát senki sincs, a ki segítsen neki? Egy fehérnéppel (Nancy Joeval) csak nem támaszthat oda létrát s nem rakhat reá köveket.

Mikor végre kielégítették Czézárt, helyreállt annyira a nyugalom, hogy Katóról is beszélhettek megint.

— Claughbanenál megtudtam, merre ment, — mondotta Peti — aztán a pékig követhettem a nyomát. Nem lehet már messze. De hol lehet?

A kinek volt lelki nyugalma hozzá, találgathatta is. Grannie csak sóhajtozhatott. És Nancy versenyt jajgatott vele.

A nagy kavarodás közben megkopogtatták az ajtót és Peti ki akart rohanni a pítvarba.

— Megállj! — kiáltott reá Czézár. — Nem jön be ide ma éjszaka senki más, mint a Kitty. Még egy olyan szélroham, mint az az előbbi, és elviszi a ház tetejét is.

Aztán kiszólt a jövevénynek:

— Ki van itt?

A válasz volt oly keserves, mint a szél nyögése.

Joney anyó volt a völgykatlanból.

— Oly szorosan vagyunk már itt, mint a hering a hordóban, nem ereszthetünk be.

Joney anyó nem is akart bemenni. De a szél elviszi a háza tetejét, a ház felerésze már be is dőlt, s nem tudja kizavarni az ágyból a féleszü fiát. Elpusztul — meghal az a gyerek, pedig az egész családjából az az egy fiu maradt meg neki — nem jönne el Cregeen uram s nem mentené meg?

— Nem lehet! — üvöltötte Czézár. — A mieinkből is hiányzik egy ezen a szörnyűséges éjszakán, Joney, de az Úr majd védelmébe fogadja gyermekeit.

— Katóról beszél? Azt láttam fenn a szakadéokban.

— Eresszenek oda az ajtóhoz! — kiáltotta Peti.

— De osszedől a ház, — kiáltotta Czézár.

— Hadd dőljön, — mondotta Peti.

Peti gyorsan behúzta maga után az ajtót s a szél besüvöltött a pitvarba.

— Mikor és hol látta, Joney? — kér-

dezte Peti hangja odakünn ; és Joney anyó hangja visszafelelte :

— A házam előtt ment el ma este, mikor kitört a vihar.

— Induljunk !... Megyek veled, — mondotta Peti.

Az éjszaka elmúlt és a konyhában lévők sokáig figyeltek ; néha úgy rémlett, mintha emberi hangok szólalnának meg a szél nyögésében ; de Peti nem jött. Aztán megint jajgattak, hangosan imádkoztak s tartózkodás nélkül beismerték titkolt bűneiket.

Némelyiket különösen az nyugtalanította, hogy a halál csapszékben éri utól.

Nancy Joe pedig emberemlékezet óta először térdepelt le.

— Oh, Istenem, — imádkozott — tudod, hogy nem alkalmatlankodom Neked sokat. De mentsd meg, Uram, Katót ; oh, mentsd meg és óvd meg az én kis Kittymet ! Több, mint husz éve már, hogy semmit se kértem Tőled, s ha elhallgattatod ezt a szelet, megígérem Neked, hogy husz évig megint nem kérek Tőled semmit.

— Manx nyelven mondd el, te leány, — sóhajtott Grannie. — Én is mindig manx nyelven imádkozom, mert az Ur inkább hallgatja azt, a mit jobban megért.

— Énekszóval könyörögjünk és dicsérjük az Urat, — kiáltotta Czézár, és térdre borultak

mind és szemök lehunyva s kezök összekulcsolva énekeltek. Énekeltek a mennyek országáról és boldog térségeiről, kék tavairól, verőfényes egeről, arany városairól és smaragd-kő kapuiról, templomairól és szentélyeiről, »hol mindig együtt van a gyülekezet és sohasem ér véget Szombat csendje«. S a mint énekeltek, úgy tűnt fel nekik, mintha az előbbieknél még hevesebb szélroham rázná meg az ajtót.

Hogy elűzzék félelmüket, még hangosabban énekeltek. De a roham megismétlődött, és Czézár így kiáltott :

— Még egyszer, testvéreim ! — s azok ujra elején kezdték s végigharsogtatták himnuszukat.

Az ajtó harmadszor is megrázkódott és Czézár így kiáltott :

— Még egyszer, szeretteim, — azok pedig eszeveszetten kezdték ujra a szent éneket.

De az ajtó ekkor egy szörnyű rugástól feltárult, és Peti, ádázul és vérben forgó szemmel, és zölden a sártól és pizsoktól, melyet a sós víz az arczába vert, átlépett a küszöbön, karján czipelve Kató öntudatlan testét és hátán a bárgyu fiut.

— Hála légyen az Űrnak, hogy meghallgatta könyörgésünket, — kiáltotta Czézár. — Hol találta meg ?

— Az összedőlt kunyhó romjai közt, fenn a szurdékban, — mondotta Peti — fenn a boszorkány házának romjai közt.

XI.

A viharos éjszakát követő második reggelen a szél elpihent, s a levegő tele volt a tengerifü illatával. Oly tiszta és rózsás volt az ég, mint a kagyló belseje; a víz csöndes és sík; a hegyek már elfelejtették a vihart, s tenger és szárazföld olyan volt, mint az alvó gyermek.

Ezen a derült és csöndes reggelen tért eszméletére Kató. Egy pillanatig még lehunyta szemét és figyelt; aztán ismét kinyitotta, és körülnézett.

A világosság fátyolos volt s mégis vakította, mintha csillogó pókhálósövet lengett volna a szemei előtt. Grannie csöndesen ült az ágyánál és kötött.

— Miért ülsz itt, anyám? — kérdezte Kató.

Grannie kiejtette kezéből a kötést s a köténye után kapott.

— Édes jó Istenem, — kiáltotta. — A gyermek magához tért!

— Történt valami? — kérdezte Kató. — Mi van ma?

— Hétfő reggel, drágám, hála a jó Istennek minden kegyelméért! — kiáltotta Grannie.

Alulról egy ismert s mégis idegenszerű hang hallatszott fel. Egy jóbarát hangja, melyet most hall először hosszú idők mulva. A lépcső tájáról hallatszott.

— Ki az? — kérdezte Kató ijedt suttogással.

— Peti az, Kitty. Az, az! Hála a jó Atyának!

— Peti! — kiáltotta Kató rémulten.

— No nem, nem, kicsikém, élve jött haza. Ne félj, szívem. Nem halt az meg, de többet ér, mint húsz halott. Ő mentett meg téged a viharból.

— A viharból?

— Persze hogy abból, édes leányom. Abban a kidőlt-bedőlt házban talált meg a völgytorokban. Eltévedhettél abban a rossz időben. Igazán nem csodálom. De hadd hívom fel apádat. — Hallod-e, atyám! Atyám! — Nem hall az az ember! — kiáltotta Grannie torka szakadtából, aztán félőrülden leszaladt a lépcsőn s megint visszaroht a szobába.

Odalenn nagy izgalom támadt s egy hang a lépcsőfeljárónál azt mondotta: »Erre?«
»Nem, uram. Arra, ha úgy tetszik.«

— Hallod-e, Kitty? — kiáltotta Grannie és bedugta fejét az ajtónyíláson. — Ő az; ott ül a legalsó lépcsőfokon, mint egy vén komondor és vigyáz, hogy senki se zavarjon téged.

Éppen akkor toppant be a házba Czézár. Nagyon izgatott volt és dörögve mondta:

— A szél elvitte legszebb asztagjaimat, anyám.

— Sebat! — kiáltotta Peti. — A legdrágább kincse mégis megmenekült odafenn.

— Magánál van már? — szolt Cézár. —
Hála az égi atyának!

De minden zajt, a szél fuvását és a tűz pattogását túlkiáltotta Peti szava:

— Megbolondulok örömben! Meg én; meg, ha mondom, és kinek mi beleszólása abba?

A ház, melyben a vihar óta mindenki lélekzetét visszafojtva járt, egyszerre kaczagó vidámság tanyája lett. A jókedv a konyhában kezdődött, felszaladt a lépcsőn, kitört a kapu résén és szétterjedt a ház tetején is. Ám Kató ott feküdt az ágyán, nagyot fohászkodott és a fal felé fordította arcát.

Egyszerre megszólaltak a templomi hangok; Kató felnézett és figyelt.

— A főbirót temetik, Kitty, — mondotta az apja.

Kató megborzadt. A gyászmenet éppen a házuk előtt ment el. Kató lehunyta szemét s úgy rémlett neki, mintha látna mindent; a koporsót a gyászszekéren, a mellette két oldalt lovagló férfiakat s a minden rendű és rangu temérdek népet. Lelki szemével keresett valakit az embersokaságban. Vajjon ott van-e ő? Hallotta-e már, hogy mi történt vele?

Elszenderült és az utczáról felhallatszólódobogás ébresztette fel; csakhamar megkülönböztette két férfi hangját is.

— Adta lelke! Jaj de örülök, hogy megláthattalak! Az a távirat? No persze hogy nem. De tudtam mindjárt, hogy a temetésen majd megtalállak.

Peti volt.

— De hiszen úgy is eljöttem volna.

Ez meg Fülöp volt, és Katónak elállt a szívverése.

A hangok elhallgattak egy pillanatra, mint a hogy a méhek se zümmögnek, mikor beszálltak a köpübe; de azután annál tisztábban hangzottak fel az alsó szobából.

— Hogyan érzi magát a beteg, Cregeenné asszonyom? — kérdezte Fülöp hangja.

— Jobban van, uram, sokkal jobban, — felelte Grannie.

— Nem vesztette el többé az eszméletét?

— Oh, nem, — felelte Grannie.

— Aztán, — Katónak úgy rémlett, mintha reszketne a szava — félrebeszélt-e, mikor forroláza volt?

— Nem, dehogy, a szavát se hallottuk, — felelte Grannie.

— Hála Istennek, — mondotta Fülöp, és Kató hallani vélte, hogy mélyen s megkönynyebbülten lélezkzik fel.

XII.

Kató kellemetlen érzéssel húzta fejére a takarót s többé nem akart hallani semmit. Gyöngének, betegnek érezte magát s mindjárt elszunnyadt.

Világos reggel volt, mikor felébredt.

Grannie éppen lement a konyhába, és Peti suttogva kérdezte tőle:

— Hogyan érzi magát a betegünk, anyám ?
 — Szép csöndesen és nyugodtan aludt, mikor lejöttem.

— Bemehetek-e már ma hozzá ? — kérdezte Peti.

— Igazán nem tudom, de majd megkérdezem, — felelte Grannie.

— Jaj, micsoda angyal maga, édes Grannie, — mondotta Peti hangja — igazi ark-angyal.

Katót uj félelem ragadta meg. Világos, hogy a hozzá tartozók a Petihez való régi viszonyát tartják még szemük előtt. Mindenki azt várja, hogy Peti most feleségül veszi ; úgy látszik, mindenki azon fáradozik, hogy siettesse az esküvőt.

Grannie felment hozzá a reggelivel, félrehúzza a függönyt és kinyitotta az ablakot.

— Nancy majd egy kis rendet csinál a szobában, — mondotta kedveskedve — és nem csodálnám, ha azután felhivatnád Petit.

Kató ijedten kiáltott fel.

— Oh, nincs abban semmi, a mikor a leány beteg, — mondotta Grannie — s különösen, mikor a vőlegényéről van szó.

Kató szabadkozni akart, de nem volt hozzá bátorsága. Azért csak annyit mondott :

— Még nem, anyám. Még nem vagyok hozzá elég erős. Talán holnap.

Délelőtt megint eljött Fülöp. Kató halotta, mikor Peel felől közeledett lován. Meg-

állt a tornác előtt, de nem szállt le, s Grannie ment ki hozzá.

— Ma nem megyek be, Cregeenné aszszonyom, — mondotta Fülöp. — Tartós a jobbulás?

— Valamennyire, uram, — felelte Grannie.

Kató kibujt az ágyból, odasurrant az ablakhoz, elbujt a függöny mögé és feszülten figyelt.

— Mily szerencse, hogy oly jól megy minden, — mondotta Fülöp; Kató hallotta a lélekzetvételét. — Itt van Peti?

— Nincs itt, Ramseybe ment, — felelte Grannie. — Úgy lehet, találkozni fog vele, ha Ballureba megy.

— Haza kell mennem a dolgaim miatt, — mondotta Fülöp, s a lova megfordult az utcán.

— Csak azért jött ide Douglassból? — kérdezte Grannie, és Fülöp félreérthetetlen zavarral felelte:

— Aggódtam. Alig hunytam le éjszaka a szemem, mindig reá gondoltam.

Kató a torkára szoritotta a kezét, hogy visszafojtsa kitörni akaró kiáltását. Aztán megint az anyja mély rezgésű hangját hallotta.

— Áldja meg az Isten, Fülöp ur, — mondotta; de több szavát nem lehetett hallani a lódobogástól. Fülöp elvágtatott.

Kató térden állva figyelt, míg az utolsó patkócsattogás is elhangzott a messzeségben. Aztán visszalopódzott az ágyába és megint

fejére húzta a takarót, de most egészen más érzelmek vihara dúlt lelkében.

— Szeret, — mondotta magában, s reszketett a szive. — Még mindig szeret. S nem engedheti meg, nem is fogja megengedni soha, hogy máshoz menjek feleségül.

Rendkívül megkönnyebbültnek érezte a lelkét s egyszerre azt hitte, elég ereje lesz, hogy találkozassék Petivel. Arra is gondolt, hogy mindjárt felhivatja s kiméletesen megmondja neki, hogy szó sem lehet köztük házasságról.

Peti az első szólításra oly gyorsan jött, mint a villám. Kató hallotta összesugni Nancyval a lépcsőn, aztán látta jönni, látta, mikor magas, sötét alakja megállt közte és az ajtó között. Eleinte nem szólt semmit, csak leült az ágy lábánál, csöndesen, szerényen, alázatosan és tisztelettudással, mintha szentélybe lépett volna.

— Te vagy az, Peti? — kérdezte Kató halkan.

Peti egy pillanatig zavarodottan nézett körül és Nancyra emelte könyben uszó szemét, mintha kedve volna sírva fakadni.

De akkor a kutyája, mely bement utána a szobába, felrakta első lábait az ágytakaróra és tolakodóan nézett Kató szemébe.

— Czoki, Dempster, czoki! — parancsolt reá Peti és hallva saját hangját, egyszerre úgy érezte, hogy megtört a jég, s megint a régi Peti áll Kató előtt.

— A te kutyád, Peti? — kérdezte Kató.

— Óh, dehogy, Kató, inkább én vagyok az ő embere. Azt teheti velem, a mit akar. Ez mentett meg Kimberleyben és ez hozott haza.

A leány érezte, hogy Peti ragyogó, fekete szeme rajta pihen.

— Istenem, de gyönyörű leány lett belőled, Kitty!

— Ugy megváltoztam?

— Megváltoztál? — kiáltotta Peti. — Adta lelke! Hát nem tudod már, mily szépséges kis teremtes voltál, mikor halászosat játszottunk egymással a cornaai kikötőben — jut még eszedbe?

Kató nevetni próbált, s azt mondotta, hogy nagy idő mult el azóta. De Peti, ki most már benne volt a beszédben, harsányan felkaczagott, a térdére csapott, s így fecsegett tovább:

— Azt kérdezed, hogy megismertelek-e? Hogy megismertelek-e, mikor megtaláltalak a szakadékban? Kérdezd akkor inkább azt, hogy tudtam-e, hogy a világon vagyok, hogy a szél bömbölt, hogy a fejem úgy forgott körben, mint a delejtű, s a szívem úgy vert, hogy majd szétszakadt? Hogy megcsókoltalak-e, s hányszor csókoltalak meg, mikor ájultan feküdtél ott és felkaptalak, s a nyakamba vettem az erőtlenül lelógó két karodat és elvittelek abból a régi, piszkos, kidült-bedült házból, a hol már majdnem meghaltál — az

volt az első cselekedetem, mióta hazajöttem a szigetre . . . De Istenem, Kitty, mit tettem ?

Kató visszaesett a vánkosra és úgy zokogott, mint ha megszakadna a szive. Nancy, látva ezt, nekiment Petinek, s vállon ragadva, kituszkolta az ajtón.

— Ki veled ! — rikoltotta. — Nem megmondtam, te nagy mamlasz, hogy viseld csön-desen magad és ne beszélj ostobaságokat ? Próbálj csak még egyszer idejönni !

Legázolva, megszégyenülten, megalázva, s most már eléggé nyugodt vérrel czammogott le Peti a lépcsőn.

XIII.

Ugyanaznap, késő este, hallotta Kató, hogy lefekvéskor mit beszélnek egymás közt szülei. Czézár így szólt :

— Megmondtam neki, hol kaphat egy jó házat, s elment Ramseybe, megnézni.

Kató reszketett félelmében. Házasságának dolga megy előre nélküle, magától. Ugy rémlik, mintha valami természetfölötti erő sietetné. Senki se kérdi tőle, akarja-e. Senki sem kételkedik benne.

Csak egy mód van, elnémitani mind ezt a várakozást — a nyílt színvallás. De hogyan ? Mit mondjon ?

Kató azt mondta, hogy még beteg. Három napig maradt még ágyban, mint az üzőtt

farkas a barlangjában, mert félt a következtől, ha felkel. A negyedik nap vasárnapra esett.

Czézár az imaházba ment, s a szent ének hangjai behallatszottak a malomba. Kató felült ágyában, kis szobájának ablaka nyitva volt. Egyszerre patkócsattogást hallott. A ló éppen a ház előtt állt meg, aztán megszólalt ismét a legutóbbi alkalommal hallott két hang.

Peti nagy hévvel beszélt. A házról, mely tágas, szép, és a teteje palával van fődve. Ki fogja csinosítani, hogy lakályos legyen s Katónak öröme teljék benne.

Rövid szünet következett; aztán Fülöp tétova hangon így szólt:

— De hát oly sietős a dolgod, Peti?

— A rövid mátkaság a legjobb mátkaság; ugyanis elég soká vártam, — felelte Peti.

E közben a tornác elé értek, s Peti kacaja behallatszott az ablakon.

— De gondold meg, mily gyöngé még. Ugy-e, még föl se kelt?

— Hát persze, természetes, bizonyos-igaz, — mondotta Peti higgadtabb hangon — ha a leány még nem kapott eléggé erőre...

— Nagyon is hirtelen megy minden, — folytatta Fülöp. — És... beleegyezett?

— Beleegyezni még nem egyezett bele... — mondotta Peti; s Fülöp a szavába vágott, és gyorsan, hevesen, majdnem szenvedélyesen mondotta:

— Nem is teheti meg — bizonyos vagyok benne, hogy nem.

Elhallgattak, s a csöndet csak a ló türelmetlen kapálása szakította meg; Fülöp aztán nyugodtabb hangon így szólt:

— Mindenesetre jó volna, ha Mylechreest doktor előbb megnézné.

Katót egy új gondolat lepte és remegtette meg. Eddig csak ösztönszerű érzés volt, melyet igyekezett elnyomni magában. De most visszatért s reáérszakolta magát; hatalmába ejtette, és Kató nem ellenkezhetett.

Az üldöző végzetten csak úgy győzedelmeskedhetik, ha reábirja Fülöpöt, hogy **színt valljon**. Ha nem akar Peti felesége lenni, Fülöpöt kell reákényszerítenie, hogy vegye feleségül. Fülöp azt hiszi most róla, hogy sohasem fog beleegyezni, hogy Petihez adják — de mi alapon hiszi, mikor elhitették vele, hogy beleegyezett? Nem ez-e a legjobb mód, hogy győzedelmeskedjék Fülöpön, hogy megbüntesse Fülöpöt?

Nancy bejött, egy kis rendet csinálni a szobában, és Kató így szólt hozzá:

— Szeretném tudni, hol jár folyton Peti?

— Félórája ott ül már a tűzhelynél, — felelte Nancy. — Nem tudom, mi ütött egyszerre ahhoz az emberhez? Ott ül **é**: úgy sóhajtozik, meg fészkelődik, mint a tehén, mikor a holt borját nyalogatja.

— Mit gondolsz, szívesen jönne fel?

— Ne kérdezd tőle kétszer, ha azt akarod, hogy azt mondja, hogy nem.

Nancy szólt, és Peti már jött; elpirúlt, hebegett, és iparkodott simára egyengetni fekete haját.

Kató nem igen aggságoskodott. A seb, melyet Fülöp ütött a lelkén, Petivel szemben elhallgattatta a lelkiismeretét. Kissé mégis elfordította a fejét, mikor köszöntötte.

— Jobban vagy, Kitty? — kérdezte Peti bátorítalanul.

— Majdnem úgy, mint mindig, — felelte Kató.

— Igazán? — mondotta Peti. — Akkor, ugye, már nemsokára le is jössz?

— Remélem, Peti, hogy nemsokára.

— És mindenre képesnek érzed már magad — mindenre?

— Oh, igen, mindenre.

Peti szívből kaczagott, mint a gyermek.

— Átrucczanok Ballureba és mindjárt elmondom Fülöpnek.

— Fülöpnek? — kérdezte Kató, és kérdő pillantást vetett reá.

— Azt mondotta ma reggel, hogy még nem vagy hozzá elég erős.

— Elég erős? Ugyan mire, Peti?

— Hát tudod, tenni, venni, már mint ilyenkor szokták, még a paphoz is elmenni, mert arról van szó.

Sel akarva rejtőni zavarát, kaczagott, hogy a ház is rengett belé.

Egy pillanatig hallgattak, aztán Kató, egy kissé köhécselve, akadozva és félrenézve, így szólt :

— Hát aztán olyan *nagyon* fárasztó dollog az, Peti ?

Peti felugrott a székről s újra kaczagott, mintha esztét vesztette volna.

— Tetőled hallom ezt, Kitty ? Ki azzal a szóval, gyöngyvirágom — úgd a fülembé — hogy ne hallja meg más senki . . .

Lehajolt reá az ágyra, de Kató elfordult tőle, Nancy meg eltaszigálta onnan :

— El veled, te ostoba gunár ! Halálra gyötör egy szegény leányt. Talán csak azért, hogy megtudja tőle, a cukor édes-e, **meg** hogy urának kívánja-e a vőlegényét ?

Tehát megtörtént. Cselekedettel — nem, félcselekedettel ; egyetlenegy szóval — nem, minden szó nélkül, pusztá hallgatással. Megtörtént az első lépés a merész kockázathoz.

Ezen a napon Grannie vitte fel az edét a szobába ; megcsókolta Katónak mind a két arcját, sokatjelentően megcsóválta a fejét és suttogva mondotta :

— Tudom már, tudom — *nekem* akár meg se mondd !

XIV.

Peti elhatározta, hogy Fülöpöt hívja meg násznagyának. Czézár helyeselte szándékát, s ő maga mondta neki tollba az erre vonatkozó levelet, a melyben az is meg volt írva, hogy »az esküvő holnaphoz két hétre lesz a lezayrei Krisztus-templomban, délelőtt tizenegy órakor, s engedje meg a jó Atya, hogy az ünnep javára és üdvére válják lelkemnek.«

E közben Kató mély szégyenérzettel, megalázva, önváddal terhelve, irtózva magától és rettegve mindenkitől, égő arczczal hevert ágyában és takaróiba temette fejét. Most már nem kellett betegséget színlelnie; most csakugyan beteg volt. Fenyegette a sors. Ő maga hívta ki maga ellen. Nagy tétbe játszottak egymással. Szerelme, élete, üdvössége fordult a koczán.

Másnap ideglázat kapott izgalmában. Mylechreest doktor meglátogatta, pedig nem is hívták. Csak egy pillantást vetett reá, dűnnyögött valamit, aztán kisietett, mintha a ház sarkán túl várná valaki. A lépcsőn lemenőben találkozott Czézárral, ki megkérdezte tőle, mint vélekedik Kató állapotáról.

— Nagyon lázas; fogják ágyban, — felelte az orvos. — A mi pedig az esküvőt illeti, jó lesz elhalasztani. Nagyon izgatott, nem vállalnék felelősséget a következményekért. A dolog nagyon váratlanul jött neki. Megvallva az

igazat — a dolog úgy áll, Cregeen uram — agybajtól tartok.

— No, no, doktor uram, — mondotta Czézár.

— Ha ön jobban tudja, én nem szólok semmit. Jó napot. De az esküvőt jó lesz elhalasztani. *Traa dy liooar* — ráérünk még, Cregeen uram. Jó manx közmondás az, illik az esetre. Halaszsa el — halaszsa el!

— Nem rajtam mulik, doktor uram. Mit tehet az ember egy olyan férfival, a ki minden áron házasodni akar? A lovat nem lehet harapófogóval tartani féken.

S mikor a doktor elment, Czézár így szólt Granniehoz :

— Legyen gondod a nyoszolyóleányokra meg a lakodalmi kalácsra, a muzsikusokra meg a többi ostobaságra. A leány csak menjen férjhez minél hamarább.

Kató magán kívül volt örömeiben. Semmi kétség, a doktort Fülöp küldötte a házhoz. Fülöp akarja megakadályozni a házasságot. Már nem bírja tovább ; nemsokára eljön maga is. Talán ma, talán holnap, talán holnapután. A győzelem esélyei az ő részén vannak. Le fogja győzni a végzetet. Így átgondolt meg abban a vak hitben, hogy Fülöp közbelép.

Ez hétfőn volt, és kedden reggel Fülöp megint eljött. Nagyon csöndesen beszélt, de a szívnek éles hallása van, és Kató hallotta minden szavát. Megkapta Peti levelét, s Kató látni vélte, hogy az arcza mily halovány.

Fülöp, néhány semmitmondó szót váltva, elhivta magával Petit. Ugyan mit akarhat mondani neki? Talán arra akarja rávenni mindenáron, hogy halassza el a menyegzőt? Talán könnyíteni akar a lelkén? Meg akar neki mondani mindent? Az nem lehet! Nem teheti meg; nem szabad megtennie; az ő titka az.

Peti egymaga tért vissza, komolyan, sőt szomoruan. Kató hallotta, hogy néhány szót vált atyjával, mikor a tornáczon át a konyhába mentek. Czézár így szólt:

— A maga feje után induljon, uram, én azt tanácsolom.

Kató nem lelhetett nyugtát gyötrelmes lelkiállapotában. Leküldött Petiért.

— Mi az ujság Fülöppel? — kérdezte. — Eljön? Mit mondott?

— Rossz ujság az, Kató, nagyon rossz ujság, — mondotta Peti.

Egy pillanatig félelmes csönd uralkodott. Olyan volt, mint a rémes hallgatás abban a pillanatban, mikor az ár megfordult s az ember érzi, hogy történt valami valahol. Aztán Kató, kemény kifejezést öltve, így szólt:

— Mi az?

— Beteg s egy hét múlva el akar utazni. Nem jöhet el az esküvőre, — mondotta Peti.

— Ennyi az egész? — Kató szive ugrált örömében. Nem tehetett róla — kaczagott. Átlátott Fülöp mentségén. Csak ürügy volt — azt hitte, Peti nem fog házasodni nélküle.

— Au, de olyant még nem láttál, Kató, — mondotta Peti — hogy milyen halovány, milyen gyöngé és nyugtalan volt. Agyondolgozta és agyonhajszolta magát, ez az oka. Az ember nem érhet el a világon semmit, hogy meg ne adja az árát — ez oly igaz, mint a szentírás. »Hí a tenger, Peti«, mondotta, és kaczagott, de olyan volt az, mint ha kísértet vigyorgott volna reám.

Meggyötrött lelkének önösségében Kató még mindig örvendezett. Fülöp szenved. Ez újabb biztosíték arra, hogy eljön és megváltja.

— Mikor utazik el? — kérdezte.

— Kedden, — felelte Peti.

— Nem lehetne kieszközölni a püspöktől az engedélyt, hogy egy hét alatt megesküdhessünk? — mondotta Kató.

— De hát akarod, igazán? — mondotta Peti az öröm kitörésével.

— Kérdezd meg előbb Fülöptől. Fölösleges volna másképp intézkedni, ha Fülöp nem jöhet.

— De jön — el kell jönnie. Nem fogadok el tőle más feleletet.

— Most megcsókolhatsz, — mondotta Kató és Peti a karjai közé kapta és megcsókolta.

Kató mindaddig nem érzett iránta semmit, a seb miatt, melyet Fülöp ejtett a szíven; de most, hogy ajkai érintették, tagjai görcsösen összehúzódtak az iszonyattól. Borzadva

temetkezett el ágyába s elrejtette arczát ; gyűlölte és megvetette magát és szeretett volna meghalni.

Peti egy pillanatig ott állt mellette és sírt, mint a gyermek a nagy boldogságában.

— Igazán nem tudom, mit találhat bennem, s miért szeret oly nagyon ; de hát olyanok ezek a leányok, áldja meg őket az Isten !

XV.

A sors írt egyet a rovásra. Kató azt mondotta magában, hogy Fülöp reáunt s már nem szereti. Kivette részét mindenből, a mit csak kívánhatott tőle, el akarja felejtetni. Ő már csak akadály az utjában. S Katónak most egyszerre eszébe jutott a düledező ház, és először gondolt a lehető következményekre. Hogyan, hogy addig nem gondolt reájok ? Hogyan, hogy ő sem gondolt reájok soha ? Mi lenne, ha a dolog mégis bekövetkeznék ? Ez a kilátás nem rémitette meg ; nem ejtette zavarba és nem töltötte el szégyennel ; nem érte mennykőcsapásként ; úgy érezte, mintha egy angyal súgta volna fülébe ezt a gondolatot.

Nem ijedt meg. Hiszen csak feltevés, csak lehetőség, csak álom az egész, de azért egyszerre mégis oly közel vitte Fülöphöz. Jogot adott reá. Hogyan is okozhat neki Fülöp oly szenvedést ? De ő nem fogja türni, hogy elhagyja. Hiszen férje, s ragaszkodnia kell hozzá,

bármi következék. A nagy távolságból, mely elválasztotta őket egymástól, egy titokteljes hatalom megint egymáshoz vonta őket. Kató Fülöp volt, Fülöp meg Kató, s egyek voltak, mert — ki tudja? — ki mondhatná meg? — talán maga a természet akarta úgy.

S az új gondolat, így eleinte, örült örömmel töltötte el Katát. Most már csak egy tenni-valója van. Elég, ha elmegy Fülöphöz, mint a hogy elment Bethsabé Dávidhoz. Igaz, nem mondhatja azt, a mit Bethsabé mondott. Ő nem tud bizonyosat, de helyzete azért nem kevésbé nehéz. »Hát nem gondoltál reá soha, hogy mi történhetik?« Ezt fogja mondani Fülöpnek. És Fülöp azt feleli majd: »Sohase gondoltam reá, édes. Hol is tartottam az eszem, hogy arra nem gondoltam?« Aztán, minden tervének, Petivel szemben vállalt kötelezettségének, az egész világnak, saját magának ellenére — de saját meggyőződésének ellenére is, ha az választja el őket egymástól — ragaszkodni fog hozzá; Kató bizonyos volt benne — esküt mert volna tenni reá — hogy Fülöp nem lesz képes ellenállni.

— El fog hinni mindent, a mit mondok neki, — gondolta magában. »Jer hozzám, Fülöp«, fogja mondani, »félek«. — E pillanatban boldogság lett volna meggyőtrött szívének, ha bizonyos lett volna benne, hogy oly nő helyzetében van, kire a világ ujjal mutat. Ha erre hivatkozhatnék, elmenne Fülöphöz s fejét mellére hajtva, megsugná neki

a nagy titkot — a csodás hirt. És aztán mily öröm, mily elragadtatás, mily boldog, hosszú csók! Az enyém, az enyém, az enyém! Végre mégis az enyém!

De még sem; ő **nincs** oly boldog, mint Bethsabé; nem bizonyos a dolgában, de azért a joga nem kevésbbé szent. Oh, mily öröm, mily gyönyörűség!

Nemének apró, fortélyos cselfogásai, minden furfang és képmutatás egyszerre lehullott róla. Azt mondotta magában: »Felhagyok azzal a képtelen játékkal, hogy feleségül megyek Petihez«. Alantas dolog, ostobaság, **hit**vány kicsinyesség, elveteműtség, életének elfecsérlése volt, mindenekfölött pedig nagy, nagy méltatlanság Fülöp iránt érzett szerelmével szemben! Hogyan is gondolhatott effélére.

Másnap reggel már fenn volt és öltözködött, mikor Grannie egy csésze teával a szobába lépett.

— Annyira jobban érzem magam, anyám, — mondotta Kató — hogy azt hiszem, átme gyek kocsin Douglasba.

— Csak **er**edj, drágám, — mondotta Grannie boldogan — Peti majd veled megy.

— Oh, dehogy; magam akarok menni, anyám.

— Ejnye, ejnye! Egy kis elintézni való? Vásárolni valamit? Ajándékot, ugy-e? Hát csak idd meg a teádat. — Grannie felhuzta a függönyt s így szólt: — Gyönyörű szép lesz

hozzá a reggel. Jaj, de tisztán látom a torony tetejét! — Aztán megfordulva: — Hallottad-e szólni reggel a harangokat?

— Miféle harangokat, anyukám? — kérdezte Kató, kinek vajaskenyérrel volt tele-tömve a szája.

— Azokat, a melyek Killip Krisztina esküvőjére szóltak. A régi szeretője végre elment vele a templomba. Apád nem hagyott neki nyugtot, míg reá nem adta a fejét — pedig a Krisztina gyermeke karácsonyra már két éves lesz. De mit gondolsz, mi történt aztán? Az esküvő után Robbie ott hagyta a templom ajtajában, s a ramseyi hajón átment Angliába. Az bizony, édesem. »Arra rákényszerithettek, hogy feleségül vegyem«, mondotta, »de arra már nem kényszerithet rá senki, hogy együtt éljek vele.« És azzal úgy elment, mint a szélvész.

— Azt hiszem, anyám, ma nem megyek át Douglasba, — mondotta Kató levert hangon. — Még sem érzem magam oly jól.

— Oh, a drágám! — mondotta Grannie. — Azt hitte, oly hamar megy az. De hát mind olyarok, mihelyt egy kicsit már jobban érzik magukat.

És Grannie kedves biztatással készítette vissza az ágyba, azután gondba bojúlt arc-czal ment le Czézárhoz, megmondani, hogy Kató betegebb, mint volt.

Csakugyan beteg volt; de legveszedelmesebb baja a szívében fészkelte. »Ha elmegyek

hozzá és megmondom neki», gondolta magában »feleségül vesz és nem hagy el sem a templom ajtajában, sem máshol. Kitart mellettem. Férj és feleség leszünk, a mig csak élünk. A világ nem fog róla tudni semmit. De én tudni fogom. Nem fogom elfelejteni, a mig élek, hogy csak feláldozta értem magát, hogy jóvá tegyen egy hibát. Ez most már nem fog megtörténni — soha, soha!«

Czézár nagy sebbel-lobbal ment fel a szobába. Úgy tünt fel, abban az örök rettegésben élt, hogy az utolsó pillanatban valami akadály merül fel, s a házasság kútba esik.

— Föl a fejjel, te leány, — biztatta. — Szedd össze magad, Kitty. Nem áldozik le még a te napod.

Este nagy élénkség volt az ivóban. A beszélgetés a ma reggeli esküvőről és furcsa, szerencsétlen végéről folyt. A sekrestyés John így szólt :

— De ugy-e hogy hallottak valamit az eldugott gyermekről is ?

— Egy szót sem, — mondotta valaki.

— Lehetséges ? Nem tudnák, hogy a gyermeket is elvitték az esküvőre, hogy letörüljék róla a foltot ? Az apróság — három éves az egész gyerek... csak kettő volna, Grannie, kettő?... ott bujt meg, míg az istentisztelet tartott, az anyja szoknyája alatt...

— Mit nem mond !

— A tiszta igazat. Ősi manx szokás az, úgy szokták törvényessé tenni a gyermeket.

A papok nem tudnak róla semmit, de én már akárhányszor láttam.

— Johnnak igaza van, — mondotta Jelly uram — én pedig még azt is megmondhatom, hogy az az ember csakis ezért az egy dologért ment el a templomba.

— Könnyen meglehet, — mondotta a sekrestyés John. — Mert az asszonynak vajmi kevés jutott a hites férjéből.

— Bizony nem, — mondotta Peti, ki addig hallgatott — de a gyermek mégis megkapta az apja nevét.

— Attól még nem lakhat jól, — mondotta valaki. — Robbie elment. És mit ér az olyan apa, ki nem gondoskodik a gyermek tartásáról és neveléséről?

— Kérdezzék meg a fiuktól, ha van olyan fiuk, — mondotta Peti — pedig van egy-néhányuknak. Kérdezzék meg tőlem. Én meglehetősen tudom, mi az, mikor az ember az apja neve nélkül jár-kei a világban. Ha a maguk fia is úgy van, mint én voltam, akkor eszébe jut az, mikor fölkel és eszébe jut, mikor lefekszik. Észre veszi azon, mikor fönn a padlószobájában letérdepel az ágya mellé és elmondja az imádságát: »Édes Istenem, áldd meg anyámat — meg az öreg szülemet«, de »apjáról« bizony nem esik szó benne. És tudja akkor is, mikor már nagy mihaszna lett belőle és mesterségre adják. Még csak akkor tiporja meg igazán az élet és tized lehet tenni egy ellen, hogy bitang semmirevaló lesz belőle. Ha pedig

nem fiu, hanem leány, akkor száz eset közül legfőlebb ha egyszer történik meg, hogy nem lesz belőle még rosszabb valami. Hogy azt én csak úgy hiszem? Hogy papos fecsegés? Hogy az csak olyan semmi, a mikor a gyermek az apja nevét viseli? Az a jó ember ilyenformát állított az előbb. De kérdezze meg *a gyermek-től*, akkor aztán majd belátja, hogy bolondot beszélt, és befogja a száját.

Egy pillanatig elhallgattak, aztán újra kitört a hangzavar, s Kató, ki az ágyból kinyithatta az ajtót, lázasan kapaszkodott bele a kilincsbe.

— Killip Krisztina mindenesetre nagy czafat, uram, — mondotta Czézár.

— Éjjel minden macska fekete, atyám, — s az a leány bajban van, — felelte Peti. — Nem, nem! Ha én hibáztam volna egy leány ellen, és gyereke születnék, feleségül venném, ha hozzám jönne, még ha gyűlölném is, mint a bűnömet.

Grannie künn a konyhában megtörölte a szemét e derék beszéd hallatára; de Kató a hálósobájában örült dühbe gurult. »Soha, soha, soha!«, gondolta magában.

Igen, igen, Fülöp feleségül venné, ha reá akaszkodnék, ha figyelmeztetné a lehető következményekre. Ő is derék ember; neki is nemes lelke van — nem tétováznék. De nem, a világ minden kincséért sem. Fülöp szereti, és csak a szerelem vezényelje vissza hozzá. Más nyomást nem gyakorolna reá. Sem azzal

a gondolattal, hogy mi lesz belőle, sem azzal, hogy mi lesz talán Istennek egy másik teremtéséből.

»Magamért vegyen feleségül«, gondolta magában, »csak magamért és semmi másért.«

Lelkének vad ziláltságában — egymást vivó szenvedélyeinek viharában — így zárta el büszkesége az egyetlen utat, mely nyitva állt előtte.

XVI.

Mindhiába — úgy kell folytatnia, a mint elkezdette, a régi terv szerint, a régi kilátással s a szerencsejátékos vakmerőségével, mint eddig. Vérző szívvel és megszegyenülten, várva Fülöpöt, megrezzelve minden lépés nesztétől, még két napig őrizte szobáját. Aztán jött Czézár és incselkedett vele.

— Fékomadta, senki sem akarja elhinni, — mondotta. — Hétfőn lesz a lakodalom s a menyasszony szerdán még fekszik. Az emberek azt mondják, hogy semmi sem lesz belőle.

Katót ez nyugtalanította. Ez némiképpen megmagyarázta, hogy miért nem jött el Fülöp. Ha azt hiszi, hogy a házasság veszedelme nem komoly, nem is siet közbelépni.

Másnap, csütörtökön, összeszedte magát s könnyű reggeli ruhát vett magára. Gyöngének és idegesnek érezte magát, oly halovány és szintelen volt, mint az almafavirág, melyet

megcsipett a fagy. Peti le akarta vinni, de nem engedte. Helyet csináltak neki a tűznél egymásra halmozott párnákból a nappali szobában. Peti zsámolyra ült a lábához és mulatóságos históriákat beszélt az úti élményeiből. Aztán átvitte a szót a házukra; mentegetődzött, hogy nem beszélte meg előbb vele, s leírta a lakás berendezését.

— Az egészszet a Cannell és Quayle czégre bízom, Kitty, — mondotta — mert az gyönyörűen végzi az efélét. Vannak, képzeld csak, márványlapjaink, mint akár egy mészárszékben; szőnyegek, oly puhák, mint a legfinomabb pázsit, és embernagyságu tükreink.

Kató nem hallgatta. Igyekezett emlékezetébe idézni, a mit a sziget igazságszolgáltatásáról tudott, hol és mely napokon tartják a tárgyalásokat.

— Láttad mostanában Fülöpöt? — kérdezte.

— Nem láttam hétfő óta, — felelte Peti. — Douglasban van s örülten dolgozik, hogy hétfőn itt lehessen, az Isten áldja meg!

— Mit szólt, mikor megtudta, hogy más napra tettük át az esküvőt?

— Eleinte szabadulni akart. »Kedden indulok«, mondotta.

— Említetted neki, hogy az én kívánságom volt?

— Hát felteszed rólam, hogy megfelekezni ilyenről? Azt felelte rá: »oh, akkor hát nem lehet másképp«.

Katónak még haloványabb lett az arcza, s a szeme körül lévő sötét gyűrűk még sötétebbek lettek.

— Azt hiszem, anyám, visszamegyek az ágyba, — mondotta tompa hangon.

Másnap reggel reábirta atyját, hogy vigye el magával Douglasba. Néhány apróbb dolgot kell vennie, a mi Ramseyben nem kapható.

Szép, de hideg reggel volt. Peti fölsegítette a gigre s elindultak. Ha csak találkoznék Fülöppel, ha Fülöp meglátná arczát, majd leolvasná róla, hogy nem siettette az esküvőt, hanem csak a kényszernek enged.

Négy óra hosszáig járt boltról-boltra és utcáról-utczára, de nem láthatta sehol Fülöpöt. Elfáradt, már alig bírta a lába, az arczán bágyadtság, kimerültség látszott, de Czézár alig bírta elszakítani a várostól. Csak akkor engedett végre, mikor már alkonyodni kezdett.

— Mily rövidek már a napok, — mondotta sóhajtván, mikor a földeken át hazafelé tartottak.

A fáradtság másnap majdnem egész nap az ágyban tartotta megint. De estefelé lement a nappali szobába s elfoglalta kényelmes helyét a kandallónál. A szomszédos konyhában négy vagy öt öregasszony volt. Lent fontak az ágyruhához, melyet Grannie nászajándéknak szánt. Mikor végeztek a napi munkájukkal, mindegyik öregasszonynak eljött az öreg férje, hogy hazavigye a rokkáját. Mikor az orsó

nem pergett már, Peti megkérte az öreg anyókát, hogy mondjanak el egy pár régi időből való történetet.

— Mondjon valamit a fiatal koráról, Anna néni, — mondotta Peti egy nyolczvan éves asszonynak. Ott ült s pipázott a jó öreg mellett az ura is, a ki már nyolczvannégyszáz éves volt.

— Tudja, — mondotta az öreg Anna — kicsibe mult, hogy egyszer magam is messze földre nem mentem, úgy mint maga. A dolog azon a napon történt, mikor feleségül mentem ehhez az emberhez, a testvéröccse pedig kivándorolt Ausztrilliába. Jemmy volt a régi kedvesem, és csak azért hagytam el, mert mindig ellopta a zsebkendőmet. De akkor reggel megzörgette az ablakomat és azt mondotta: »Eljönnél-e velem, Anna?«, én pedig magamra dobtam a szoknyámat, kisurrantam a házból és lementem vele a kikötőbe. De mikor láttam hánykolódni a vizen a hajót, oda lett minden bátorságom, s hazamentem, aztán ezzel mentem a templomba a másik helyett.

A közben, hogy az öreg Anna végigmondotta történetét, az ura mind nagyobbra nyitotta a száját, míg a pipa ki nem esett a fogatlan inyei közül, le a mellényére. Akkor az öreg kinyújtotta a balkarját és lecsapott öklével az asszony vállára.

— És te hatvan évnél tovább élhettél velem, — mondotta — a nélkül, hogy ezt elmondottad volna nekem?

Peti igyekezett lecsillapítani az elkésett szerelemföltétését, de nem ment semmire. Az öreg vállára kapta a rokkát, elbiczegett vele, és távozóban még visszakiáltotta :

— És én még kiküldtem két fontot és öt shillinget, hogy sirkövet állítsanak annak az embernek !

Nagyot kaczagtak, mikor az öreg emberpár elment, de Peti azt mondotta :

— A dolog úgy van, hogy a mi titok, az titok, s az öregasszonynak nem volt rá joga, hogy elárulja. Nemcsak a maga titka volt, hanem azé a holt emberé is, az öreg Anna pedig most bemocskolta régi szeretőjének emlékét. Ha valaki hibát követett el, legjobb, ha minél kevesebbet beszél róla.

Kató felállt s ment lefeküdni. Megint bezárult előtte egy ajtó, s betegnek érezte magát, az ájuláshoz volt közel.

XVII.

Másnap szombat volt. Kató emlékezett reá, hogy Fülöp minden szombaton Ballureba megy. Bizonyos volt benne, hogy ellátogat Sulbybe is. Elég lesz reá néznie, hogy meglássa rajta a lelki nyomorúságot, mely elvette arcának minden színét. Akkor aztán beszélni fog Petivel és atyjával ; meg fogja szabadítani őt ; minden bűnt magára vállal. Mint a kétségbeesett játékos, ki minden reményét egyetlenegy

kártyára tette **fel**, napestig várt, figyelt és hallgatódzott. A reggelinél azt mondta magában : »Ma reggel bizonyosan eljön«. Az ebédnél : »Délután itt lesz«. A vacsoránál : »Este jön meg«.

De Fülöp nem jött, s Kató izgatottsága nem ismert határt. Szemével folyton az óra mutatóját nézte ; ólomlábon jártak a perczek, ellenben az órák a villám gyorsaságával repültek el. Ugy érezte magát, mint a vádlott, ki ítéletét várja. Minden óraütéssel közeledni érezte balvégzetét. Gondolta magában : »Úgy vagyok, mint a boszorkány, kit saját bűbája öl meg«. A remény elhagyta, az akaratereje oda volt. Mind a mellett elhatározta, hogy elhalasztja az esküvőt.

Ez szombat este volt. Vasárnap reggel egy lépéssel tovább ment. Eltűnt az utolsó reménysugár is, hogy Fülöp beavatkozik sorába, s Kató elhatározta, hogy bármi történjék, egyáltalán nem megy férjhez. Akkor nem kell bocsánatot kérnie Petitől s nem lesz kénytelen elárulni Fülöp titkát. Elég lesz azt mondania, hogy nem akar férjhez menni s a föld semmi hatalmassága sem kényszeritheti az ellenkezőre.

Ezzel az elhatározással s véghetetlenül nagy lelki megkönnyebbüléssel ment le. Czézár éppen akkor jött haza az imaházból, Peti meg Ramseyből. Asztalhoz ültek. Kató ebéd után akart megmondani mindent. Czézár végighuzta néhányszor a husvágókést a fenőaczelon, aztán így szólt :

— Kihip Krisztinát ma visszafogadtuk a gyülekezetbe.

— Szegény teremtés! — mondotta Granie. — Kár volt ki is zárni.

— Talán igen, talán nem, — felelte Czézár. — De mindenesetre szükséges volt; egy rühes birka is megfertőzi az egész nyáját.

— Az esküvő hát megszerezte a bűnbocsánatot az eltévelyedett báránynak? — kérdezte Peti.

— Most már Teare Robbie felesége és tisztességes asszony, — felelte Czézár, fölszelve a marhasültet — s egy keresztény egyháznak ez elég.

Kató ezen a napon nem nyúlt az ebédhez; de nem mondotta ki azt sem, a mit pedig ki akart mondani. Ugy érezte, hogy valami természetfölötti erő az utolsó pillanatban elzárta előtte a menekvésnek még egyetlen nyitva maradt utját. Az, a mit atyja arról a nőről mondott, világosságot vetett Fülöphöz való saját viszonyára is. Megint eszébe jutottak azok az eshetőségek, melyek elkövetkezhetnek, s a melyekre oly örömmel gondolt, mert azt remélte, hatalmat adnak kezébe — és eléje tárult a saját erkölcsi helyzetének képe. Mi ő most? Bukott nő! S mi lesz belőle, ha csakugyan bekövetkeznek azok az eshetőségek? A szegyen romlásba dönti ájtatoskodó atyjának egész háztartását, megbuktatja felekezetét, gyökerestől semmivé teszi vallási becsvágát. Kató reszketett attól a gondolattól,

hogy miatta ily szerencsétlenség történhetik. Már látta, hogy elúzik a háztól, otthonából. Hová meneküljön? És ha találna is menedéket, nem döntené-e mégis szomorúságba és gyalázatba azokat, kik ott maradnak utána, anyját, apját, Petit s mind a többieket?

Késő este ott ültek mind a konyhában, Kató is szokott helyén. Czézár felolvasott valamit a bibliából, Grannie hallgatta, Nancy pedig a vacsorát főzte, mikor a tornác ajtaját kinyitották s valaki belépett. Kató egy örömkialtással felugrott, mohón körülnézett, aztán, végtelen zavarba esve, megint leült.

Killip Krisztina volt, a sápadt, gyöngé, nyulajku és nyulszemű, bátortalan teremtes.

— Itt találom Quilliam urat? — kérdezte.

— Itt van, Krisztina, — mondotta Grannie. — Mit akar tőle?

— Oh, áldja meg az Isten, uram, — mondotta a Killip-leány Petinek. — Áldja meg a hol jár, a hol megy.

Aztán visszafordulva Granniehoz, asszonyi módra nagy szóbőséggel elmondta neki, hogy tegnap egy ismeretlen valaki husz fontot küldött neki a gyermeke számára. Akkor találta el csak, hogy ki lehetett, mikor hallotta a sekrestyés Johntól, mit mondott Peti a múlt héten.

Peti dohogott és dűnnyögött, nagy füstfelhőket eregetett a pipájából s azt mondotta:

— Jól van, jól, asszonyság. Csak ne higy-

jen el mindent, a mit mondanak. John is olyan, hogy sokszor többet mond az ámennél.

— Jaj, bocsásson meg, kisasszony, — mondotta most az asszony Katónak — de hát hogyne jöttem volna ide... igazán, hogyne jöttem volna... — és sirva fakadt.

— Aztán hol van az a gyermek? — szólalt meg Peti felugorva, és vadul nézett körül. — Micsoda? Alszik és magára hagyta? Menjen hozzá vissza tüstént! Jó éjszakát!

— Jó éjszakát, uram, áldja meg az Isten, és ha holnap megházasodik, áldja meg az Isten a feleségét is!

— No jól van, jól van, — mondotta Peti és barátságosan az ajtóhoz igazította.

— Megérdemli, uram, hogy jó felesége legyen, szeresse is magukat az Isten.

— Elég lesz már no, — mondotta Peti, és kitessékelte a házból.

Kató nehezen szedte a lélegzetet s elsötétült a világ a szeme előtt. Akaratereje és büszkesége teljesen letört. Ez a nagylelkű ember szereti. Az életét is odaadná érte, ha arról van szó, hogy segítsen rajta. Holnap feleségül akarja venni. Ime, a szikla, mely védelmet ad neki — ez az erős ember az oldalán.

Nem harcolhatott tovább sorsa ellen — a sors láthatatlan keze mind előbbre és előbbre hajtotta. Ha Fülöp nem jön s nem kéri, nem tehet mást — Peti felesége lesz.

És Peti? Azt hitte, nem követ el méltatlanságot Peti ellen. Még mindig nem nézte a

dolgokat Peti szemével. Peti az volt neki, a mi a teve hátán lévő iszák a sivatag meg-rémült vándorának, mikor homokfelhő közeledését látja. Ahhoz menekül. Az megvédi és eltakarja. De mi lesz a tevéből, mely kiteszi fejét a viharnek? Mig a vihar el nem mult, nem gondol arra.

XVIII.

E közben Fülöp átélte a halálfélelem minden gyötrelmét. Mikor Kató szerencsétlensége után átesett az első ijedelmén, eszébe jutott a beszélgetés, melyet a kormányzó folytatott vele. Mind forróbban égett benne a vágy, hogy elérje a demsterséget, de azért nem versenyzett érte. Nem szólt felőle Náncsi néni-nek sem. Annak a Ballawhaine adott hirt Fülöp kilátásáról, mikor először tette be lábát a házába, hogy szerencsét kívánjon neki. Az áldott jó lelket nagy izgalom fogta el. Életének minden reménye teljesüléséhez közeledett, látományai és ábrándjai közel álltak hozzá, hogy valóra váljanak. Fülöp azon az uton van, hogy visszanyerje azt, a mit az apja elvesztett. Vajjon folyamodott-e már érte? Nem? No, megteszi majd; hiszen kötelessége.

De Fülöp nem pályázhatott a főbiróságra. Leülni hidegvérrel s folyamodást irni a belügyi államtitkárhoz, mikor Kató betegen fekszik, ez oly színben tűnt volna fel előtte, mintha a vérdíjat követelné azért, hogy feláldozta.

Aztán megkapta Czézár levelét, melyből megtudta, hogy Kató férjhez megy, s még azt is, hogy mikor lesz az esküvő. Ez a levél mélyen felháborította. Bizonyos volt benne, hogy nyomást gyakoroltak, hogy kényszerítették a leányt a házasságra. Kötelessége megakadályozni ezt a házasságot. De hogyan? Csak egy világos mód van reá, de azt nem ragadhatja meg. Nem tántorodhatik el attól az elhatározásától, hogy azt a leányt nem szabad, nem lehet feleségül vennie. Csak egyet tehetett — Katóra bízni a dolgot. Az nem fog abba belenyugodni soha. Ha nem lehet az ő felesége, egyáltalán nem fog férjhez menni. Azt teszi, a mit ő fog tenni — szenvedni fog és nem lép házasságra.

E közben hirtelen új lángra lobbant Fülöp szerelme. A melliah óta, a világi czélokért vívott küzdelmek során ez érzelem lehült, de a látvány hogy más férfi jelenik meg a színen, újra felszította parazsát. De a becsvágy harczra kelt szerelmével, s Fülöp azt kérdezte magában, hogy mi különbséget tesz Katóhoz való viszonyában, hogy megkapja-e a főbirói állást, vagy sem? Kató a gyógyulás útján van, ebben a tekintetben többé nincs mit szemére vetnie, s ostobaság volna, feláldozni egy élet becsvágyát oly nő szerelméért, a ki úgy sem lehet az övé soha, kit sohasem vehet feleségül. Ebben a lelkiállapotában megírta levelét a belügyi államtitkárhoz. De azt már nem vehette a lelkére, hogy postára is adja a levelet.

A régi gyöngédségnek valamelyes rezdülése fogta el, mikor a kezében tartotta; eléje tünt Kató arcza, vonagló ajkával, szenvedélytől égő szemével; a szerelem, melyet el akart fojtani, suttogva adott életjelet magáról a szívében.

Aztán jött Peti egy döntő hiráddal. Kató mégis beleegyezett. Most már nem kétkedhetett. Előbbi felháborodását most már szinte nevetségesnek, bizalmát képtelenségnek tartotta. Kató kész feleségül menni Petihez, s alapjában mi jogon korholná érte? Mi ad neki jogot arra, hogy megakadályozza házasságukat? Elég fájdalmat okozott már annak a leánynak. Jött egy derék ember és felajánlotta neki szerelmét. A leány azon az úton van, hogy elfogadja. Hogyan merészelhetné megakadályozni abban, hogy másnak legyen a felesége, mikor ő úgy sem veheti feleségül?

Aznap este postára vitte a belügyi államtitkárhoz irt levelet, s a becsvágy álmaival csillapította le szerelmének mardosó vádjait. Visszahódítja atyjának helyét; új életre kelti nagyatyjának hagyományait; a Christian-család elfoglalja ismét régi helyzetét. Man szigeten; törzsének utolsó hajtása erős és igazságos férfiú lesz. Nem, nem házasodik meg soha; egyedül fog élni, nyugalmas, békés életet, mely nem lesz mélabú nélkül, de azért boldogtalan sem lesz, és sikerekben sem lesz szegény.

Minden más indulatához, mely erősítette és támogatta, hozzájárult valami titkos kesé-

rőség Katával szemben — bizonyos megvetés állhatatlansága, könnyüvérüése, fölszines szerelme miatt, s azért, hogy oly könnyen fölhagyott régi szerelmével s új szerelmi viszonyt kötött. A büszkeség egy nemével nézte saját magasabbrendű odaadását, komolyabb szenvedélyét. Peti meghívta az esküvőre, de ő nem megy el, majd lel valami ürügyet.

Aztán más napra tüzték ki az esküvőt, hogy ő is jelen lehessen; aztán megkapta Kató külön meghívását is. Jól van, ám legyen. Kató daczolni akar vele. Meghívása elébe vetett keztyű volt. Elfogadja a kihívást; el fog menni az esküvőre. S ha találkozni fog a pillantásuk, tudta, melyikök lesz kénytelen lesütni a szemét.

XIX.

A következő nap kora reggelén kürtszó ébresztette fel az alvókat. Valahol a faluban szólalt meg legelőbb, alászállt a völgytorkolatba, átkelt a hidon, végigrivalgott a földeken s végezetül a menyasszony háza körül adta ki fokozottan a fülsértő hangzatait. Ez a szürkületben járó kósza lélek az esküvő közeledténék hirnöke volt. És Jelly Jonaique uram volt az üdvözlő hangok mestere.

A *Manx Tündér*-ben jóval napkelte előtt, talpon volt mindenki. Virradatkor Nancy Joe még egyszer végigtisztogatta a házat a pad-

lástól a pinczéig. Aztán Grannie végzett a kalácssütéssel a kemenczében meg a tűzhely sütőjében. Mikor azon is túl voltak, jött néhány szomszédasszony, hogy elvigye s a saját tűzhelyén süsse meg a lakodalomra a sok marhapecsenyét, birkahust, csirkét, tyukot, kacsát. Ma az asszonyok napja volt, el is zavartak minden henye férfiembert az utból.

Kilencz óra tájban állva költöttek el a reggelit. Aztán mindenki hozzálátott az öltözködéshez. Ezen a téren a férfiaknak kellett elkészülni előbb, hogy aztán rákerülhessen a sor az asszonyokra. Már ki is hallatszottak a ház láthatatlan régióiból segítségért kiáltó hangjaik. Grannie Cézárt fogta pártul. Petit Nancy Joe vette gondjaiba.

Katót egész éjszaka nem hagyta aludni egy hang, mely távoli harangok szavaként zengett a fülében. Mikor megvirradt, nyugtalan szendergésbe merült, s mikor felébredt, kábultnak érezte magát, mintha álomport vett volna be, melynek még nem mult el egészen a hatása. Nancy berontott a szobájába és azt kiáltotta: »Ma van az esküvőd napja, Kitty!« Az pedig azzal felelt, hogy gépiesen megismételte: »Ma van az esküvőd napja, Kitty!«

Arczán a lelki nyugalom kifejezése ült; kissé még mosolygott is. Valami különös derű szállta meg, minőt az szokott érezni, ki sokáig virrasztott aggódva s feszült éberséggel egy betegágynál, s a beteg meghalt. Nancy félre-

húzta a kis ablakfüggönyt, leguggolt, kinézett s így szólt :

— Azt szokták mondani, »Boldog a menyasszony, kire nap süt az esküvője napján«, s nézd, süt a nap.

— Óh, nagy selyma a nap, nem lehet megbizni benne, — felelte Kató.

Most feljöttek, hogy felöltöztessék a menyasszonyt. Kató megbotlott minden bútorban, aztán bágyadtan nevetett. Mikor rajta volt az új ruha, valamennyien hátrahúzódtak egy kissé és ujjongtak elragadtatásukban. Ő felvette a kis eltörött kézítükröt, hogy megnézzze magát. Nagy szemei bánatosan fénylettek.

A toronyban megszólalt a menyegzői hangszó. Élesen kellett figyelnie, hogy meghallja. Ugy rémlett neki, hogy nagyon messziről jönnek a hangok ; minden oly végtelenül messzinek tűnt fel előtte. Minden gondolatát és minden érzését vak szürkesség vette körül.

Végre jöttek jelenteni, hogy a kocsí előállt, és mindenki már csak a menyasszonyt várja. Ő gépiesen megismételte a híradásokat, lassan intett a fejével, s követte őket a lépcsőn. Mikor a lépcső aljára érkezett, végigjártatta szemét a lent lévők arczán, mintha keresne köztük valakit. Éppen akkor mondotta az apja :

— Christian ur a templomban vár meg bennünket.

Kató bágyadtan mosolygott, s érthetetlen hangon felelt az emberek köszöntésére.

Részvételteljes suttogás támadt, mikor meglátták halovány arczát. »Halovány, de előkelő«, — mondotta valaki, mire Nancy Joe közbelépett s arczára huzta a menyasszonyi fátyolt.

A következő pillanatban már kilépett a házból, s a kocsi mögött állt. Egyik felől a fehérkokárdás kocsis az ajtót nyitotta ki, másik felől apja támogatta a karjánál fogva.

— Hát menjek? — kérdezte Kató tétova hangon.

— Talán jó lesz, — mondotta Czézár. — Csak nem gondoltad, hogy maga megy oda az az ember és magával esküszik meg?

A körülötte állók nevettek; nevetett Kató is, aztán felszállt a kocsira. Az anyja követte régimódi fodros és suhogó selyemruhájában, utána, levendulától és hajkenő olajtól illatosan, Nancy Joe következett. Aztán az apja szállt fel, végezetül pedig az a melegszívű, nagymahometember: Peti.

Hat üdvlövés durrant el egyszerre hat puskából, közvetlenül a kocsi ablakai mellett. A lovak felágaskodtak, Nancy sikoltott, Grannie pedig megrázkódott ijedtében, csak Katónak nem rándult meg egy vonása sem. Az emberek körülfogták a kocsit s úgy kiabáltak össze-vissza, mint a vásáron:

— Jó szerencsét, gyerek. Jó szerencsét! Jó szerencsét!

Peti mennydörgő hangon felelt, mintha levegőbe akarná röpíteni a kocsi fedelét, s mi-

kor a lovak elindultak, marékszámra szórta a pénzt az emberek közé.

Lassan jutottak előre az utcán. Valahonnan klarinétszó hallatszott feléjük. Hátról a nászkiséret haladt kopogó, egyenletes léptekkel, kétoldalt pedig rendetlen össze-visszaságban tolongott az utca népe.

Szép, enyhe reggel volt. A sövényen itt-ott a vadmustár utolsó és az őszi tövises rekettye első aranyfoltjai fénylettek. A menet elhaladt két-három olyan ház előtt, melyeknek födelét leszaggatta nemrég a vihar s itt-ott utjokba akadt egy-egy kidőlt fa, mely a hervadt fűvön hevert sárguló leveleivel.

Katóra mindez a kép és hang csak merőben határozatlan benyomást tett. Minden álmokként tűnt fel előtte — egy ismeretlen ország éber álmaképpen. De azért tudta, hol van s hová megy. Még mindig élt benne valami halvány remény. Még mindig valamiféle csodát várt. Fülöp ott lesz a templomban. Történni fog valami természetfölötti csoda.

Most erős kanyarodóhoz értek, a kocsi ablaka megzörrent, a kocsiban folyó beszélgetés elhallgatott.

— Helyben vagyunk, — kiáltotta Czézár; künn hangok hallatszottak s a kocsiban ülők kiszálltak.

Kató egy kezét látott, melyet feléje nyújtottak, s bár még föl sem vetette szemét, tudta, kié. Fülöp van ott. Segíti a kiszállásnál.

— Én is kiszálljak? — mondotta tehetetlenül.

Czézár mondott valamit, a mivel megint megneveztette az embereket, Kató is mosolygott, mint a kialvónapfény, és megragadta Fülöp kezét. Egy pillanatig el sem bocsátotta, mintha azt várná, hogy mond valamit, de az csak a kalapját vette le. Az arcza fehér volt, mint a márvány.

— Mégis fog mondani valamit, — gondolta Kató.

A templom kapubejárója előtt virágból és örökzöld levelekből font ív emelkedett, rajta ez a tarkabetűs felírás: »Isten áldása a boldog párra«. A lejtős út, mely olyan volt, mint ha völgytorkolatba vinne, szekfüvel és apró fuksziagalyakkal volt telehintve. De a végén úgy állt a borostyánnal benőtt vén templom, mint egy mohafedte zöld szirt a tengerben.

Atyja karjára támaszkodva, belépett a templom kapuján. Az Istenháza zsufolva volt néppel. Mikor kiléptek a karzat alól, odafenn olyanforma hangzavar támadt, mint mikor madarak csiripelnek. A vasárnapi iskolából való leányok néztek alá a nászmenetre és össze-sugtak egymás közt. Aztán egyszerre elhallgatott minden suttogás és köhécselés; áhitat szállt a lelkekre; egy pillanatig úgy tűnt fel, mintha a templomban mindenki visszafojtaná lélekzetét. Aztán megint összefüggéstelen fel-

kiáltások hallatszottak s a suttogás és köhéscselés újra megkezdődött :

— Mily halovány !

— Gyöngé a lelkem !

Mindenki szánta, hogy az arcza oly szenvedő.

— Álljon ide, — mondotta valaki szelid hangon.

— Hát oda álljak ? — kérdezte majdnem fenhangon.

Egyszerre észrevette, hogy egészen egymaga áll az oltár előtt s vele szemközt áll a pap — az öreg vörösképű Quiggin plébános — fehér miseingében.

Valaki odalépett és melléje állt.

Peti volt.

Kató nem nézett reá, de érezte meleg közelségét, s a lelke megkönnyebbült. Kisvártatva körülnézett. Fülöp Peti mögött állt egy lépésnyire. Lehajtotta a fejét.

Aztán megkezdődött a szertartás.

A pap halkán mormolt valamit, de ő nem hallgatta. Azon vette észre magát, hogy a szószék boltíve fölé irt manx bibliai szöveget betűzgeti : »Bannet T'eshyn Ta Cheet ayns Ennyn y Chearn« — Áldott, ki az Úr nevében jön !

Egyszerre jelentőséget öltöttek előtte s megremegtették a szavak, melyekkel a pap hozzá fordult :

— ... Szent Pál apostol mondja, hogy a házasság tisztességes dolog és nem szabad

meggondolatlanul, parázna gondolattal vagy könnyelműen lépni házasságra . . .

Kató tudni vélte, hogy Fülöp szeme rajta pihen. Érezte, mikor pillantása a fejét érte, s a menyasszonyi fátyol reszketni kezdett az arczán.

A lelkész pedig folytatta :

— Azért, ha volna, ki tud valamely akadályról, mely tiltaná, hogy ez a férfi és nő házasságot köthessenek egymással, jelentse be most, ha pedig nem jelenti be, később mindörökre tartóztassa meg magát minden bele szólástól.

Kató félig megfordult. Pillantása Fülöpre esett. Annak szintelen volt s majdnem kikelt magából az arcza ; a homloka sápadt volt, mint a halál. Kató bizonyos volt benne, hogy valami történni fog. Most van itt a pillanat, hogy megtörténjék a csoda. Úgy rémlett neki, mintha az egész gyülekezet kezdené gyanítani, miféle kötelék van kettejük között. Nem törődött vele, mert hiszen Fülöp nemsokára úgy is vallomást tesz róla. Éppen most készül megtenni, most fölemelte fejét és beszélni akar.

Nem, a csoda nem történt meg. Fülöp le-sütötte szemét a pillantása előtt, s a földre nézett. Csak megvetette az egyik lábát a vörös szőnyegen. Kató oly fáradtnak, oly nagyon fáradtnak érezte magát s ah, oly hidegnek érezte egész testét.

E közben a pap tovább olvasott. Mikor ismét figyelt reá, éppen azt mondotta :

— ... úgy fogtok megállani az Úr ítélőszéke előtt, mikor szíveteknek minden titka feltárúl, mint a hogy most vallomást tesztek róla, ha valamelyiktek tud olyan akadályról, mely tiltja a köztetek való házasságkötést.

A pap szünetet tartott. Ennél a pontnál mindig szünetet szokott tartani. A szünetnek reá nézve nem volt jelentősége, de mennyivel inkább volt Katóra nézve! Akadályról? Persze hogy van köztük akadály. Hogy vallomást tegyen róla? Jaj, hogyan tehetne? A figyelmeztetés megijesztette. Mintha egyenesen reá szabták volna. Hallotta már régebben is, de akkor nem keltett benne semmi gondolatot. Erősen reszketni kezdett.

Halk zsibongás támadt, melynek értelmét nem foghatta fel.

A pap most mintha Petihez szólt volna:

— ... hogy szereted, tiszteled, oltalmazod, gondját viseled, holtodiglan, holtáiglan?

A kérdésre Peti hangja felelt, tisztán és erőteljesen törve elő széles mellkasából, de Katónak úgy tűnt fel, mintha egy kagyló zúgását hallaná:

— Megfogadom!

Ezután úgy rémlett neki, mintha a pap egészen előtte szólana:

— Akarod-e a jelenlevő Pétert magadhoz venni férjedül s akarsz-e vele a házasság szent kötelékébe lépni, Isten rendelése szerint? Akarsz-e engedelmes felesége lenni, akarod-e szolgálni, őt szeretni, tisztelni és gondját vi-

selni egészségben, betegségben? Akarsz-e lemondani mindenkiről másról s híven kitartani mellette holtodiglan, holtáiglan?

Katónak messze jártak a gondolatai. Azt a manx bibliai szöveget betűzte: »Bannet T'eshyn Ta Cheet, — de a betűk tánczra kerekedtek, és sárga lángocskák villogtak a szeme előtt. Egyszerre észrevette, hogy a plébános szava elhallgatott. Néma csend uralkodott, aztán aggódó suttogás támadt, s valaki halkán mondott valamit.

— Tessék? — mondotta Kató fenhangon.

A plébános hozzá hajolt és halkán biztatta:

— Mondd, »akarok«.

— Oh! — suttogta Kató.

— »A-ka-rok!« csak ennyit, kedvesem. Mondd utánam: »Akarok!«

Katónak valamit rebegett az ajka, de a szót félig a pap mondotta ki.

Azután csak észrevette, hogy valami kéz megfogta a kezét. Egyszerre bátrabbnak érezte magát, hogy szegény hideg ujjai abban a nagy, meleg kézben pihennek.

Peti volt, s megint beszélt. De a hangját nem annyira hallotta, mint inkább megérezte idegeivel.

— Én, Quilliam Péter, feleségül veszek, Cregeen Katalin...

De mindez bizonytalan mormolás volt, mely elhalt a semmiségben, mint a parton elterülő hullám moraja.

A pap most megint hozzá szólt, halkan, ki-méletesen, dédelgetve, mint az ijedt gyermekhez :

— Ne félj, kedvesem ! Próbáld utánam mondani. Talán már tudod.

És fenhangan :

— Én Cregeen Katalin...

Katónak összeszorúlt a torka ; hebegett, de végre mégis megszólalt tompa hangon, mint a ki álmában beszél.

— Én Cregeen Katalin...

— Hozzád megyek feleségül. Quilliam Péter...

A fuldokló hang akadozva mondotta utána :

— Feleségül megyek hozzád, Quilliam Péter...

Azután egymásután következett a többi, egynémely szót világosan ismételt meg, a többi csak suttogta, ki sem mondotta...

— ...tied leszek, el nem hagylak...

— ...Istennek rendelése szerint...

— ...rendelése szerint...

— A mai naptól fogva... holtomiglan holtodiglan...

— ...holtomiglan, holtodiglan...

— Isten engem úgy segéljen...

— ...úgy segéljen...

Az utolsó szó megtört visszhangként hallatszott már. Aztán suttogás kelt a templomban s hallani lehetett, hogy az emberek fölélekeznek.

Peti megfogta a bal kezét s ujára huzta a gyűrűt. Kató érezte meleg lehelletét s hallotta szavait :

— E gyűrűvel feleségül veszek, személyemmel tisztellek, minden világi javammal megajándékozlak, amen !

A hideg kezét megint benne hagyta. Peti meleg kezében. Az megczirógatta kívül a másik kezével.

Mindez olyan volt, mint az álom. Kató mintha csak akkor ébredt volna fel belőle, mikor végigment a templom hajóján. Mindkét oldalról kísérteties arcok mosolyogtak reá, s a kórus a karzaton, az iskolásleányok mögött, a zsoltárt énekelte, s a sekrestyés John rekedt hangja mindig az új verssor első szavát énekelte már, mikor a többiek még az előbbi sor utolsó szavánál tartottak :

Feleséged, mint a termőszőlő házad belsejében ;
Fiaid, mint az olajfavesszők asztalod körül.

Miképpen kezdetben vala, és most és mindörökkön
örökké, amen.

Ekkor már valamennyien a sekrestyében voltak és csoportban álltak együtt. Grannie a szemét törölgette, Peti kaczagott, Nancy Joe pedig oldalba taszította és azt sugta neki, de úgy, hogy mindenki meghallotta :

— Csókold meg, szabad már, te ember.

A plébános az asztalra hajolt. Petihez fordult és azt mondotta :

— Jó erős kézvonás. Most a menyecskén van a sor.

A könyv nyitva volt előtte, s a tollat a kezébe adták. Mikor letette, a plébános visszadugta a tokba pápaszemét, s egy izgatott hang, mely megrázta és megremegettette, így szólt hozzá a háta mögül:

— Engedje meg, hogy elsőnek kívánjak szerencsét, mistress Quilliam.

Fülöp volt. Kató hátrafordult, s a szemök összehálkozott. De nem látott belőle többet, mint a kiálló orrát, a simára borotvált állát, a röpke mosolyát, mely eltűnt, mint a napfény a felhő mögött. Fülöp még mondott valami mást is — új életről és új kezdetről — de Kató nem tudta, mit ért alatta, nem foghatta fel. A következő pillanatban künn voltak mind a szabad ég alatt.

XX.

Fülöp iszonyu gyötrelmet élt át — kezdetben ellenállhatatlan gyűlölet emésztette Kató iránt. Tudta, hogy gyűlölete nem jogosult, tudta, hogy felháborító; de az tartotta benne a büszkeséget, az óvta meg, hogy meg ne vesse magát azért, hogy megjelent az esküvőn. Mikor a kocsis a templom kapuja előtt megállt, s lesegítette Katót, azt hitte, úgy néz rá az, mintha azt akarná mondani:

»Láthatod, a dolog még sem áll oly rosszul!« Mikor pedig az istentisztelet elején feléje fordította arcát, úgy tűnt föl neki, mintha vad diadalmasságot, megvetést olvasna ki szeméből. De a szertartás további folyamán, mikor észrevette szórakozottságát, leszereltségét és elméjének szivreható elgyöngülését, lassan-lassan reánehezült lelkére az a szörnyű érzés, hogy ez a nő tudatában van megtévedésének. Vajjon sértett büszkeség vitte erre a lépésre? Azt hitte talán, hogy őt bünteti meg, nem gondolva arra, hogy ő maga mily árat fizet e megtorlásért? Vajjon nem arra ébred-e holnap, mikor felkel, hogy haragja s büszkesége elmúlt s oly jövő néz reá, melynél szörnyűbbet gondolni sem lehet — oly asszonynak jövője, ki feleségül ment az egyik férfiuhoz, holott a másikat szereti?

Fuj! Hát idáig vitte a hiuság? Szégyen gyalázat! Erőt vett magán, hogy teljesítse násznagyi kötelességét. A sekrestyében közeledett a menyasszonyhoz s elrebegte a szokott szerencsekívánatokat. Szívében emésztő tűz égett, s alig volt ura szavának, mikor a szenvedő szemébe nézett. De bármint küzdött magában, nem szabadulhatott valami szenvedélyesen gyöngéd érzelemtől. Ez nagyon megijesztette, és szentül elhatározta magában, hogy nem találkozik többé Katóval. Tiszteségesnek kell lennie vele szemben, és következetesnek önmagához. De a közben, hogy a templom ajtajától a virággal hintett úton a

kapuig utána ment, a titkolt szerelem újra mardosni kezdte lelkét, s úgy érezte magát, mint a kit végighurczolnak sáron.

XXI.

A lakodalmas reggelire (ebéd volt az) a malom emeleti részén, a »keresztények« kápolnájában terítettek. Az asztalfőn Czézár foglalt helyet, mellette egyfelől Grannie, másfelől Kató. Petit Kató mellé ültették, Fülöpöt Grannie mellé. A plébános az asztal másik végén ült Nancy Joe mellett, s e fölöttébb fontos női személyiségnek fokozott tekintélyt kölcsönzött a főtisztelendő úr közelsége.

A szomszédasszonyok behozták a marhapecsenyét s a birkasültet, a tyúkot meg kacsát. A fekete Tom, ki fegyverszünet alapján szintén hivatalos volt az ebédre, az italt kezelte, mely egy tizennyolcz gallonos hordóban volt csapon, s közben maga is annyi nedűt szitt magába, hogy elég lett volna egy gödénynek.

Vígan folyt a lakoma. Lassan-lassan lekerült az asztairól a birkacomb, a szárnyas, meg a jókora nagy marhasült; almáspuddingot tettek a helyükre, oly kereket és nagyot, mint egy kövér lazac s oly hosszút, mint egy húsfontos tőkehal. Nagy üdvriadal köszöntötte megjelenését.

Felszólították Katót, hogy ő szegje meg a pudding-óriást. Kató arca valamennyire ki-

színesedett, mióta otthon volt. Egy keveset beszélgetett, olykor még mosolygott is, mintha pillanatról-pillanatra megkönnyebbülne a szívet nyomasztó teher. A felszólításra föiemelkedett, az atyja odanyújtotta neki a kést, ő meg abba a kezébe vette, mely közelebb volt a tálhoz és beleszurta a puddingba. E közben rajta volt minden szem s látták megcsilanni ujján a karikagyűrűt.

— Oda nézzenek, — kiáltotta a fekete Tom. — Ez aztán a feleségnek való asszony. — Nem szégyenli mutogatni, nem bizony, a kedves!

Hangos nevetgélés támadt a fiatalabb asszonynép között.

— Oh, a szegényke! — mondogatták. — Balkezes lett a míg a templomba ment!

— Nem oly kis idő az, szépeim, — kiáltotta Peti — s úgy vigyázzatok, hogy ma-holnap magatok is úgy ne járjatok.

Az asztalt leszedték; a plébános felállt és elmondta a hálaadó imát.

— Ezt a hálaadó imádságot én csak egyetlen egyszer hallottam, Quiggin plébános uram, — mondotta Peti — még pedig — rágyújtott a pipájára — egy temetésen.

— *Temetésen!*

Jó csomó hang ismételte meg a szót, s egyszerre csönd lett az asztal körül.

— Ott bizony, — mondotta Peti. — Oda-künn, Johannesburgban történt. Két jó czim-bora telepedett meg ott, s az egyik feleségül

vett egy leányt. Csinos kis teremtés volt ; tudják, olyan búr leány ; de könnyű pillangó volt a lelkem. A gyarmatosító társaság hosszú utra küldte az urát az ország belsejébe. Mikor visszajött, baj volt a kréta körül. A czimborája egy kicsit elszerette a feleségét.

— Ejnye !

— Aztán, aztán ?

— Hogy mit csinált ? A fiatal asszony ura ? Revolverrel kereste meg a czimboráját és galléron fogta. Az pedig anyámasszony katonája volt — menten inába szállt a bátorsága. — Kegyelem ! — kiáltotta. — Nem lehet, — mondotta a férj. — Bocsáss meg neki az egyszer, — mondotta a felesége. — Egyszer vesztél el te is, — mondotta az ura. — Kegyelem, kegyelem ! — Imádkozzál. — Kegyelem, kegyelem, kegyelem ! — Késő ! — és agyonlőtte a czimboráját. Az asszony elájult ; de a férfi azt mondta : — Nem mondotta el az imádságát, — nekem kell helyette elmondani. — Azzal letérdelt a holttest mellé, de az imádságot mind elfelejtette — csak a hálaadó imádságot nem, azért hát azt mondotta el.

Mindenki nagyot lélekzett, mikor Peti elvégezte történetét. Czézár áthajolt Fülöphöz, kinek hamuszínü volt az arcza, és így szólt hozzá :

— Szörnyü, szörnyü ! De, ugy-e, mégis van benne igazság ? Nem hiába mondják : »Jobb az ellenség, mint az álnok jóbarát«.

Fülöp szórakozottan felelt; szeme az asztal túlsó oldalára nézett.

Kató közelében egyszerre ijedelem támadt.

— Vízet ide! — kiáltotta Peti. — Micsoda tökkel ütött számar vagyok, hogy halálra rémitem az embereket a temetésiőről való históriámmal.

— Nem, nem, nem, — mondotta Kató — nem ájultam el.

— Persze hogy nem, drágám, — mondotta Nancy, ki egy szempillantás alatt a háta mögött termett. — Sápadt? Persze hogy az, de mi van abban, te ember? Megesik az egy leánynyal a lakodalma napján. Igyál már egy kortyot, te menyecske — mindjárt jobban leszel!

Kató megitta a vizet; a pohár megkoppan a fogán, s ő felkaczagott.

Az asztal végén fölemelkedett a pap rezes arcza.

— Barátim, — mondotta — ez után a tragikus történet után éljünk egy kissé a vidámságnak is. Töltsétek meg színültig a poharatokat s ürítsétek velem a boldog pár egészségére. Ismerjük valamennyien mindkettőjüket. Ismerjük az új menyecskét mint jó gyermeket és kedves leányt — mint oly szep-lőtlen hajadont, hogy senki a közelében egy rossz szót nem szólhat és rosszra nem gondolhat. Ismerjük az új férjet is. Valódi manxman, egyszerű, erős és igaz, a ki megmond mindent, a mit gondol és a mit mond, úgy

gondolja is. Isten nagyon jó volt hozzájuk. Ily szűztiszta és őszinte lelkek sokért adhatnak hálát az Istennek. Nem kell harczot vívniok az emberiség leggonoszabb ellenségével, azzal az ellenséggel, mely az emberek lelkében él, a rossz szenvedéllyel. Éppen azért szívünk mélyéből kívánhatunk jó szerencsét frigyükhöz és élhetünk azzal a biztos reménnyel, hogy mindig boldogság és elégedettség kíséri őket életök útjain.

Mindenki tapsolt. Kató még egyre kaczagott, Fülöp lehajtotta fejét.

Barátim, — folytatta a plébános — Quilliam kapitány ugyan nagy sikereket ért el a külső országban, de életének legkülönb dolgát mégis csak hazajötte után végezte el. (Egy hang : — Tegye meg plébános uram is !)

Igaz, én nem tettem meg soha. A hiuságok hiusága, a szerelem, nem jutott osztályrészemül. Isten rendelése volt, hogy csak házasságokat áldottam meg, de a szerelmet magát híveimnek engedtem át. De van közöttünk egy ifju ember, kinek előtte áll az egész világ s minden, a mit az élet nyujthat, s a ki mégis híjával van egy dolognak, a legkülönb dolognak, a mit az élet nyujthat — nincs felesége. (Kató már valósággal féktelenül kaczagott.) Ma reggel tanuja volt, mikor barátja feleségül vett egy kedves, szép leányt. Hadd emlékeztessem őt most a szentírás szavára : »Eredj, és tégy hasonlóképpen«.

Mindenki felállt s úgy itta meg borát ;

aztán hangosan szólították »Peti kapitányt«, és az asztalon való dörömbölés, a padlón való dobogás és a tetszésnek egyéb viharos jelei közben felállt Peti kapitány, hogy feleljen a plébános köszöntőjére. A pillanatig tartó csönd elmúltával, hajlongva és komolyan bókolva minden irányban, így szólt :

— Nem vagyok szónok. Ma reggel mondtam el a templomban legjobb és legrövidebb beszédemet, mikor azt mondtam : »Megfogadom !« A plébános úr azt a tanácsot adta az én szívem barátjának, hogy tegye meg ő is, a mit én ma tettem. De hát nem teheti meg. Bocsánatot kérek a tisztelt hölgyeimtől, de az egész szigeten csak egy asszony van olyan, a ki hozzá illenék, az pedig már az enyém. (Kató már-már rikácsolt nevettében.) A feleségem . . .

Erre a szóra, melyet úgy mondott ki, mintha ősidőktől fogva megszokta volna, egyszerre husz cseréppipának tört le a feje az asztal táblájához való hozzáütközéstől, s a hahotának valóságos orkánja tört ki a teremben.

— Uram bocsá', hát a becsületes házasember már nem említheti a feleségét sem? Mondjuk hát akkor, ha úgy jobban tetszik: Quilliam Péter kapitányné asszonyom . . .

Erre aztán a derűltség újabb vihara tört ki, erre aztán megint inni kellett.

— Vagy az se tetszik? Nem tágitok ám! Kiket a jó Isten hozott össze, ember

azokat el nem választhatja egymástól. Jól mondom-e, Quiggin plébános? Nincs az az ember, hacsak a főbíró nem. Hát a mi leendő főbíránk itt van — de attól az egytől majd csak megkimélem.

Kató már alig birt magával, majd hogy odáig nem volt nevettében. Peti megint integetett a fejével jobbra meg balra, így pótolva szónoki képességeinek fogyatkozásait, aztán imigyen folytatta:

— De ha az én szívbeli jó barátom nem is veheti el már a feleségemet, egyet mégis megtehet neki: érezze otthon magát a házában, ha majd mifelénk hozza dolga, a mikor törvényt látni minden két hétben Ramseybe jön.

Kató féktelenebbül kaczagott, mint valaha; Fülöp pedig ijedt pillantással félig föl-emelkedett székéről és előre hajolva, azt mondotta az asztalon át:

— De hiszen a néném is Ballureban lakik, Peti.

— Az ugy is hozzád költözik Douglasba.

— Aztán van ott elég fogadó, hol az utas megszállhat.

— Van bizony nagyon is sok, — felelte Peti — éppen azért hivlak inkább magunkhoz.

— Ismerem testvéri lelkedet... — próbálkozott újra Fülöp.

— Igéretnek vehetem a szavadat? — kérdezte Peti.

— Ha már nem térhetek ki barátságod elől...

— Nem, azt nem is teheted ; ne is essék róla több szó.

— Mégis, megölsz vele ...

— Addig élj, míg az én barátságom végez veled.

Ebben a pillanatban elrikkantotta magát a fekete Tom :

— Hajtsátok ki már a lagziról azt a varjut !

Mindenki felállt és oda nézett. Egy nagy, éjfélete holló szállt be a malom nyitott ajtaján. Nyugodtan és egykedvűen, szokása szerint, mert ebben a magtárhelyiségben szokta megtalálni a buzát.

— Elválást jelent, mondotta a fekete Tom.

— Jó lesz kihessegetni, — kiáltotta valaki.

— Maga a menyecske hajtsa ki, — mondotta egy másik.

— Hol van Kató ? — kiáltotta Nancy.

De Kató csak nézett s mindegyre kacagott.

A varju megfordult s a maga jószántából hagyta faképnél a zajos társaságot. És Peti azt mondotta :

— Ugyan ki hisz még az ily vénasszonyi mesékben ?

Kilencz órakor Czézár gigje előállt a *Manx Tündér* kapuja elé, hogy hazavigye a menyasszonyt meg a vőlegényt. A társaság rágyújtott a szebbnél szebb nótákra, aztán kivitték az asztalokat és tánczra perdültek.

A sekrestyés John meg Jelly Jonaique húzta a talp alá valót. Kató szilaj pillantásokkal és égő arczczal vett részt mindenben, de úgy nekihevíült, úgy tombolt és majdnem őrjöngött, hogy mindenki megdöbbsent féktelenségén, Czézár pedig odasugta Petinek, hogy vigye már haza, és befogott, hogy azzal is siettesse őket.

Kató felment a köpenyéért meg a kalapjáért. A közben odalenn Granniet meg Nancy Joet vette körül egy sereg asszony. Valamennyi sápitozott, érdeklődött és őszinte részvétét emlegette.

— Nem értem, hogyan bírhatta ily sokáig, — mondotta Grannie.

— S a jó Isten a megmondhatója, hogyan birom én, ha ő nem lesz itt, — mondotta Nancy, és már a szeméhez emelte a kötényét.

Kató felöltözött s lejött. Mind lekisérték az utcára s körülfogták a kocsit, melynek lámpái reávilágítottak az arczokra, miközben Peti roppant karjai közé kapta és feltette a bakra Katót.

— Ugy-e, kapitány, ma éjszaka sem ugrana a vízbe akármilyen rozsdás vasért? — kiáltotta valaki nagyot kaczagva.

— Magam is a'mondó vagyok, — mondotta Peti. Azzal felpattant Kató mellé, kezébe vette a gyeplőt, pattintott az ostorával és elhajtott.

XXII.

Fülöp a kapuban állt; igyekezett féken tartani indulatát s megfeszítette minden erejét, hogy jókedvűnek és vidámnak lássék. De mikor Kató elhaladt mellette, s esdő pillantással nézett reá, úgy tűnt föl neki, hogy most már mindent megért — hogy Kató szörnyü ballépést követett el s tudja azt ő maga is; hogy a kacaja keserűbb volt minden könnynél; hogy valami kényszer hatása alatt állt s nincs nála szerencsétlenebb, nyomorultabb asszony a világon!

A következő pillanatban már el is suhant mellette csipkéinek és perfumejének illatával, s Fülöp lelkében most oly áradata zudult fel a gyöngédségnek, a szánakozásnak s az örült féltékenységnek, hogy alig birt uralkodni magán. Egy pillanattig képes volt megtartóztatni magát — de azután mozgásba jöttek a gig kerekei, a ló elvágtatott, az asszonyok visszatértek a házba, s nem látott mást maga előtt, mint a széleshátú Czézárt, ki a sötétségben a gig eltűnő lámpái után nézett és asztmatikusan szedte a lélekzetet.

— A férfi hagyja el apját, anyját és kövesse a feleségét, — mondotta Czézár. — Ráér még, uram; jöjjön be, jöjjön be.

De Fülöp e pillanatban gyűlölte ezt az embert; úgy érezte, hogy nem bírná tovább azt a környezetet és azt a fecsegést, s elosont észrevétlenül.

Későn! Nem menekülhetett saját gondolatainak gyötrelmeitől — elvesztett szerelmétől, vesztett boldogságától, a múlt emlékeitől, a jövő álmaitól. Egy hang — a saját hangja — gúnyosan sugta folyton a fülébe: Nem voltál méltó hozzá. Nem ismerted fel értékét. Ő már elveszett számodra; s mit nyertél cserében érte?

A deemsterséget! Mi az most neki? Szó, üres fogalom! A szerelem az egy, a mit kívánni érdemes, s az oda van! A nélkül minden más pusztá semmiség, azt pedig eldobta magától. Szörnyeteg volt és örült volt. Nem birta elviselni ez örülségének gondolatát; önzésének emléke nyomasztó súllyal nehezedett reá; eszébe jutottak szánító fontolgatásai, s megint porig megalázottnak érezte magát. És lesujtva megsemmisítő szégyenétől, elrohant a sötét utcán, s nem akart gondolni a gigre, mely imbolyogva tünt el a szemei elől.

Odahagyja a szigetet. Holnap átkel Angliába. Még ha el is veszi a kinevezésre való kilátásait. Holnap, holnap! De mi lesz ma éjszaka? Hogyan éli át azokat az órákat, melyek még hátra vannak reggelig, azokkal a sivár gondolatokkal, melyek az éjszaka sötétségében születnek? Hogyan alhatik? Hogyan virraszthat ágyában? Van-e szer, melytől feledhet? Kató! Peti! Ez az éjszaka! Oh Istenem, oh Istenem!

XXIII.

A ló alig tett hat lépést a sötétségben, s Kató hiszterikus rohama elmúlt. Egész nap nem uralkodhatott magán, de most magához tért. Nyugodt és hallgatag lett, szinte ünnepléses. De Peti szokott vidámságával tovább fecsegett a nap eseményeiről. A homályos utcán, hol végigment a kocsijok, az emberek künn álltak a házuk kapujában és köszöntötek őket ; s Peti ujjongva és kaczagva köszönt vissza nekik.

Megérkeztek a városba, végigrobogtak a Parlament-utcán, elhaladtak a törvényház fái előtt, bekanyarodtak a vásártér közelében levő hirtelen fordulónál s végre megérkeztek a házuk elé.

— Végre itthon vagyunk ! — kiáltotta Peti s leugrott a kocsiról. Odabenn egy eb elvakkantotta magát.

— Hallod-e ? — kérdezte Peti. — Eddig ő volt helyettem az úr a háznál.

A kaput kinyitották s egy jóképű aszszonyság jött ki elébök özvegyi főköetőben, égő gyertyát tartva, melyet tenyerével védett a szél ellen.

— Ez pedig mrs. Gorry, a gazdasszonyod, — mondotta Peti.

Kató nem felelt. Szemét merev pillantással a lovon tartotta, mely gőzölgött a lámpák fényében. Peti leemelte a kocsiról feleségét, ép

ugy, a mint feltette. Gorryné megfogta a kezét s azt mondotta :

— Vigyázzon a lépcsőn, asszonyom, — erre, erre, asszonyom.

Azzal bevezette a kapun, s a kerti ösvényen át a tornácba. Ez egy négyszögletű helyiségbe szolgált, mely fogadószobának volt berendezve. A kandallóban égett a tűz, meggyújtott lámpás állt a vacsorához terített asztalon, s meleg és kellemes világ volt a helyiségben.

— No, mit szólsz hozzá? — kiáltotta Peti, ki ostorral a kezében követte nyomon.

Kató körülnézett; nem szólt semmit, a szemét elöntötte a köny.

— Nem volna elég jó egy főbíró feleségének is? — folytatta Peti, s az ostora nyelével mutatott mindenre, mint egy mutatványos ember.

Kató nem birta tovább; leroskadt egy székre és szeméből záporoként indult meg a köny. Peti sugárzó arcza egyszerre elborult.

— Drága szívem, galambom, mi bajod? — mondotta. — Édes kicsi lelkem, mi bánt? Mondd meg* no — mondd meg már, mindenségem!

— Semmi az, Peti. Ne kérdezd, — felelte Kató, és zokogott, mint ha ki akarna szakadni a szíve.

Peti egy pillanatig megállt mellette és megsimogatta karját a kezével. Aztán azt mondotta, s erős hangja reszketett :

— Tudom, nehéz egy leánynak, odahagyni apját, anyját s mindent, a mi gyermekkorában drága és kedves volt neki, és elmenni az urához és azt mondani: »Nagyon boldog volt eddig az életem, de azért én mégis terád bízom a jövőmet«. Nehéz dolog az, drágám; tudom, hogy nehéz.

— Oh, hagyj magamra! Hagyj magamra! — kiáltotta Kató, még mindig sirva.

Peti megtörölte kabátja ujjával a szemét s azt mondotta:

— Vezesse fel a lépcsőn, Gorryné, addig én majd bekötöm a lovat a fogadó istállójába.

Aztán fütttyentett a kutyájának, mely a kandalló előtt lévő szőnyegről figyelte, és kiment a házból. Az ostornyél a földet surolta utána.

Gorryné tele volt gonddal, mikor Katót felkisért a szobájába. Vajjon nem vacsorázna-e? A fejfájás ellen nagyon jó ám a szagos só — ne hozná fel a szobájából?

A jó lélek sok kárba veszett kérdezősködés s ideges tiltakozás után jó éjszakát kívánt, és Kató magára maradt. •

Akkor aztán a sirásnak még őrjöngőbb rohamra következett. A vihar kitört felhőjéből. Katónak úgy rémlett, mintha csak most érezné át teljes nagyságában e nap balvégzetét. A hetek óta felhalmozódott remények csak éppen erre az órára vártak, hogy szétomoljanak a szeme előtt. Vége van mindennek. Véget ért

a küzdelem, melyet a sorssal vivott, s az az örületes jókedv, mellyel csak helyzetének igaz megismerését odázta el, még fájóbbá tette a visszaesést.

Aztán Fülöpre gondolt, és fájdalma enyhült. Kezdett fölülkerekedni benne a nő; valamelyes női büszkeség villant meg lelkében, hogy megvigasztalja. Fülöp szereti; és nem szűnik meg szeretni soha. Tehet bármit, hogy száműzze gondolataiból, ő mégis ott lesz mindig; ott lesz annyival biztosabban, annyival szemrehányóbban és annyival megközeíthetlenebb módon, hogy más ember felesége lett. És ha képes lesz is feledni nappal, mikor azok után a világi czélok után fut, melyekért áldozatul dobta, az éjszakáin nem szabadul meg tőle többé soha. Nem alhatik el, hogy ne látná képét. Álmában kitárja a két karját utána, de nem fogja elérni, és siralom, vergődés lesz az ébredése. Ez a gondolat, bár szívéet szaggatta, mégis igaz örömmel töltötte el. Erőt merített ebből a szörnyű vigasztalásból, és Gorryné, ki odalenn a szobájában élesen figyelt minden neszre, észrevette, hogy zokogása lassankint elhallgat. Még mindig eltakarva arczát a két kezével, azt mondta magában, hogy nincs mit szemére vetnie önmagának. Nem tehetett másképp; nem önként egyezett bele a házasságba, hanem csak azért nyugodott meg benne, mert magával ragadta a könnyörtelen áramlat, melyben apja és Peti és az egész világ volt a hajtóerő. Azt is mondotta

magában, hogy mindezek után helyesen cselekedett. Hiszen itt jó révbe jutott az ádáz vihar elől, mely kitörni készült fölötte. Biztos helyen van, békén maradhat.

Teljes csend volt a szobában. E falak közt mily nyugalmas az élet. Kató levette arczáról a kezét, és körülnézett. A tűz enyhén égett s fölmelengette a lábát, mely a juhbőrön pihent. A lámpa szelid fényt hintett mögötte az asztalon. A szoba egyik oldalán a ruhaszekrény állt; ódivatu butordarab, de nagy tükör volt az ajtaján; a másik oldalon az ágy rózsaszínű függönyei, melyek sátorként borultak reá. Az egész szoba oly különösmódon ismerősnek tűnt föl előtte. Úgy rémlett neki, mintha teljes életében ismerte volna. Felállt, hogy jobban körülnézzon benne, s csak most értette meg az összefüggést a között, a mit érez és a között, a mit lát. A szoba hű másolata volt az otthoni hálószobájának, csak újabb és drágább volt benne minden. Úgy érezte, mintha lelkének egy része járt volna itt, míg ő maga aludt — mintha saját kezével rendezte volna mindezt leányálmában, mely nagyszerűvé varázsolt át mindent, a mi a valóságban közönséges volt.

Ismét megtelt a szeme könnyel, s elfordult, hogy levesse a köpenyét. E közben megpillantott valamit az öltözőasztalon, a mire egy papírlap volt reátéve. Kis tükör volt, az ő régi kézitükrének mása, csakhogy elefántcsontfoglatban, a papirdarabon pedig ez állt:

*A helett, a melik eltört, szivbéli szeretettel
Kittynek. peti*

Katónak borzasztóan verni kezdett a szive. Az érzelmek egész áradata zúdult reá. Ledobta a tükröt, mintha az ujját égette volna meg, s eltakarta arcát a két kezével. Úgy érezte, mintha e szobában vádolná minden. Mindeddig csak Fülöpre gondolt. Most gondolt először Petire.

Vétett — borzasztó nagyot vétett ellene. Nem teheti azt jóvá, nem remélhet érte bocsánatot. Ez ember szereti: feleségül vette; házába fogadta, a bátorság révébe, ő pedig megcsalta és elárulta — türte, hogy hozzá adják feleségül, holott mást szeret.

Hirtelen csüggedés vett erőt rajta. Szédült és majdnem elesett. Egy még szörnyűbb emlékezés lepte meg. És úgy érezte, mintha varjak csapkodnák fekete szárnyukkal az agyvelejét. A halántéka lüktetett a kezei alatt. Ugy rémlett neki, mintha egyszerre kiáramlana minden vér a szivéből.

Éppen ebben a pillanatban hallatszott fel Peti hangja, s keltett visszhangot a ház és a kerten tul lévő kápolna között:

Piros madár, vándormadár,
Az éjszaka hol aludtál?

Kató hallotta, hogy kinyitja, aztán megint becsapja a kert ajtaját, közeledik gyors léptekkel az ösvényen, becsukja a ház ajtaját s reáakasztja belül a lánczot. Aztán megszólalt egy mély hang odalenn:

— Jobban van-e már, Gorryné ?

— Jobban, uram, jobban, s elég nyugodt már vagy tíz percz óta.

— Ne zavarjuk az aranyost. Csínyjén kell bánni szegénykével.

Aztán hallotta, hogy elbocsátja Gorrynét ma éjszakára ; azt mondotta neki, hogy nem vacsorázik, s nemsokára lefekszik. Aztán csönd lett a házban és dohányfüst illata szállt fel a lépcsőn.

Kató arczára szorította kezét s nehezen szedte a lélekzetet. Úgy érezte, hogy most mindjárt elájul, s belefogódzott a kandalló párkányába.

— Az nem lehet, — gondolta magában. — Nem szabad feljönnie. Lemegyek hozzá s megmondom neki : »Bocsáss meg, Peti, de valóság szerint én másnak a felesége vagyok«.

És megmond neki mindent. Igen, igen, őszinte vallomást tesz. Oh, dehogy fél. Peti nagyon szereti. Meg fogja tenni, a mit kíván tőle.

Egy lépést tett az ajtó felé, aztán visszatántorodott, mintha gátat vetettek volna útjába. Peti azt mondaná : — Velem akarsz tákaródnizni ? Azt kívánod tőlem, hogy melletted éljek itt ebben a házban, nem gyanittatva senkivel, hogy különváltan élünk ? Mért nem ajánlottad ezt tegnap ? Miért állítasz választás elé csak ma, mikor már késő ?

Nem, nem vallhatja meg neki. Ha a vallomás nehéz lett volna tegnap, ezerszerre nehe-

zebb ma, holnap pedig még sokezerszer nehezebb volna.

Kató felkapta a köpenyét, melyet az imént levetett. Elmegy. Valahová, valahová, mind-egy, hová. Ezt az egyet teheti még, ez az egy út áll még nyitva előtte, mely kivezeti a félelem és kín bonyodalmából. Peti az előszobában van; de kell lenni még egy kijárónak hátrafelé; meg fogja találni.

Lecsavarta a lámpát és éppen ki akarta nyitni az ajtót. Ekkor világosságot látott mozdulni a lépcsőházban s halk lépéseket hallott közeledni a lépcsőn. Peti volt, ki harisnyában, s gyertyával a kezében, fölfelé tartott. A lépcső közepén megállt, mintha meghallotta volna az ajtó zárának csattanását, aztán zajtalanul megint lement.

Kató becsukta az ajtót. Nem megy le. Ha ma éjjel hagyja oda ezt a házat, minden gyanu és szégyen Petit éri. Az igazi titok sohasem pattanna ki, az igazi bűnös büntetlenül menekülne, ellenben minden gúny és megvetés azt az embert érné, a ki védelmet és menedéket adott neki, és Peti meghalna meghalozottságában és a hamis önvád kinjaitól.

Egy darabig ennek a gondolatnak a hatása alatt állt; de aztán még kínosabb félelem vett erőt rajta. Petinek immár ő törvényes felesége, s Peti élhet vele szemben a férj jogai-val. Joga van, hozzá jönni, és hozzá *fog* jönni. Ez elkerülhetetlen; úgy kell lennie. Nem a fiú és leány szerelméről, nem udvarlásról, nem

enyelgésről, nem visszautasításról, hanem az élet kegyetlen valóságáról van szó, oly valóságról, mellyel számot kell vetni minden aszszonynak, ki feleségül ment egy férfuihoz. Ő pedig feleségül ment Petihez. A világ szemében, törvény szerint, immár az övé, s lehetetlen menekülnie tőle.

Itt kell maradnia. Az Isten is úgy akarta. A mi Fülöphöz való előbbi viszonyát illeti, az az ő titka. Csak az Isten tud róla, az pedig biztosan megőrzi. Szívének sötét kamrája az, s csak Isten nyithatja ki. Az pedig nem nyitja ki előbb, mint egykor, az Ítélet napján, akkor pedig Fülöp mellette áll, ő pedig vádolni fogja s így szól: »Az ő bűne volt, nem az enyém, oh Istenem« — s a világ Nagy Birája itélni fog közöttük.

De most ismét sírva fakadt, mint a gyermek a sötétben. Mikor másodizben is ledobta magáról köpenyét, suhogott rajta a ruha; végignézett magán, s látta, hogy hiszen a menyasszonyi ruhája van rajta. Aztán körülnézett a szobában s eszébe jutott, hogy a násszobájában van. Eszébe jutott, hogyan képzelte el ábrándjaiban azt, hogy menyasszonyi ruhájában a násszobájába lép — büszkén s mégis félve, és szerelemtől égve és örömeiben elpirulva azt fogja sutogni magában: »Ezt nekem szánták — meg ezt is — ezt is. Ő adta, mert szeret s én is szeretem, s ő az enyém, én pedig az övé vagyok, s ő a szerelmesem s az uram, és most hozzám jön...«

Halkan megkopogtatták az ajtót. Borzadály futotta át testét. A kopogtatás megismétlődött. Rikoltva járta át csontját-velejét.

— Kitty! — suttogta egy hang kívülről.

Nem mozdult meg.

— Csak Peti van itt.

Nem szólt semmit, meg sem moccan.

Egy pillanatig csendesség volt, de aztán, félig szepegeve, félig kaczagva, félig megindultan, mintha az a szív odakünn erőbben dobant volna meg, újra megszólalt a hang:

— Most bejövök hozzád, édesem.

NEGYEDIK RÉSZ.

Férj és feleség.

I.

Másnap reggel azt mondta magában Kató: »Mától fogva újra kezdődik az életem.« Titka volt, melyben Peti nem osztozott vele. De hát nem ő az első asszony, ki eltitkolt valamit az ura előtt. Mikor az embernek olyan titka van, mely másoknak fájdalmat okozna, ha tudnák, magába kell azt rejtenie. Megköveteli a becsület, hogy sziklaszilárdan ragaszkodjék ahhoz az elhatározásához, hogy Fülöpöt kizárja lelkéből. Ennek következtében, mikor eszébe jutott az az ígéret, melyet Peti kikövelt Fülöptől, tudniillik, hogy tekintse házáat saját ramseyi otthonának, s belátta, hogy Fülöpnek el kell jönnie, ha másért nem, legalább azért, hogy megóvja a látszatot: azt kérdezte magában, hogy nem volna-e jobb, megakadályoznia benne? De nem! Elhatározta magában, hogy legyőzi a szenvedélyt, mely veszedelmessé tenné Fülöp jelenlétét.

A szakítás még nem biztosság. Fülöphöz való viszonyában olyan volt ő, mint a szabadon bocsátott rab, ki újra akarja kezdeni az életet. S az egyetlen hely, a hol teljes biztossággal alapíthatja meg új életpályáját, éppen az, a hol ismerik bűnét. »Csak hadd jöjjön Fülöp«, gondolta magában, és berendezett egy szobát számára. Férjes asszony ő. Kötelessége, hogy jó feleség legyen. Peti szereti — a szerelmével könnyűvé fogja tenni számára ezt a feladatot.

Ott ültek együtt reggelijüknél a nappali szobában, és Kató így szólt:

— Szeretnék a magam gazdasszonya lenni, Peti.

— Ugy lesz az jól, — mondotta Peti. — Légy a magad asszonya, drágám, ne pedig a gazdasszonyod asszonya — és Gorryné legyen a cseléded.

Kató, hogy elfordítsa lelkét a rossz gondolatoktól, haladéktalanul munkához látott, s apró kötelességeivel, kisdéd takarékoskodásával és apró-cseprő gondjaival és bajaival foglalatoskodott.

De nem értett a háztartáshoz. Az első birkacomb, melyet az asztalra adott, oly kicsire zsugorodott össze a sütőben, hogy nem volt nagyobb, mint egy ropogósra sült láb-szár, első puddingja pedig színre és tömörségre olyan volt, mint egy rosszul kiegészített téglát. Kató nem ért el gyors sikereket a szakácsművészetben, de Peti evett mindenkiből,

a mit megrághatott jó fogaival s étvágyhiányát okozta a rossz emésztése miatt.

Kató másnemű tevékenykedéssel is iparkodott ébrentartani magában a hitvesi kötelességérzetet. Mindenféle papirkárpitot vásárolt össze a kárpitozónál s teleaggatta vele a ház minden zegét-zugát. De a minták nem illettek össze s a csiriz nem ragadt. A puha ágytakarókra, melyeket Grannie küldött, szépen odahimezte gypjufonállal a *Q* és *P* betűket s közéjük kanyarította a *K* betűt. A fehérneműt minden untalan átvizsgálgatta, hetenként kétszer nagytisztogatást rendezett; bemázolta olajfestékkel az egész konyhaberendezést, e művelethez takarékoszágból maga keverte a festéket is, mely sehogy sem akart megszáradni, mert kifelejtette belőle a terpentint. Peti, minden baklövése ellenére, tele volt csodálattal. Kató azt hitte, oly könnyű dolog, a jó férjnek jó felesége lenni. Pedig hát nehéz dolog az minden asszonynak, hát még neki!

Nem volt állhatatos semmiben, de egy hétig minden este leczkét adott Petinek az írásból, olvasásból és számvetésből. Az olvasás nagyon nehezére esett Petinek, a helyesírás szabályai nem mentek a fejébe, számvetés közben a vastag ujjain számlálta el az összegeket, betűvetés közben pedig a nyelve együtt mozgott a kezével, s a vaskos hüvelykujját keményen odaszorította az író tollához.

Két hétig olvasta fel Kató az ura leveleit s maga felelt rájuk. Petit nagyon sokan ke-

resték fel levelükkel s Katónak elég dolga volt, hogy megóvja a legrosszabb fajtájú vérszopóktól, de a furfangosabbak mégis hozzáférkőztek a Kató háta mögött. Olykor hálálkodó levelek jöttek oly segítségért, melyről Kató nem tudott. Ha Peti ilyenkor gyorsan eltüntette az eféléket, Kató úgy tett, mintha nem venné észre. »Elrontom, ha mindenben megakadályozom«, — gondolta magában.

Egy izben nagy pecsétetes levelet hozott a posta; Kató felbontotta, egy okmányt vett ki belőle s olvasni kezdte a külzetét: »Kölcsönkötvény Cregeen Czé...«

— Semmi az; — mondotta Peti, elkapva s a kabátja zsebébe sülyesztve a dokumentumot.

Kató fájdalmasan, szégyenkezve és megalázva nézett reá, azzal aztán vége is szakadt a titkári működésének.

II.

Egy hónappal az esküvőjük után egy férfi lépett be a házuk kapuján; meglátszott rajta, hogy olyanra készül, a mivel megalázza magát. A kutya, mely a kapu előtt lomhán sütkérezett a napon, egyszerre felugrott és dühösen ugatni kezdett.

— Ki az az ember, a ki ott jön az ösvényen s majd hogy ki nem nézi a szemét? — kérdezte Peti.

Kató kinézett az ablakon.

— Christian Ross az, — mondotta, s elakadt a lélekzete.

Ross közeledett s Peti elébe ment az ajtóig. Sápadt és puffadt volt az arca; hal-
kan és suttogva beszélt, de egész lényéről
valamelyes feslettség és gúny rítt le.

— Nem éppen barátkozó természetű a
kutyája, Peti, — mondotta.

— Ebben hasonlít a gazdájához, uram;
már olyanok az elvei, — mondotta Peti.

Ross nevetett egy kissé.

— Elvárja, hogy csinyján bánjanak vele,
ugy-e, kapitány?

— Hát igen. Sok világot járt és sokat
látott életében, — felelte Peti.

Ross élesen reá nézett, s egészen más
hangon így szólt:

— Csak köszönteni jöttem, Quilliam ur,
hogy erőben és egészségben jött haza messze
földről.

— Hozta Isten, uram, — felelte Peti.

Azzal előre ment, hogy mutassa az utat.
Ross nyomon követte, feszesen meghajolt
Kató előtt, aztán leült.

— De nem titkolom el, hogy van még
egy más ok is, mely ide hozott, egy magán-
természetű ügy, — mondotta Ross, s egy pil-
lantást vetett Katóra.

Az éppen egy ruhát fejtett fel; mindjárt
abbanhagyta a munkát, letette az ollót az asz-
talra s felállt, menni készült.

De Peti fölemelte a kezét.

— A feleségem be van avatva minden ügyembe, — mondotta.

Ross megint nyikkantott egyet, a mi nevetésszámba ment.

— Tudja-e, kapitány, mit szoktak mondani a titokról: »egy embernek sok, kettőnek éppen elég, háromnak terhes.«

— A férj meg a feleség csak egy, e szerint hát éppen ketten vagyunk, — mondotta Peti.

Kató megint kezébe vette az ollót s nyugtalanul folytatta munkáját. Ross kelletlenül fészkelődött a székén s így szólt:

— Hát akkor kénytelen vagyok így is megmondani, Péter.

— Quilliam Péter, uram, — mondotta Peti, reátömve a pipájára; de Ross úgy tett, mintha nem hallotta volna.

— Ugy lehet, így is van rendjén, mert — hm — az apánkról van szó.

— Kölsönkenyér visszajár, — gondolta Peti, és rágyújtott a pipájára.

— Öt évvel ezelőtt kellőképpen ellátva pénzzel, kiküldött Londonba, jogot tanulni. Azt hiszi, megvan már az ügyvédi oklevelem, s minthogy itt megüresedett a főbirói állás, azt szeretné, ha ügyvédkedném itthon, a színeten is.

Peti felhagyott egy pillanatig a füstöléssel.

— No, és?

— Nem tehetem meg, — mondotta Ross.

— Bibéje van a dolognak?

— Hogy megmondjam az igazat, mindjárt diákkorom kezdetén rossz társaságba keveredtem. Azt hittem, a barátaim gazdagok, s én sem akartam alábbvaló lenni náluknál. Ott volt például Monty, az aranyifjuság vezére — az olló egyszerre megállt Kató kezében, Ross pedig kibökkentette: — Az igazság az, hogy sohase mentem ügyvédi vizsgára s egyáltalán nem tanultam soha.

Ross kínosan feszengett székén s a szempillái mögül lopva Katóra nézett. Peti előre hajolt s nagy füstfelhőket eregetett föl a kandallóba, de nem szólt semmit.

— Lássá, Péter, nyíltan beszélek magával. Készítet reá valami. De szép dolog is volna, Péter, ha az ember a saját testvére előtt se ismerhetné be az apró hibáit...

— Hagyjuk azt a testvérséget! — mondotta Peti. — Mit kíván tőlem?

— Kölesönözzön nekem annyit, hogy megtehessem azt, a miről apám azt hiszi, hogy már megtettem, — mondotta Ross, aztán gyorsan hozzátette: — oh, adok írást róla.

— Úgy hallom, az adósságlevele nem ér többet, mint a kagylópénz, — felelte Peti.

— Azt valami ellenségem mondotta magának, kapitány. Tegye meg az apánkért — úgy hozzánőtt a szívéhez az a főbirói állás — talán még nem késő.

Peti az asztalra csapott a tenyerével.

— Van arra az állásra külön ember is, — kiáltotta.

Ross Katóra pillantott s kaján mosoly futott át vonásain.

— Mily szép, — mondotta — ha az asszony jóbarátai a férjnek is jóbarátai.

— Úgy van az, — felelte Peti; Ross fölnevetett, Kató kezében pedig az olló újra megállt. — Ne vegye rossz néven, uram, — mondotta Peti s felállt: — de azt hiszem, maga is úgy van, mint a tarvarju, mely megfúl a halon, mert siettében fordítva nyelte le. Magának is torkán akadt a tüske, — félig ütve, félig taszítva csapott a Ross vállára — csak hogy kár volt az apja fiától kérni segítséget, hogy lenyelhesse.

Éppen mikor Ross elment, belépett Czézár.

— Az a semmirevaló akart valamit, — mondotta Czézár.

— Szárazra került a hajója, — mondotta Peti.

— Mindig úgy volt és mindig úgy is lesz. Apály idején született és kopár sziklán fog meghalni. Pénzt kért kölcsön, mi? — kérdezte Czézár fürkésző pillantással.

— Megpróbálta, — felelte Peti egykedvűen.

— Adjon hát neki, uram, — mondotta Czézár minden gondolkodás nélkül. — Ő maga nem hitelképes, de adjon neki az örökségére. Vagy adjon az öregembernek és tábláztassa reá Ballawhainera. Ez úgy is elpusztít min-

dent, — s ha az apja meghal, magáé lesz a birtok, de kinek is volna több joga reá?

Peti kivette szájából a pipát s néhány perczig verte ki belőle a hamut a rostélyon.

— Van benne valami, — mondotta elgondolkozva. — De van, a ki még több jogot tarthat reá. Most is az övé volna már, ha mindenki megkapná azt, a mi megilleti. Majd gondolkozom róla ... gondolkozom róla.

III.

Fülöp az esküvőt követő reggelen odahagyta a szigetet. Külföldre ment, s mikor megkapták első levelét, Kairóban járt. Az utazás, — a Középtenger hosszú, szélcsöndes éjszakái, melyeket egyedül virrasztott át a födélzeten — az enyhe levegő — a távolból a hajóra látszó világosságok — mindez jól esett neki — jobban — de mindenesetre nyugodtabbnak érezte magát. Reméli, már elhelyezkedtek új otthonukban s egészségesek — és boldogok.

Katónak kellett felolvasnia a levelet. Olyan volt az, mint ha Fülöp szívének dobogását hallotta volna, csak bágyadtabb, gyengébb volt s alig érezte a nagy távolság miatt. Aztán felelnie is kellett rá Peti megbizásából.

— Ird meg neki, siessen szabadulni Egyiptom földjéről, a szolgaság házából, — mondotta Peti. — Ird meg neki, hogy nincs annak

semmi értelme, hogy egy csinos fiatalember olyan országban éljen, a hol nem lát egy szép arcot sem. Ird meg neki, hogy Kató is szeretettel köszönti s most éppen a fehérneműjét rendezgeti, ő meg jobban tenné, ha minél kevesebbet enyelegne Fáraó leányaival.

A legközelebbi alkalommal Rómából veték hírét, utolsó levelében pedig azt írta, hogy már Londonban jár. Régi baja mulóban van; azt hiszi, félig-meddig meggyógyult, de erős tűzpróbán esett át. A kormányzó nagyon szíves volt hozzá — módját ejtette, hogy nyitva tarthassa a főbirói állást — összeismertette londoni baráti körével is — minden este társaságba jár. Valami láthatatlan erő mégis csak haza húzza — előbb-utóbb viszontlátják egymást; hat hónapig volt távol, de érzi, hogy nem töltötte egészen haszontalanul az idejét — új erőt merítve tér haza.

Erre a levélre már nem felelhettek, mert nem volt megadva benne a czim. Az éjszakai postával jött aznap az Angliából érkező gőzösön. Két órával utóbb loholva jött haza Gorryné a városból, hol valami dolga után járt, s azt mondotta:

— Azt hiszem, éppen most láttam az utcán Christian Fülöp urat.

— Mikor látta? — kérdezte Peti.

— Ebben a perczben, — felelte az asszony.

— Bolond beszéd! — mondotta Peti. —

Hiszen Londonban van. Nézze, itt a levele — végighuzta mutatóujját a legfelső során —

»London, január 21-ikén« — az tegnap volt. Nézze !

Gorryné elhült. De másnap este ugyanabban az időtájban megint arra járt, a merre tegnap és egészen kikelve magából, ugyanazzal a hírrel robobott haza.

— Győződjenek meg róla maguk, — kiáltotta ; — éppen most megy a kert mögött lévő uton.

— Képtelenség ! megzavarhatta valami, — mondotta Peti, aztán a szája elé tartotta a kezét és odasugta Katónak : — Kisérteteket lát szegény — nem is csoda, hiszen csak nemrég vesztette el az urát.

De harmadnap este Gorryné ugyanazzal a hírrel tért haza, ugyanabból az irányból, ugyanabban az időtájban.

— Bizonyos vagyok benne, — lihegte. És halálosan meg volt rémülve. Azt hitte, valami természetfölötti dolog történt vele.

— Csakugyan azt hiszi, hogy látta, — mondotta Peti, és keresztkérdések alá fogta Gorrynét. »Milyen ruha volt Christian uron ?« Ma nem nézte meg, de tegnap este olyan manx malaczlopó volt rajta. »Merre ment ?« Hogy ma este merre ment, nem tudja, de tegnap este a kápolna meg a kert között lévő uton ment elfelé. »Aztán látta-e az arcját ?« Az első alkalommal látta, nagyon megnyúlt és nagyon halovány volt.

— Jaj, dehogy akarom én lóvá tenni, uram, — mondotta Gorryné és sirva fakadt.

— A jó Isten tudja, de a dolog mégis szörnyen különös, — mondotta Peti.

— Milyen időtájban látta, Jane? — kérdezte Kató.

— Minden este pontban tíz órakor, — felelte Gorryné.

— Mondd csak, Kitty, mennyi idő alatt járja meg a hajó az utat London és a Man sziget közt? — kérdezte Peti.

— Nagyon rövid idő alatt.

Peti a fejét vakarta.

— El kell néznem a fekete Tomhoz. Piszkos vénember az — Isten bocsássa meg a bűnömet, mert hiszen a nagyapám volna — de nincs, a ki jobban tudná az ősi manx regéket, mint ő. Ha Szent Iván éjszakája körül volnánk, azt mondanám, hogy Fülöp ágyban feküdt valahol s míg aludt, odaszállt a lelke, a hová a szive huzza — hallottam már emlegetni eféléket.

Kató a titkot a maga módja szerint derítette fel. Másnap este tíz óra tájban felment a nappali szobába, melynek egyik ablaka az utcára nézett. A borongó nappalra párázatos est következett. Nehéz fehér köd terjengett a földön és a tengeren. Minden csöndes, életelen, kísérteties volt. Kató a szoba sötétjében állt és reszketett, de nem félelmében. Egyszerre egy sötét alak suhant el árnyként az utczai lámpa alatt, mely a házzal szemközt lévő soron pislogott. Csak egy spanyolos kö-

peny körvonalait különböztethette meg rajta. De aztán figyelt lépteinek neszére, és reáismert. Az est vándora közeledett s megállt, közeledett, és újra megállt. Aztán eltávolodtak léptei s elhaltak az éjszaka sűrű levegőjében.

Katónak vörös és dagadt volt a szeme, mikor visszatért a vacsorára. Azt hitte, gyönyörködni fog Fülöp szenvedésében. De lám, nem gyönyörűség, hanem csak vágy tört elő a szíve mélyéből, onnan, hol a szerelem szerelmet fakaszt. Még egyszer el akarta temetni Fülöpön járó gondolatait. Nehéz, lehetetlen vállalkozás volt; Peti egyre szította benne a reá — szokásaira, szeme pillantására, hangjára, kacajára való emlékezést. Mindaz, a mit mondott, csak saját gondolatainak visszhangja volt, s mégis fájdalmat, kint okozott neki. Úgy érezte, mintha fel kellene jajdulnia: »Ne bánts — ne bánts!«

A városban kezdettek sügni-bügni Gorriné titokzatos meséiről.

— Fülöp most kénytelen lesz eljönni, — gondolta magában Kató; és el is jött. Kató egyedül volt. Dél elmúlt s ebéd után voltak, a tűzhely tisztára volt fényesítve, a kandallóban fel volt szítva a tűz, a szőnyeg le volt terítve eléje.

Fülöp nyugodtan lépett az előszobába, halkán megkopogtatta az ajtót s belépett. Azt mondta, reméli, jól érzi magát. Kató gépiésen felelt. Fülöp aztán Peti után kérdezősködött,

és Kató szórakozottan felelte, hogy reggel valami halászati ügyben Peelbe ment.

A beszélgetés ridegen és szaggatottan folyt, csupa közhely volt az egész. Fülöp a szoba közepén állt, halkán beszélt s kezében forgatta a puha kalapját. Kató a lobogó tűz előtt állt, félkezével a kandalló párkányára támaszkodott, félig elfordította fejét s oldalról Fülöp lábára nézett ; de azért észrevette, hogy a szeme nagyobbnak látszik, mint azelőtt, s a hangjának, bármily lágy, mégis mélyebb zengése van. Kezdetben elfelejtette, helytel ki-nálni meg, mikor pedig már eszébe jutott, nem volt képes megtenni. Az a néhány szegény kis szó formaszerű elismerése lett volna mind-annak a szörnyűségnek, a mi megtörtént — annak, hogy e ház asszonya és Peti felesége lett.

IV.

Ott álltak egymással szemközt oly némasággal, melyet nehéz volt félbeszakítani, de még nehezebb fentartani. Ekkor érkezett haza Peti, úgy rontva be a szobába, mint a forgószél, s mindkét kezével köszöntötte Fülöpöt.

— Ülj le, czimborám, ülj le, ha mondom, — kiáltotta. — Ne arra — erre a másokra. Az enyém ? No, ha az enyém, akkor a tied is. Még nem ebédeltél ? Én sem. Van valami hideg sültmaradék, Kitty ? Nincs ? No akkor

süss nekünk hirtelen egy kis birkagirinczet, édesem.

Kató e közben magához tért s kiment gondoskodni az ebédre. Mig odajárt, Peti megállás nélkül tovább csacsogott, kérdezősködött az utazás részleteiről, tréfálkozott a leányokról s jót mulatott Gorryné asszonyon, a ki Fülöp szellemét látta.

— Peelben jártam ma, egy nickeyt venni, — mondotta — jó kis hajó az, valóságos gyorshajó. Oh, nemsokára magam is elmegyek heringhalászatra, mért is ne mennék? Ugyis kellenél több manx atyafi akasztja szegre a hálóját. Pedig van még élet ebben a régi mester-ségben. Menne is a dolog, ha azok a megrozsdásodott törvényhozóink tennének valamit értünk. Építenek azok elég kikötőhelyet a kirándulóknak, csak a halászoknak nem csináltatnak egy fogkefényi hullámtörőt sem.

E közben Kató azt mondotta magában, hogy nem volt okos. Hova maradt az elégtétele, melyben úgy bizott menyegzőjének esetében, mikor oly boszuszomjasan nézett Fülöpre, ha most észrevéteti vele, hogy ő is szenved? Derültnek, vidámnak kell lennie, azt kell mutatnia, hogy boldog s hogy szereti az urát.

Gőzölgő tállal a kezében és verőfényes arcczal tért vissza a szobába.

— Félek, hogy nem lesz valami jó, édesem, — mondotta.

— Oda se neki, — mondotta Peti — nem

vagyunk mi olyan kényesek. Phil meg én mindig tudtunk segíteni magunkon.

Kató vígan kaczagott, aztán megint el-
tűnt azzal az ürüggyel, hogy valami dolga
van. De az ételt, melyet az asztalra adott,
egész helyesen ítélte meg. A birkát rosszul
hizlalták, rosszul vágták, husát rosszul dara-
bolták fel s főképpen rosszul sütötték meg.
Büntetés volt enni belőle. Fülöp elkövetett
mindent, hogy Peti ne vegye észre, mennyire
bajlódik vele. Pedig emberül küzdött, hogy
leplezze saját erőfeszítéseit. Verejték ütött
ki mindkettőjük homlokán. Peti élénk beszél-
getés közben hirtelen elhallgatott és Fülöpre
nézett. Fülöp letette kését, villáját és szóra-
kozottan felelt. Arra Peti körülnézett, mintha
keresne valamit, nesztelenül felállt, lábujj-
hegyen a konyha ajtajához ment, aztán vissza-
tért, egy másik asztalról felvett egy darab
sárga papirost, reácsusztatta a húst mind-
kettőjük tányérjáról, aztán összegöngyölte és
ujjasának zsebébe dugta.

— Az ember ne bántson meg senkit, —
mondotta, és Kató nemsokára azután moso-
lyogva visszatért.

— Már végezték? — kérdezte megle-
pődvé.

— Ha, ha! — kaczagott Peti. — Éhes
emberek vagyunk mi, Kató! Ugy-e, hogy te
is szívesebben táplálnál bennünket egy hétig,
mint kettőig.

Kató csodálkozva nézte az üres tálat.

Peti viharosan integetett Fülöpnek. De az nem vette le szemét az asztalteritőről.

— Ő nem tudja még, micsoda étvágya van egy éhes embernek. Nincs igazam, Fülöp?

— De, — mondotta Kató — de, — hebegte — hova lett a csont?

Peti megvakarta a szakállas állát.

— A csont? Igen, a csont? Oh, dehogy, a csontot mi nem ettük meg. — Aztán hirtelen ötlete támadt, és ragyogó szemmel folytatta: — Hanem a kutya, mert tudod, az ember a csontot a kutyának szokta adni; Dempster él-hal a csontért.

Dempster e pillanatban éppen elnyujtózkodva feküdt az asztal alatt és elég zajosan horkolt.

Gorryné leszedte az asztalt, Kató pedig elővette ismét a kézimunkáját és keresett valamit a mellékasztalon.

— Nem látta valaki a szabásmintámat? — kérdezte.

— A mintádat? — mondotta Peti és a zsebéhez kapott. — Mintát keresel? — dadogta. — Talán ez az? — És előkerült az összegyűrt, zsíros, sárga papiros, melyet az ürübordával együtt a zsebébe tett. — Uram bocsá', mily ostoba is az ember — azt hittem, fidibusznak való papiros.

Kató nem mosolygott már, hanem kiszaladt, hogy elrejtse arcát. Peti meg oda-sugta Fülöpnek:

— Gyere már, menjünk át egy kicsit az Arany ekébe !

Éppen indulni akartak, mikor Kató visszatért a szobába.

— Csak sétálunk egyet, Kitty, — mondotta Peti. — Azt szokták mondani, hogy nagyon jó az ebéd után, az ember könnyebben emészt.

— Várj egy perczig, én is veled megyek, — mondotta Kató.

Ezt már nem lehetett visszautasítani. Csakhogy Kató bevásárlásai éppen az Arany eke előtt vitték el őket. A vendéglősné, az öreg Beattyné asszony, éppen az ajtóban állt, s mikor meglátta Petit, a ki hármuk közül legközelebb volt hozzá, minden rossz szándék nélkül, egész hangosan így szólt hozzá :

— A kenyere, a sajtja meg a söre készen várja, szokás szerint, Quilliam kapitány.

V.

Megöli még az az ember. Kényeztetett és imádott feleségének lennie, holott méltatlannak érzi magát szerelmére és gyöngédségére, nem boldogság — hanem lélekölő és összemorzsoló nyomoruság. Ha gáncsolná ügyefogyottságáért ; ha pirongatná, hogy örömtelenné teszi az otthonát ; de még ha meg is verné, elviselhetőbb volna az élete s méltó

bűnhődés gyanánt venné minden szenvedését.

Hisztérikus rohamok bántották s a kandalló rácsára téve lábát, órák hosszáig ült érzéketlenül. Peti viselkedése kétségbe ejtette. Minél odaadóbb volt hozzá Peti, annál jobban kétségbe ejtette, annál ingerültebb volt vele szemben. Peti ilyenkor lehorgasztotta fejét és önvádakkal illette magát. Kérte, ne törődjék a fecsegésével, ha rosszul esik neki — hiszen tudhatja, hogy ő csak egy bárdolatlan ficzkó. Akkor aztán Kató sirva fakadt és kérte, hogy bocsásson meg neki, Peti meg egyszerre vígan volt, mint a kutya, melyet megsimogatnak, minekutána megverték.

Kató szenvedései akkor érték el tetőpontjukat, mikor tudatára ébredt, hogy anya lesz. Rémület szállta meg. Ismét arra a lehetőségre gondolt, mely esküvőjének előestéjén oly egymást vivó érzelmeket váltott ki belőle. Nem lehetett bizonyos benne. Ugy lehet, csak beteges képzelet az egész, melyet boldogtalansága, Fülöp iránt érzett titkos szerelme, a hozzá annyira nem való, parasztos, csöppet sem rokonszenves Petivel szemben táplált rejtett idegenkedése szított fel benne. S a gondolat mégis egészen hatalmába ejtette, lidércz nyomásként nehezedett a szívére. — Szent meggyőződése volt, hogy a gyermek, kit a világra hoz, nem férjének gyermeke lesz.

VI.

Bár Peti egyre hívogatta, Fülöp mégis csak nagyritkán jött. Mentsége volt bőven — sok a dolga — újabb tanulmányok — a kormányzó — a nénje. Peti addig-addig mondogatta, hogy : »No persze«, meg »Hogyne«, meg aztán, hogy : »Mért ne hinném«, — míg Fülöp kezdette röstelni a dolgot s egy este megjelent. Erősebbnek látszott, mint közönségesen, jó kedvet színlelt — s ezekkel a szavakkal rontott a házba : »No végre itt vagyok !«

— És nálunk is hálsz ? — kérdezte Peti.

— Hát igen, — mondotta Fülöp.

— Szerencse is, kár is, mert én két le-
génnyel tüstént Peelbe indulok, hogy az
éjszakai dagály idején hazahozzuk a bárkámát.
De te csak maradj itt és mulattasd a felesé-
gemet, én kora reggel itthon leszek. Ugy-e,
hálás leszel neki, Kató ? — Ezt hangosan
mondta, aztán súgva hozzátette : — Egy ki-
csit rosszkedvű éppen — de csoda is, mikor
oly közel van az ideje — no de majd meg-
látod, — és sokat jelentő módon intett és csip-
tetett a szemével.

Peti az ő nagy gyanutlanságában nem is
gondolt arra, hogy az illendőség czímén ürügyet
keressen a visszavonulásra. Kató olyan volt,
mintha irgalomért és kegyelemért akarna kiál-
tani ; de mikor szakasztottan azt a kifejezést

fedezte föl Fülöp arcán is, úgy érezte, mintha szíven döfték volna.

Peti elment, s Kató meg Fülöp teához ült. Mig tartott a teában, nem volt nehéz, köznapi beszéddel tölteni ki a szüneteket. Kató azután pipát hozott, s a beszélgetés most már el-elakadt köztük. Fülöp ádázul pöfékelt és igyekezett boldognak látszani. Kató elkövetett minden erejéből telhetőt, hogy Fülöp ne vegye észre sötét kedvét. Képzeloerejük minden pillanatban másképp fordult. Fülöp olvasgatni kezdett egy könyvben, s a mint ott ültek s egy szót se váltottak egymással, Kató azt gondolta magában, hogy még sem szép, oly közömbösen bánni vele. De mikor Fülöp szólt, akkor meg azt gondolta, hogy az meg még nagyobb udvariatlanság. Fülöp a zongorához ült s kettesben énekelték, hogy »Nincs boldogabb a tengerésznél!« A hangjuk meglehetősen illett egymáshoz, de el-elakadt. Minél jobban akarták feledni a multat, annál jobban emlékeztek reá. Fülöp végigsiklott ujjai-val a billentyükön; Kató fél kezével a hangjegytartóhoz támaszkodott, és Petiről beszélgettek. Ez a név mintha erőt adott volna nekik, hogy távol tartsák maguktól a titkon ólálkodó szenvedélyt. Peti volt a védőbástyák. Régi téma; de most nem vigjáték-tárgy volt, hanem tragédia zajlott körülötte.

— Örülök, hogy ily szép otthonban látom, — mondotta Fülöp.

— Hát nem szép? — felelte Kató.

— Nagyon boldog lehet.

— Miért ne volnék boldog? — kérdezte Kató, s egy nagyon kicsit nevetett.

— Hogyan kérddheti? Olyan az otthona, mint egy meleg fészek s az ura a tenyerén hordja...

Kató megint nevetett, mert nem tudott szólni. A beszéd átlátszó fátyol, a kaczaj gomolygó füst; azért kaczagott s egyre csak kaczagott.

— Oly kedves, aranyos ember! — mondotta Fülöp.

— Hát nem olyan? — mondotta Kató.

— A nevelés meg az értelmesség nem jár mindig együtt.

— Minden asszony örülne, ha ilyen férje volna, — mondotta Kató.

— Oly egyszerű, oly természetes, oly gyanutlan...

Ezzel aztán veszedelmes pontot érintett meg, s megint elhallgattak. Az a hallgatás pedig szörnyű, s a hatalma kérlelhetetlen volt. Ha beszélhettek volna bármily semmis dologról is, megtört volna a varázs. Fülöp azt gondolta magában, hogy legjobb lesz, felkelnie, de nem tehetette meg. Kató szeretett volna kimeni, de úgy érezte, mintha gyökeret vert volna lába. Néhány pillanatig ott maradtak még, a hol voltak, csak az arcukat fordították félre, mintha egy szellem állt volna köztük.

Gorryné belépett, hogy teritsen a vacsorához, és Kató magához tért. Megint kaczaghatott, és kaczagott mindenén. De Fülöp nem altatta magát. »Még mindig szeret«, — mondotta egy hang a szívében. Gyűlölte magát ezért a gondolatért, de az a gondolat kérelhetetlenül a hatalmába ejtette. Eszébe jutott a menyegző estéje, s az az esdeklő pillantás, melyet Kató reá vetett, mikor Peti magával vitte; s felujult benne az a gondolat, hogy apja, a kapzsi képmutató Czézár kényszerítette házasságára. Gondolta magában, hogy vajmi könnyű dolog volna, uj tüzet szítani fel a még meleg tüzhelyen. Mikor Kató kaczagott, ő pedig belenézhetett a gyönyörű szemébe, s észrevette ajkának ideges megrándulását, mintha újra meglepte volna a régi mámor, a régi szenvedély s a határtalan szerelem az iránt a nő iránt, ki szereti mindazok után is, a mi megtörtént, s a mit elhárítani nem volt képes. De nem! Hát mindhiába járta volna hat hónapon át a világot? Erős lesz; becsületes lesz. S ha kell, megmenti e nőt önmaga ellenében is.

Végre Kató gyertyát gyújtott s így szólt: — Most szobájába kell vezetnem.

Vígan csacsogott a közben is, hogy felmentek a lépcsőn. A folyosóról benyitott abba a szobába, mely a nappali szoba fölött volt, belépett s leeresztette a függönyt. Rekedt hangon mondotta, hogy talán nem is hozott magával hálóinget? Sebaj, tett már az ágyára

egyét a férje ingeiből, reméli, elég bő lesz neki. És újra kaczagott.

Fülöp a küszöbön átvette kezéből a gyertyát s megcsókolta azt a kezét, a melyben tartotta. Kató egy pillanatig reszketve állt meg, mint a gyermek, a kit megijesztettek, aztán elsietett; odalenn valahol becsapódott egy ajtó és Kató bement a saját szobájába; leterdelt az ágya elé, a paplan alá rejtette fejét, hogy elfojtsa zokogását, mely másképp talán felhallatszott volna a falakon át.

Bármily könnyen vette s bármint kaczagott, nem szabadult a régi gyötrő gondolattól. Megmondja neki? Megértene-e? Elhinné-e? Vajjon ha átérezné a súlyát annak a szörnyű helyzetnek, mely nemsokára utoléri, nem tenne-e kísérletet, hogy kiszabadítsa belőle? S ha nem tenné meg, ha nem akarná megtenni, ha nem tehetné meg, vajjon nem kelene-e meggyűlölnie mindörökre? Aztán, arcának láttára, kezének érintésére s hangjának hallatára megszálta újra a régi igaz szerelem, a tiszta szenvedély! Oh, mily szép lett volna — mily szép lett volna.

Peti bárkája a reggeli árral megérkezett, s együtt reggeliztek mind a hárman. Látva, hogy Kató nehézkesen tesz néhány lépést a kandalló előtt, Peti sokatmondóan intett s kacsintott a szemével Fülöpnek.

— Még egy kis tejet, mamus, — selypitette, aztán mindenféleképpen utánozgatta a kis gyermek csacsogását.

Reggeli után a férfiak pipára gyujtottak, Kató meg elővette megint a varrást.

Kató azokkal az apró-cseprő teendőkkal bibelődött, melyek oly csinosak, oly finom kedvességgel és édes örömmel telvék s melyek a gyöngédségnek merőben új világát szokták feltárni a nő előtt. Fülöp reánézett, s ő hamar az ölébe ejtette azt a fehér gyolcsdarabot, melyen dolgozott. Peti látta, odalopódzott a széke mögé, átnyult a válla fölött s kikapta ujjai közül a kis fehér jószágot, aztán szétterítette az óriási kezein s úgy göcögött, mint egy kovácműhelybe való fujtató. Pólyásbabának való ingecske volt.

— Ne haragudjál, kedvesem, — hízelt, mikor látta, hogy Katónak arczába szökik a vér. — Fülöp úgy is félig-meddig az apja lesz a fiúnak valamikor — mert hogy ő lesz a keresztapja, az egészen bizonyos — hát nem baj, ha látta is az ingecskéjét. Mit szólsz hozzá, Kitty — ugy-e, jól lesz úgy, hogy Fülöp?

VII.

Mikor közeledett az ideje, az az elhatározás érlelődött meg benne, hogy nem az ura házában fog lebetegedni. Oly válságos időben lennie ott, annyi lett volna, mint tűzhányón élni. Egy eltévesztett lépés, egy szenvedélyes megfeledkezés, s a föld beszakad a lába alatt.

— Egy időre haza kell mennem, Peti, — mondotta.

— Hogyne kellene, persze, hogy kell, — mondotta Peti. — Nincs a világon jobb az édesanyánál, mikor így van a fiatal asszony.

Peti hazavitte az anyjához ; lassan hajtotta a giget s oly óvatosan tette fel reá és emelte le róla, mint egy kis gyermeket. Kató szabadabban lélekzett fel, mikor odahagyta a Hárslakot — így nevezték a házukat a virágzó hársfájáról —, de mikor elfoglalta a *Manx Tündér*-ben a régi hálószobáját, hamar reájött, hogy nyomoruságon nyomoruságot cserélt. Oly sok emlék járt abban a szobában, mint megannyi kisértet — ártatlan álmok és vidám ébredések emléke. Az egykori, jól ismert hely, a kis szoba a gyümölcsösre néző ablakával, az ágy, rózsaszínű mennyezetes függönyével, a kedves, régi ágytakarók, a mosdó, a ruhaszekrény, a függöny, az ismert mintájával, a birkabőr lábszőnyeg, a fehérre meszelt eresz — mind, mind a régi volt, de, Istenem ! mennyire más volt !

— Hadd nézem meg magam a tükörben, Nancy, — mondotta Kató, és Nancy odaadta neki azt a kézitükört, mely kettéhasadt a melliahra következő reggelen.

Duzzogva tolta el magától :

— Mit ér az ilyen rozzant tükör ? — mondotta.

Peti éjjel-nappal ott lábatlankodott a házban. Nem állítottak neki ágyat, mert feltették,

hogy aludni hazamegy. De ő nekivágott a sötétségben a lápföldeknek, végigbarangolta a tengerpartot, s reggeli szürkületkor már ott volt megint a kapuban, s magával vitte a házba a reggel hűs levegőjét, mikor a félig nyitott ajtóból suttogva kérdezte: »Hát most hogyan van?«

Az asszonyok elkergették, olyankor aztán az utcán kóborolt, mint a gazdátlan kutya. Ha fohászt hallott a tejeskamra fölött lévő szobácskából, leült a szemközt lévő csucsfal mellé és nagyokat sóhajtott. Grannie tőle telhetőleg vigasztalta:

— Ne vedd úgy a szivedre, fiam. Lesz öröm nemsokára, — mondotta — csak legyen itt a gyermek.

De Peti el volt keseredve és háborgott.

— Mit nekem a gyermek? — mondotta.

— Nekem csak ő kell; ő pedig elhagy; édes Istenem, elhagy. Isten bocsássa meg! — dünnyögte. — Édes jó Istenem, bocsásd meg! — sóhajtott. — Nagy igaztalanság volna. A Mindenható a tanum, hogy igaztalanság volna, — mondotta rekedt, siránczó hangon.

Akkor kiment hozzá Nancy Joe és beszélt a fejével:

— Nézze csak, Peti, — mondotta. — Ha föld alá akarja tenni a feleségét, még pedig minél előbb, akkor csak folytassa így tovább. De ha nem az a szándéka, akkor szedje a sátorfáját és ne jöjjön vissza addig, míg szükség nincs rá.

Erre aztán Peti végre megnyugodott. A halászást korán kezdték abban az esztendőben, s éjszakára ő is kiment heringre halászni.

Kató sokat szenvedett, s az asszonyok reszketve virrasztottak mellette. — Előbb lesz egy-két héttel, — mondotta egyikök. — Nagyon meleg az időjárás, — mondotta a másik. — A drága lelkem! Egy kicsit korán jön, — mondotta Grannie.

Kató nem nagyon félt.

— Meg is szoktak halni ilyenkor az asszonyok? — kérdezte.

— Aránylag ritkán, — felelte az orvos.

Fél óra mulva újra megszólalt.

— Meg szokott halni némelykor a gyermek?

— Hát olyan eset már történt az én tudtommal is, de csak olyankor, mikor az anyát nagy rázkódtatás érte — teszem, ha elvesztette az urát.

Kató nyugtalanul feküdt ágyában, kívánta saját halálát, remélte, hogy meghal a még meg sem született gyermek, kitől félt, mert azt hitte, hogy gyűlölni fogja és irtózni fog tőle. Végre felhangzott a gyermek első kiáltása — az a kiáltás, mely addig soha meg nem zavart hallgatásból tört elő, s mely e pillanattól fogva — búban és örömben, sirásban és kacajban — mégis mindene lett annak, ki a világra szülte. Kérte, mutassák meg neki a gyermeket. Mikor teljesítették kívánságát s halk gögicséléssel és bohókás szavakkal oda-

vitték neki, félénk pillantással kémlelte a ránczos kis arcát. Aztán fölemelte a karjait, hogy ne lássa. »Vigyék el,« kiáltotta s a fal felé fordult. Bizonytalan félelme most már bizonyossággá vált; a gyermek bűnének szülötte — rossz asszony ő.

De nincs az a szégyen, az a félelem, az a rémület, hogy túl ne kiáltaná egy ujszülött kised rimázkodása. A gyermek ismét kiáltott s a szeretet és a borzadály szörnyű harcában győzött az anyai érzés. Az anyai szív felébredt és áradozott. A gyermek mindenesetre az övé. Csak ez az egy jutott neki mindazért, a mit szenvedett; de ez is elég, ez az édes, drága kincs.

— Bizonyosak benne, hogy egészséges? — kérdezte. — Egészen, tökéletesen egészséges? Nem olyan-e a kis arcza, mint ha a mamája sokat sírt volna ... nem?

— Dehogy, dehogy, — mondotta Grannie — olyan fürge az, hogy most született kis baba fürgébb nem is lehet.

Az asszonyok buzgón jártak-keltek, vigan összesúgtak-lúgtak egymás közt a lépcsőn, nevettek a küszöbön és — sss! — leintették a saját neszelésüket, mielőtt besurrantak a szobába.

A gyermek még mindig keservesen sírt és nyöszörgött, Grannie pedig csak megcsóválta a fejét és nagyon komoly hangon mondotta neki, hogy most már nincs miért sirnia és panaszkodnia, mert hiszen végre már megérke-

zett; és Kató, összekulcsolt kézzel, halkán suttogva mondotta, mintha imádkoznék:

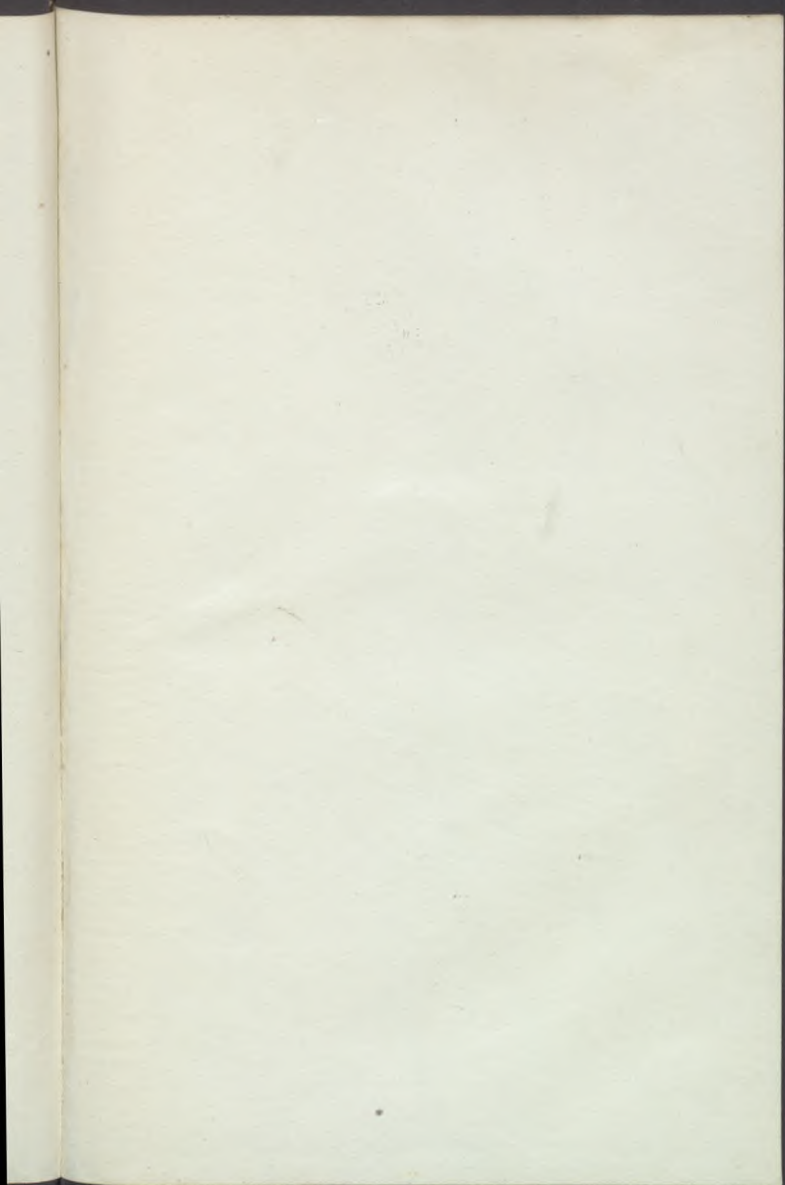
— Az Isten nagyon jó, és jó a doktor is. Milyen jó, hogy az Isten doktort is adott az embereknek.

— Most maradjon nyugton és ne mozduljon, egy-két óra múlva majd visszajövök, — mondotta Mylechreest doktor, már az ajtó közeléből.

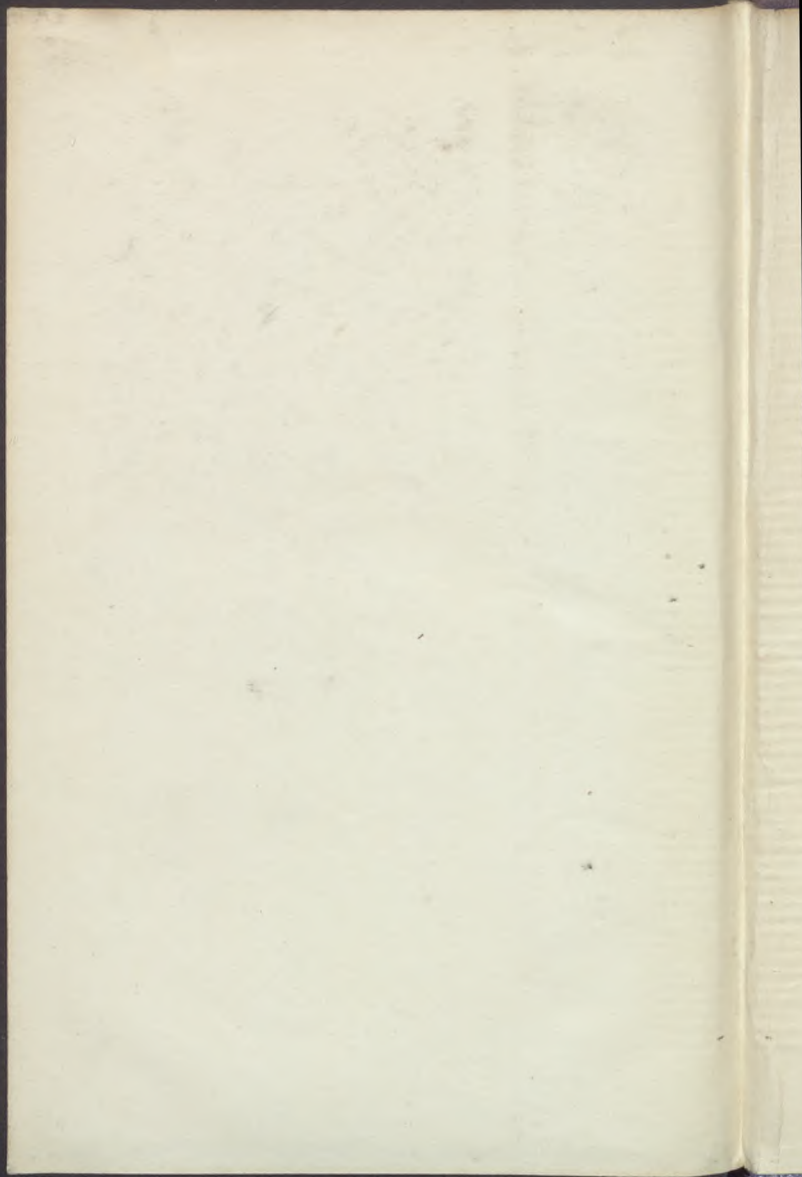
— Édes jó Istenem, mit is szól majd az apja? — kiáltotta Grannie, aztán csodálkozva mosolyogtak egymásra; a mi meg szokott esni az olyan házban, melynek teteje fölött sokáig tusázott egymással az Élet és a Halál angyala, míg elő nem tűnt a szobában egy kis gyermek arcza.

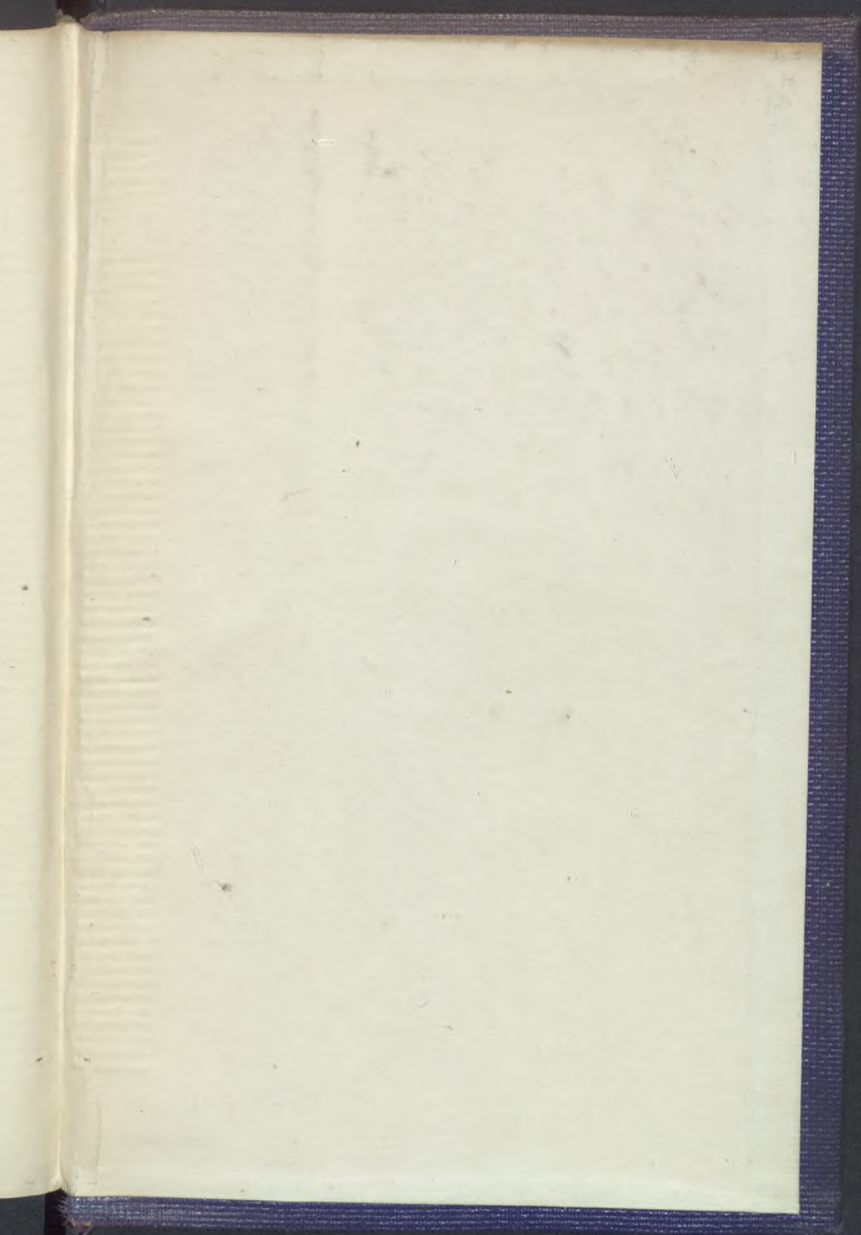
(Vége az első kötetnek.)

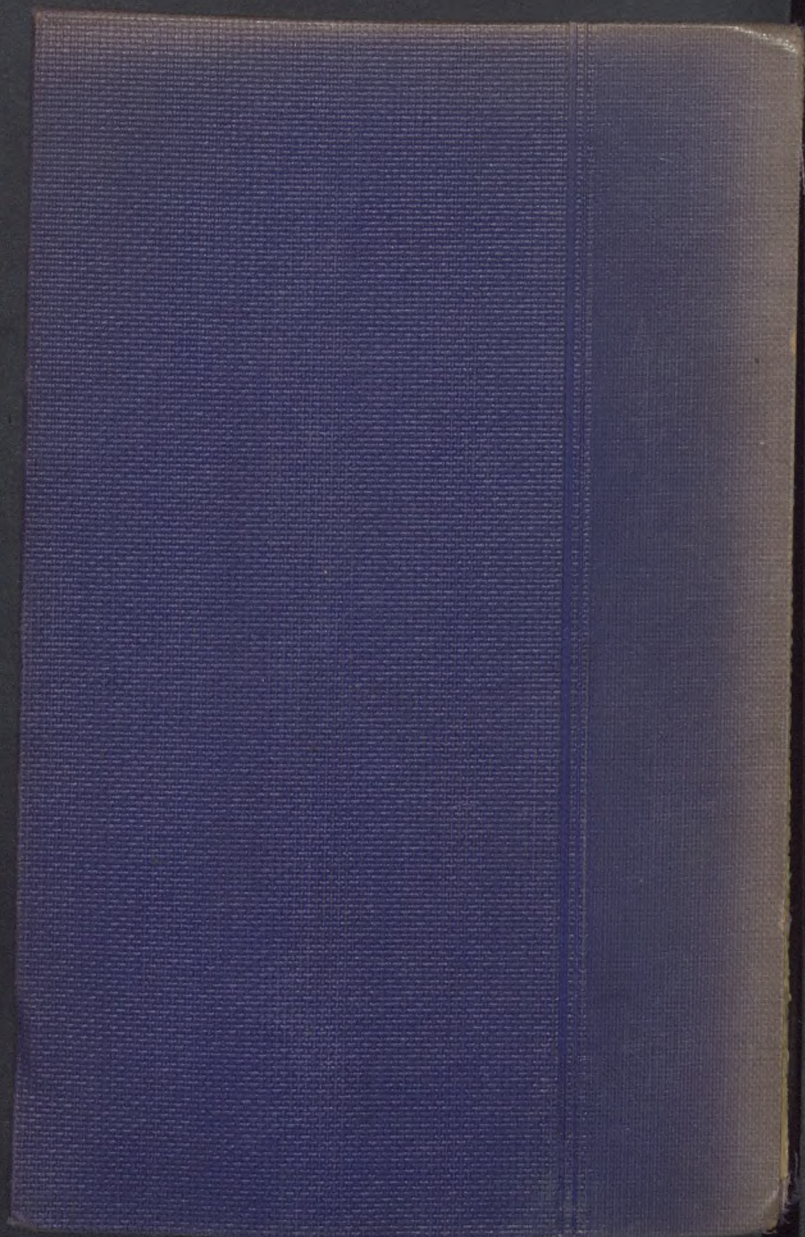

122418

HALL
DAVE
A
MAN